

Sastamalan 2000

Jouluk

Teemu Hannula '00

VAMMAS

*Turvaa
sinunkin
matkasi*

Patria Vammass

PL 18, 38201 Vammala, puh. 03-51-971, fax 03-519 7309

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!*

 Säästöpankki

Vammala, Puistokatu 6, puh 512 0900
www.sphuittinen.fi

Sastamalan Joulu

2000

n:o 13

Kustantaja:

Lions Club Vammala r.y.

Toimituskunta:

Pentti Hannula (pj)
Pekka Mäkinen
Erkki Vainio
Jussi Lehtinen
Ritva Tuominen
Raimo Santala

Ilmoitushankinta:

Veikko Ilvesmäki (pj)
Heimo Kuusisto
Simo Lehtomäki
Pertti Tihveräinen
Matti Järvelä
Rauno Jalkanen

Myyntitoimikunta:

Asko Laiho (pj)
Heikki Vieras
Heikki Aho
Alpo Uurto

Kansikuva:

Pentti Hannula

Ladonta ja taitto:

IDEA-mainos

Paino:

Painohäme Oy 2000

*Sastamalan Joulu kiittää
kirjoittajia ja ilmoittajia
arvokkaasta tuesta!
Hyvää Joulua!*

*Kirjoitusten runsauden vuoksi ei
ole voitu julkaista kaikkea aineistoa.*

Sisällys

Huumeeton huomina, <i>Raimo Santala</i>	2
Muuttumaton ja aina uusi, <i>Osmo Ojansivu</i>	3
Vapautemme hinta, <i>Eelis Repo</i>	4
Kokemuksia ja tunnelmia Pyhän Olavin kirkon paanunveistotalukoista, <i>Rauno Heikkilä</i>	5
Äitini Tilda Vainionpään nuoruudessaan kirjoittama runo, "Peltoniemen vanhempi plikka"	7
Muistomerkin pitkä odotus, <i>Matti Santa</i>	8
Elämää Porin radalla ja radan varrella, <i>Timo Roos</i>	10
Tyrvään murteesta ja muutamista sille ominaisista verbirakenteista, <i>Aimo Hakanen</i>	11
Uuden vuosituhannen avaus Vammalassa, <i>Ilpo Moisio</i>	12
Vain pieni jouluruno, <i>Aaro Mäkipää</i>	13
Mitä leijonat tekevät, <i>Jussi Lehtinen</i>	14
Vanha kirkko, <i>Aaro Mäkipää</i>	15
Maatalousnaisilla seitsemän vuosikymmentä vilkasta toiminnan aikaa, <i>Armi Hobko</i>	16
Musta joululahja, <i>Ulla Ylinen</i>	17
Tyrvään Pyhän Olavin kirkon vanhasta penkkijärjestyksestä, <i>Timo Kökkö</i>	18
Koulutie, <i>Unto Salo</i>	22
Palovahinkosyyni Ylisipilässä 12. 4. 1873, <i>Jouni Rautanen</i>	24
Tämän seudun erämailla, <i>Oiva Virtanen</i>	25
Ajatuksia esi-isiemme aikaisen kulttuurin ja elämän kunnioittamisesta, <i>Lea Murtojärvi</i>	26
Kouluesitelmä v. 1952 ystävästään Koivus-Alpista, <i>Kerttu Rotmann-Saukko</i>	27
Perinteisissä ruoissa on oikean joulun tuoksu, <i>Johanna Pitkääkoski</i>	28
Uutta tietoa Vammalan alueen geologiasta, <i>Martti Helin</i>	30
Saamme katsoa, <i>Maria Mustalabti</i>	31
Lady – leijonaveljen palvelukumppani, <i>Ritva Tuominen</i>	32
Sos, sos, sos..., <i>Allan Liuhala</i>	34
Saappaitten kumiterät, <i>Tauno Lehtimäki</i>	35
Lions-toiminta nuorten ehdoilla on innostavaa!, <i>Matti Vuorinen</i>	36
Onnea ja menestystä Salopirtille, <i>Aili Uotila</i>	36
Eveliinan eliittisukat, <i>Väinö Ojala</i>	36
Evakkona Tyrväällä, <i>Reijo Pakarinen</i>	37
Lounais-Pirkanmaa haasteiden edessä, <i>Arto Satonen</i>	38
Tiesitkö tämän tontusta, <i>Mirkka Santala</i>	39
Miten Kiikan liikenneympyrät syntyivät, <i>Erkki Aaltonen</i>	40
Tuhat ammatin opiskelijaa Vammalassa, <i>Olli Suominen</i>	42
Kiirettä on, <i>Väinö Ojala</i>	43
Vammalan kaukolämpöverkosto, <i>Jaakko Erjo</i>	44
Rauhassa koko vuosi, <i>Tisteli</i>	45
"Ilta Kannaksella", <i>Onni Valtonen</i>	46
Sunnuntaiaamu, <i>Nimimerkki: Kotiseutu</i>	47
Hiihtokilpailu Varilan koulussa 40 vuotta sitten, <i>Jari Nurmi</i>	48
Kirjoitti W. Juhantalo, <i>Ritva Tuominen</i>	49
Joulun ajan muistelmia nuoruudestani 1930-luvun alussa Vammalan kauppalassa, <i>Tuomo Järvinen</i>	50
Ilmavartiosta, <i>Ote Vilbo Hobkon päiväkirjasta 2. 5. 1977</i>	52
Kesäloman tunnelmia, <i>Pertti Parkkinen</i>	54
Metsäkirkossa, <i>Ritva Haavisto</i>	55
Mietteitä Kokemäenjoen rannalla, <i>Ritva Haavisto</i>	55
Katkelmia vv. 1942-1987, <i>Tarmo Rantio</i>	56
Kevyt Patteristo 14:n Aseveljien kiltatoiminnan synty, <i>Kalevi Piba</i>	58
Vanhaa musiikkia Sastamalan kirkossa, <i>Maiju Vuorenoja</i>	60
Kanelikakkuja, <i>Fanny Wanbakulku</i>	62
Taimin himmeleissä hohtaa oljen kulta, <i>Brita Santala</i>	63
Minä hiihtelen hankia hiljakseen, <i>Heikki Laakso</i>	64
Vanhanajan joulu, <i>Eeva Niinimäki</i>	65
Veljekset Karhumäki Oy:n ilmavalokuvakortit Vammalan keskustan alueelta, <i>Raimo Lahtinen</i>	66
Saraparin kaupunki ja Lantulan ämmämarkkinat, <i>Eero Hanhijärvi</i>	69
Joululahjatoivomuksia joulun herralta, <i>Väinö Ojala</i>	71
Turskajahdissa, <i>Raimo Hanski</i>	72

LIONS CLUB

Raimo Santala

Huumeeton huomina

*Raimo Santala
Lions Club ry.
Vammala
presidentti*

**Lionstyö –
turvallinen tulevaisuus**

Lions toiminta on toiminut Suomessa 50 vuotta. 50-vuotisjuhlakokous pidettiin toukokuussa Tampereella. Vammalan Lions Club on toiminut 40 vuotta, joka tuli täyteen alkuvuodesta 2000.

Lions toiminta on palvelutyötä. Pyrimme erilaisilla aktiviteeteilla palvelemaan eri instansseissa, päähuomio nuoriin ja vanhuksiin. Maamme veteraanit ovat lähellä toimintaamme, koska heidän ansiostaan voimme toimia itsenäisessä maassa oman lipun alla.

Kotimaisena teemana tänä vuonna on ”**Huumeeton huomina**”.

Lions-Quest on ohjelma, joka vastaa erittäin hyvin nykypäivän vaatimuksiin, joita esitetään koulujen kasvatustyölle. Lions-Quest on se väline, jolla voidaan vaikuttaa ennakkoon lasten ja nuorison asenteisiin huumeita vastaan. Lions Clubin välityksellä Vammalassa on jo koulutettu 53 opettajaa. Suunnitelmissa on edelleen kouluttaa lisää opettajia.

Sastamalan Joului, joka ilmestyy tänä vuonna 13:nne kerran on klubimme pääaktiviteetti varojen hankkimiseksi. Joululehdestä saadut varat käytetään kokonaisuudessaan omalle paikkakunnalle jaettavaksi eri tarkoituksiin. Esim. erilaisiin avustuksiin ja lahjoituksiin vanhusten ja nuorten hyväksi, Lions-Quest koulutukseen ja opiskelijastipendeihin.

Kiitokset kaikille lehdesämme ilmoittaneille ja kirjoituksia tehneille. Kiitän myös Teitä hyvät lukijat, jotka olette lehteämme ostaneet ja lukeneet. Nämä ovat lehtemme kannalta ensiarvoisen tärkeitä asioita. Kiitän myös lehden toimitusta, sen päätoimittajaa ja toimituskuntaa innokkaasta ja hyvästä työstä. Kiitos myös yhteistyökumppaneille Tyrvään Sanomille/Idea Mainokselle lehden painatuksesta ja valmistumisesta sovittuun aikaan.

Toivotan Teille kaikille Hyvää ja Rauhallista Joulua sekä Onnellista Uutta Vuotta 2001.

Osmo Ojansivu

Muuttumaton ja aina uusi

Muutos on tämän päivän teema. Tietääkö joku suunnan, voimme hieman huolestuneina kysyä. Kiihtyvän muutoksen ohella löydämme ajastamme myös säilyttäviä voimia. Perinteet ja tavat nousevat uudelleen esiin. Sukututkimus on suosittua, etsitään juuria, perinteiset työtavat kiinnostavat jne. Ja sitten tietysti joulu. Juuri silloinhan perinteet nousevat erityiseen arvoonsa. Toisaalta syntyy kaiken aikaa myös uutta joulunvieton perinnettä. Kuka olisi vielä vuosikymmen sitten voinut kuvitella jouluaaton viettoa pubeissa ja baareissa. Nyt sekin on mahdollista suurimmissa kaupungeissa. Ihmiset, joilla ei välttämättä ole ympärillään perheyhteisöä, etsiytyvät yhteen. Joissakin paikoissa myös seurakunta on kutsuttu ja mennyt mukaan pitämään aattohartaus publiin tai ravintolaan. Ja aivan oikein. Jouluvirsi soi ja evankeliumi kuuluu toki sielläkin ja ehkä aivan uudella ja pysähdyttävällä tavalla.

Seurakunta siis säilyttää ja muuttuu. Sanoma säilyy. Jouluna tämä muuttumaton on sanoma Jumalan rakkaudesta, joka ilmestyy keskuutemme Seimen Lapsessa, Jeesuksessa Kristuksessa. Mikä muu tässä maailmassa olisi yhtä ajaton ja muuttumaton kuin Jumalan iankaikkinen rakkaus. Se on aina uusi, eikä sille ole ulkopuolisia.

Tätä sanomaa seurakunta välittää monin eri tavoin. Kynnys tulla mukaan on jouluaikana tosi matala. Joskus miettii, miksi näin ei voisi olla aina, ja eikö näin tosiasiassa jo olekin? Meille seurakuntien työntekijöille tämä on kuitenkin suuri haaste ja mahdollisuus. Tu-

hannet ihmiset kokoontuvat myös täällä Vammalassa jouluaikana seurakunnan yhteyteen. Tämä kertoo valtavasta odotuksesta. Jossakin sielumme sopukoissa jokainen meistä kaipaa Jumalaa ja Hänen ehdotonta rakkauttaan. Tämä sanoma ei ole meille pohjimmiltaan vieras. Sen löytäminen tuo valon ja kirkastaa elämän. Seurakunnan tehtävä on tuoda ihmisille se, mikä heille kuuluu – ajaton ilosanoma Vapahtajasta.

Joulu todistaa, että yksinkertaisuus on valttia. Emme kaipaa niinkään uutuuksia ja erikoista, vaan tuttua ja turvallista, kuten Tuomaankirkkoa vanhoine teksteineen, Kauneimmat joululaulut -tilaisuuksia, joissa koko perheen voimalla saadaan laulaa tuttuja joululauluja ja sitten jouluaaton hartautta täpötäydessä kirkossa tai joulukirkkoa aamubarhaisella. Jouluevankeliumi ja -virsi ovat kaiken keskus. Tutut ja muuttumattomat. Niissä on sanoman ydin. Eikö ole vapauttavaa, että se riittää!

Aikaamme voidaan sanoa vieraantuneeksi ja maallistuneeksi, mutta tämä on sittenkin vain osatotuus. Meissä on tarve löytää kestävää, mielekkyys elämäämme ja ihmisarvoinen elämä. Olemme oppineet, että mitään kertakaikkista viisastenkiveä, joka muuttaisi kaiken ja poistaisi ongelmat, ei ole. Mutta siitä huolimatta tai juuri siksi me tarvitsemme perustuksen, joka kestää. Jeesus Kristus syntyi antaakseen tämän meille lahjana. Riemuvuosi on alkanut.

*RIEMULLISTA JOULUJUHLAA JA
SIUNAUSTA VUOTEEN 2001*

Vapautemme hinta

Sodan ja rauhan matematiikkaa

Toisen maailmansodan kokenut sukupolvemme on hitaasti, ajan armoittoman kulun säätämänä siirtymässä pois keskuudestamme. Mikä on tämän muutoksen nopeus, milloin on yhteiskuntamme tultava toimeen vain kerrotun muistitiedon ja kirjallisten dokumenttien varassa kun sota-ajoista puhutaan ja osallistuneet ovat poissa? Väistämättä joudumme tarkastelemaan tunteettomia tilastoja tältä ajalta, ja siten seuraamaan veteraanien ikäluokkien hupenemista ajan kuluttavan mahdin otteessa.

Keitä he olivat

Vuosina 1939–1945 käytyihin talvisotaan, jatkosotaan ja Lapin sotaan osallistui puolustusvoimien riveissä yhteensä yli 700 000 miestä. Vanhimmat heistä olivat talvisodan syttyessä 45-vuotiaita nostomiehiä ja ikäluokaltaan nuorimmat Lapin sodassa taistelleita 1926 syntyneitä varusmiehiä. Pääosan kenttäarmeijastamme muodostivat parhaassa miehuusiässään olleet reserviläiset.

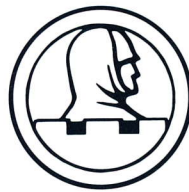
Arviolta 70 prosenttia kaikista asekelteisistä miehistä osallistui sotiin. Suurimmillaan rintamatehtävissä olleiden joukkojen vahvuus oli talvisodassa noin 380 000, jatkosodassa noin 530 000 ja Lapin sodassa noin 75 000 miestä. Kansakunnan voimavarat oli venytetty äärimmilleen.

Veteraanit eivät ole vain miehiä. Myös naiset täyttivät velvollisuutensa maanpuolustustehtävissä. On arvioitu, että talvisodan aikana lottatehtäviin osallistui noin 70 000 ja jatkosodan aikana noin 90 000 naista. Puolustusvoimissa palveli jatkosodan aikana lähes 30 000 naista.

Sotavuodet vaativat raskaan veron. Kaatuneina menetettiin yli 85 000 miestä ja lopullisesti kadonneina noin 7 000. Sotavankeudessa olleita palautettiin takaisin 2 700. Kaiken kaikkiaan noin 600 000 mukana ollutta pääsi rintamalta kotiin sodan kokeneina veteraaneina, heistä 60 000 pysyvästi vammautuneena.

Veteraanit eilen ja tänään

Vuodet ovat harventaneet sotaveteraanien joukkoa. Noin 340 000 veteraania oli vielä v. 1988 elossa. 290 000 heistä oli miehiä ja 50 000 naisia. So-

tainvalideja veteraaneista oli noin 43 000. Veteraanien keski-ikä oli 70 vuotta, nuorimmat olivat 60 vuotta täyttäneitä ja vanhimmat 90-vuotiaita. Oli arvioitu, että vuonna 2000 veteraaneja olisi 100 000.

Miten arviot pitivät paikkansa, ja mitä tuo aika tullessaan?

Viisi faktaa sotaveteraaneista

1. Sotiemme veteraaneja on jäljellä n. 160 000. Heistä on miehiä n. 116 000 ja naisia 44 000.

2. Viisi vuotta sitten veteraaneja oli n. 208 300.

3. Kymmenen vuotta sitten veteraaneja oli 261 200.

4. Sotainvalideja on jäljellä n. 25 000.

5. Sotaveteraanien ja -invalidien keski-ikä on 80 vuotta.

Arkistojen tarkempaan tutkimiseen ei aika riittänyt, muutamalla kiintopisteellä saamme kaavion:

Vuosi	1945	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2030
Lukum.	600 000					261 000	160 000			

Kesällä 1999 tehtiin eläkehistoriaa: viimeinen rintamaveteraanien varhaiseläke päättyi ja muuttuu tavalliseksi vanhuuseläkkeeksi. Viimeinenkin sotiemme veteraaneista on näin saavuttanut 65 vuoden eläkeiän.

Ote kansainväliseen käyttöön tarkoitettu katsauksesta:

At present – spring 2000 – there are about 155,000 war veterans in Fin-

land. Some 43,000 of them are women who served under battlefront circumstances. The number of war veterans who suffered disability or became ill during war is now about 25,000. The total population of Finland in the year 2000 is about 5,2 million inhabitants. The average age of the veterans is 80 years, and all have passed the age of 65, which is in Finland the age entitlement to a retirement pension.

Täälläkin todetaan veteraanien keski-ikä olevan siis 80 vuotta, ja väestön keskimääräinen odotettavissa oleva elinikä on taas tilastollisesti arvioitu:

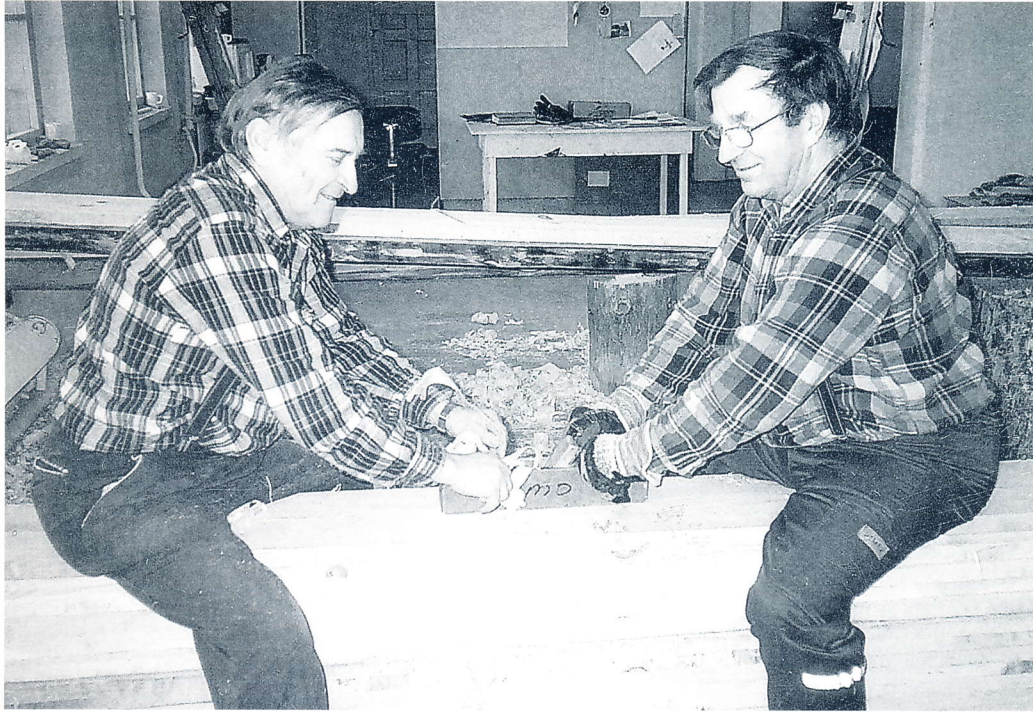
Näemme odotettavissa olevan yleisen eliniän hitaasti nousevan ajalla 1980–2000, mutta tänä vuonna ikäryhmässä 65–85 vuotta täyttävät vaihtelee ikäennuste 15 ja 4,4 vuoden välillä. Tällä hetkellä yli 65-vuotiaat veteraanit siis poistuvat lähes kaikki keskuudestamme viimeistään 15 vuoden sisällä, mutta meidän on muistettava, että tilastot ovat keskiarvoja, ja emme koskaan voi tietää omaa paikkaamme tilaston sisällä, ja aina on niitä jotka ylittävät kaikki matemaattiset arviot, emmekä voi kohdaloamme niiden perusteella ennustaa.

Voimme olla kuitenkin varmoja, että sotavuosien rasiitukset verottavat veteraanien rivejä jatkuvasti enemmän kuin muuta väestöä keskimäärin.

Vapautemme hintaa maksetaan hitaasti, vuosien saatossa. Voimme yrittää arvioida laskun erääntymisen nopeutta, mutta tehtävämme on muistaa se aina, ja välittää myös jälkipolvien muistettavaksi.

Age	1980		1994		2000	
	Men	Women	Men	Women	Men	Women
0	69,2	77,6	72,8	80,2	73,6	80,6
45	27,3	34,2	30,5	36,5	31,3	36,9
55	19,2	25,0	22,1	27,4	22,8	27,7
65	12,5	16,5	14,6	18,6	15,0	18,8
75	7,4	9,4	8,8	11,0	8,8	11,0
85	3,7	4,1	4,8	5,5	4,4	5,2

Source: Central Statistical Office

Ero Niimikoski ja Rauno Heikkilä.

Rauno Heikkilä

Kokemuksia ja tunteita Pyhän Olavin kirkon paanunveistotalkoista

Oli syksy 1997.

Kirkkoherramme Osmo Ojansivu kysyi minulta olisinko halukas tulemaan Pyhän Olavin kirkon rakennustoimikunnan jäseneksi. Kirkko paloi syksyllä 1997 pian uuden katon vihkimisen jälkeen.

Uusi rakennustoimikunta päätti uudisrakentaa vanhan pyhäkön, heti palon jälkeen, entisen kaltaiseksi.

Toimikunnan työ on ollut mieluista, erilaiset työt ovat temmanneet mukaansa. Olen saanut hyviä ystäviä eri puolilta Suomea toimiessani paanujen veistäjänä ja veiston ohjaajana. Olen nähnyt myös paanujen veistäjiä, että he ovat saaneet hienon kokemuksen "minähän osaan veistää kirkon paanun" -lähtiessään illalla kotiinsa Siika-suolta.

Paanumateriaalin hankinta

Rakennustoimikunnan valitseman puunhankintaryhmän tehtävänä oli paanuihin tarvittavan puutavaran etsiminen ja hankinta. Ensiksikin puiden

laatuvaatimukset ovat korkeat, paanutuksessa ei saa olla keltaista jäkälää, isoja oksia, eikä lahoa sallita lainkaan, kyseeseen tulee lähinnä hyvä tyvitukki.

Eripuolilta Satakuntaa saatiin kuitenkin hankituksi useita rekkakuormia tarvittavaa tukkimateriaalia joka kesällä -98 juhannuksen tienoilla kaadettiin ns. "rasiin" lehtineen ja vasta syksyllä myöhään karsittiin, katkottiin ja kuljetettiin Hakasen sahalle sahausta varten, sahatavaksi 32 mm vahvuisiksi lankuiksi. Lisäksi löytyi valmista kuivaa lankkua Satakunnasta, pienehkö erä, josta kevättälvellä veistettiin 7000 paanua, veistäjien pienellä joukolla.

Toukokuussa -99 lankkujen kuivuttua riittävästi (20 %:iin) Hakasen sahalla suoritettiin lankkujen pätkiminen paanumittaan, hylättiin oksaiset kohdat lankuista. Aihoiden ollessa kuormalavoilla, suihkemaalilla merkattiin paanujen tyvipäät, jotta paanut katolakin olisi oikein päin.

Seuraava työ oli aihoiden alapuolinen ohentaminen veiston helpottamiseksi. Työn suoritti Esko ja Pekka Kangasniemi, talkoomiesten avustamina.

Veiston valmistelut

Paanuaihiot oli kesän aikana kuljetettu Siikasuolle entisiin uittoyhdistyksen tiloihin. 16. 8. 1999 aloitettiin isot veistotalkoot. Verstaas oli valoisa ja erittäin sopiva veistotyöhön. Veikko Niukkanen laittoi hyvät paanun kiinnimet paikoilleen, niillä veistettävä paanu pysyi paikoillaan veistettäessä.

Paanujen opastustiimi

Tiimin ylimpänä opastusmestarina toimi paanumestari Tapio Vainio ja hänen lomasijaisenaan Esko Kangasniemi. Esko oli hyvin tietoinen paanujen ja rakennusmateriaalin sahauksesta – ideoita riitti eri työvaiheisiin.

Tiimin jäseneksi saimme myös entisen konduktöörin Esko Juurisen tekemään mitä moninaisempia töitä, hän oli Tapsan oikea käsi – porasi paanuihin reiät, piti tarkan kontrollin paanujen lukumääristä ja niiden kelvollisuudesta.

Sahausosastolla huolehtivat Pentti Sillanpää ja Väinö Paunuvuori kaikesta esivalmistelusta.

Veisto ei olisi kaikilta paanujen veistäjiltä onnistunut, ellei Pakarisen Martti olisi laittanut kirveet teräviksi. Martti tunnetaan myös taitavana puukon valmistajana ja hän osasi kirveet oikein teroittaa. Varsinaista paanunveistoa opasti Veikko Kareinen, Rauno Heikkilä, Pentti Kulonpää ynnä monet tiimin jäsenet.

Koko paanunveiston ajan oli joukossa hyvä henki, opastus oli isällistä ja kaikki toiminta lisäsi suurta innostusta työtä kohtaan. Kaikki veistoon tulevat henkilöt näyttivät innostuneilta saadessaan paanun valmiiksi. Mieliala Pyhän Olavin hyväksi oli korkealla . . .

Mustalahden Heikki, Haunian Pekka, Sivulan Lauri ynnä monet muut toimivat naulamestareina.

Paanutalkoiden ruokailu oli järjestetty Heinon leipomolle, jossa ruoka oli maukasta ja hyvää. Tarjoilun kustannuksista vastasi Seurakuntayhtymä.

Naisten työpanos oli erittäin suuri. Paanujen veiston lisäksi moni emäntä keitti kahvin paanunveistäjille ja lastujen säkitys ja siivous kuului tärkeisiin tehtäviin. Mieleeni tulee kaikesta kiitos heillekin.

Veistäjien vastaanotto ja opastus

Kun veistäjiä saapui Siikasuo veistopaikalle, heidät toivotettiin tervetulleiksi, samalla tiedusteltiin, haluavatko he veistää paanuja.

Opas kertoi paanunveistosta oleelliset asiat ja sen jälkeen seurasi varsinaisen työn neuvonta:

"Tässä aihio, joka veistetään joka pinnalta – isot lapheet – sivut – päät. Veistosuunta vahvasta päästä ohueen, ellei puu ole vastasyistä. Jos syyt ovat vastaiset, aihion voi kääntää ylösalaisin veistettäväksi, vahvanpään ohjevahvuus 28 mm ja ohuen 5–8 mm.

Paanu tulee veistää sivustakatsoen suoraksi ja alaspäin jouhevasti ohentuen, kuten aihio on sahattu. Aihion pohjaa pidetään ohjeena. Jos paanun reunat tulevat liian ohuiksi, se menee pilalle – tulee "susi".

Kertoessaan opastaja itse veistää paanun malliksi, jolloin opastettava näkee aivan kädestä pitäen, miten työ etenee. Aihion kiinnitys telineeseen on tärkeä vaihe. Veistintukin päällä tapahtuu aihion viimeistely ja veistäjä näkee millainen valmiin paanun tulee olla.

Opastaja piirtää paanun kärjet ja sivut työn alussa tai veiston välivaiheessa. Piirtämisestä on suuri apu aloittele-

valle veistäjälle. Opastajan tehtävänä on valvoa että neuvot ovat menneet ns. "jakeluun". On hyvin tärkeää ettei "susia" paanusta tule.

Hyvän mielen tulo on tärkeää veistäjälle. On ilo katsella onnellista veistäjää, kun paanu on hyväksytty kelvolliseksi.

Veistettäviä aihioita 37 000

Varsinainen iso veisto lähti käyntiin 16. elokuuta 1999 Siikasuo verstaalla. Mietittiin, saadaanko talkoisiin riittävästi veistäjiä. Paanut tuli saada veistetyksi kevääseen 2000 mennessä – jotkut jopa epäilivät. Kuitenkin asiaan innostuneita veistäjiä saapui verstaalle. Joukko vain kasvoi talven aikana. Kaupungilla puhuttiin innostuksesta. Miesjoukko antoi Siikasuo verstaalle oman nimenkin "Eläkeläisten kuntosali", työssä oli mukana myös paljon työelämässä mukana olevia ihmisiä.

Paanujen kokonaistarve laskettiin olevan 32 600 kappaletta ja varalle loput. Innostus kasvoi talven aikana koko Suomea käsittäväksi. Veistäjiä saapui jopa Pudasjärveltä ja idästä Imatran seudulta asti. Lähempääkin monilta paikkakunnilta useita veistäjiä, mm. Äetsästä ja Noormarkusta. Imatran seu-

Paanuntervausta Siikasuoalla 20. 3. 2000.

dulta saapui kaksi "sähkömiestä", niin he olivat keskenään sopineet olevansa, tervehtivät, kyselivät saavatko tulla veistämään, asuvat tuossa vieressä leiri-alueella. Miehet veistivät, hiki virtasi. Vanhimmalta kysyin, mitäs sinä siviilissä teet?. "Minä olen Pudasjärven kappalainen", en aikonut sitä mainita. Veljekset veistivät useita kymmeniä paanuja – työ näytti heiltä käyvän. Kaksiviikkoa kului, posti toi heiltä kiitoskirjeen ja kirjeen sisältö kertoi miesten parhaista kesälomapäivistä, mitä he kokivat Siikasuon verstaalla. Samat veljekset ilmestyivät joulun edellä Siikasuolle uudestaan ja halusivat veistää kahden päivän ajan. Asunto oli hotellissa. Moni muukin on tullut yhä uudestaan ja uudestaan. Kaikkien yhteinen kertomus on positiivista. Yhdessäolo ja yhdessä tekeminen on ollut mahtavaa. Leppoisa leikinlasku on sorissut kahvi- ja ruokatauoilla. Yhteiset ystävät, yhteinen sama asia ja yhdessäolo ovat olleet tärkeitä yhdyssiteitä. Ehkä seurakunnan kannalta parasta miestyötä.

Veisto eteni aikataulua nopeammin, oltiin 2 kuukautta etuajassa. 28. 1. 2000 oli koko paanumäärä valmis, 37 000 kappaletta.

Paanujen viimeistely

Viimeisinä veistopäivinä sovittiin, että ilmojen lämmittyä paanut tervataan taas joukolla. Näin myös tapahtui, suuri oli tervaaajien joukko. Kaksiviikkoa työtä kesti ja huhtikuussa tervatut paanut voitiin siirtää Pyhän Olavin kirkon läheisyyteen – katolle kiinnitystä odot-

Tapio Vainio, Veikko Kareinen ja Rauno Heikkilä istuvat puolivalmiin barjalaudan päällä. Laudat pitää myös veistää.

tamaan. Mutta ei Siikasuolla vielä tähän työhön äänet hiljenneet. Laitettiin höyläyspaikat kuntoon kirkon holvi ja lehterimateriaalin höyläämistä varten. Otettiin kärkihöylät entisajanmukaiseen käyttöön. Useat höylääjäparit sai aikaan kaunista jälkeä kirkon sisustaa varten, jotta tunnelma kirkossa sisällä olisi entisen kaltainen. Jatkotyönä saimme Kareisen Veikon kanssa mittavan, kymmenen päivää kestävästä tehtävänä, oli vielä veistettävä kaikki kirkon

räystäiden suojaukseen tuleva lankku-materiaali, jonka tarve oli n. 900 metriä, jossa kirveen veistojälki pääsee oikeuksiinsa. Näin saadaan räystäissäkin näkymään kaunis käsityön jälki.

Kiitollinen ja hyvä mieli on jäänyt kaikkia veljiä ja sisaria kohtaan, jotka olitte talkoissa Pyhän Olavin saamisesta entistä ehonpana säilymään tuleville sukupolville.

Siunaus ja varjelus on ollut mukana kaikessa työssä.

"Peltoniämen vanhempi plikka"

Äitini Tilda Vainionpään (Peltoniemi, s. 1895 – k. 1968) nuoruudessaan kirjoittama runo:

Muistanpa paikan, jossa ma synnyin,
missä mä lapsena leikkiä löin.
Muistanpa siskokset, veikkokset armaat,
joidenka keralla marjoja söin.

Kesäisin illoin usein me silloin
kilvassa juoksimme tätilään päin.
Unimäen takaiset vanhat koivut
kuiskivat meille lempeäin.

Useinpa silloin oksilla olin
vanhan valtavan omenapuun.
Useinpa saimme sen hedelmistä
makeelta maistuvan sokerisuun.

Sielläpä sitten äitimme armas,
rakkahin minulle kaikista, oi,
laitteli, puuhaili, kehräs ja karstas,
äänensä hellänä korviini soi.

Kesäisin aamuin isämme armas
aikaisin töihinsä asteli.
Voimansa, taitonsa kaiken hän varmaan
lastensa hyväksi uhrasi.

Siunattu olkoon mun kotini armas,
josta mä läksin maailmaan.
Muistot ne elää vielä nyt mulla,
vaikka en siellä mä olla saa.

Runossa mainitussa Unimäen uunissa on v. 1822 äitini isoäiti vielä paistanut leivät.

Sankarihautauksia keuhkokuumeella 1940. Hajoitetun vapaussodan patsaan osia näkyy hautausmaahan eri puolilla.

Matti Santa

Muistomerkin pitkä odotus

Tyrvään kirkon pääportaiden edustalla on hautamuistomerkki, jonka yläosassa on kiveen hakattuna teksti: "Vapaussodassa kaatuneitten tyrvääläisten veljeshauta". Muistomerkin nimikilvisä on mainittuna viittä tuon sodan sankarivainajaa koskevat tiedot. Muistomerkki ei kuitenkaan ole ollut aina tällä paikalla, vaan se on pystyttämisen jälkeen joutunut kokemaan värikkäät ja sen arvoa halventavatkin vaiheet. Vuosikymmenien saatossa ne ovat kuitenkin jäämässä arkistojen asiakirjojen kätköön.

Kun vapaussota oli päättymässä, Tyrvään kirkon hautausmaalla pidettiin 12. 5. 1918 sankarihautajaiset, jolloin laskettiin maan poveen viiden sodassa sankarivainajana kaatuneen tyrvääläisen arkit. Heidän yhteinen hautansa sijaitsee nykyisen sankarihautausmaahan toisen rivin keskivaiheilla. Sillä paikalla on nytkin viisi ristiä ilman nimiä, koska nimet on mainittu toiseen paikkaan siirrettyssä muistomerkin kivistä. – Tyrvääläisiä vapaussodan kaatuneita on haudattuna myös muiden seurakuntien hautausmailla.

Paikkakuntalaiset ryhtyivät ripeästi pian sankarihautajaisien jälkeen hankkimaan hautausmaalle kaatuneitten yhteistä muistomerkkiä. Niinpä sankaripatsas valmistui jo seuraavan talven aikana.

Sen suunnitteli oman kotiseutunsa sankarihautausmaalle tyrvääläinen kuvanveistäjä Adolf Aarno. Työ jäi hänen elämänsä viimeiseksi, sillä hän kuoli joulukuussa 1918 vain 39-vuotiaana.

Sankaripatsaan paljastusjuhlat järjestettiin Vammalan valtauksen vuosipäivän tuntumassa 20.–21. 4. 1919. Päiviin liittyi useita eri juhlallisuuksia. Varsinaisen paljastustilaisuus oli 21. 4. kello 12.30 tuhatpäisen yleisöjoukon läsnäollessa. Paljastuspuheen piti kunnallisneuvos Taave Junnila. – Patsaan paljastuksen jälkeen seurasi paraati, johon otti osaa noin kaksisataa Tyrvään suojeluskuntalaista. Paraatin tarkasti pitäjän oma poika jääkäriluutnantti Taavetti Kaunisto.

Vapaussodan sankarivainajat olivat saaneet leposijalleen arvokkaan muistomerkin, josta muodostui kunniapaikka seuraavien kahden vuosikymmenen aikana lukemattomien tilaisuuksien yhteydessä. – Mutta historian rattaat pyörivät, ja ajat muuttuvat. Tultiin näkemään, että myös kivistä tehdyllä patsaalla voi olla omat kohtalonsa.

Tyrvään kirkkovaltuuston kokouksen 17. 12. 1939 pöytäkirjan 4. pykälässä tehtiin seuraava päätös: "Valtuutettiin kirkkohallintokunta määräämään ja luovuttamaan alueen kirkkomaalla mahdollisesti tarvittavia sankarihautoja

varten." – Oli kohtalonomaista, että heti edellistä päätöstä seuraavana päivänä 18. 12. kaatui ensimmäisenä tyrvääläisenä kansakoulunopettaja, res.luutn. Kaarlo Albin Hella Pelkosenniemi, ja viikon sisällä sen jälkeen koki toistakymmentä paikkakuntalaista sankarikuoleman Summan ankarissa taisteluissa.

Saamansa toimeksiannon perusteella ja sodan uhrien määrän lisääntyessä jatkuvasti kirkkohallintokunta esitti pikaisesti, että uutta sankarihautausmaata varten varataan alue vuoden 1918 sankarihautausmaasta välittömästi liittyen. Kirkkovaltuusto hyväksyi 14. 1. 1940 tämän esityksen kiireellisenä ja kokouksen ainoana asiana.

Lukuisat sankarihautaukset vapaussodan muistomerkin ympärillä merkitsivät sitä, että patsas jouduttiin purkamaan, ja sen osia oli sitten hajallaan eri puolella hautausmaata. Talvisodan päätyttyä aloitettiin työ tämän sodan muistomerkin saamiseksi sankarihautausmaalle, jolloin vuoden 1918 patsaankin kohtalo olisi selvinnyt. Valittiin jo toimikuntakin asiaa kehittäväksi, mutta sen työskentely ei ehtinyt vielä alkaakaan, kun jatkosota syttyi.

Muistomerkkitoimikunta, jonka puheenjohtajana toimi rovasti L. Hj. Svanberg ja jossa olivat edustettuina seura-

kunta, kunnat ja eri yhteisöt, kokoontui vasta 25. 11. 1942. Tässä vaiheessa sen päätehtävänä oli kuitenkin sankarihaudan laajentaminen ja muut käytännön järjestelyt. Kaatuneitten runsauden takia sankarihautaa jouduttiin laajentamaan jopa hautausmaan keskikäytävän oikealle puolellekin. Mitään muistomerkkiä ei tässä vaiheessa voinut ajatella. – Vapaussodan patsas oli osin hauta-alueen reunalla.

Rauhan palattua ryhdyttiin suunnittelemaan sankarihauta-alueita pysyvään muotoon. Suunnittelua hoiti itsenäisesti toimikunta, jota alusta loppuun saakka johti rovasti Svanberg. Eri vaiheiden jälkeen edettiin lopulta niin pitkälle, että uuden sankaripatsaan ja koko sankarihauta-alueen vihkiminen voitiin suorittaa 25. 5. 1953. Sankaripatsaan suunnitteli kuvanveistäjä Lauri Leppänen, ja hauta-alueen kokonaisu-suunnittelusta vastasi taiteilija Ilmari Wirkkala.

Taiteilija Wirkkalan näkemyksen mukaan vapaussodan muistomerkki ei sopinut pystyyn entiselle paikalleen, vaan hän esitti, että se kaadetaan vaakasuoraan asentoon maanpinnan tasalle sille kohdalle, jossa kyseiset vainajat lepäivät. Hän perusteli ajatustaan sillä, että näin eri sotien kaatuneet olisivat tasa-arvoisessa asemassa. Siihen, että toimikunta hyväksyi taiteilijan esityksen, vaikutti varmasti hänen arvovaltansa ja tuolloinen poliittinen tilanne. Olihan vapaussoturien oma järjestö lakkautettu valvontakomission määräyksestä 19. 10. 1944.

Vapaussotaan osallistuneiden ja entisten suojeluskuntalaisten keskuuteen jäi kuitenkin mieltä painamaan se seikka, että näyttävä vapaussodan sankarien muistomerkki oli saatettu sen arvoa vastaamattomaan asemaan miltei näkymättömiin makaamaan sankari-

haudan ristien keskelle. Lisäksi osia patsaan kokonaisuudesta oli poistettu. Käytäntö toi vielä esiin seikkoja, jotka täydensivät ratkaisun epäonnistumista. Talvella patsas peittyi täysin lumen alle, joten esimerkiksi tammisunnuntain kunnianosoitukset haudalla muodostuivat tunnelmaltaan latistuneiksi. Kesäaikaan sateet irrottivat maasta lietettä, joka saattoi peittää kaatuneiden nimilaatat ja kätkeä alle niiden tekstin.

Vuonna 1957 Etelä-Satakunnan Reserviupseerikerho ja Vammalan seudun Reserviupseerit tekivät seurakunnalle esityksen vuoden 1918 patsaan nostamisesta pystyyn tai ainakin näkyvämpään asentoon. Kirkkohallintokunta suhtautui asiaan myönteisesti. Eräät omaiset vastustivat patsaan siirtämistä eri paikkaan kuin vainajat, ja taiteilija Wirkkala esitti patsaan nostamista hieman koholle vinoon asentoon. Tehtiin myös ehdotuksia uusiksi sijaintipaikoiksi. Wirkkalan olisi ollut valmis hyväksymään erään niistä.

Kirkkovaltuustossa asia tuli esille ensimmäisen kerran 30. 3. 1958, ja se valitsi runsaiden keskustelujen jälkeen toimikunnan tekemään parannusehdotusta. Toimikunta ei löytänyt kuitenkaan mitään uutta ratkaisua. Siksi kirkkohallintokunta päätti 13. 5. 1958, että noudatetaan Wirkkalan ehdotusta nimikilpien nostamiseksi hieman koholle ja vinoon asentoon. Tehtävä annettiin Syrenin hautakiviveistämön tehtäväksi. – Nimikilpiä ei voitu kuitenkaan kohottaa ylöspäin, sillä ne oli valettu kiinni perusbetoniin, josta irrottaminen olisi ollut erittäin vaikea tehtävä. Syren kieltäytyi työn suorittamisesta.

Patsas jäi siis makaamaan pitkin pituuttaan, kunnes alkoi uusi vaihe. Valtakunnallinen Vapaussoturien Huoltosäätiö oli kiinnittänyt asiaan huomiota ja lähetti 18. 5. 1960 seurakunnalle kir-

jelmän, jossa se vaati patsaan nostamista pystyyn asentoon sen arvoa vastaavalle paikalle. Nykyisellään se loukkasi omaisia ja ennen kaikkea vapaussotureita.

Kirkkohallintokunta asettui jälleen puoltamaan tätäkin ehdotusta, mutta kirkkovaltuusto vastusti eikä suostunut patsaan siirtämiseen. Tästä oli seurauksena, että joukko arvovaltaisia seurakuntalaisia – ensimmäisenä jääkärimajuri Taavetti Kaunisto – valitti päätöksestä tuomiokapitulille. Kun valtuustokäsittelyssä ei ollut tapahtunut mitään virhettä, tuomiokapituli säilytti päätöksen. Nyt samat henkilöt uusilla nimillä täydennettynä valittivat edelleen Korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Ratkaisu siellä oli sama, ja kirkkovaltuuston päätös, että patsasta ei nosteta jäi voimaan. Kirkkovaltuuston päätökset käsittelyn eri vaiheissa eivät suinkaan olleet yksimielisiä. Pöytäkirjoista löytyy mm. vapaussoturi Yrjö Lehtisen eriävä mielipide. – Muistomerkki näytti siis jäävän pysyvästi makaavaan asentoon sankarihaudan keskelle.

Tyrväässä asuvan, Vpl. Pyhäjärvellä syntyneen Jalmarin Pusan aloitteesta oli saatu maahan jälleen vapaussoturien yhteinen järjestö Vapaussoturien Huoltosäätiö. Se oli perustanut vuonna 1961 myös Vammalan paikallisosaston, joka otti Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä huolimatta muistomerkki-asian uudelleen esille. Osasto lähetti 6. 3. 1962 kirjeen kirkkovaltuustolle, mutta sai kielteisen vastauksen – tosin hieman lievemässä muodossa. Paikallisosaston toimesta kihlakunnan tuomari, laamanni J. E. Kalha lähetti nyt kirjelmän kirkkovaltuustolle. Liekö allekirjoittajan arvovalta vaikuttanut, sillä vihdoin 5. 10. 1962 seurakunnan korkein elin suostui patsaan siirtämiseen kirkkohallintokunnan esittämälle, nykyiselle paikalleen kirkon pääportaiden eteen. Päätös sisälsi sen ehdon, että seurakunnalle ei siirrosta saa aiheutua mitään kustannuksia. Seurakunta ottaisi kuitenkin muistomerkin hoitoonsa.

Paikkakunnalla suoritetun varainkeräyksen avulla vapaussoturit saivat hoidettua huomattavia kustannuksia vaatineen muistomerkin siirtämisen keväällä 1963. Kesti siis kuusi vuotta, jotta edellä kuvattu tapahtumasarja patsaan nostamiseksi toteutui. – Vastaavasti vapaussodan sankarimuistomerkki odotti 23 vuotta uudelleen pystyttämistään. Se oli pitkä odotus! Nyt patsas seisoo jälleen kunniapaikalla kirkon edessä. Muistona kaikesta tästä on tänä päivänä vain ne viisi nimetöntä ristiä, joiden alla lepäivät vapaussotamme viisi sankarivainajaa talvi- ja jatkosodan aseveljien keskellä.

Kunnianosoitus vapaussodan muistomerkillä ennen talvisotaa. Huomaa patsaan sijaintipaikka.

Karkun rautatieasema kirjoittajan kouluajan asussa. Höyryveturi kiskoi junaa, jota odotti runsas matkustajajoukko.

Timo Roos

Elämää Porin radalla ja radan varrella

Kun vielä viitisenkymmentä vuotta sitten astuit Tampereen asemalla Porin junaan ja kulkuneuvoksesi valitsit paikallisjunan, saitpa varautua puolentoista tunnin istumiseen ja pahimmillaan/parhaimmillaan 23:een pysähdykseen ennenkuin juna pysähtyi Karkun asemalla. Ja siihen kun lisäsit puoli tuntia ja kuusi välipysähdystä, niin olitpa lopultakin Tyrvällä.

Paikallisjunia ei radalla enää aja. Ensimmäinen pysähdyspaikka Tampereelta on nyt puolen tunnin ajon jälkeen Karkku ja seuraava kymmenen minuuttia myöhemmin Vammala.

Minun aikani täältä Karkusta kuljettiin yhteiskoulussa junalla. Kuukausilippu oli kohtuuhintainen ja junien aikataulut sopivat. Kun alaluokilla pääsimme koulusta vähän aikaisemminkin, pääsimme useasti tavarajunan konduktöörivaunuun, jollainen tavarajunassa oli tuohon maailmanaikaan.

Kun juna nousi Mäenkylästä Heinoota kohti, pruukasimme joskus hypätä alas ja jäädä istumaan kiskoille. Voittaja se, joka pisimpään istui ja silti vielä kerkisi kyytiin. Mäkisen Opa kerran halusi jo lukiota käyvänä näyttää meille monipojille pikajuoksijan lahjojaan. Opa antoi junalle hyvän etumatkan ennenkuin lähti sitä tavoittamaan. Kävikin niin, että pitkän junan veturi oli jo päässyt mäen päälle vauhdin alkaessa parantua junalla vaan ei Opalla. Salkun hänelle heitimme ja Opa käveli arvokkaasti Heinoon asemalle astuakseen siitä seuraavaan junaan.

Helsingin olympialaisten alla VR koulutti henkilökuntaansa odotettavissa olevan turistiruuhan varalle. Mainittua ruuhkaa ei koko maassa näkynyt, vielä vähemmän Porin radalla. Väittivät tosin, että yksi tummaihoisen tällä olisi nähty. Oli ressurkka Tampereen asemalla astunut väärään junaan. Konduktöörikin oli laitettu koulun penkille englantia oppimaan. Eräs nuorehko konnari tapasi vaunuun astuessaan huutaa "tikits pliiis!" Meitä se nauratti ja huutajaa myös.

Oli niitä tosin kiukkuisiakin konduktöörejä. Erityisesti vainosivat meitä korttimiehiä. Me näet tapoimme aikaa pelaamalla hörrä pienillä minikorteilla, joissa alin silmaluku oli 7. Kun tuon ajan vaunuissa puupenkkin yläpuolella oli verkkohyllyt, pelasimme tietenkin niissä juuri voimistelunopettajamme, pika-aituri Väinö Suvivuon kouluun tuomaa lentopalloa. Pallona oli talvisaikaan tumpuista kääritty pyöreä mytty.

Aijärin seisakkeella keväisin hyppäsimme nopeasti kaivamaan ratapenkasta harvinaisia alppitaskuruohoja. Ne olivat kasvistomme harvinaisuuksia ja käypää vaihtotavaraa radattomien sivukylien kasvinkerääjien kanssa.

Lukion kävin Nokian yhteiskoulussa. Olen varsinainen junaylioppilas. Matka Karkusta Nokialle kesti tunnin ja kahdeksan minuuttia, joten hyvin siinä kerkisi läksynsä lukemaan ja tehtävät tekemään.

Matematiikkaa meille opetti, ja hyvin

sen tekikin, Illosta kotoisin oleva Aallon Topi. Kerran Topi kovisteli minua epäillen, etten geometrian kuvioita ollut itse piirtänyt. Käsiälä näet oli vallon outo. Luokka- ja junakaverini Mäkelän Tapani Suoniemen Aatamin seisakkeelta todisti, että olin poikkeuksellisesti tehnyt läksyt kotona tärisevästä pöydän päällä enkä junassa vihko polvilla. Topi ymmärsi huumoria ja matematiikkaa, joten asia jäi siihen. Talviamuisin hän minulta usein kysyi, muistitko ottaa tikkurit. Johon minä, että muistin mutta hipulit jäivät kotio. Muu luokka ei meidän keskustelumme ymmärtänyt.

Kesän 1958 olin 50 miehen urakaporukassa vaihtamassa raskasta kiskotusta Siurosta Heinooseen. Tyrvään nykyinen lukkari, naapurin poika Kohon Matti oli samassa porukassa. Oli eduskuntavaalikesä ja aika kovia poikia esim. Siurosta, joten väkeväsanasta yhteiskuntaoppia tuli hyvä mitta. Kun matkustajajuniakin kulki tuolloin paljon, niin pakostakin tuli työhön katkoja. Silloin oli koolla korttisakki. Kaksi pakkaa pelasimme kesän aikana puhki. Minulle jäi muistoksi sököstä voittamani avaimella vedettävä taskukello. Huonokuntoinen mutta mukava muisto kuitenkin.

Vuosien kultaamien muistojen siivittämänä ajattelen, että saisipa tuo ohikulkeva Porin rata nousta taas uuteen kukoistukseen. Sitä odottelen monen muun lailla.

Tyrvään vanha pitäjänmurre kuuluu Ylä-Satakunnan murteisiin, jotka muodostavat hämäläismurteiden läntisimmän ryhmän. Murre-erot entisen Tyrvään pitäjän sisällä ovat melko vähäiset, ja sama pätee myös Tyrvään vanhoihin kappeleihin Kiiikkaan ja Kii-koiisiin, samoin Karkkuun. Jonkin verran enemmän eroja ilmenee vertailussa Mouhijärven ja Vesilahden naapurimurteisiin. Oman lukunsa muodostaa eteläisen naapuripitäjän Punkalaitumen murre, joka edustaa alueellisesti epäyhtenäistä siirtymämurretta. Erot nykyisen Punkalaitumen aikaisemmin Tyrvääseen kuuluneiden pohjoisosien, Ilonmaan ja Liitsolan, murteisiin ovat vähäiset. Sitä vastoin erot Huittisten suunnasta asutetun Punkalaitumen samoin kuin itse Huittisten murteeseenkin ovat suuremmat. Niinpä Antero Varelius huomautti 1800-luvun puolivälissä, että "Huittisten ja Punkalaitumen kieli eriiä niin kuuluvasti Tyrvään kielestä, että parista sanasta tunnetaan toisen pitäjän ihminen toisesta". Toisaalta on kylläkin huomattava, että Tyrvään murteessa on myös koko joukko selvästi Ala-Satakunnan murteisiin viittaavia piirteitä.

Tyrvään seudun murteiden samankaltaisuus johtuu siitä, että koko ympäröivänkin alueen kansankieli on hämäläis-pohjaista murretta ja näin leimallisimmat murrepiirteet ovat samoja. Tyrvään murretta tasoittavana tekijänä voi lisäksi mainita sen, että sosiaalisesti kieliyhteyttä on ollut melko yhtenäinen. Tyrvään vanha emäpitäjä on vuosisatojen ajan ollut syvään juurtuneen talonpoikaiskulttuurin aluetta eli juuri sellainen ympäristö, jossa aito kansanmurre elää ja viihtyy. Tässä tarkoitamani Tyrvään murre edustaa lähinnä 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa syntyneiden tyrväläisten kielenkäyttöä. Tosin tämänhetkisenkin murteen peruspiirteet ovat edelleen samat, mutta varsinkin sanastoltaan nykymurre poikkeaa suuresti ennen toista maailmansotaa puhutusta, mikä taas johtuu kieliyhteyden sekä aineellisesta että henkisestä elämänympäristössä viime vuosikymmeninä tapahtuneista poikkeuksellisen suurista muutoksista.

Tärkeätä on vielä huomata, että pelkästään Tyrvään vanhallekaan murteelle ominaisia piirteitä ei ole olemassa, lukuun ottamatta ehkä joitakin yksittäisiä sanoja ja sanontoja, eivätkä kaikki tyyppillisetkään piirteet toisaalta välttämättä esiinny jokaisen tyrväläisen kielessä. Niinpä seuraavassa esittelemistäni Tyrvään vanhalle murteelle ominaisista verbirakenteista monet ovat tuttuja muista-

kin murteista mutta eivät useinkaan yhtä leimallisina piirteinä.

Yhden kiintoisan ryhmän muodostavat käskyihin, kehotuksiin ja pyyntöihin liittyvät rakenteet, jotka usein pitenevät sen mukaan, kuinka kohteliaana kehoitus halutaan esittää, esim. seuraavaan tapaan: *Käskes miäbet syämää* > *Mes käskeem miäbet syämää* > *Pas mennän käskeem miäbet syämää* > *Pansiks mennän käskeem miäbet syämää*. Kannattaa muuten huomata, että *kutsumisen* tai *pyytämisen* sijasta tyrväläisetkin ovat tottuneet *käskemään* paitsi omaa väkeä myös vieraita: *Sun tarttee mennäk käskeen noi naapurik kyllääj joulumpyhi-*

Aimo Hakanen

Pankaas tullen ottaan kahvetta!

Tyrvään murteesta ja muutamista sille ominaisista verbirakenteista

nä / Menkääs passurik käskeev viaraat ottaan kahvetta. Itse pyytämiseen käytetään kohteliaisuusfraaseja, esim. *Käskettiin tullak kyssyyn, sopisko teitille, että tulsitte meillek kyllään tapanina / Pankaas nyv viaraat tullen ottaan kahvetta.* Vastaavantapaisia kehotuksia ovat seuraavatkin: *Pas istujen* [= istu, ole hyvä; jää istumaan; käy peremmälle] / *Mes nyp perhanan äkkiä kattoo mikä siä tallisa kropuaa / Pat tervaten ittes / Pas nys soittaen siä torvees / Pankaas väbä pojjaak kattellen kuinka mun täsä ruppee käymää / Pannaas koittaen kuinka sinä lukkee ossaat.*

Tyrvään vanhassa murteessa hyvin monikäyttöinen verbi on *panna*. Erityisen leimallinen on rakenne *panna tehren*, joka esiintyi jo osassa edellä olevia kehotuksia. Mainitsen tästä rakenteesta vielä lisäesimerkkejä, jotka useimpien muiden esimerkkieni tavoin olen poiminut Pertti Virtarannan julkaisemasta Tyrvään murrekirjasta: *Aina pantiiv valkeet sammuttajej ja kaikki / Pantiin navettoonki siitä beittäen niitä männynoksia / Isä teki välliin oikein kauniinki bevo-sen, sittep pani oikeim puusta tehren, jallaat ja päät ja - se oli semmonen ernomanem mestari / Isäntä sano että paat pubujen että jos se ottas sen hommaksensa - se tulis tehtyä sitte / Mutta se sitteek kun se [= lääkäri] pani saksilla ruveten kiärtään nin se väbäj jo teki semmosta mukavaa.*

Hyvin yleisiä Tyrvään murteessa kuten länsimurteissa yleensäkin ovat erityyppiset *tarvita-* verbin sisältävät rakenteet. Usein ne merkitsevät lievä pakkoa: *jottain tarttis tehrä!* Näin on

esim. seuraavissa lauseissa: *Meijjän tarttis ruvetap pirttiä tekkeej ja / Määrä sill-oli kuija monta kyytiä* [kestikievarista] *tartti päiväisä väärä, mutta kylä kolme bevoista kaii tartti saaras sillaila äkkiäki / Minä osasim pubuas sillon kun tartti ja olin sillon pubumatak kunnei sopinup pubua / Tarttee poiketa joskus siä meil-läki* [= sopii poiketa, poiketkaa]. *Tarttee ottaaj jottain kastettavua* [= ottakaa, olkaa hyvä]. Kieltolauseissa vastaavien rakenteiden merkitys on yleensä 'ei sovi, ei ole aihetta, ei pidä tehdä', esim. *Tämöseeseen asuntoon soppii tuarat talloista* [miniä], *semmosia piikaplikkoja lei tartte ollenka kattellakkan / Ei turhanaikaset tyät tarttet tehräs, sanottiin* [navetan siivoamisesta] / *Ei sitä juur maalattua* [hevosen luokkaa] *tarvinnu ostaam mennä* [= ei ollut viisasta ostaa].

Samantapainen, joskin vähän jyrkempi kieltöfraasi on *ei parane tehren* 'ei voi, ei sovi tehdä'. Esim. *Ei niitä parane oikeem pubujen kunnei o itten näbny / Ei riibeen semmosiev valkeitten kans parantunum mennän / Ääni on nys sten nin sortunu ette paranel laula-jenkan / Mää aattelin että mun ei parane ampuak* [karhua] *kun om* [pyssyssäni] *piäni pyylaarinki että täsä om mum menoni.* Varsin tavallinen kieltoilmaus Tyrvään murteessa on ei arvaat tehdä 'ei uskalla': *Eipäs äijjät arvannu emää uurestansar riitaa tehrä / Em minä arvan-nus sillä lailla* [riihtä] *lämmittää, minä pelkäsin että syytyy seinäp palamaa / Ei siälä paljon tupakkitunteja arvannup pittää, kun se oli nin abnes siäben tyäm perrää.*

Murteessa usein toistuva verbirakenne on myös *tuppaa tekemään*, jota käytetään varsinkin menneen ajan tapahtumista: *tuppas tekemään*. Tätä rakennetta suositaan yleensä sisällöltään negatiivisissa ilmauksissa, mutta merkitykseltään rakenne on kuitenkin pehmentävä: 'ai-koa tehdä, pyrkiä tekemään; olla vaarassa tehdä t. tapahtua; olla herkkä t. taipuvainen tekemään; tehdä helposti'. Esim. *Mua tuppas kovin abristaan / Ko se* [keinun] *akseli katkes taikka muutor rikku, sten tuppas jalkoja kolloontuun* [= murtumaan, ruhjoutumaan] / *Savi tup-pas reppelien* [syysimiilun peitteenä] / *Kyllä ne kärmeet pisteleen tuppas kyllä / Mua tuppas sittev väbä niinku porut-taav* [= itkettämään] *vaikkem mää nam-in* [= helposti, juurikaan] *siittä pelistä tykkää / Pubu mukaviansaj ja tuppas väbä valehtelleen / Kyllä äite välliin tup-pas väbä kail liikaakir rankaseen / Siinä joulun erellä tuppaa aina olleen nin ka-mala kiiru, mutta silloj juur ihmisen tars ymmärtää biukar raubottuak kans.*

Ilpo Moisio

Uuden vuosituhannen avaus Vammalassa

Karkun ja Vammalan klubeilla oli kunnia järjestää Sylvään peruskoulun tiloissa tämän vuosituhannen ensimmäinen 107 E piirikokous. Piiriimme kuuluu 83 klubia, joissa lioneja toimii lähes 2500. Maaliskuun 23 päivä oli seutukunnallemme merkittävä, sillä useat sadat kokousvieraamme saivat tutustua myös kauniiseen seutukuntaamme ja heillä oli mahdollisuus tehdä hankintoja paikallisista liikkeistä.

Virallisten kokousasioiden käsittelyn lisäksi ystävien tapaamisella oli tärkeä merkitys. Tapaaminen yhdistää alueemme klubeja ystävyys, hyvän toveruuden ja keskinäisen yhteisymmärryksen avulla ja ennen kaikkea hyvät ystävät tapaavat toisiaan ja solmitaan uusia tuttavuuksia LC-hengessä.

Pirikokousjärjestelyissä todellista talkoohenkeä

Kokousjärjestelyt aloitettiin jo vuotta ennen varsinaista kokouspäivää. Karkun ja Vammalan klubit aloittivat yhteistyössä suunnittelun, jotta kokouksesta saataisiin mahdollisimman toimiva ja mieleenpainuva. Klubien presidentit Veikko Ilvesmäki ja Sulo Kylliäinen olivat asettaneet kokousjärjestelyille määrälliset ja laadulliset tavoitteet, joita kohti 13 eri toimikuntaa aloitti työskentelyn. Kokemuksia aikaisemmista piirikokouksista kartoitettiin ja näin lähdettiin suunnittelemaan ja toteuttamaan kokousta yhdessä puolisoitten ja veljien kanssa. Markkinointitoimikunnalla oli keskeinen rooli kokouksen onnistumisessa, sillä ilman

osallistujia tapahtumasta ei tule mitään. Pekka Mäkisen ja Petri Pelttarin johdolla markkinointitoimikunta sai liikkeelle lähes kaikki klubit ja sadat kokousvieraamme. Seuraavat haasteemme tulivat eteen liikennejärjestelyissä.

Miten vieraamme helposti ja joustavasti löytävät tiensä Sylvään peruskoululle, koska kokemuksesta tiesimme, että suurin osa vieraistamme saapuu henkilöautoilla ja vielä lähes samaan aikaan. Mutta alan ammattilaisten Rauno Jalkasen ja Pekka Marttilan johdolla tehdyt opastukset ja ohjaukset onnistuivat ja kaikki vieraamme saapuivat kokouspaikalle hyvissä ajoin.

Sylvää toimiva kokouspaikka

Sylvään peruskoulu muuttui yhden yön aikana koulusta toimivaksi ja viihtyisäksi kokous- ja juhlapaikaksi, kun Tuomisen Ritva ja Salmen Tuija olivat löytäneet sen sinikeltaisen langan, jonka ympärille suunnittelu rakennettiin. Heikit Vieras, Vierula ja Leikkanen ja Salmen Jorma työryhmineen toteuttivat niin liikuntasalin kuin auditorion ilmeen sellaiseksi, että ulkoiset puitteet olivat piirikokoushengen mukaiset. Vieraittemme oli helppo liikkua Sylvään tiloissa ja löytää omat koulutustilaisuutensa tai kokoustilansa.

Kello on lyönyt 8.00

Kellon lyötyä 8.00 ja ovien avauduttua ensimmäiset kokousvieraat saapuivat vastaanottoon, jossa Heikki Lou-

nasahon ja Raimo Savolaisen organisoimassa vastaanottopisteessä vieraat saivat kokousmateriaalin ja ilmoittautumisen sujuu tehokkaasti eikä suurempia jonoja syntynyt.

Päivät alkoivat koulutustilaisuuksilla, joita oli järjestetty tuleville klubivirkailijoille, lohkojen puheenjohtajille sekä puolisoille. Asko Laihon ja Timo Keskinen johdolla tilat olivat valmisteltu näihin koulutustilaisuuksiin sopiviksi ja toimiviksi. Koulutustilaisuudet ovat tärkeä osa toimintaa, koska näissä tilaisuuksissa uudet virkailijat saavat tietoa, taitoa ja asennetta, toimiakseen tulevaisuudessa haasteellisissa tehtävissä LC-hengen mukaisesti.

Koulutustilaisuuksien jälkeen vieraille oli tarjolla lounas Sylvään peruskoulun oppilasruokalassa. Ihmeellinen on ihminen, tilaisuuksista jää yleensä mieleen myös oheistoiminnot hyvin voimakkaasti. Ja se muistetaan aina, milaista ruokaa oli tarjolla. Piirikokouksen tullaan muistamaan myös kokouksena, jossa lounas oli korkeatasoinen kokouslounaaksi. Se oli maukasta ja annoksissa oli kokoa ja näköä. Ruokahuollosta päävastuun kantaneet Kaija Ylinen ja Rauno Peltonen saivat runsaasti kiitoksia todella hyvin hoidetuista ruokailutapahtumista. Lounas toteutettiin yhteistyössä Vammalan ammattikoulun ravintotalousosaston kanssa.

Marssi sankarihaudalle

Piirikokousohjelmaan liittyi Markku Eskon ja Ossi Hynnisen suunnittelema marssi sankarihaudalle ja kunnianosoit-

tus sankarivainajille. Marssirivistö oli vammalalaisille mieleenpainuva kokemus. Suomenlipun johdattamana marssi eteni kaupungin pääkatua pitkin kohti kirkkoa. Sadat ihmiset katujen varsilla saivat ihailla LC-lippujen loistoa ja marssirivistön juhlavaa kulkua, joka viestitti omalla toiminnallaan LC-henkeä.

Seppeleenlaskun jälkeen sosiaalineuvos Rauno Laitinen piti puheen marssiin osallistuville vieraillemme ja tilaisuutta seuraamaan tulleille vammalalaisille.

Kun päätösvirsi oli veisattu, kokousväki siirtyi takaisin Sylvälle odottamaan päiväjuhlan alkua.

Päiväjuhla

Päiväjuhlassa tarjottiin vieraille ohjel misto, jossa esittäytyvät tällä kertaa seutukuntamme kulttuurin harrastajista musiikin- ja liikunnan edustajia.

Vammalan kamarikuoro aikaansaa ihastusta, missä sitten esiintyykin.

Päiväjuhlan vieraat kiittelivät sekä kamarikuoron että Vammalan naisvoimistelijoiden esityksiä. Naisvoimistelijat ottivat juhlavieraat mukaansa todella mielenkiintoisella ja vauhdikkaalla ohjelmistolla ja Vammalan kamarikuoron esitykset piirsivät kuulijoiden mieleen voimakkaan kuvan korkeatasoisesta kuoroesityksestä. Juhlapuheen piti piirikuvernööri Antti Nikander. Vammalan kaupungin tervehdysten juhlavieraille toi kaupunginjohtaja Paavo Salli ja Suomen Lions-liiton tervehdysten puheenjohtaja Matti Tuura. Sylvään liikuntasali hiljensi kello 15.00 ja kokous-

Satu Rantala, Leena Kiviniemi ja Kalle Ylinen.

vieraat siirtyivät auditorioon, joka toimi varsinaisen piirikokouksen pitopaikkana.

Aikataulut pitivät

Varsinainen piirikokous päästiin aloittamaan aikataulun mukaisesti ja piirikuvernööri Antti Nikaderin johdolla tehtiin Lions-hengen ja aatteen mukaisia päätöksiä, joilla kehitetään parempaa huomista. Huomista, jossa ennen kaikkea nuorilla ja vanhuksilla on mahdollisuudet turvallisempaan ja onnellisempaan elämään.

Kaikki ohi kiitävät hetket

Päivä, jota Karkun ja Vammalan klu-

bien puoliset ja veljet olivat suunnitelleet lähes vuoden, oli kiittänyt ohi. Mutta se työ, joka kokouksen eteen tehtiin, ei ole mennyt hukkaan, ei yksi minuuttikaan. Olemme saaneet olla mukana vaikuttamassa parempaan huomiseen. Olemme myös näyttäneet sadoille vieraillemme, että Karkun ja Vammalan klubit kantavat vastuun heille myönnettyjen tehtävien hoidossa. Suomen Lions-liitossa ja klubeissa tiedetään, että seutukunnalla elää oikea Lions-henki sekä puolisoitten, veljien, yritysten sekä Vammalan kaupungin keskuudessa. Voimme olla varmoja tulevaisuudesta, Karkun ja Vammalan klubeilla tulee olemaan jatkossakin kunnia järjestää vastaavia kokouksia.

Kansainvälisestä osuudesta vastasivat LC Miskolcin presidentti Peter Balaban, joka toi puolisoineen unkarilaisen kummiklubin lämpimät onnitteet. Lion Pentti Hannula otettiin Arne Ritari Killan jäseneksi ja hänelle myönnettiin Lionsritarin arvo. Lady Eija Hannula keskellä.

Aaro Mäkipää

Vain pieni jouluruno

On Joulu taas,
se saapui tänne Sastamalaan,
lumivaippaan valkoiseen
kietoen koko tienoon pehmoiseen,
tuoden lahjat tullessaan
ja innoissaan
käy lapset kääröjensä avaamaan.

On Joulu taas,
se saapui tänne Sastamalaan,
sen sanomaa, niin valoisaa
käy väki hartahana kuulemaan
ja kirkkaat tähdet loistollaan
ohjaa meitä kohti kotia.

Mitä leijonat tekevät?

Yllä olevan kysymyksen kuulee edelleen silloin tällöin ja sehän osoittaa, ettei lionsliike ole pystynyt tuomaan riittävästi tietoa liikkeen tarkoituseristä ja toiminnan muodoista. Tässä lyhyt tietosku lionien toiminnasta.

Maaailman suurin palvelujärjestö

Lionsliike syntyi v. 1917 USA:ssa, josta se levisi vähitellen ympäri maailmaa ja tänä päivänä liike toimii 185 maassa, klubeja on n. 44 500 ja jäseniä n. 1,4 miljoonaa.

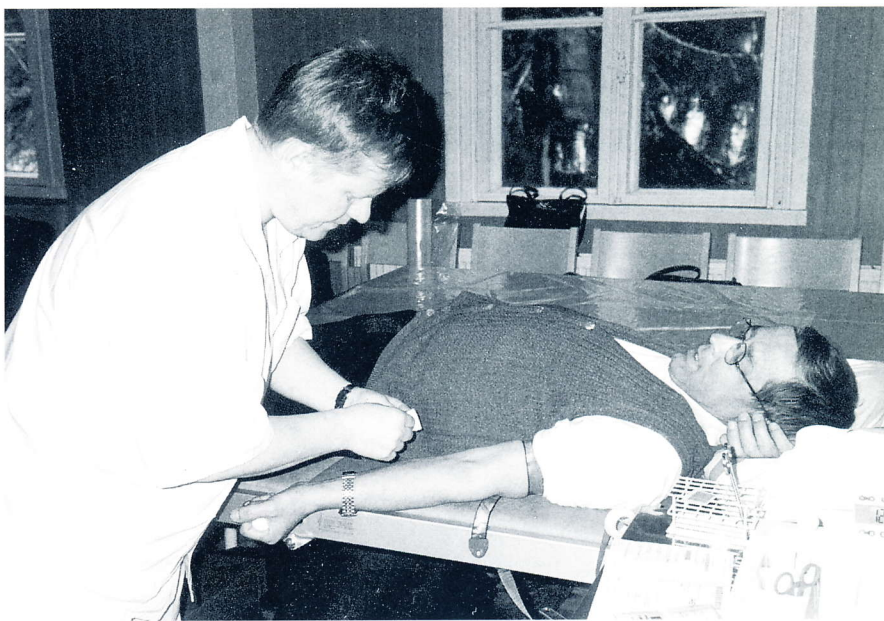
Suomen ensimmäinen lionsklubi perustettiin v. 1950 Helsinkiin ja tänä vuonna vietettiin siis 50-vuotisjuhlia Tampereella. Maassamme on yli 900 klubia ja niissä jäseniä n. 28 500.

Maa on jaettu 14 piiriin ja Vammala kuuluu E-piiriin, joka muodostuu lähinnä Pirkanmaan alueesta.

Aluksi jäsenistö muodostui pelkästään miehistä, mutta vuodesta 1987 myös naisilla on ollut mahdollisuus tulla toimintaan mukaan ja jo seuraavana vuonna perustettiin maahamme ensimmäiset naisklubit. Tällä hetkellä niiden lukumäärä on yli kuudenkymmenen.

Tavoitteet ja periaatteet

Perustamiskirjaan on määritelty liikkeen tavoitteet ja periaatteet. Kuitenkin Lausunto järjestön tehtävästä kuvaa parhaiten asiaa: Luoda ja ylläpitää yhteisymmärryksen henkeä maailman kaikkien kansojen kesken humanitaaristen tarpeiden suhteen järjestämällä

Verenluovutus on kuulunut lähes koko ajan klubiveljen toiminnan piiriin ja tälläkin tavalla on osallistuttu työhön lähimmäisten auttamiseksi. Kuvassa klubin viime kauden sihteeri Heikki Vierula on valmistautumassa luovutustilanteeseen.

Pubelinlinjojen raivaus on ollut klubin ohjelmassa jo kymmenisen vuotta. Siinä työssä kobotetaan fyysistä ja myös henkistä kuntoa. Kun työ on tehty, voidaan ottaa leppoisat ilmeet ja rennot asennot. Vasemmalla lukien Kalle Lomma, Heikki Mäkinen, jolla ei ole kädesään hyppyseiväs vaan oksasaba, Veikko Ilvesmäki ja Heikki Rantala.

vapaaehtoispalveluja paikkakunnalla ja toimimalla kansainvälisessä yhteistyössä.

Järjestön tunnuslause Me palvelemme kuvaa parhaiten leijonien tekemää työtä.

Suomessa lions-sanasta on muodostettu yksi suomalaisen lionismin tavoitteista: Luovuta isänmaasi onnellisempaan nuorille sukupolville. Joka vuodelle valitaan kotimainen teema ja kaudella 2000–2001 se osuu varsin ajankohtaiseen aiheeseen ja kuuluu: Huu-meeton huomina.

Kansainvälinen toiminta

Jokainen klubi maksaa kansainvälisen jäsenmaksunsa liiton päämajaan, joka sijaitsee USA:n Illinoisissa. Sen lisäksi klubit vuosittain maksavat määrätyn summan lionsklubien kansainväliselle sätiölle LCIF:lle, josta voi anoa apurahoja erilaisiin toimintoihin ja projekteihin. Suomeen on rahastosta saatu avustusta mm. Lapuan räjähdysnettomuuksien uhreille, sotainvalidien sairaskoteihin ympäri maamme, suomalaisten alullepanemiin hankkeisiin ulkomailla mm. silmäklinikoiden perustamiseen Equadoriin ja Sri Lankaan ja viimeksi Lions-Quest ohjelmaan, joka koskettaa myös Vammalan koululaitosta.

Kansallinen toiminta

Suuri yleisö tuntee lionit ehkä parhaiten Punainen Sydän ja Punainen

Jokavuotinen Sastamala-Kodin pikkujoulu on yksi vuotuisista päätapahtumista. Silloin kodin asukkaat kokoontuvat kauniisti koristeltuun ruokasaliin, missä puuron ja kahvin nautinnan ohessa voi seurata veljien ja ladyjen suunnittelemaa ohjelmaa. Näin hauskaa on sitten kahvipöydässä!

Sulka -nimisistä keräyksistä.

Viimeisin keräytempaus kantoi nimeä Pohjolan Punainen sulka, koska mukana olivat kaikki pohjoismaat. Keräyksen bruttosumma oli yli 60 miljoonaa markkaa, josta Suomen osuus oli n. puolet eli 32 milj. markkaa.

Nettotuotto n. 25 milj. mk jaetaan ja on jo osaksi jaettu sotiemme veteraanien ja ikäihmisten hyväksi.

LC Vammala päätti luovuttaa oman osuutensa n. 16 000 markkaa Sastamala-Kodille käytettäväksi erilaisten kuntolaitteiden hankintaan. Luovutus tapahtunee kuluvan vuoden aikana.

Toiminta oman paikkakunnan hyväksi

LC Vammala juhli keväällä 40-vuotistaivaltaan, jona aikana veljet ja ladyt ovat tehneet mittavan työmäärän paikkakunnan asukkaiden hyväksi. Klubin aloitteesta rakennettiin aikanaan Sastamala-Koti, joka on säilynyt leijonien palvelukohteena jo 30 vuoden ajan. Eri tavoin on myös muistettu Hopun vanhainkotia, Vammalan aluesairaala ja

terveyskeskusta. Sotiemme veteraanit ovat olleet usein muistettavien joukossa. Klubi liittyi n. kymmenen vuotta sitten lionsliiton nuorisovaihtotoimintaan ja on lähettänyt vuosien varrella nuoria ympäri maailmaa tämän ohjelman puitteissa aina Australiaan saakka. Ensi vuonna järjestetään Vammalassa yhdessä LC Karkun kanssa kansainvälinen nuorisoleiri, jonne saapuu osallistujia lukuisista maista eri puolilta maapalloa. Leiripaikkana tulee olemaan Karkun Päiväniemi.

Klubi on ollut alusta alkaen mukana Lions Quest -ohjelmassa, joka on kohdistettu peruskoulujen oppilaille. Ohjelman tarkoitus on opettaa varhaisnuoria hallitsemaan tehokkaasti niitä muutoksia, joita he tänä aikana käyvät läpi sekä niitä haasteita, jotka heitä aikuisina odottavat.

Vammalan kaupungin myötävaikutuksella peruskoulun opettajat ovat käyneet lävitse asiaa koskevan koulutuksen ja tässä suhteessa Vammalan koululaitos on aivan kärkipäässä maassamme.

Liiton kotimainen teema Huumeeton

huominen kertoo sen, että lionit ovat lähteneet mukaan huumeiden vastaiseen toimintaan täysipainoisesti ja niinpä klubilla on nimetty vastuuhenkilö tätä työtä varten.

Työ jatkuu

40-vuotisjuhlat ovat takana ja uusi toimintakausi on alkanut heinäkuun 1. päivä. Kun klubin sääntöjen mukaan lion toimii pääasiallisesti vain kerran yhdessä virassa, se takaa jatkuvan muutoksen klubin toiminnassa.

Kukin toimintavuosi saa omat piirteensä pitkälti kulloisenkin presidentin toimintalinjasta. Vaihtuvuus on voimantekijä lionstyössä.

Jos kiinnostaa, ota yhteyttä!

Mikäli Sinua kiinnostaa kuulla enemmän lionstyöstä, mikä sinänsä on hauska ja kehittävä harrastus, ota rohkeasti yhteyttä tiedotussihteeri Jussi Lehtiseen, puh. k. 514 2201. Hän on valmis keskustelemaan kanssasi.

Aaro Mäkipää

Vanha kirkko

Olit alaslyötynä, mieli maassa,
vain kiviseinäsi uhmasivat tulen valtaa,
kun liekkimeri velloi sisälläsi
tuhoten kaiken vanhan, kauniin, kalliin.

Seisoit silti pystyin päädyin ylväin,
vaikk' uusi kattos' paloi roihuten,
osoitus talkooväen tarmosta ja työstä
näin muuttui savuks' syyskuun aamuyössä.

Kansa suri, kalliollas' seisten,
niin vakavana virttä veisaten
– niin moni silmä täyttyi kyyneleistä,
sun nousemistas' vielä rukoillen.

Nyt seisot siinä taas, sun kattos' kohooa
kohti taivasta ja hiljaa julistaa:
On ahkeraa ja kätten taidon omaavaa
tää väki Sastamalan maan.

Emäntä- ja isäntäpäivät Vammalan seuratalossa 29. 3. 1931. Seinät oli peitetty "pitkin pitäjää kerätyillä ryijyillä". Yleisömenestys (300 henkeä) oli enemmän kuin osattiin odottaa, kавvit, voileivät ja Saraston saunassa keitetty obrapuuro tekivät hyvin kaupansa. Kuvassa istumassa vas: Irene Koski, Siina Torra, Elsa Ritala, Anna Tuomisto. Takarivi vas. Tilda Salonen, Maria Liukko-Sipi, Lyyli Seppä, Suoma Riippa, Fanni Heikkilä, Helvi Pelltari, Alina Torra-lisa.

Armi Hohko

Maatalousnaisilla seitsemän vuosikymmentä vilkasta toiminnan aikaa

Seutukuntamme vanhimpiin maatalousnaisyhdistyksiin kuuluva Tyrvään-Vammalan Maatalousnaiset viettivät toimintansa 70-vuotisjuhlaa Seurakuntatalolla sunnuntaina 19. 3. 2000. Naiset osallistuivat jo 1901 perustetun Tyrvään Maalaisseuran (myöh. Tyrvään Maamiesseura) toimintaan näyttelyiden järjestäjinä sekä ruokahuollon hoitajina. Kotitalousneuvonta muodostui tärkeäksi aina ensimmäisestä maailmansodasta alkaen. Perustaessaan oman osastonsa 24. 4. 1930 sen viralliseksi nimeksi tuli Tyrvään Maamiesseuran Naisosasto. Toiminta tehostui heti vilkkaaksi. Järjestön historian aikana on maassamme eletty 30-luvun lamakausi, talvi- ja jatkosodan vaikeudet sekä koettu maamme jälleenrakentaminen ja teollistuminen.

Perustavassa kokouksessa talustirehtööri Juuse Rahola lausui sanat: "Naisen voimalla ja avulla on tätä maata paljon rakennettu." Ne pitävät paikkansa, kun muistellaan Tyrvään-Vammalan Maatalousnaisten toimintaa.

Tyrvään Tietopuolisessa Karjanhoitokoulussa pidetyssä kokouksessa ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Hilma Vänniä. Pitkäaikaisina ja tarmok-

kaina puheenjohtajina ovat olleet Ida Mäkelä, Kerttu Huovila, Helvi Teukku ja Sirkka Niemi. Sihteereinä ovat toimineet Irene Koski, Tyyne Järvenpää, Eila Ylinen ja Armi Hohko, rahastonhoitajina Anna-Liisa Junttila ja Toini Nieminen.

Sirkka Niemen, Armi Hohkon ja Toini Niemisen lisäksi nykyisessä johtokunnassa ovat Tuovi Härmä, Anna-Liisa Junttila, Eila Ylinen, Eeva Väkinen, Airi Vilppala, Mirja Silveri ja Iris Mäntylä.

Ensimmäisenä vuosikymmenenä käynnistettiin käsityökerhot, järjestettiin neuvontatilaisuuksia puutarhanhoidon, karja- ja kotitalouden aloilta palkkaamalla jopa oma neuvoja kesäkausiksi. Tarpeellinen edistysaskel oli tuoremehupuristimen hankinta. Pidettiin erilaisia kilpailuja, kuten kodin ympäristönhoito-, pellavankehruu- ja kiiltosilityskilpailu. Kodinhoito- ja liinavaateompelukurssit olivat suosittuja, tarpeelliseksi todettiin myös palstanviljely- ja patjanvalmistuskurssit.

Neljäkymmentäluvulla naisosasto ompeli armeijalle paitoja ja alusvaatteita, neuvoi sotilaille villasukkia, lähetti rintamalle hevosloimia, tallukkaita ja

sairaalaravusteita. Avustettiin siirtoväkeä ja vapaan huollon keräystä, osallistuttiin lentokonekeräykseen. Sodan aikana yli sata naista leipoi Kosken leipomossa armeijalle vanikkaa sekä korjasi sotilaiden vaatteita lottien kanssa. Arvokasta toimintaa edusti pakettien lähettäminen "Tuntemattomalle sotilaille", kummityön avustus ja "Karjalan kukan" myynti. Tuiki tarpeellisina välineinä ostettiin pellavaloukku ja klihta. Sodan loputtua puuhattiin morsiuskursseja, joissa luentoja pitivät rovastista kanttoriin ja kättilöön asti, näin jo osattiin aavistaa suurten ikäluokkien tuloa.

Viisikymmentäluvulla oli kutomakursseja, liinavaate- ja ompelukurssseja ja tehtiin retkiä. Ostettiin 200 hengen ruokakalusto, jota sitten myöhemmin täydennettiin. Osallistuttiin Olympiakisojen muonitukseen sekä hankittiin kenttäkeittiö ja mattopuut. Hoidettiin mm. Rautaveden hiihdon ravintola ja muonitettiin vanhanajan Tyrvääläiset pitopäivälliset Seuratalolla. Maatalousnaisten toimesta kudottiin talkoilla ja lahjoitettiin Laila Karttusen suunnittelema "Nuoruuden kultainen aika" vihkiryijyksi Tyrvään kirkkoon sekä hoidettiin kirkon 100-vuotisjuhlan kestitykset.

Toiminta jatkui kuusikymmentäluvulla erittäin vireänä esitelmä- ja havaintoesityksineen. Yhteishenki ja toimeliaisuus toteutui niin muonitustapahtumien kuin erilaisten kilpailujen muodossa; useita voittoja tuli Vammalaan jopa valtakunnallisella tasolla. Käsityön taitajina palkittiin mm. Tuovi Härmä ja Eila Ylinen. Kodinpäivät kevättalvella nousivat suosituimmaksi tilaisuudeksi. Yhdistyksen virallinen nimi vaihtui v. -68 Tyrvään-Vammalan Maatalousnaiset ry:ksi.

Seitsemänkymmentäluku toi uusia tuulahduksia, tehtiin retkiä, käytiin jopa ulkomailla. Valtakunnallisissa ja piirikohtaisissa käsityökilpailuissa rapisi ensipalkintoja. Vastattiin mittavista muonitustapahtumista, mm. Vammalassa pidetty maatalousnäyttely työllisti ravintolanpidossa koko jäsenistön. Pitokalusto sai lisäystä ja oman varaston. Järjestöllä oli monta rautaa tulessa, mm. klimppisoppapäivällisillä silmänuokana oli kirjontaliinoille katettu vanhoja arvokkaita astiastoja. Vuosi-

kymmenen lopussa 18 emäntää suoritti kolmen avaimen taitomerkin.

Uusi toimintavuosi aloitettiin aina hengellisellä tilaisuudella, jonka tuotto lahjoitettiin sen hetken avun tarpeessa olevalle kohteelle. 80-luku oli erittäin vilkasta toiminnan aikaa, oli kirkko- ja kahvikonserteja, verestettiin vanhoja taitoja kylvämällä pellavaa, joka talkoilu- ja jalostettiin kankaaksi asti. Tuotiin esille kauniita käsitöitä mm. poppana- ja valkokirjontatyön sekä keinutuolinmattojen ja sohvatyynyjen näyttelyissä. Itsenäisyyspäiväillan kynttilöiden sytyttämisestä sankarihaudoille tuli perinne. Kodinpäivien vetonauloina loistivat mm. Kokki Kolmonen ja "Väiski" Purje. Monet perhejuhlat ja muonitukset hoidettiin, mittavin oli Tyrvääläiset pidot Sylvään koululla, Tyrvään kirkkoon lahjoitettiin nyplätty alttariliina tulipalossa turmeltuneen tilalle.

Vuosituhanen viimeisellä kymmenellä jatkettiin tuttuun tahtiin, kodinpäivät ja retket kokosivat väkeä yhteen. Vammaskosken kivisillan 75-vuotisjuh-

lissa keitettiin varsin muistorikkaat kahvit ammoon hankitussa kenttäkeittiössä. Ruokakulttuurin kehitys havaintoineen, voimistelupäivä, terveydenalan esitelmät ja muotinäytökset ovat kuuluneet monesti kokoontumisien aiheisiin.

Järjestön työn sarka on ollut mittava, alkuvuosina kaikki valmistettiin käsin, sotien jälkeen vasta 50- ja 60-luvuilla emäntien työtä tulivat helpottamaan kodinkoneet, joista 70 vuotta sitten ei osattu uneksiakaan, puhumattakaan tämän päivän laitteista, jotka auttavat emäntiä navetassa, pellolla ja puutarhassa. Uusavuttomuus on nykypäivän sana, ennen kuului osata yhtä ja toista (vaikka muita paremmin).

Maatalousnaisten osaaminen ja perinteet ovat arvokasta pääomaa ja naisten rooli kodeissa on ollut lämpöä ja turvallisuutta huokuva, se on perheen kokoava ydin. Hyvät ihmissuhteet järjestötyössä ovat voimanlähde, joka auttaa hyvien harrastusten kanssa meitä selviytymään elämässä aina päivästä toiseen.

Ulla Ylinen

Musta joululahja

Elettiin välirauhan vuotta 1941. Kävin Anna Toivosen "luotsaamaa" kansakoulua Korkeanojalla. Isäni oli kuollut vajaa kuukausi ennen joulua ja meitä jäi vielä viisi alaikäistä äidin hoiviin. Isäni sairaudesta ym. taloudellisistakin vaikeuksista johtuen äiti joutui venyttämään markkaa soikeaksi sekä viimein kääntämään perheen ainoan rahapussin aivan nurin päin. Siis joulu lähestyi. Lahjatoiveeni kuitenkin karisivat kuin syksyn lehdet äidin antaessa ymmärtää, ettei hän tänä jouluna pystyisi hyvästä tahdostaankaan huolimatta lahjoja hankkimaan. Tippa silmässä ja pala kurkussa yritin niellä sen toteamuksen – ja onnistuinkin.

Tuli aatto. Äiti hiipi luokseni selkäni takaa kädessään paketoimaton vyyhti mustaa, pehmeää villalankaa ja sanoi: "Kuro tästä ittelles tikkurit!" (Niiden puutteessa todella olin). Tietysti yllätyin positiivisessa mielessä ja kiitin syvään niiaten. Toisaalta katsoin vähän syrjäsilmillä, että – miksi mustaa? Pian kaivoin kuitenkin puikot esille ja aloin luomaan silmukoita. Pari kolme kertaa jouduin purkamaan, ennen kuin löytyi se oikea silmukkamäärä ja aluksi laskemaan ääneen: "kaks' oikeen, kaks' nurin, kaks' oikeen, kaks' nurin . . ." Mitä pidemmälle työni eteni, sitä enempi

Kuvassa allekirjoittanut mustine tumpuineen pikkusiskon kanssa kotimme takapihalla mahdollisesti samana tai seuraavana talvena. Huom. barmaat talukkaat.

innostuin ja väänsin kudintani myöhään iltaisin karbidilampun valossa, kunnes uutena vuotena uudistin ihannan lämpimät, mustat tumpuni. Kou-

lun alettua kaveritkin huomasivat, ja kuulin jonkun kuiskaavan: "Se on saanu ny joulupukilta uuret tumput, mutta kyllä tarttikin". Suksensauvoissa tumput muodostuivat "luonnonvääriksi" ja hieman huopuivat kämmenpuolelta, vaikka suoristelin ne aina märkinä helapuuta lestinä käyttäen. Melko ehjänäkin ne säilyivät koko talven. Kesän saivat levätä vintillä naftaliinissa.

Jälleen saapui syksy tuoden myötään kylmät ja pakkasetkin. Tuuletin tumpuni käyttökuntoon, mutta jokin hienoudenkaipuu heräsi. Sisukkaan etsimisen ja purkutöiden tuloksena löysin värikkäitä langanpätkiä ja laskin mielikuvitukseni lentoon. Ompelin parsineulalla linnunsilmäpistoin tumpujeni selkäpuolelle erivärisiä kukkia ja vihreitä lehtiä. Iloiselta näytti työni tulos. Kouluun tullessani yritin pitää ne hyvin esillä ja kyllähän ne huomattiinkin. Kaveri veti hihasta toista sivummalle ja sursi: "Kato ny! Sillon taas uuret tikkurit!" Siihen toinen: "Oho, ja onki hianot, mutta ei olla huamaavinamme". Minä vain olin tyytyväinen kukkiviin tumpuihini.

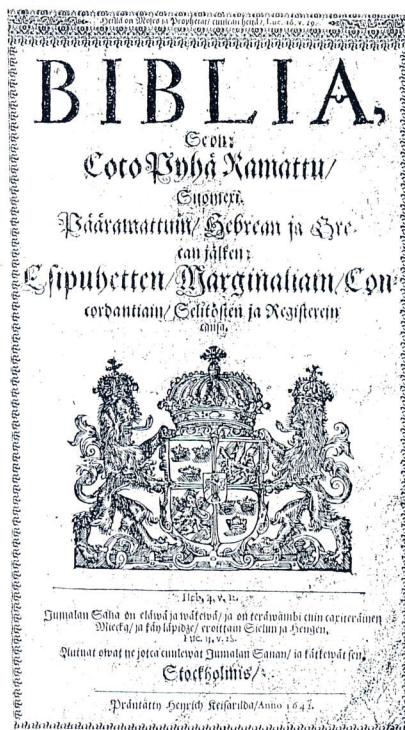
Eipä siis ole joululahjan värillä eikä hinnalla väliä, kunhan se on hyvästä sydämestä annettu. Sitä tuo musta lan-kavytyhti todella oli.

Tyrvään Pyhän Olavin kirkon vanhasta penkkijärjestyksestä

Tyrvään kirkonarkistossa on monta mielenkiintoista vanhaa kirjaa. Eniten nykyistä sukupolvea kiinnostavat kirkonkirjat, joita Tyrvään seurakunnassa ryhdyttiin pitämään vuodesta 1665 lähtien. Oma paikallishistoriallinen mielenkiintonsa on kuitenkin myös seurakunnan hallintoon ja taloudenpitoon kuuluvilla kirjoilla, joita niitäkin on jo varhain ruvettu pitämään. Eräs sellainen nide on erilaisia asioita samojen kansien välissä säilyttänyt merkintäkirja, jonka kirjaukset alkavat vuodesta 1643. Kirjan kanteen on hyvin nykyaikaisella käsialalla, mahdollisesti 1800-luvulla liimattu otsikkolappu, jossa lukee:

Tyrvis moderkyrkobok
Innehållande
Inventari längder
jemte en mängd
gamla handlingar
Prestalängd från 1520

Se on siis ”Tyrvään emäkirkon kirja sisältäen inventarioluetteloita sekä joukon vanhoja asiakirjoja (m.m.) pappiston luettelon vuodesta 1520”. Alkulehdille vuosikymmenten myötä tehdyn sisällysluettelon jälkeen ensimmäinen kirjassa oleva asiakirja on seurakunnan inventarioluettelo vuodelta 1643, johon myöhemmin on tehty tarvittavia lisäyksiä. Jo tässä luettelossa esiintyy muun muassa Suomalainen Raamattu, joka siis on vasta edellisenä vuonna ilmestynyt ensimmäinen suomalainen Raamattu, ”Kristiina-kunigattaren Raamattu”. On mahdollista, että tämä merkintä on tehty inventarioluetteloon vasta myöhemmin, sillä tilikirjassa on vasta vuonna 1646 merkintä siitä, että Suomalaisesta Raamatusta (för Findske Bibel) oli maksettu 37 taalaria 16 äyriä kuparissa. Tyrvään kirkkoherra, rovasti L. Hj. Svanberg kertoo Tyrvään Säästöpankin Säästäjän joulussa vuonna 1935 löytäneensä myöhemmistä inventaareista tätä kirjaa koskevan tiedon, jonka mukaan kirja olisi aikanaan myyty. Hän tietää myös että seurakunnan nykyään omistama vuoden 1642 Raamattu oli silloin 1930-luvulla ”aivan äskettäin saatu Tyrvään kirkonarkistoon”.

Ensimmäisen suomalaisen Raamatun nimilehti.

Otsikossa mainittu pappien luettelo vuodesta 1520 alkaen on kirjassa seuraavana. Sekin on siis kirjoitettu jo varhaisella 1600-luvulla, ja papit, joita siinä muistellaan ovat silloin olleet runsaan sadan vuoden takaisia, joita muistettiin samalta ajalliselta etäisyydeltä, kuin me muistamme Johannes Bäckkiä nyt. Mitä on ollut ennen vuotta 1520, sitä emme omista lähteistämme pääse tietämään. Viimeisenä luetteloon on merkitty vuonna 1697 Tyrvään kirkkoherraksi tullut Johan Wegelius, ilmeisesti hänen itsensä siihen kirjoittamana. Joku hänen seuraajansa on sitten merkinnyt hänen kuolinpäiväkseen 3. 5. 1725.

Pappien luetteloa seuraa pappilaa ja sen tiluksia koskeva inventarioluettelo vuodelta 1665. Sitten alkaa Tyrvään seurakunnan ensimmäinen tilikirja. Tilimerkintöjä on tehty ensin taannehtivasti alkaen vuodesta 1629 ja sitten vuosi vuodelta vuoteen 1709 asti. Näi-

hin tilimerkintöihin sisältyy myös hyvin paljon Tyrvään Pyhän Olavin kirkon ulkoista ja sisäistä rakentamista koskevaa historiaa.

Kaikkeen edellä olevaan on tarvittu kirjasta runsaat kaksisataa sivua. Niiden jälkeen jälkeä kirjassa on viisi palstoihin jaettua ja tiheään kirjoitettua aukaamaa. Kysymyksessä on pöytäkirja, jonka mukaisesti kirkonkokouksessa tammikuun 23. päivänä 1665 oli jaettu penkkisijat Tyrvään seurakunnan asukkaalle Tuohon aikaan Tyrvään kirkon lopullista sisätalaa ja yleisvaikutelmaa eniten luonut rakentamistyö oli päätymässä. Tileissä esiintyy kaksikin kirkonrakentajaa tai kirkonkirkkaria, joille on maksettu palkkaa ja kulujen korvauksia kirkon penkkien ja muun sisustuksen rakentamisesta. He ovat mestari Matthias Blädick ja kirkonrakentaja Hans Bengtsson. Ensiksi mainittu kanssa tehtiin kaikkien töiden päätyttyä lopputili vasta 23. 5. 1667, mutta penkkien osalta kirkon sisustaminen näyttää olleen valmiina jo kahta vuotta aikaisemmin, niin että penkkijärjestys voitiin laatia.

Kirkonkokous pidettiin aikana, jolloin kirkkoherranvirka oli täyttämättä. Kirkkoherra Abrahamus Josephi Tyrwenius oli kuollut 1662, ja hänen seuraajansa Thomas Bartholdi Rajalenius astui virkaan vasta vuoden 1665 kuluessa. Ehkä siitä syystä, ehkä asian tärkeyden vuoksi kokouksen piti sen aikainen lääninrovasti, Vesilahden kirkkoherra Jacobus Pauli Raumannus. Muut allekirjoittajat olivat Abrahamus Andrae Fabricius, Thomas Johannis Lihander ja Isacus Abrahami Tyrwenius. Viimeksi mainittu lienee edesmenneen kirkkoherra Abrahamus Tyrweniuksen poika, joka oli saanut toimia isänsä jälkeen ”välivuoden saarnaajana” ennen uuden kirkkoherran tuloa. Toivo Kaukorannan Wanochius-sukua koskevan tutkimuksen perusteella (Satakunta XIII, 1946) tiedämme, että Thomas Lihander oli Tyrvään Lihalasta Knuutilan rusthollin poika, joka toimi Tyrvään kappalaisena vuoteen 1670 ja kuoli Lempäälän kappalaisena 1699. Hänen elämässään puheena

olevan kirkonkokouksen vuosi 1665 merkitsi romanssia ja rakastumista. Uuden kirkkoherran Thomas Rajaleniuksen tultua Tyrvälle, kappalainen rakastui kirkkoherran tyttäreen Maria Rajaleniin ja vielä samana vuonna parikunta kuulutettiin avioliittoon Tyrvään kirkossa pyhäinmiesten päivänä ja siis runtuviikon alkaessa 1. 11. 1665. Sama lähde tietää myös, että Abrahamus Fabricius oli Tyrvään kappalainen ainakin vuosina 1668–1680.

Tähän kohtaan liittyy merkittävä paikkakunnan historiaan kuuluva muisto. Elettiin Kiikan seurakunnan perustamisen aikoja. Ruotsilan kartano oli perustettu edellisellä vuosikymmenellä, kuten voimme lukea Heikki Impolan Kiikan seurakunnan historiasta (Kiikan seurakunta 1662-1962). Kartanon omistajan vouti Johan Grimsten oli tuomiokapitulin pöytäkirjan mukaan ollut 19. 1. 1657 ollut pyytämässä piispa Eskil Petraeukselta, että Tyrvään seurakuntaan saataisiin kolmas kappalainen Kiikkaa varten. Grimsten pyysi, että kappalaiseksi tulisi Abrahamus Andrae, eli pöytäkirjamme Abrahamus Andrae Fabricius, joka sitten piispan suostumuksella on ollut Tyrvään apupappina Kiikassa ja mahdollisesti juuri tämän kokouksen kirjurina kirjoittanut puheena olevan pöytäkirjan vähän tylsällä sulkakynällään. Kirkkoherra Tyrweniuksen ehdokas Kiikan kappalaiseksi olisi ollut Thomas Lihander, mutta Ruotsilan herra Kristoffer Buhrmeister oli valtakunnan mahtavimpia miehiä, ja piispa kuuli häntä. Seuraavana vuonna 1658 Lihander kuitenkin sai myös määräyksen Tyrvään seurakuntaan kirkkoherran apulaiseksi.

Kiikka sai luvan oman saarnahuoneen rakentamiseen vuonna 1662, ja tätä vuotta pidetään Kiikan seurakunnan perustamisvuotena. Oma ensimmäinen saarnahuone rakennettiin jo seuraavana vuonna. Nyt esillä olevasta penkkijärjestyksestä saa kuitenkin sen käsityksen, että kaikki perustetun kappelin kylät ja talot ovat vielä kolme vuotta myöhemmin saaneet penkkisijansa Tyrvään emäkirkon penkkijärjestyksessä. Myös Kiikka ja Kiikanoja, perustetun kappelin ydinalueet, esiintyvät kylien joukossa.

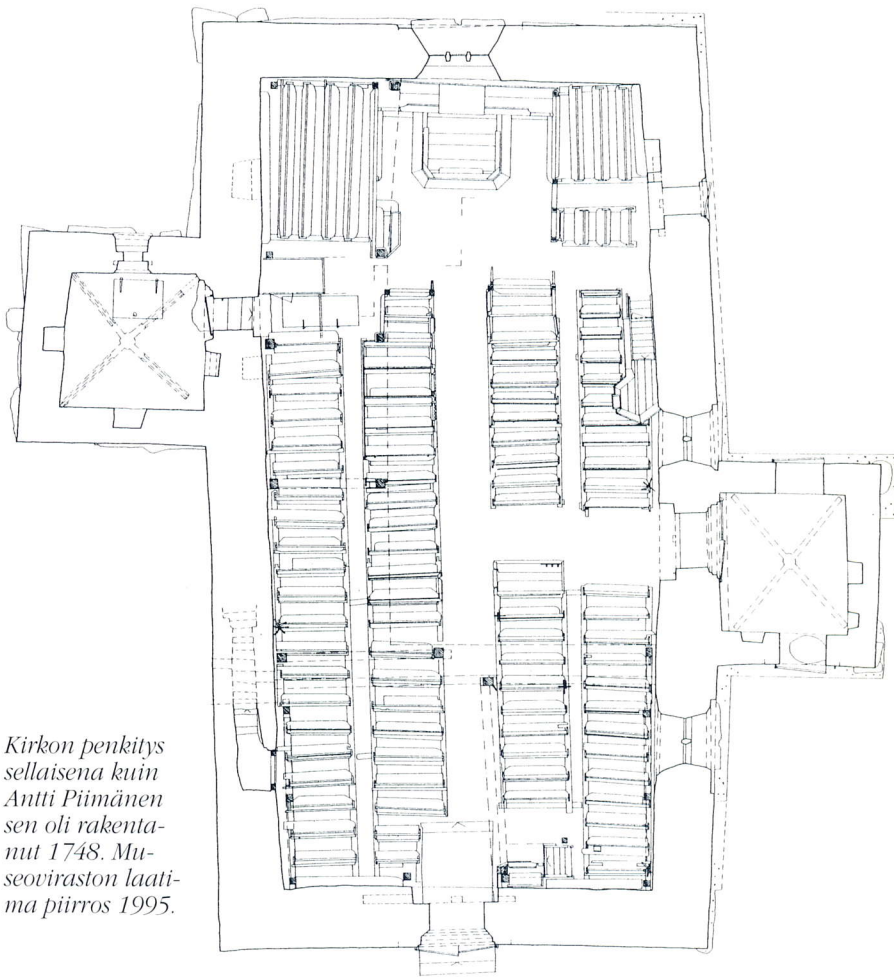
Penkkijärjestyksessä on miesten puolelle nimetty yhteensä 203 nimettyä penkkisijaa ja naisten puolelle 211 nimeä. Sen lisäksi ovat kuorin eteläpuolella olevat neljä penkkiä, joista ensimmäinen on korkea-arvoiselle piispalle, toinen kappalaisille ja apupapeille, kolmas opiskelemissa oleville henkilöille (studerande personer). Neljäs penkki oli varattu vihittäviä varten (brudefolket).

Penkkisijojen luettelo alkaa miesten

puolelta pääkäytävän vierestä, jossa penkit on numeroitu 1–21 Sen jälkeen seuraa toinen luettelo miesten puolelta pienen käytävän vieressä, jossa ovat penkit 1–18. Tämän lisäksi kuorisissa on papiston penkkien ohella eteläiselle sivuseinälle katsoen kolme pen-

kiä oikealla ja kolme vasemmalla puolella ja niiden keskellä arvattavasti papin ovelle johtava käytävä. Myös nämä penkit oli jaettu pitäjän mantaaleille. Ihmetellä täytyy, miten tämä kaikki on kirkon kuoritilaan saatu mahtumaan.

Naisten puolella penkkisijojen luette-

Kirkon penkkitys sellaisena kuin Antti Piimäsen oli rakentanut 1748. Museoviraston laatima piirros 1995.

8 7 6 5 4 3 2 1		P; Pa; Op		1 2 3 4			
1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21	21	21

Penkkien sijoittelu sen mukaan kuin vuoden 1665 penkkijärjestys ne määrittellee. Piispan, papin, opiskelijain ja vihittävien penkkien sijoitusta kuorisissa ei ole tarkemmin ilmaistu.

lo on rakennettu samoin. Ensin on keskikäytävän vieressä olevat 20 penkkiä, sitten sivukäytävän vieressä olevat 21 penkkiä. Kuorissa on naisten puolella kolmessa rivissä yhteensä kahdeksan penkkiä kirkon pituussuunnassa sen pohjoisella seinällä. Miten ne tarkkaan ottaen ovat sijainneet, ei ole selvitetävissä. Vuoden 1780 rakennustyöt, jotka viimeksi rakensivat kuoriosaa, olivat muuttaneet penkkijärjestyksen sellaiseksi, kuin se kirkossamme oli sen tuhoutumiseen asti. Tällöin oli piispakin saanut istuimensa alttarin kahden puolen vastapäätä seurakuntaa ja toisin kuin tässä penkkijaossa oli määrätty.

Penkkijärjestys olisi kokonaisuudessaan julkaisemisen arvoinen. Yhden joulujulkaisun puitteissa se ei ole mahdollista, mutta joitakin tyrvääläisiä muistoja voidaan kuitenkin ottaa esille.

Muistamme, että kirkon ensimmäiset penkit olivat ovellisia. Ne olivat säätyläisten ja kartanonherrojen penkkejä. Ensimmäisessä istui Ruotsilan kartanon herra, jalosukuinen Christopher Buhrmeister. Valtakunnan asioitten hoitamisen vuoksi Buhrmeister ei asunut Ruotsilassa, joka vuonna 1660 siirtyikin hänen, aatelismies Didrich von Rigemänin kanssa avioituneen Gertrudin omistukseen. Buhrmeisterin toisesta avioliitosta syntynyt tytär Christina Juliana oli avioitunut Huittisten varapastori Johan Torovion kanssa. Tämä lahjoitti vuonna 1732 aikanaan edesmenneitten isänsä ja miehensä muistoksi Tyrvään kirkkoon kynttiläkruunun. Tänäpäin se on Tyrvään uudessa kirkossa keskikäytävän toinen kruunu. Jostakin syystä kruunun kaiverrus puhuu luutnantti Buhrmeisterista, vaikka hän jo 1650-luvulla Ruotsilaa perustaessaan lienee ollut kenraalimajuri. Samassa penkissä Ruotsilan herran kanssa istui Raukon herra, jalosukuinen Gustaf Grass. Hänen poikansa majuri ja parooni Hemming Johan Grass lunasti kirkon kuorin eteläiseltä sivulta suvulleen hautapaikan vuonna 1693.

Toisessa penkissä istuivat jalosukuinen Herman Löf (tai Loef, nimi on epäselvä) Evosta, Johan Rosensabel Tyrväänkylästä sekä ratsumestari Ryydman Laukulasta. Kolmas penkki oli varattu vierailijoille (Fremmandes benck).

Kun ajan tavan mukaan henkilöistä käytettiin vain etunimeä ja isän nimeä, on enin osa penkkijärjestyksen nimistä mahdotonta sijoittaa asianomaisiin ta-

loihin kylissäänsä. Se vaatisi oman tutkimuksensa ja paljon työtä, kuten Antti Heikkilän viime vuonna ilmestynyt Tyrvään Leiniälä -tutkimus osoittaa. Sitä esimerkiksi ei suoralta kädeltä voi tietää, mihin taloihin kuuluivat neljännen penkin Jacob Ifwarsson Vihattulasta ja Isaac Abrahami Tyrväänkylästä. Sitä vastoin samassa penkissä istunut Pohl Russ Tyrväänkylästä oli jo silloin nimetty Ryssän talon mukaan. Ja kun samassa penkissä vielä neljäntenä istuneen Jacob Israelssonin sanotaan olevan Rautajoesta, tiedämme että hän on ollut silloinen Rautajoen isäntä, koska Rautajoen rustholli oli yksinään kylän muodostava yksinäistila.

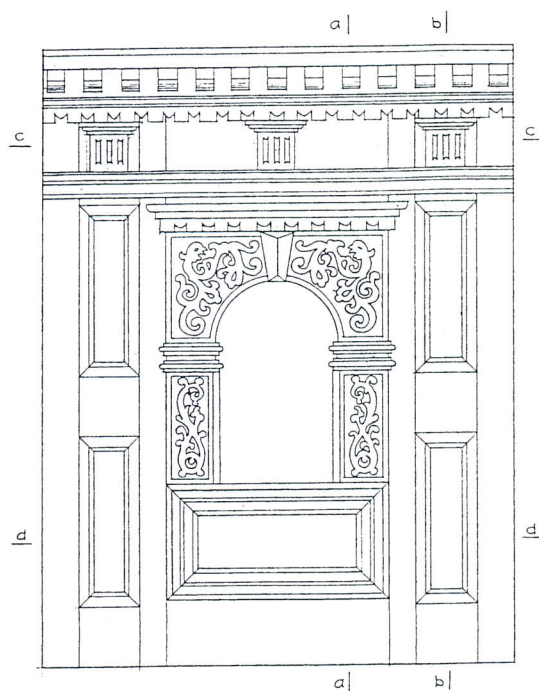
Penkkijärjestys ei noudata mitään maantieteellistä järjestystä. Eri kylien isännät seuraavat toisiaan ilman mitään

Roismalan ja Kikkerlän isäntiä. Ensimmäinen talon nimen mukaan mainittu isäntä on kahdeksannen penkin Henrich Knuuti Sammaljoen kylästä. Silmään sattuu, että Elgelbrecht Staaren asuinpaikkana ei mainita vielä Leiniälän kylää, vaan kylän nimenä on vielä Haunia.

Seuraavassa esittelenkin vain niitä penkkisijoja, joiden haltijat on merkitty sukunimellä. Yhdeksännessä penkissä istuvat Lousajan kylän Jören Uossoj ja Soimilan Simon Ruutikka (Ruuticka). Siihen aikaan ikivanhaa saamelaisperinnettä nimessään säilyttänyt Uossominen talo on vielä olemassa. Pappilan kylää ei vielä esiinny. Uosson talo on sitä vanhempaa Lousajaa.

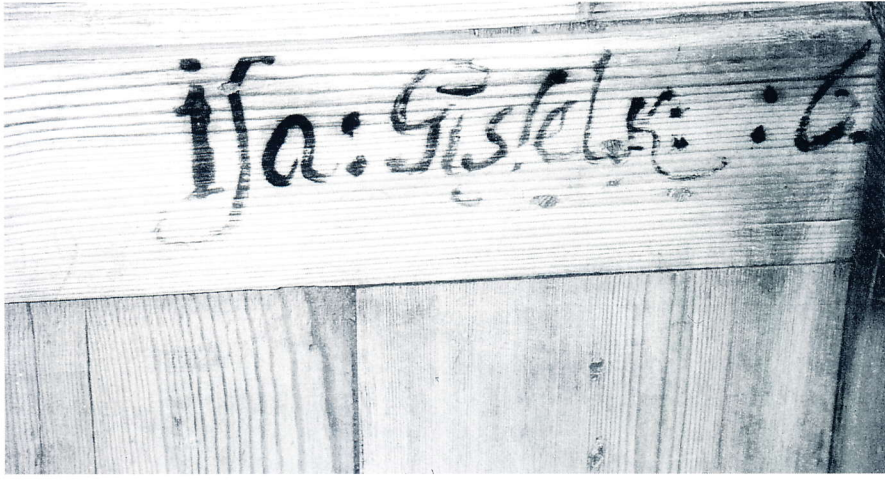
Kolmannessatoista penkissä ovat paikat Kaltsilan Hans Räsälalla ja Jöran Sallilla sekä Tyrväänkylän Thomas Toiwolla. Seuraavassa penkissä istuu Lousajan Henrich Härmä ja Järvenpään Jöran Satimus, heidän takanaan Komerolan Pahl Rijpa ja Pahl Comero ja seuraavassa Roismalan Vilppala, Nappari ja Hyrkki. Penkissä 16 istuu Kallialan Sarkolan isäntä vieressään Leikkuun Henrich Kimppe. Sitten ovat Kiimajärven Peer Pertula ja Märten Siukoi sekä Meskalan Erich Härila. Penkissä 18 on Kiimajärven Michel Kucku, olisikohan se Kiimajärven Koukku. Liiuhanal Seppä, Rekola ja Erkkilä ovat seuraavassa penkissä, jossa on myös Kallialan Vähä-Sipi. Kaukolan Hohko on lähinnä viimeisessä penkissä ja hänen takanaan vielä lähinnä oven suuta Tyrväänkylän Simon Pakila.

Saarnatuolin puolella etummaisessa penkissä on Vatajan Rekun penkkisija. Toisessa penkissä on Marttilan Simon Draki eli myöhempi Traki yhdessä Kallialan Pirasen kanssa. Kolmannessa penkissä on Laukulan Holppi ja Evon Törmä. Heidän takanaan ovat Kallialan Sigfrid Tassari ja Johan Köpeli ja viidennessä penkissä saarnatuolin alla Roismalan Torra, Kiimajärven Soppa ja Nevon Kero. Kuudennessa penkissä on Hoipolan talollisia ja seitsemännessä Tormilan Haila, Laukulan Nurkki ja Kulmuntilan Jören Pofoj, joka lienee Paavi. Kahdeksannessa penkissä ovat Lousajan Vieras ja Vehmaan Hans Willi. Kymmenennessä penkissä on Vihattulan Bertel Kuuti ja sitä seuraavassa Kallialan Thomas Motinen asehuoneeseen johtavan käytävän jälkeen. Mottisen penkin takana ovat Sammaljoen Hökkä ja Kallialan Haro,

Ruotsilan penkkiaitiassa oli kauniisti puuleikkauksin koristettu ovi. Viktor Labden piirros.

havaittavaa järjestystä. Avaimena voisivat ehkä olla maakirjat ja veroluettelot. Mahdollista on, että manttaalimäärät ovat antaneet sijan kuoria lähempää tai siitä kauemmaksi. Periaate koskee myös emäpitäjää ja kappelia. Ei ole olemassa tyrvääläisten penkkikorttelia ja kiikkalaisten aluetta. Siitä on esimerkiksi viides penkki, jossa istuvat nimismies (Befal:n) Engelb. Staare Haunialta, Sigfrid Sigfridsson Jaamalasta, Bråwedh Månsson Humalajalta ja Michel Gustafsson Kaukolasta eli Tyrvään ja Kiikan miehet sekaisin. Samoin seuraavassa kuudennessa penkissä on Laukulan, Talan, Meskalan ja Teukkulan isäntiä samoin kuin seitsemännessä penkissä Kiimajärven, Levon, Kinnalan,

Montiin penkkeihin olivat niiden haltijat aikanaan tehneet omat puumerkkinsä. Tätä Iisan penkkiä ei penkkijärjestyksessä mainita. Se on ilmeisesti myöhemmin rakennettu asebuoneeseen johtavalla käytävällä ollut penkki. Kuva Tuomas Kalliokoski.

Käki ja Lyöri ja sitä seuraavassa Kallialan Rauva sekä "Orfwoilan Erkel Suurisilmä", josta nimestä ja suvusta mielellään tietäisi enemmänkin. Neljännessätoista penkissä ovat Houhalan Puuska ja Tapiolan Tiuttu, penkissä 16 sukunimeltä mainittuna vielä Anders Göösti ja viimeistä edellisessä penkissä Järvenpään Matz Pölönen. Viimeisenä on penkki 18, jossa istuvat Simon Brusson ja Johan Hendesson Sammaljoelta.

Kuten edellä kerrottiin, kuorissa on sivuseinän suuntaisina kaksi neljän penkin ryhmää. Niihin on sijoitettu sekä emäseurakunnan että kappelin taloja eri kyliltä. Sukunimeltä on mainittu ainoastaan ensimmäisen penkin Henrich Jatzin Nuupalasta ja toisessa penkissä Anders Kampi Kallialasta sekä Johan Lipu Laukulasta, edelleen neljännen penkin Anders Harsu Kaltsilasta ja Thomas Roička Isojärven kylästä. Toisessa lähinnä pohjoisessa olevassa kuorin penkkikorttelissa olivat vielä sukunimillä mainittuina Kallialan Juusela ensimmäisessä penkissä ja kolmannen penkin Henrich Käreki, Matz Teinilä ja Joran Sotka Laukulasta sekä Evon Junnila ja Roismalan Junttila taaimmaisessa kuoripenkissä, komealla paikalla, jossa istuja katseellaan sai hallita koko kirkkoa.

Naisten puolen penkkisijoja en ryhdy tässä yhteydessä yhtä yksityiskohtaisesti luettelemaan. Totean vain, että sielläkin ensimmäinen penkki on Ruotsilan ja Raukon rouvien, joiden kanssa samaan penkkiin oli saanut paikkansa Jacob Ivarssonin puoliso Vihattulasta. Samanniminen isäntä istuu miesten puolella Rautajoen isännän kanssa samassa penkissä. Kolmas penkki on pappilan naisten. Papeille oli oma penkki kuorissa. Penkkisijat eivät seuraa symmetrisesti aviopuolisoiden istumasijoja mies-

ten puolella, ja naisten penkkijärjestyksessä on sellaisiakin sukunimiä, joita miesten puolen luettelossa ei esiintynyt. Näitä ovat esimerkiksi Tyrväänkyllän Pukki, Vakkalan Sipilä ja Kiimajärven Horko. Nimeltä on mainittu myös Kaukolan Saukko, jonka emännällä on paikkansa penkissä 13 keskikäytävän vieressä.

Sakariston oven pielessä ensimmäisessä penkissä on lukkarin vaimon paikka miehensä viran suomana etuutena ja Nuupalan Jaatsin emännän vieressä. Lähellä länsipäätä penkissä 19 on sijamerkintä Söfring Karhu, Nuupala, joka on 1800-luvun Innilä ja joka ei myöskään miesten puolella esiinny sukunimellä.

Kuoritilaan pohjoiselle naisten puolelle on merkitty peräti kahdeksan penkkiä "Rautajoen haudan päälle" ("oppä Rautajoki graf"), kuten tämän luettelon osan otsikossa mainitaan. Penkkien on täytynyt olla hyvin ahtaita ja kuoritilan siitä huolimatta lopullista, meidän näkemäämme alttarialuetta pienempi. Etummaisena siellä istui miesten puolella toisessa penkissä sijansa saaneen Evon jalosukuisen Herman Löfin puoliso yhdessä kappalaisien ja apupappien puolisoitten kanssa. Kolmannessa penkissä ovat Lummajan Jartun ja Kallialan Tassarin emännät. Muutenkin näyttää, että kaikki Kallialan emännät on sijoitettu niihin penkkeihin, joissa mainitaan Kamppi, Laurila, Piranen, Sarkonen (Sarcoi), Lyöri, Käki, Mottinen ja Haro (Haroi).

Penkkijärjestys on tehty vain kirkon lattiatasossa olleita penkkejä varten. Tuohon aikaan kirkossa on ollut myös jo lehteritilaa, jota penkkien valmistuttua vielä rakennetaan uudelleen, niin että vasta 1667 tehdään rakennustyön lopputiliä. Lehtereillä noudatettavaa penkkijärjestystä ei tähän Emäkirkon

kirjaan sisälly. Sellainen on olemassa vasta yli sata vuotta myöhemmältä ajalta vuodelta 1780, kun koko kirkkotilan rakentaminen oli saatettu lehtereineen siihen lopulliseen asuunsa, missä se vielä tuhoutuessaan 21. 9. 1997 oli.

Edellä esitellyn luettelon jälkeen pöytäkirjassa on vielä merkintä, vapaasti suomennettuna näin: "Tämä ylempänä oleva penkkijärjestys ja jako laadittiin koko seurakunnan läsnäollessa ja sen ylhäisö sekä suurin osa (!) paikalla olleista pitäjän asukkaista hyväksyivät 24 päivänä helmikuuta, mikä me allekirjoittaneet heidän tyytyväisyydestään tarkoin merkille panimme. Sen tähden julistetaan kaikille heidän oikeutensa penkkiinsä sillä tavalla kuin tässä luettelossa määrätään. Joka tätä vastaan rikkoo, vetää sellaisen rangaisuuden kuin tuomiokapitulin avoimella kirjeellä määrätään. Jos kuitenkin joku haluaa vaihtaa penkkiä keskenään, olkoon se papiston suostumuksella sallittua".

Mieleen tulee, kuinkahan kauan se kirkonkokous on kestänyt, keskellä sydäntalvea tammikuun 23 päivänä meidän vahassa kirkossamme, jota ei koskaan oltu millään lämmitetty. Jos väki pysyi jotenkin lämpimänä, mitenkä pysyivät kirjurin kädet ja miten pysyi mustekin jäätymättä! Mutta oli siinä varmasti jotakin juhlistakin. Oli oikein Vesilahden rovasti paikalla. Ja olihan kirkkoon taas tehty sen sukupolven osuus oman kirkon rakentamisessa: saatu uudet penkit. Vasta tänään se juhla on asettunut oikeaan arvoonsa. Tänään me tiedämme, että niissä penkeissä oli penkkejä 350:ksi vuodeksi.

Kirkossa oli ilman lehtereitä 414 nimettyä istumasijaa. Kun penkkejä oli yhteensä vähän yli 80 ja kun, kuten muistamme, yhteen penkkiin mahtui enintään kolme, korkeintaan neljä henkilöä, kirkkoon mahtui noin 250, korkeintaan runsaat kolmesataa ihmistä. Vaikka Kiikan oman jumalanpalveluselämän vakiintuminen omaan kappeliin ajan oloon tuli vähentämään tilan tarvetta, varmaa on, että lehterien rakentaminen väkiluvun kasvaessa pysyi jatkuvasti mielessä seuraavien sadan vuoden ajan. Aikanaan se johti vuonna 1780 päättyneeseen kirkon viimeiseen suureen sisäkorjaukseen, jolloin lehterit rakennettiin täyteen mitaansa. Samasta syystä 1800-luvun alkukymmeninä nousi lisätilojen tarve jälleen esiin kirkon laajentamishankkeena. Vuosisataisten seinien purkamisesta sentään kuitenkin luovuttiin, ja seurakuntaan rakennettiin kokonaan uusi kirkko. Mutta vuosisatojen ajan tyrvääläiset ovat Jumalan sanan kuulossa olleet kyllä hyvin lähellä toisiaan.

Unto Salo

Koulutie

*Muisteluksia Tyrvään yhteiskoulun/Vammalan lukion 90-vuotisjublas-
sa 2. 12. 1994.*

Kävin Tyrvään yhteiskoulua vv. 1940–1948. Isoveli Aatos oli käynyt sitä jo viisi vuotta. Kyselin kuulemma isältä, mitä minun pitäisi tehdä, että pääsisin sinne. Yhteiskoulu oli silloin maksullinen, eikä sitä Nälkälänmäestä monestakaan paikasta käyty. Sinne minä siis halusin, mutta ei Tainion Risto. Vielä pääsykokeiden aattoehtona hän väkäksi vastaan, kun vanhemmat suostuttelivat koulunkäyntiin. Mutta yö muutti mielen. Menimme sisäänpääsykokeeseen kirkonkylän koululle, läpäisimme kumpikin, ja alkoi yhteinen koulutie.

Odottelin Ristoa tavallisesti kotiportin kohdalla, reppu selässä, repussa kirjat, vihkoja, maitopullo ja eväsleipä, syksyllä pari omenaakin. Siitä pojat astuivat sepelitietä, joka sittemmin sai Nuupalankadun kunnianarvoisan nimen, astuivat Suutarinverstaan sivuitse, jossa Salon Lauri ja Tainion Atte tienasivat koulurahoja. Siitä yli radan, ohii Raivion työväentalon, ohii Liuksialan, Ojansivun, Orvolan, jossa oli parturi,

ohi Äijälän ja Lastusen. Venetin ja Lounasalon kohdalla vaahterat kaartuivat tien yli holviksi, josta näkyi Kiikan kauppa; nyt paikalla on osuuskassan rakennuttama kivitalo.

Kun päästiin maantielle, nykyiselle Asemakadulle, Tuomiston Maire odotteli joka aamu ystävänsä Lehtimäen Liljaa; Maire elää Ruotsissa. Mutta samaan aikaan asemalta käveli reppuselkää ja laukkukättä yhtenä virtana, juna-laiset, jos Karkun ”motti” (moottori-juna) ja Kiikan juna tulivat ajoissa. Sieltä harppoivat Kannarin Raimo ja Pennasen Erkki, Sarjaston Reino, Hongon Ulla, Vihtarin Ensio, jos oikein muistan, ja monia muita. Lehtisalosta virtaan liittyivät Kyllikki ja Jukka. Siinä astuttiin ohii Kahvila Linjan, jonka Niemelän Iita, tarmokas ja kyvykäs liikenainen, oli ostanut ja remontoanut. Hyvä pullantuoksu liehahteli Linjan liepeillä ja ovesta kuului gramofonin soitto. Vieläkin muistan ne täytekekätköt, minulle ainoat sodan aikana, jotka Niemelän leipomo oli Kyllikki-tyttären häiksi valmistanut. Sodan aikanahan kaikki oli kortilla, oli sokeri, oli kerma, eikä niitä täytekekätkuihin riit-

tänyt. Mutta leipomot olivat leipomoita. Ette voi kuvitella, kuinka suuret kaakunvenkkaleet siinä katosivat Vammalan herrasväkienkin suihin; minä oikein häpesin.

Niemelän jälkeen tuli Innilä, jossa räätälöitiin pukuja ja josta Pirkko ja Kaija liittyivät mukaan. Innilästä kuului toisinaan pianonsoittoa; Mikko siellä helkytteli kaihoisaa Poranec-valssia tai Merikannon laulavaa Valse Lentea. Mikolla oli hyvin kaunis tenori, ja on kaikei vieläkin, ja hyvä ääni oli Kaijallakin. Innilän takana asui Popo, meidän laulunopettajamme, kanttoriurkuri Pauli Riihivaara, jalo aatteenmies, absolutisti, partionjohtaja, esperantisti ja samalla taiteilija kiireestä kantapäähän, viimein Turun tuomiokirkon urkuri. Hän kirjoitti Tyrvään Sanomiin Bachin Fuugasta haltioituneita analyyssejä, jotka kuitenkin lensivät huikeasti yli taval-lisen koulupojan musikaalisen maailman; senhän täytti Jori Malmsten, Oskar Merikanto, Rosita Seranon La Paloma tai Harmony-Sistersien ”Kodin kynttilät”.

Riihivaaralta liittyi joukkoon Paavo-

Kabdesa Veljekset Karhumäki Oy:n vuodelta 1948 olevassa ilmavalokuvassa näkyy prof. Unto Salon koulutie Nälkälänmäestä Tyrvään yhteiskouluun. Koulu oli silloin kaksikerroksinen ja ilman nykyistä punatiilisiipeä. Ilmakuva-postikortit E.Vainion kokoelmasta.

poika ja hänen sisarensakin, Ulviolta, kansanomaisemmin Ulveenilta, upeat Onerva ja Anja.

Vastapäätä ei vielä silloin ollut nykyistä liiketaloa, vaan Pappilan metsä ja tien vieressä muuntajan lautatorni ja VPK:n ruiskukoppi, jos muistan oikein. Kauempana kohosi Pappilan mahtava kivinavetta, jota Kotiseutu- ja Museoyhdistys alkoi 50-luvulla taistella museoksi. Tähän asti kaikki kodot ja verstaat ja kaupat olivat olleet hirrestä tai laudasta rakennettuja, oli Kahvila Linjakin, vaikka sen seiniä peitti rappaus, kuten hienon kahvilan arvo vaati; Linjassa oli linjaa.

Mutta Ulvion jälkeen kohosi uuden ajan airut, kivinen kerrostalo, tienvarren ainoa funkistalo; näkyvästi se julisti sitä hyvinvointia, joka pulavuosien jälkeen 30-luvun Suomessa virisi. Siinä sijaitsi Tyrvään Säästöpankin Uosson konttori, jossa oli hieno korkkimatto ja kunnioitusta herättävä tiski, siinä sijaitsi Tyrvään apteekki, josta haettiin kasvaintippoja, salisyyliä, laapiskiveä ja karpäsenruutia, siinä vastaanotti kunnanlääkäri A. I. Kalla potilaitaan. Sieltä kouluvirtaan kulki Kallan Raija ja Juha, sieltä myös Sievon Antti, apteekkarin poika. Hän osasi ruotsia jo kouluun tullessaan: "hevonen on hest ja pappi on prest". Antti lienee nykyisin Ruotsissa, jonne hän arvokkuutensa vuoksi varmaan sopiikin.

Siitä ylitettiin varikon tie, joka halkoi vanhaa Pappilan hakaa, rehevää lehtoa, valkokuokkojen valtakuntaa, jossa ei vielä silloin ollut montakaan taloa. Ylitettiin myös Vanhanpappilan tie, jota kouluun astelivat Lehto-Juuselan tytöt, Uiton Marjatta, Järvisen Sylvi ja Risto, Uosukaisen Helmi, jolla oli kauniit hymykuopat. Vanhastappilasta käveli kouluun myös maisteri Koskinen, lempinimeltään Koppelo, joka myöhem-

min testamenttasi tuon historiallisen rakennuksen kotiseutuyhdistykselle.

Siinä tienvarressa oli Porin Voiman keltainen talo, piipun päässä aina pyörivät roottorit. Sen takaa tielle kantoi maitotontkien kolina, Tyrvään Osuusmeijerin äänet kaikuivat betonisesta meijerialista. Sinne ajoi maitokuskeja rattaillaan, sinne kääntyi perheenäitejä ostamaan pläkkikannuihinsa maitoa, joka oli kortilla, tai kirnupiimää tai joppia, joita sai ilman korttia, milloin sai; voita ostettiin harvoin, sillä sitä saatiin Vammalan torilta halvemmalla. Meijerin jälkeen ohitettiin Karhulan talo, "kansanhuolto", josta haettiin lupia kumiteräsaappaiden ostoon, ja työvoimatoimisto, josta käsin sota-ajan työvoimapöytäkirjoja hallitsi. Tien toisella puolen oli Pappilan Uosso, vetinen uomien halkoma tuomisto, jonka halki pikku-pojat ja isommatkin loikkivat kosken rantakiville tai Pappilan tokeille onki-maan.

Pappilan tokeet näkyivät paremmin Koskensillalta, uljaalta kivisillalta, joka yhä vielä on Vammalan liikenteen valtasuoni. Silloin se oli paljon kapeampi, graniittipylväiden ja rautaputkien reunistama. Sen alla kohosi Vammaskoski vuolaana; yksillä airoilla sen jaksoi juuri ja juuri soutaa ylös toisesta sil-lanaukosta Vammalan puolelta, keskemmällä tarvittiin kiukkuinen veto kaksilla airoilla. Liekoveden puolella kivet myllersivät kosken lukemattomiin pyörteisiin ja kuohuihin. Lieneekö suurin kivi ollut se Hämäläiskivi, johon tarinan mukaan joku Hämeen äijä oli törmännyt? Aikoinaan koski oli ollut myös lohien tai siian pyyntipaikka, ja siitä ajasta muistuttivat vielä Pappilan tokeet; ne olivat kuitenkin käyneet viratomiksi, kun Äetsään vuonna 1921 valmistui voimalaitos, jonka pato esti vael-luskalan nousun. Mutta onkimassa to-

keiden nokasta vieläkin käytiin.

Alempana kosken voima talttui. Sieltä alkoi pollareiden ja tukkipuomien jono, joka ulottui keskelle Liekovettä. Kauempana katse tapasi Liekosaaren, sen edessä Pikkusaaren ja Rätöksen karin; mitähän senkin nimi merkitsi? No, silloin en tiennyt, mutta sanaa käytetään jonkinlaisesta jatkosta, vaikkapa rakennuksen seinän viereen koppuloidusta pömpelistä, ja sellaisen jatkon Rätöskin muodosti.

Mutta Rautaveden puolella koskessa oli Koskikari, kosken perkauksessa syntynyt pitkä kivikko, jonka vesikivillä koskikarat talvisinkin pulahtelivat. Rautavesi houkutteli katseen kohti Vanhaapappilaa, joka oli pappila vielä Antero Vareliuksen aikaan, kohti Siikasuo-ta, Ekosaarta, Kukkuria ja Kilpinokkaa, kohti sinirantaista Karkkua. Sinne me sousimme kerran kaksi kesässä yökun-tiin, Pirunvuoren alle taikka Karkun vuolteillekin; sinne viittoi erämaiden si-ni.

Siinä astuimme Koskensiltaa. Astuimme ohi sen kohdan, jolta muuan Raija-la oli heittäytynyt koskeen; sillan putkeen oli raaputettu risti. Vastaan kulki kerran kaksi syksyssä sarkavaatteissaan Huidan Jallu, vanha seonnut valjassepä, jota me hiukan sydämettämyytervehdimme Hitler-tervehdyksellä. Tiesimme, että Jallu vastasi siihen aina. Ja Jallu vastasi vakavasti ja arvokkuudella, samoin käteensä nostaen.

Jouduimme jo Vammalan rajalle, joka kulki kauppalan puoleista rantaa. Vammalan vartijaksi sillanpieleen oli pystytetty Koskikioski; muistelen, että se oli Kröönplummin. Sieltä sai ostaa Ulvion vesitehtaan limonaattia ja sitruunasuudaa, sai Pektuspastilleja, Nurmi-pastilleja, Sisuaskeja ja lakritsia. Mutta eihän koululaisilla silloin rahaa ollut, joten me astuimme siitä ohi, ja kiinni se koulu-aikoina olikin. Astuimme ohi Tyrvään kaksitornisen kirkon, joka oli pitäjän komistus ja syystäkin ylpeyden aihe. Kirkon varjoon jäivät ruumishuone ja viljamakasiini, jossa oli fraktuurakirjaimin muistaakseni sanat "Tyrvään pitäjänmakasiini".

Kohta päästiin Vammalan sydämeen, kuljettiin SMK:n eli Suomen Maanviljelijäin kaupan ja Mobiloilin huoltoaseman ohi, ohi Kansallis-Osake-Pankin talon, ohi Pekmannin apteekin ja viina-kaupan. Kadun toista laitaa huojateli kouluun rehtori Harald Hariola ankan ja arvovaltaisen näköisenä, ohi Peemin kangaskaupan, Murron lyhyttavarakaupan, Tyrvään Säästöpankin pääkonttorin ja Suvannon kirjakaupan. Mutta sitten soi kello. Meille tuli kiire, pantiin juoksuksi, ja koulun ovella maisteri Matti Kaloinen hätisteli meidät kärsimättömästi sisään.

Palovahinkosyyni Ylisipilässä

12. 4. 1873

Minua pyydettiin kirjoittamaan jotakin yhdistyksemme alkutaipaleiden vaiheista. Selaillessani erilaisia asiakirjoja ja julkaisuja osui käteeni kirja "Paloavusti Vakuutusyhdistykseen". Kirjan julkaisi vuonna 1983 Keskinäinen Vakuutusyhdistysten Liitto ry. Kirjaa selatessani osui silmiini otsikko "Esimerkki tulipalon korvaamisesta Tyrvään, Kiikan ja Kiiikoisten palovakuutusyhdistyksessä 1873". Teksti jatkui seuraavasti:

Esimerkkimme kertoo, miten tulipalon syttymisen syy pyrittiin selvittämään ja miten korvauksista päätettiin. Vaikka pöytäkirjanote on melko pitkä, halusimme ottaa sen tähän ilmeikkään kielenkäytön takia ja osoituksena siitä perusteellisuudesta, millä asioita tutkittiin ja ratkottiin jo edellisellä vuosisadalla.

"Pöytäkirja laadittu Palovahinkosyynissä Ylisipilän talossa Vakkalan kylässä Kiikan kappelissa Tyrvään pitäjä, Huhtikuun 12. päivänä 1873, joka talo on vakuutettu Tyrvään pitäjän Paloapuyhdyskunnassa ja tässä saatuilla olivat allekirjoittaneen apureiksi Kiikan seurakunnassa uskotut syynimiehet Talollinen ja Käräjäkunnan lautamies Iisakki Jubonpoika Prihti Leikkuun kylästä ja Rusthollari Erlantti Heikinpoika Ylibannula Skinnarlan kylästä, mikä syyni kävi näin.

1. Kysymyksen päälle ilmoitettiin, että syyni oli laillisesti kuulutuksen kautta kirkossa julkaistu, joka palovahinko tapahtui maanantaina 31 päivää viimeis Maaliskuussa kello 9:sän ehtoolla, jossa Tulen huomattiin hävittäneen Pirttirakennuksen, jossa oli pirtti, pakari, kamari ja porstua, kaikki täydessä rerassa, jonka jälkeen kuulusteltiin kaikki mainitun talon väjet kaikki erittäin.

2. Ilmoitti emäntä Kristina Tuomantytär Ylisipilä, että ensimmäinnettuna päivänä leivottiin ja leivät kypsennettiin Pakarissa, vaan siitä toimesta lakattiin kello 4:jä jälken puolenpäivän, ja piika Amanta Kaarlontytär ehtoolla kello 7:män ajassa kävi perevalkealla pirtistä pakarissa, eikä palatuansa vaarasta mitään virkannut, jonka jälkeen hän meni makaukselle, eikä sen enempiä tiedä valkian irkipääsemiseen, vaan sitte kun hän heräsi oli pakari tulesa.

3. Piika Amanda Kaarlontytär ilmoitti että hän äskennäinnettulla ajalla kävi perevalkiolla pakarissa eikä mitään huomannut ei edes käryäkään tuntenut ja että hän valkian perestänsä pakarissa sammutti, eikä valkian kipinäkään pakarissa huomannut, sen jälkeen tuli Pirtin ja meni makaukselle.

4. Poika Kristian Ylisipilä ilmoitti että hän makasi Pirtissä ja vähän ajan maattuansa huomasi akkunasta valon sen jälkeen meni kattomaan ja näki Pakarissa valkian, ajoi talon väen ylös ja senjälkeen meni kylästä apua hakemaan, valkian irki pääsemiseen ei hän tiedä.

5. Kristina Ylisipilä ja poika Kristian ilmoittivat että Tuli-banko, Tikapuut ja ämpäri olivat rerassa vaan käsipruutta ei ollut.

6. Muurinsyynimiehet Talolliset Kristian Jubonpoika Junnila ja Herman Jubonpoika Alasipilä ilmoittivat että viimeis muurinsyynissä huomasivat muuri ja äsken nimetyt palosammutusasiat kaikki kelvollisessa rerassa ja Kristian Junnila, joka on lähellä asua ei ole koskaan huomannut buolettomasti valkian kanssa meneteltävän, jonka myös lähellä oleva naapuri Talollinen Kustaa Jubonpoika Jaakola toristi,

että Kristina Junnila joka ensiin joudui valkian sammutukseen, paikalla huomasi että valkia oli Pakari huoneessa piikanpuoleisessa avinurkassa, josta se meni välikattoon ja väen vähyyden tähden ei taittu vaikka tulibankoja ja käsipruuttia oli paikalla.

7. Ilmoitti emäntä Kristina Ylisipilä tässä talossa oli myös palanut..."

Seuraa luettelo palaneesta irtaimesta omaisuudesta, jonka yhteenlaskettu arvo oli 249 markkaa 30 penniä. Tämän jälkeen esitetään arviot palaneiden rakennusten arvoista:

Jäännös huoneista ja irtaimesta.

Palaneiden rakennusten vakuutusarvio

N:o 1. Pirttirakennus pirtti, pakari kamari, ja porstua vakuutettu	500 markkaa
2. Kaksi tupaa, kamari ja porstua vakuutettu	500 markkaa
8. Lehminavetta joka palossa hajotettiin vakuutettu	20 markkaa
Irtainta omaisuutta edesannon jälkeen palossa poistullut	249 markkaa 30 pi
Summa yhteensä	1.269 markkaa 30 pi

Kokonaissummasta 1.269 markkaa 30 penniä vähennettiin sitten palossa säilyneen osuuden arvo: 75 markkaa 7 1/2 penniä. Eli koko vahingon suuruudeksi arvioitiin: 1.192 markkaa 22 1/2 penniä. Tästä summasta vahingonkorvausta maksettiin seuraavasti:

On siis saapa paloapua	
Rakennuksista	953 mk 50 pi
Leivistä ja jauhoista	10 mk 72 1/2 pi
Vaatteista	50 mk
Huonekaluista	50 mk
Työ ja ajokuluista y.m.	45 mk 25 pi
summa yhteensä	1.109 mk 47 1/2 pi

Päätös asiassa.

Soveljaksi katsoi Palovakuutusjohtokunta että Talonemännälle Kristina Tuomantytarelle Ylisipilälle eli hänen alaikäisten Lastensa holhojalle Talolliselle Kristian Antinpojalle Alapietilälle Leikun kylästä antaneet vakuutusarvion, ja vakuutetut Palorahat, joista kuitenkin jäännökset rakennuksista ja irtaimesta poies viedetään, jälille jääneen summan yksituhattayksisata yhdeksään (1.109 mk) markkaa 47 1/2 penniä. Kuitenkin muistutetaan tähän että johtokunta teki muistutuksen siitä ettei vahinkon kärsinellä ollut sitä ohjesäännössä määrättyä käsipruutta; vaan koska niin kuin likimmäiset naapurit toristaneet ovat, ettei palossa niistä puutetta ollut, vaan sammutus väestä, niin hänelle kaiken palkion ulosantaa kuitenkin sillä muistutuksella että Käsipruutan nyt kohta laittaa, muutoin on paloapunsa vastedes mestannut. Näin muoroin katottu ja huomattu olevan, aika ja paikka kuin enne nimitetty. Palosyynimiesten puolesta Fabian Seppä, Iisakki Prihti.

Tämän seudun erämailla

Neljännesvuosisata sitten olimme vaimoni kanssa työntouhussa illalla syyskuulla, kun tontillemme tuli kaksi rouvaa, jotka sanoivat olevansa eksyksissä. Mainitsivat lähteneensä Pääjärven tienoilta olevalta mökiltä etsimään metsän antimia viitisen tuntia sitten. Kysyivät missä paikassa ovat? Olivat väsyneitä, olemuksistaan kuvastui huoli sekä pikkunen pelon poikanenkin ja kertoivat lähtöpaikassaan olevan pikkuisen vauvankin kaipailemassa. Selitimme; olette Jokelassa, josta lähtöpaikkaanne sähkölinjaa pitkin nelisen kilometriä, mutta maantietä Vammalan keskustan kautta kolmisenkymmentä.

Pyysivät kyytiä, jonka ilman muuta lupasin. Vammalaa kohden mentäessä alkumatkassa tunnelma oli jotenkin vaisu. Tie oli rouville outo ja taival tuntui pitkältä, mutta Niemen tehdas sekä Pyhän Olavin kirkko todistivat heille mentävän ihan oikeaan suuntaan. Heitä oli kesämökillä kovasti kaivattu ja etsittykin lähimaastosta. Onnellisesti tapaus päättyi ja ilmansuunnatkin varmaan selkenivät.

Nuohoojana kun toimin, niin tuli käyntini hieman myöhemmin samaiselle seudulle eräänä lauantai-iltana. Päätin kuitenkin etten aja sinne samaa reittiä mitä vein rouvat, vaan menen autolani Pääjärven metsäautotien päähän ja kävelen sieltä. Ajattelin, testaan suunta-vaistonni pitävyyden tienoolla, jossa kertoivat luonnonvoimien pistäneen, niin monen muunkin kuin naisten päät sekaissin.

Menin ja peruutin auton tien päästä

jonkun matkaa Esko Rauvan alueelle ja jätin siihen. Otin suunnan poikki vanhan metsän Rajalammille (Kalattomal- le), sekä siitä Pääjärven rannalle ja edelleen kohteeseen. Työn sain nopeasti tehdyksi ja tästä johtuen huilailin Pää- ja Salosjärven välisessä rinteessä tovin. Ihmettelin järvien vedenpintojen korkeuseroa, joka on toistakymmentä metriä. Otin taas Rajalammille suunnan ja lähdin työkalujani nokiämpärissä kantaen kävelemään, kun alkoi jo vähäsen hämärtämään.

Jonkun aikaa kuljettuani, kun lampea ei alkanut näkyä, totesin olevani sivussa suunnasta. Istuin kivelle ja arvelin, että olen lähtenyt liiaksi oikealle. Hämärä teki metsän oudoksi, mutta en antanut tilanteen edetä hätäntymiseksi. Oleilin paikallani jonkin aikaa ja valitsin menosuuntani. Laskin nyt pääseväni Ahven- ja Pääjärven välistä Saarijärvelle tulevalle metsätielle, vaikka en sillä hetkellä valalla tuota todeksi vannonut olisi.

Suuntaani noudattaen kuitenkin löysin tien ja sen varrella näin ilveksen. Se katseli killitteli hetken minua mättään päältä, mutta sitten laskuharjan painon koskettaessa nokikauhaan se pelästyi ja loikkasi metsän kätköön.

Ilmansuunnista olin hyvin selvillä ja seutukin tutumpaa noustessani Saarijärven mäelle. Olin jo ajat sitten käynyt täällä mieleeni painuneella Suontaustan mökillä Jalmari Palomäkeä tapaamassa. Kello kävi 22:ta ja pimeni niin että jouduin hämärinäöstäni huolimatta yhä tarkemmin katsomaan mihin as-

tuin tullessani rantapolulle. Sitten oikein pelästyin, kun näin nuotiotulen loimun järven eteläpäästä.

Vähän matkaa edettyäni kuulin puhettakin. Poikkesin polulta rannalla olevalle kukkulalle, josta näin nuotien selvemmin ja sen valopiirissä kaksi ihmistä sekä puusta toiseen vedetyllä narulla vaatteita. Älähti mieleeni, poikkeampa kysymään onko nokipojalle leirissä tarjota hommia? Mutta leikilleni ei sijaa tullut, sillä kaatunut näre teki tepposen, kompastuin siihen ja työkaluämpäri lensi kädestäni kolisten rinteeseen. Nokikauhan löytämiseksi jouduin käyttämään vielä taskulamppuakin ja se oli erehdys. Leiriin tuli hiiren hiljaista, sitten toinen heistä otti ämpäriin, nosti kiireellä järvestä vettä, jolla sammutti tulen. Siinä vaiheessa peruin visiitille menoni ja lähdin polkua tavoitellen haparoimaan kohden ajoneuvoani. Lähdettyäni ja ylittäessäni Saarijärvestä Vähä-Poikkelukselle virtaavan puron, näin tien reunassa tulosuunnastani vasemmalla auton.

Pahantekijät kuulemma usein palaavat tekopaikalle ja niin tein itsekkin, kun seuraavana päivänä, sunnuntaina uusin kokeen. Puron sivusta oli auto hävinnyt! Kävin Pääjärvellä sillä erotuksella, ettei nyt palatessanikaan suunta-vaistonni klikannut, vaan pysyin prikulleen suunnassa. Kävin vielä leiripaikallakin, alue oli tyhjä kuin toiskätisen hiha, ei ristin sielua siellä näkynyt. Auton pois-olostakin olisin sen jo voinut uskoa! Alue oli erittäin siisti ja katsellessani sitä ajattelin; jos en olisi kokkamoinut, niin todennäköisesti he olisivat paikalla? Pienoisen omantunnon soimauksen koin sisuskunnassani aiheuttamani häiriön vuoksi.

Paljon myöhemmin tapasin henkilön, joka kertoi olleensa toinen heistä Saarijärven silloisista kävijöistä ja paljasti:

– Kyllä kai me vähän peljättiin ja tuumittiin, ettei se muu voinut olla kuin piru tai sitten mielipuoli mikä yösydännä kolistelee, valoja vilkuttelee ja ihmisiä metsässä pelottelee!

Samoja tahoja itsekkin epäilin, kun Saarijärvelle rinnettä laskeuduin ja nuotien loimun näin, mutta luuloni ei ollut tiedon väärtti, sen totesin. Pelkokin haperuttaa todellisuuden tajua, se pian kääntää jopa idän läneksi tai päinvastoin. Näin kävi ehkä rouville ja vähältä piti itsellenikin tämän seudun erämail- la. Ja pelko osallistui kutsumattomana vierana leiriläistenkin eräretkeen.

Kappale luonnonkaunistaa Saarijärveä.

Ajatuksia esi-isiemme aikaisen kulttuurin ja elämän kunnioittamisesta

Olen Illostä kotoisin oleva ns. suuriin ikäluokkiin kuuluva nainen. Työpaikani on terveyskeskuksen vuodeosastolla perushoitajana Vammalassa.

Entisenä illolaisena tuntui mukavalta lukea Valto Viitosen kirjoitusta Alueviestiin elokuun viimeisenä päivänä tänä vuonna. Kirjoitus oli nimellä "Episodi Illostä".

Valto Viitanen kysyy:

Onko meillä nykypäivänä enää kennelläkään valmiuksia esi-isiemme aikaiseen kulttuuriin ja elämän kunnioittamiseen?

Vai ovatko meidän viisaat aivomme vain kehittämässä viestimiä, joilla me välitämme vähemmän merkityksellisiä viestejä toisillemme ja nauramme yksinämmä kännykkä korvassa, kulkien aikamme ohii?

Ajan sallimissa rajoissa on mukava jutustella työpaikalla vanhoista ajoista. Aina mukavampi jos minäkin tunnen joitain asioihin liittyviä ihmisiä tai muuten tiedän ajasta tai paikasta, tai olen kuullut jotakin kautta.

Ainahan on uusi ulottuvuus jos on jotakin itseä koskevaakin mukana . . .

Tässä menneenä kesänä jutustelin Armas Vuokon kanssa. Kyselin Armakselta josko hän vielä on tanssia harrastanut leskeksi jäätyäänkin?

Muistan nuoresta työstä lähtien ihailleeni Armasta ja Annikka tanssi-parkeilla. Kyllä meni askelet yksiiin ja taipui vartalot. Kyllä olisivat ilman muuta pärjänneet lavatanssin finaaliin asti ja mahdollisesti ykköspariksi saakka.

Voittajaparilla kun pitää olla sitä "lavakarismaa ja yksiiin menevää vartalon käyttöä". Annikilla ja Armaalla sitä oli.

Kyselin Armakselta tanssin opettajasta kuka opetti? Armas siihen "Jaa mitä opetti, en koskaan ole opetellut, sillai sitä oon aina mennyt kuinka soitetaan. Ennen sitä soitettiin samoja kappaleita-kin eri nuotilla, sen mukaan mentiin".

Tuli siinä puheeksi ne jo Alueviestissäkin, Valto Viitosenkin kertaamat purpuriharjoitukset. Minua ne kiinnostivat senkin vuoksi kun harjoituksissa on ollut minun pappanikin Kalle Varila. Kovasti herätti ihmetystäni, kun en koskaan ole kuullut pappani erikoisesti tanssimieheksi mainittavan. Äitini Olga Varila ja isäni Erkki Varila eivät olleet tanssista järin kiinnostuneita, liekö sii-

Olga Varila ja Kalle Murtojärvi.

nä syy siihen ettei tullut Kalle papan taitoja mainosteltua.

Purpuriharjoitusten tanssipareissa oli meillä samat nimet kerrattuna. Viitosen nimelistassa vain oli yksi pari enemmän kuin Armaksen minulle luettelomassa.

Miksi nimet kuulostivat tutuilta, no olin nuorena ollut kotipaikkani Illon osuusmeijerissä ns. "joppiplikkana". Pitihän ne vielä tuntua tutuilta talojen nimet entiselle meijeriapulaiselle.

Ei varmaan kukaan pahaa tykkää vaikka ne nyt vielä kerrattaisiin ketkä kaikki osallistuivat. Minulle Armas muisteli että purpuriharjoitus olisi ollut lottien kunniaksi järjestettävään kesäjuhlaan. Sillä ei varmaan ole merkitystä olivatko nuorisoseuran kesäjuhlaa varten vai edellistä tarkoitusta varten.

Purpuri olisi ollut satakuntalainen hääpurpuri.

Siiis kesäkuun 15:sta päivä 1941 kokoonnuttiin nuorisoseuran talolle harjoituksiin. Viulunsoittaja-pelimanni oli Kiikan-Illostä Kankaanpään Urho.

Purpurin tanssijoita oli 8:san paria.

Varttunein oli ilmeisesti Oskari Ojan-

sivu (8. 7. 1866–29. 6. 1954). Hän oli näissä harjoituksissa jo 75-vuotias.

Oskari Ojansivu - Maija Heikkilä (Mäkipään emäntä)

Tuomo Kortekuru - Saima Kortekuru (Aholan pari)

Kalle Vesamäki - Naimi Vesamäki (Koivumäen pari)

Frans Välimaa - Anna Välimaa

Frans Alakoski - Saima Salminen

Armas Vuokko - Aino Hongisto (Sailonjojan emäntä)

Kalle Varila - Sylvi Ristimäki (Ristimäen Eeron vaimo)

Aarne Käri - Sylvi Ristimäki.

Kyselin äidiltäni kuka tällainen Käri oli, muisti äitini Olga Varila, että Aarne Käri oli Niilo Sadonojalla kauppa-apulaisena sillä aikakaudella.

Poloneesin tahdissa joukko asteli arvokkaasti asettuen kukin omalle paikalleen seuratalon saliin. Poloneesia seurasi Purpurin kuviot, Ankleesi, Marsurkka, Polska, Valssi Ranskankatrilli (Frikuleeri) ryssäkatrilli, marssi ja lopuosana Härssy.

"Ei siinä mitään isompaa hämminkiä ollut, kun toiset menivät johtoparin

mukana”, muisteli Armas Vuokko. Jatkaa piti seuraavana sunnuntaina, mutta seuraavana päivänä 16:sta päivä tuli liikekannallepano määräys. Purpurihajoitukset jäivät eikä niitä sodan jälkeen enää jatkettu.

Vielä siitä Illon merkityksellisyydestä ennen. Kyllä minäkin muistan että oli peräti 4 kauppa. Kaipa ne kannattivatkin, vai eikö sellaisia kannattavuuksia silloin laskettu, se ainakin on varmaa että ihmiset tyytyivät paljon vaatimattomampaan elämään, näillä maallisilla ja aineellisella mittapuulla mitaten. Onnellisuus ja tyytyväisyys ovat sitten oma lukunsa joka aikakaudelle. Jokseenkin olen vakuuttunut että ihmiset olivat tyytyväisempiä silloin kuin nykyään. Nimitään tämä nuorempi sukupolvi lähinnä.

Oli 2 pankkia. Tuiki tarpeellinen oman kylän teurastaja asui keskustassa. Kiitolinjan keskus oli Illossa. Silloin ennen minun ”joppiikka uraani” tehtiin Illossa maankuulua palkittua voita. Eila Ojansivu, nykyinen Hatanpään emäntä, oli mestari.

Jottei nyt vallan romuttuisi olettaen ettei vanhoista perinteistä pidetä kiinni ja etteikö niitä arvostettaisi, tulkoon mainittua (leikkimielisesti tietysti) että joppiikkokojen vanhaksi piiksi jäämistä koetettiin koko meijeri työyhteisön kautta estää joten . . . Minäkin sitten koetin kuuliaisesti ottaa vastaan kehoituksia katsella ”sillä silmällä”.

Vaihdoin kyllä kylää tosin, mutta aatteelle olin uskollinen, jos mahdollista kuuluu oma maitokuski löytää. Hänet sitten olivat kasvattaneet Alli ja Kalle Murtojärvi Kärppälästä.

Täällä Kärppälässä miehen kotipaikka on pidetty alun kolmattakymmentä vuotta. Aikoinaan oli ihmetyksen aihe kun tupsasin kylälle töihin, enkä hi-moinnut navettaan lehmä. Taisi siinä joku vanhempi mies kommentoida ”se on rumaa kun ämmällä prahitia ajetaan”.

Ei ollut ottanut mieheni vapaitten poikamiesten elämän ohjeista vaarin, kun joku filosofoi, että on jäänyt vaimon otto siksi kun se kuluttaa niin paljon. Kumppanini tokaisi, päinvastoin, tuo se rahaa taloon.

Perinteistä vielä leikkimielisesti. En muista, että aikaisemmin olisi, aina-kaan Illon kylällä harrastettu kronikan

riittäilyä synttärionnitteluksi. Nykyään kuulemma sielläkin. Välimäen Erkki kuulemma on hyvä nikkari siinä hommassa.

Täällä meillä Kärppälässä on Anja Finska mestari siinä riittäilyssä ja nuotti löytyy sanoihin sopiva. Paikallisia perinteitä kunnioittaen, on hän näytelmiäkin sommitellut jo kaksikin parina viime vuonna.

Tässä olen aivan lyhykäisesti näistä vanhanajan ja nykykulttuurin elämänmenosta sepustellut. Muistakaamme, että me vanhempiä näitä arvoja kunnioittaen myös opetamme niitä omille lapsillemme.

Kärppälässä 25. 9. 2000

Kerttu Rottmann-Saukko

Kouluesitelmä v. 1952 ystävästään Koivus-Alpista

Tahdon kertoa teille kotikyläni kuuluisimmasta miehestä, miehestä, joka ylpeydellä kantaa nimenään David Alpiinus Koivunen eli kyläläisten lempinimellä Koivus-Alpi. Suonissaan sykkivän mustalaisveren ansiosta on hän kuulunut kiertolaisuudesta, mutta huolimatta siitä hän kuitenkin ohjaa kesäksi askeleensa vanhaan tuttuun kylään. Hänen pitkäkö olemuksensa pitkin partoineen saapuu jo ensimmäisten muuttolintujen mukana ja vasta kun nämä pienet ystävämmen suuntaavat matkansa kohti etelää, toivoo Alpikin omistavansa kotkan siivet ja saavansa yhtyä tuohon tuhatpäiseen parveen ja lentää yli merten ja maiden aina sinne asti, missä ei tunnu pohjolan paukkuvat pakkaset.

Alpi-ystävämme on kansan mies ja

oikea suurten viisauksien aarreaaita. Hänelle kaikkein rakkain on sanontatansa jota hän käyttää melkein liiankin usein; ”tuota sitten niin tuota sitte”. Useaan kertaan olen kuullut hänen kysymyksensä, puhutaanko koulussa olenkaan oikeata suomen kieltä ja vaikka olen aina vastannut myöntävästi, hän väittää, että oikeita opettavaisia kieliä olisivat kontin kieli ja siiverin kieli, joista ei nykymaailman koululainen ensi kuulemalla paljonkaan ymmärrä. Kontin kielellä sanotaan esimerkiksi lause Mitä sinä puhut – Kotaminti konasintti kuhutpunti ja siiverin kielellä vastaus Minä puhun kontinkieltä – Miiver puuver kover kiiver. Aakkosista selville päästyä ovat nämä kuitenkin melkoisen helppoja oppia ja siksi Alpin mielestä joutavatkin liit opettajat

taloihin rengeiksi ja piioksi. Ja vaikka meidän silmissämme sentään ovat suuret herrat, kuten hän sanoi hyvinkin viisaita, niin Alpin mielestä he eivät tunne edes iitä s:n leuan alla hän itse sen sijaan jakaa auliisti näitä tietojaan meillemme. Hänen mukanaan taloon kulkee myös paljon alivuokralaisia, jotka joskus käyvät talon asukkaille hyvinkin kiusallisiksi. Alpi on kuitenkin niihin jo niin tottunut että ne tuntuvat välttämättömiltä ystävilta ja olisi elämä liian hiljaista ilman niitä.

Ystävälemme en voi toivoa muuta kuin hyvää että hänen toivomuksensa täytyisi ja että hän saisi kotkan siivin lentää ilmojen halki taivaansinessä. Tuota sitten nin, tuota sitte.

*Tule meille, Tuomas kulta
Tuo joulu tullessasi!
Tule aatto, jouvu joulu
Sekä Tabvana tavota
Meil' on leivät leivottu
Meil' on piirakat paistettu
Kyl' on kystä meijän aitas
Paljon pantuna tavaraa.
sika kyntää kesän kaiken
Ei saa jouluna olutta
Sen on jalka paistettuna
Pää on tehty herkkuloiksi.*

(Suomen kansan vanhat runot XIII, 1945)

Johanna Pitkäköskei

Perinteisissä ruoissa on oikean joulun tuoksu

Joulu, valon ja lämmön juhla, on pimeän talven kohokohta. Se on vuoden jännittävintä ja kiehtovinta aikaa. Jokaisessa perheessä on omat joulutapansa, jotka periytyvät lapsuudenkodista. Jouluna piti ennen vanhaan olla kaikkea yllin kyllin, vaikka muuten olisi ollut puutteellistakin. Kunnia-asia oli saada jouluvalmistelut ajoissa tehdyksi. Kun joulurauha alkoi, piti pidättäytyä kaikista arjen töistä. Jouluvalmistelut aloitettiin hyvissä ajoin. Mainitaan, että Antin päivän aikaan tehtiin maltaat. Anna on ollut perinteellinen oluenpanon ja leipomisen päivä.

Joulun leivonnaisia

Nykykaaiseen jouluun kuuluvat leivonnaisista kakut, tortut ja piparkakut. Piparkakku on tullut meille Saksasta. Perinteisesti joulupiparkakuiksi leivotaan ukkoja, akkoja, possuja, sydämiä ja tähtiä. Taikinasta voi loihkia lasten mieliksi vaikka muumeja, erilaisia eläinhahmoja, joulupukin jopa joulukalenterin. Kauniisti koristeltu ja huolellisesti koottu piparkakkutalo on mielu-

nen joulunajan koriste piirongin päällä katseltavaksi.

Tänä päivänä piparkakkutaikinankin voi ostaa valmiina ja saada silti piparkakun tuoksua kotiin leipoessaan sen itse. Taikinaa voi tehdä kerralla myös isomman annoksen ja pakastaa siitä osan ja leipoa sitten lähempänä joulua. Monilla on kuitenkin se vanha hyvä ohje, jolla joulupiparkakut on leivottava. Tässä yksi sellainen viime vuosisadan alkupuolelta mummini muistiinpanoista, johon hän on lisännyt: "Hyviä!"

Lucian piparkakut

500 gr voita
4 munaa
1 tl hienoa neilikkaa
500 gr siirappia
500 gr sokeria
1 rkl soodaa
1 rkl hienonnettua pomeranssinkuorta
1 1/2 kg vehnä jauhoja
2 rkl vettä
(1 munanvalkuainen, 2 dl puuterisokeria joulupiparkakujen koristelemiseen)

"Joulu Mattilassa... 1.-2. 12.

Jouluvalmistelut alkoivat vuosisadan vaihteen varsinais-suomalaisessa talonpoikaistalossa, kun suuri taikinatiini kolistellen vieritettiin aitasta tupaan. Alkoi varilimpun teko. Kolina julisti koko talon väelle, että ankea syksy oli lopullisesti ohi ja että joulun odotus saattoi alkaa. Emäntä ja hänen apulaisensa eivät vaivanneet taikinaa pariin nestelitraan, vaan monta puukiulullista kuumaa vettä käytettiin, ja emäntä annosteli omakätisesti jauhot hiljakseen tiinuun apulaisen vaivatessa, jotta taikinasta olisi tullut laatuksaa. Valmiit leipälaudalliset kannettiin aitaan ja leivät pantiin kannellisiin leipätinuihin tai salvoon rukiiden sekaan"

Suomessa ja muuallakin Pohjoismaissa on leipä, ns. kylvöleipä, ollut entisinä aikoina tärkeintä jouluruokaa. Kylvöleipä oli komea ja se leivottiin ensimmäisen sadon jauhoista varta vasten jouluksi. Leivät säilytettiin aitassa viljaan peitettynä. Ihmeellistä, miten ne siellä säilyivät nihkeinä kuukausimäärä! Jouluna leivistä koottiin korkea pino pöydälle. Alimmaiseksi pantiin suu-

rin ja arkisin leipä, sen päälle tulivat aina edellistä paremmat leivät, joskus riitti jopa pieni nisupulla päällimmäiseksi.

Yleinen tapa oli myös antaa leipiä lahjaksi jouluna talonväelle sekä palokollisille. Nykyisin voitaisiin suosia enemmän ruoka- ja leivonnaislahjojen antamista varsinkin niille, jotka eivät ehdi tai osaa niitä itse valmistaa. Kauniiseen liinaan kääriästy maukas ja mehevä joululimppu on varmasti mieluisen lahja ystävälle.

Tämän joululeivän ohje on monivaiheinen, mutta ei mitenkään vaikea valmistaa. Taikinan pitkässä "kypsyttelyajassa" juuri onkin valmiin leivän aromin salaisuus. Leipä säilyy hyvin, mutta sen voi myös pakastaa.

Joululeipä

(4 kpl)

Aloita leivän tekeminen illalla. Sekoita seuraavat ainekset isossa astiassa.

- 2 dl kaljamaltaita
- 2 dl sokeria
- 2 rkl kuminoita
- 3 dl kiehuvaa vettä

Anna seoksen imeytyä yön ajan huoneenlämmössä.

Seuraavana päivänä leivän valmistamiseen kuluu n. 7 tuntia.

Lisää aamulla taikinaan:

- 1 l kädenlämpöistä piimää
  - 5 tl suolaa
  - 50 g biivaa
  - 2 dl omenasosetta
  - 10 dl ruisjauhoja
- Anna taikinan kobota 3 tuntia.*

Lisää taas:

- 1 1/2 dl sokeria
- 1 1/2 dl siirappia
- 5 dl ruisjauhoja
- 18 dl vehnä jauhoja

Anna taikinan kobota vielä tunnin ajan. Jaa taikina neljään osaan ja laita pitkänomaisiin vuokiin. Kobota leipiä liinan alla 1/2 tuntia. Kypsennä 150 asteessa n. 2 tuntia. Valele leipiä kypsennyksen aikana muutaman kerran siirappivedellä.

Joulun liharuokia

"Joulu Mattilassa... 5.-8. 12.

Sian teurastus seurasi varilimppujen tekoa. Taloon kutsuttiin työnsä taitava teurastaja. Naisväki keitti suuret padalliset suolavettä. Vanhan tavan mukaan sen tuli olla niin väkevää, että kuorittu raaka peruna pysyi pinnalla. Lihat ladottiin aitan lihatiinuun, ja jäähtynyt suolavesi kaadettiin päälle. Tehtiin myös jouluksi pää- ja kääresyltystä. Tär-

keintä oli kuitenkin makkaroiden teko, koska vain siten tuli oikea joulu. Keitetyistä, petkeleellä hienonnetuista sisäelimistä, keitetyistä ohraryneistä, ruskistetusta sipulista ynnä mausteista tehtiin makkarapuuro, jolla hyvin pestyt suolet täytettiin. Miehet veistelivät makkaratikut, joilla päät kiinnitettiin. Kun pellilliset makkarotit vedettiin suuresta uunista kypsänä ulos, sanoinkuvaamattoman herkullinen tuoksu levisi tupaan ja oven kautta kuistille, jopa ulkoportaille. Sen aistivat lapset ja aikuiset iloisina: jälleen oli astuttu uusi askel kohti joulua. Maistiaisia saatiin, mutta pääosa säästettiin ruoka-aitaan joulua varten."

Kinkku kuuluu lähes jokaisen suomalaisen joulupöytään. Vaikka Johannes Häyhän kuvauksen mukaan Itä-

nasoppa tai sekahedelmäkeitto syödään jouluaterian päätteeksi tai nykyään aika usein jouluaattona aikaisemmin päivällä kevyenä ateriana. Joulupuuroon liittyy perinteisesti erilaisia uskomuksia ja tarinoita. Entisaikaan oli joillakin tapana viedä kullhollinen puuroa tontulle riiheen, talliin, ullakolle, saunaan tai muualle pimeään, missä haltian otaksuttiin asustavan. Puuroannos oli palkkio kaikesta siitä huolenpidosta, mitä tonttu talonväkeä kohtaan oli vuoden mittaan osoittanut. Arveltiin myös tontun vihastuvan pahan kerran, ellei puurokuppia muistettu toimittaa omalle paikalleen.

Joulupuuroon käytetään joko riisi- tai ohrasuurimoita. Puuro valmistetaan keittäen tai uunipuuroksi. Joulupuuroon lisätään usein kuorittu manteli

Suomessa runsaat sata vuotta sitten jouluna syötiin piirakoita ja aattolohkoa, johon pantiin kiehumaan lanttuja, nauriita ja perunoita sekä maustimeksi raavaan- ja sianlihaa sekä kapakaloja, syötiin Länsi-Suomessa etupäässä sianlihaa ja myös lampaan koipea.

Kinkkua kevyempänä vaihtoehtona sopivat joulun ajan ruokalistalle mainiosti riistaruoat, esimerkiksi hirvipaisit. Anglosaksinen joulupaisti, kalkkuna, on hieman yleistymässä toiseksi joulupaistiksi kinkun rinnalle.

Lanttulaatikko ja perunaloora ovat kinkun suomalaiset lisäkkeet, muualla maailmassa kinkkua ei näin juuri höystetä. Ruotsissa syödään lanttulaatikkoo, mutta jo Tanskassa perinteinen tapa on syödä jouluna sokerilla kuorutettuja perunoita.

Joulun jälkiruokia

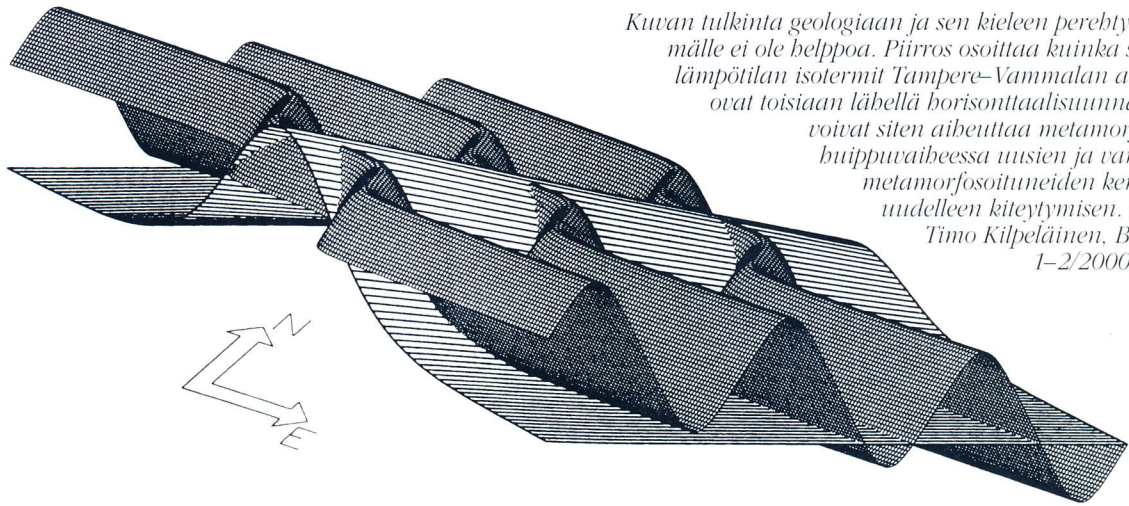
Joulun jälkiruoista joulupuuro ja rusi-

tuottamaan saajalleen onnea. Perinteisistä joulun jälkiruoista ei sovi unohtaa luumukermahyytelöä, jonka lapsuudesta muistan tarjotun jalallisesta laimaljasta kauniisti koristeltuna.

Luumukermahyytelö

- 250 g kivettömiä luumuja
- 3 dl vettä
- 2 liivatelehteä
- 1/2 dl vettä
- 4 dl kuohu- tai vispikermää
- 1/2 dl sokeria

Keitä luumuja kannen alla 10 min. Jäähdytä ja soseuta ne keitinliemineen. Liuota kylmässä vedessä liotetut liivatelehdet vesitilkkaan. Vaahdota kerma ja mausta se sokerilla. Yhdistä ainekset varovasti sekoittaen. Anna hyytyä kylmässä muutama tunti.

Kuvan tulkinta geologiaan ja sen kieleen perehtymättömälle ei ole helppoa. Piirros osoittaa kuinka saman lämpötilan isotermit Tampere–Vammalan alueella ovat toisiaan lähellä horisontaalisuunnassa ja voivat siten aiheuttaa metamorfismin huippuvaiheessa uusien ja vanhojen metamorfosoituneiden kerrosten uudelleen kiteytymisen. Piirros
Timo Kilpeläinen, Bulletin
1–2/2000, s. 15.

Martti Helin

Uutta tietoa Vammalan alueen geologiasta

Kun alustavasti lupauduin pyydettyinä kirjoittamaan Sastamalan Jouluuun Vammalan alueen uusista geologisista tutkimuksista ja niiden myötä syntyneistä huikeista näkymistä alueen lähes kahden miljardin vuoden takaa alkaneessa ja edelleen jatkuvassa prosessissa, olin liian optimistinen, varma itsestäni kirjoittajana. Uskoin, että 1950-luvun alkupuolella suorittamani yliopistollinen geologian ja mineralogian arvosana aukkaisisi tiedon solmut ja ongelmat. Olin täysin väärässä, vaikka olin vuosien myötä kirjoittanut ja puhunut Tampereen alueen geologiasta, kansanomaistanut sitä.

Kun nyt paneuduin Tampereen eteläisen ja läntisen alueen liuskevivöhykkeen uusiin tutkimustuloksiin, olin pudonnut "kuin eno veneestä". Hie-man lohdutti Geologian tutkimuskeskuksen Vihtiälässä sijaitsevan paikallisen tutkimusaseman tutkijoiden, tohtoreiden kanssa käyty keskustelu: moitin etten ymmärrä viimeisistä tutkimustuloksista tuontaivaallista. "Älä sure, en minäkään", sanoi tämä geologiassa väitellyt nuori tutkija.

Yliopistovuosiensa jälkeen 50 vuodessa on läntisen Suomen, siinä yhteydessä Tampereen aluetta koskevien tutkimusten määrä varmasti enemmän kuin satakertaistunut, tutkimustekniikat ovat tänään täysin toiset. Ehkä ainoa jollakin tavoin säilynyt on geologien 1700–1800-lukujen vaihteessa omaksuttu englantilaisen geologin Charles Lyellin tiivistämä aktualistinen teoria – nykyisyys on menneisyyden avain. Saman voi sanoa toisinkin: jokainen kivi kertoo tarkasti syntynsä.

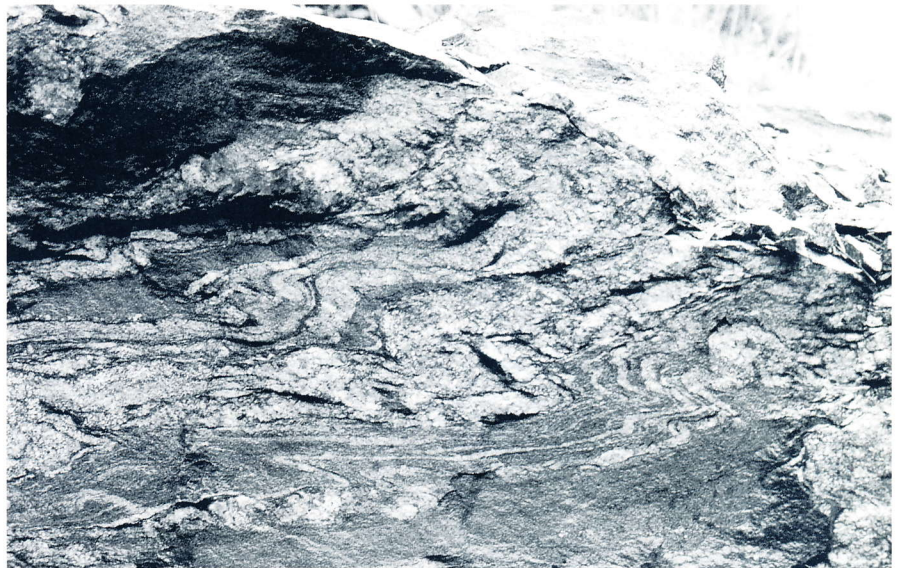
Vuoden 1998 alkupuolella oli eräissä päivälehdissä yllättäviä otsikoita. Hel-

singin Sanomissa asiaa koskeva uutinen oli otsikoitu: *Tampereella tärisi kaksi miljardia vuotta sitten. Laattojen liikkeestä Vammalan nikkeliin.*

Uutisten perusteella lähdin asiaan. Muutaman harhasoiton jälkeen olin puhehteydessä geologiassa väitelleen tohtori Timo Kilpeläisen kanssa. Hänen väitöskirjansa oli otsikoitu Varhaisproterotsooisen kuoren rakenteellisten ja metamorfisten piirteiden evoluutio ja 3D (kolmiulotteinen) mallinnus Tampere–Vammala -alueella Etelä-Suomessa. Englanninkielinen väitöskirja oli ilmestynyt maineikkaassa geologien tutkimussarjassa Bulletinissa numerolla 397.

Mitä uutta väitös sitten toi esiin, ky-

syy lukija. Vammala ja Tampere ovat eri kiveä ja vasta nyt 100 vuotta kestäneiden tutkimusten tuloksena oltiin selityksen ääriellä: syynä ovat merellisen ja mantereellisen laatan liikkeet. Ne käyttivät Vammalan alueen lähes kaksi miljardia vuotta sitten syvällä maan sisässä, mutta jättivät Tampereen alueen pintaan. Kallioperä Tampereen–Vammalan alueella on jaettavissa kahteen selvästi toisistaan eroavaan osa-alueeseen. Tampereen liuskejaksolla kivien kerrostumisalue on vulkaanisia ja sedimentoituneita, yleensä hyvin säilyneitä. Tämän liuskejakson eteläpuolella Porista Mikkeliin kivet ovat sulaneet ja kiteytyneet uudelleen syvällä maan kuorissa korkeassa lämpötilassa ja pai-

Tampereen–Vammalan ja Hämeelinnan–Someron vulkaanisten kaarten törmäyksessä 1880–1830 miljoonaa vuotta sitten syntyneitä poimurakenteita Velbonkannonmaassa Stormin ja Rämssön välisen tien 2993 varrella olevassa kallioliekkauksessa. Kuva Martti Helin 1999.

neessa. Kivet ovat kummallakin alueella paljolti samoja ja samaan aikaan kerrostuneita, mutta eri näköisiä. Tampereen alue ja sen kivet pysyivät koko ajan maankuoren yläosissa, Vammalan alue ja sen kivet ovat kerrostumisensa jälkeen olleet syvällä maankuoressa ja kulkeutuneet uudelleen ylös.

Välttääkseni tietämättömydestäni johtuvat virheet lainaan katkelman tohtori Timo Kilpeläisen tekstiä (Geocenter tiedottaa, 8 vsk, 1–2/1999):

Uusi laattatektoninen evoluutiomalli selittää saman ikäisten muodostumien erilaisen kehityksen eri osissa Svekofenisen kuoren nykyistä eroosiotasoa. Tulivuorenpurkaukset ja maanjäristykset olivat Tampereen–Vammalan alueella arkipäivää 1.9 miljardia vuotta sitten. Lähes kaksi miljardia vuotta sitten nykyinen Tampereen alue sijaitsi mantereellisen ja merellisen laatan rajalla ollen vulkaanisesti aktiivista seutua. Tulivuorten purkauksissa kerrostui paksuja laavapatjoja ja tulivuorten rapautuessa kerrostui puolestaan hiekkoja ja savia. Kerrostuminen tapahtui paljolti mereen ja nämä geologiset muodostumat ovat niitä, joita tänäkin päivänä näemme Tampereen–Vammalan alueen kallioissa. Merellinen laatta liikkuu ja painuu painavampana mantereellisen laatan alle. Seurauksena oli

epätasapainoinen tilanne, jolloin edellä mainituista kerrostumista parhailaan syntyvä uusi maan kuori romahdella ja etsi siten omaa sisäistä tasapainoaan. Romahdusrakenteet muistuttivat nykyisiä maanvyörymiä, mutta olivat kuitenkin eri suuruusluokkaa. Tällöin osa vasta kerrostuneista muodostumista joutui syvälle maan kuoreen, mutta osa säilyi maan pinnalla.

Ennen kuin kaikki oli valmista, tarvittiin vielä törmäys, jossa Tampereen–Vammalan alueeseen törmäsi nykyisestä etelästä Hämeenlinna–Someron vulkaaninen saarikaari. Samalla muinainen meri sulkeutui ja törmäyksen voimasta koko uusi maan kuori poimuttui kasaan kuin matto. Kuori oli saavuttanut lopullisen paksuutensa ja alkoi hidastua, nykypäiviin jatkunut eroosio. Poimuttumisen vuoksi on nykyisellä maan pinnalla nähtävissä vuoroin matala ja vuoroin syvä leikkaus tuolloisesta maankuoresta. Tampereelta Vammalaan kuljettavassa kuljetaan samalla kohti muinaisen maankuoren alaosaan ja päästään näkemään niitä ilmiöitä, joita kerrostumille tapahtui kuoren eri syvyyksillä.

Vammalan ja miksei osittain Kiikan malmilöydökset, ennen muuta Stormin kaivos ja niissä tavatut nikkelimalmi saavat tässä yhteydessä selityk-

sensä. Nikkelipitoiset syväkivet kiteytyvät yleensä syvällä maankuoressa. Vammalan alueella nämä taas ovat lähellä maan pintaa. Tähän selitys on pitkään jatkunut eroosio, jonka aikana maankuoren syvyydestä kohonneiden, nyt pinnassa olevien nikkelpitoisten syväkivien päältä on kulunut huomattavat kerrokset muinaista maankuorta. Tampereen liuskealueella vastaavaa kulumista ei voida osoittaa. Alueiden erot ovat syntyneet jo kehityksen alkuvaiheissa.

Arviolta jopa 15 kilometrin syvyyteen vajonnut Vammalan alue toi laattojen törmäyksen jälkeen nikkeliarteensa lähes päivänvaloon ja taloudellisen hyödyntämisen ulottuville.

Tutkimustulosten levitessä maailmalla asiantuntijoiden tietoisuuteen ei enää ole ihme, että Vammalan tienoo on kesäisin pysyvä geologien matkan kohde. Uskon että ihme saa vielä jatkonsa; tähän viittaavat jatkuvat geologiset tutkimukset, tänään erityisesti Stormin ja Rämsoon välisissä maastoissa.

Tärkeimmät lähteet:

Matisto Arvo: Suomen geologinen kartta,

lehti Vammala 1971

Kilpeläinen Timo: Geological survey of Finland,

Bulletin 397, 1998

Kilpeläinen Timo: Geocenter tiedottaa 1–2/1999

Huuskonen Matti: HS 28. 3. 1998

Maria Mustalahti

Saamme katsoa

menneisiin – ja luottavasti tuleviinkin

– Vaikka muistoista ei voi elää, on hyvä poimia niistä parhaimmat – ne joista voi ammentaa voimaa myös tähän päivään ja tuleviinkin . . .

– Perinteiden arvo on merkittävä.

Joulu tuo niistä esille paljon hyvää ja säilytettävää. Omilta juuriltamme löytyy monta asiaa, jotka meidän tulee huolehtia myös jälkipolvien säilytettäväksi. Juuri joulusta meidän tulisi säilyttää lapsillemme sen lämpö, rauha ja sanoma.

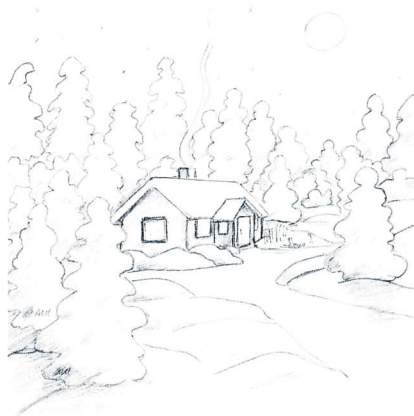
Ja tietysti sen sadunomainen tunnelmakin . . .

Meille suomalaisille se on myös tätä talvisen luonnon tuomaa lumoa . . .

– Meidän joulumme on täällä, vaikka se Suuri Ilosanoma tuli kaikille kansoille toivoksi ja pelastukseksi Betlehemin yön tummouden keskellä.

– Jokaisella on lupa luoda omat ulkoiset puitteensa – ja jokainenhan on saanut niihin määrätty perinteiset tapansa ja muut värinsä.

Joulun sisältö ei määräydy siitä, onko

ympärillä kaupungin valot tai maaseudun lumenpeittävä hiljaisuus – tai jokin muu ympäristö.

Monelle kuitenkin on jäänyt kaipuu lapsuuden maisemaan juuri jouluksi.

Toisille paluu on mahdollista – toisille ei . . .

– Eräs lauluntekijä on omalla tavallaan kokenut sen näinkin:

”Lumikorpien tyyni ja mahtava vyö – koko luonnossa tuntuvi taivas . . .

Sydän – unhota arkiset vaiva – yön suuressa rauhassa tyyntyen lyö . . .”

– Kaikille ei joulu rauhaa tuo – vaikka jokaiselle sen toivoisi todeksi . . .

Sitä me kuitenkin toivottelemme; hyvää, rauhallista, iloista, onnellista joulua.

Ja hyvä näin.

Muistetaan toisiamme näillä hyvillä toivotuksilla.

Jospa voisimme ja tahtoisimme joulun lahjana sitä kaikkea myös ympärillemme jakaa.

Ettei ketään jätettäisi yksin ja unohdetuksi.

Joulun Sanoma vakuuttaa meille jokaiselle todeksi tänäkin jouluna ja joka hetki sen, että Hän, Jeesus, joka syntyi seimeen, tuli todella jokaisen Ystäväksi, Auttajaksi ja Pelastajaksi ja Hän ei jätä ketään ulkopuolelle.

Joulun Iloa ja Rauhaa jokaiselle!

Metsänistutus 1990. Edessä eväitä syömässä Jari Tuominen.

Ritva Tuominen

Lady - leijonaveljen palvelukumppani

Lions-tunnuksen värit ovat keltainen ja violetti, jotka hyvin kuvaavat myös Ladyjen toimintaa.

"Keltainen on kuin aurinko, jonka säteet laajenevat ja antavat tilaa uusille asioille ja ymmärtämykselle. Violetti kertoo kokemusten tuomasta elämäntieteestä. Se on myös rakastamista, toisten palvelemista, epäitsekkyttä ja laupeuden töitä."

Olen saanut olla mukana Lady-toiminnassa yli 20 vuotta ja toteuttaa sen kautta lionismin monia hyviä periaatteita.

Ladyt kokoontuvat kuukausittain omiin kokouksiinsa, joissa suunnitellaan tulevaa toimintaa ja varainhankintaa, tutustutaan erilaisiin laitoksiin, kouluihin jne. Veljillä ja ladyillä ovat myös yhteiset kokoontumiset kuten sankarihaudalla käynti Lions-viikolla tammikuussa. Ladyt hankkivat varoja mm. myyjäisillä, arpajaisilla, konserttippujen myynnillä, kahvitaukoilla ja talkoilla. Yhdessä ladyt ovat valmistaneet myyjäisiin sinappia, joulusäkkejä, leivonnaisia, kynttilöitä ja pääsiäismunia.

Vammalan Lions Ladyt ovat lahjoittaneet Harjaantumiskoululle apupyörän. Vammalan sairaalan sisätautiosasto on saanut television ja videot potilashuoneeseen dialyysipotilaan hoitoa helpottamaan. Olemme olleet keräyksen alkunpanijoina kipupumpun hankkimi-

seksi syöpöpotilaiden kivunhoitoon. Pienemmällä summalla olemme avustaneet vaihto-oppilaiden matkakassoja ja antaneet stipendejä vain joitakin kohteita mainitakseni.

Jo kuusi vuotta ladyt ovat olleet veljien tukena Sastamala-kodin asukkaiden kauppakuljetuksissa. Ladyt ovat olleet Sastamala-kodin henkilökunnan apuna iltakahvinkeitossa ja -jakamisessa remonttien aikana. Olemme auttaneet monen asukkaan muutossa ja verhojen ripustamisessa. Keväisten pihatalkoiden päätteeksi vietetään yhteiset lottokäsit Sastamala-kodin pihamaalla ja joulujuhlissa ladyt vastaavat tarjoulusta sekä koristelusta. Omassa kodissaan asuvia vanhuksia on autettu ikkunoiden pesussa tai pihan haravoimisessa. Lions-työ on palvelemista, jota on hyvä tehdä suurella sydämellä ja auttamisesta saa hyvän olon tunteen.

Vuodelta -93 muistuu mieleen tapaus kun istuin hoitolastemme kanssa aamupalalla. Anna: "Arvaas Ritva" Meidän isä oli poikki lauantaina, kun tuli mummojen muutosta Sastamala-kodilta!" Vastasin, että arvaan, koska Jukka-kin oli puhki. Karoliina: "Mitä varten mummojen tavarat muutettiin?" Kerroin, että asunnot remontoitaa ja siksi kunnes remontti on ohi, mummot ja pappat muuttavat toiseen asuntoon ja että hänenkin isänsä oli muuttohomi-

ssa. Karoliina: "Oli vai?" Kui?" Vastasin, että hänkin on Leijona. Karoliina vastasi silmät hämmästyksestä pyöreinä: "Ei ole! Minun isäni on Kalat!" Kerroin Lion-järjestöstä, johon kuuluvat henkilöt auttavat lapsia, nuoria ja vanhuksia. Anna kuunteli tarkkaavaisesti ja totesi: "NI! Ei kalat voi ketään auttaa." Sen jälkeen keskustelu kääntyi horoskoopimerkkeihin.

Yhdessä nuorten kanssa

"Yhdessä nuorten kanssa" oli Lionsliiton teemana kymmenisen vuotta sitten. Nuorten parissa toimimisesta monella ladyllä on kokemusta, onhan Vammalassa ollut useita Lions-liiton kautta tulleita vaihto-oppilaita ja äiti on äiti myös perheen vierasta kieltä puhuvalle nuorelle. Mieleenpainuvia ovat olleet myös joulunäytelmät, joita ohjasi Muistolän ala-asteella ja joita esitimme Sastamala-kodinkin joulujuhlissa. Yhdessä nuorten kanssa, perhekunnittain, matkustimme myös ystävyysklubimme vieraaksi Unkarin Miskolciin. Isäntäperheemme olivat vastavierailulla luonamme seuraavana vuonna.

Yhdessä perheen kanssa

Tänä päivänä korostetaan jälleen perheen merkitystä yhteiskunnan tuki-

pillarina. Lions-työ on ollut perheessämme yhdistävänä tekijänä siitä asti, kun meitä Nousiaisissa pyydettiin toimintaan mukaan. Perheemme ensimmäiset yhteiset kokemukset Lions-työstä olivat TVH:n auraskepit. Jukan kanssa löimme vesurilla määrätyn mitaiset puut poikki. Rungot karsittiin niin, että vain pieni latvatupsu jäi kepin päähän. Auraskepit niputettiin ja niput pinottiin odottamaan maanteiden varsille asettamista. Lapset jaksoivat aikansa touhuta mukana, mutta eväiden syönti oli kuitenkin parasta näissä talloissa. Eikä työ tekevältä lopu, sanotaan. Vammalassa ollessamme olemme istuttaneet metsää ja raivanneet puita linjojen alta samalla periaatteella kuin ennenkin, mutta lapsia on ollut mukana enää vain yksi.

Lionstyö – tuki huomiselle

Lions-liiton "Huumeeton huominen" teeman muistaen ladytkin ovat koettaneet kerätä varoja annettavaksi huumeiden vastaiseen työhön. Lohkon puheenjohtajuusvuotenumme -96 minulla oli tilaisuus kuulla E-piirin huumevastavaa, Matti Paloahon luentoa silloisesta huumeetilanteesta. Siitä tilaisuudesta jäivät mieleeni hänen sanansa: "Kun lapsi on narkkari, äiti sairastaa. Kun äiti sairastaa, koko perhe sairastaa. Kun perhe sairastaa, koko yhteiskunta on sairas." Jotta näin ei tapahtuisi, meidän on muistettava kolme vaarallisinta sanaa "Ei minun lapseni".

Nuori kykenee tekemään elämässään terveitä ratkaisuja, jos hänellä on vahva itsetunto. Lions Quest-ohjelman avulla Vammalassakin opettajat tukevat lap-

Sastamalakodin iltakabvilla Tuuve Abo.

sen itsetunnon vahvistamista. Myös tämän ohjelman vaatimaan materiaaliin ladyt ovat antaneet varoja.

Palvellaan yhdessä viihtyen

Vammalan Lions Clubissa ei ole vielä naisjäseniä, mutta veljet ovat antaneet vastuuta myös ladyille eri toimikunnissa. Ladyjä on ollut mukana toimittamassa ja kuvittamassa "Sastamalan Joulua". Lions-järjestön kautta myytävän pyöräilykypärän logo on oman klubimme ladyjen suunnittelema. Sastamala-

kodin sisustussuunnitteluun löytyi tekijä ladyjen keskuudesta. Ladyihin luotettiin myös kuluneen vuoden Lions-liiton E-piirin piirikokousta valmistelevissa toimikunnissa sekä kokousjärjestelyissä. Olemme saaneet pitää useasti alustuksia Lady-toiminnasta erilaisissa koulutustilaisuuksissa ja kokouksissa. Vammalan klubin ladyjen työtä osataan myös arvostaa, sillä useampi lady on palkittu sekä liiton että piirin taholta.

Vammalassa on jo kauan toteutettu alkaneen kauden maailmanlaajuisista teemaa: "Palvellaan yhdessä viihtyen."

Lady Lions joulumyyjäiset 1994.

SOS, SOS, SOS . . .

Partiotaitokisa Tyrväässä sytytti innostuksen morseen

Kirjoita SOS Morsen aakkosin!

Tämä oli yksi tehtävä siinä Tyrvään Metsäpoikien järjestämässä partiotaitokoitoksessa, jossa punnittiin meidän poikien erilaisia taitoja joskus 1930-luvun loppupuolella.

Kilpailussa piti muistaakseni lisäksi tehdä solmuja, luetella ilmansuunnat, määrittää Pohjantähden asema taivaalla, sitoa oikeaoppisesti haava, arvioida etäisyyksiä ja sillai, niin kuin partiossa yleensä. Mutta morse oli poikaa!

Myöhemmin sitten armeijassa ja sodassa morsetus tuli hyvinkin tutuksi, peräti työkalukseni.

Se oli aikaa se. Nyt Morsen merkit ovat historiaa.

***

Vaan hyvin muistan, kuinka ensimmäisen tuntuman näihin merkeihin antoi Osmo Eskola, mielestäni esimerkillinen tyrvääläinen partiojohtaja. Tuntuu että hän osasi mitä vain! Hänen osansa oli sitten kaatua vänrikkinä talvisodassa helmikuussa 1940. Teimme kaikki, pienimpään partionaperoon saakka, haudalla kunniaa Osmo Eskolalle, kun hänet kätkettiin sankarihautaan.

Seppo Arvelin oli sitten se, jolle morsemerkit partiossa tenttasin, luulen – vai oli kohan se Lauri Koski, seudun sotaveteraanien nykyinen puheenjohtaja.

Siten ei oikeastaan ollut ihme että me, Jukka Lehtisalo ja minä, partio-, koulu- ja ikätovereina, valitsimme juuri viestilinjan, kun Riihimäen ”tykistöakatemiasa” – korpraalikoulussa – koulutuksen suunnasta päätettiin armeijaanmenovuonna 1943. Niin meistä leivottiin radisteja, titareita siis. Titari titaa eli radisti sähköttää.

Kesällä 1944 raivonneet torjuntataistelut olivat liikuntasotaa. Kanniskelin selkä köyryssä ympäriinsä tykistön tulenjohtueen toosaksi sanottua ja raskaalta tuntunutta Asa-kenttäradiota konepistooli kainalossa. Paristot olivat toisessa toosassa. Isänmaan asialla ol-

tiin.

Satoja lottia ja kai pikkulottiakin kurssitettiin muuten heitäkin aikoinaan erilaisiin viestinnällisiin tehtäviin kotirintamalla, Karkussa esimerkiksi.

***

Miksi tämä morse on nyt niin ajan-kohtainen?

Siksi, että luin nykyisillä asuinsijoillani Hämeenlinnassa lehdestä ”kuolinilmoituksen” järkkyytsikoin: ”Morsejärjestelmä siirtynyt historiaan”. Kuin vanhan kamun poismentosta olisi ollut kysymys. Kehitys on kehittynyt ja ajanut

Tyrvään ja Vammalan poikia partioleirillä 1930-luvun puolivälissä. Edessä vasemmalla Lauri Koski, jo silloin hyvä voimistelija ja uimari. Hänen vieressään istuu Jorma Liuhala, joka sitten kaatui vänrikkinä Talin-Ihantalan suurtaistelussa kesällä 1944. Takana vasemmalla sukii tukkaansa Ilpo Ollikainen vierellään Pekka Niemi, paljossa koeteltu.

morsesysteemin ohi. Maailman merillä on nyt valttia uusi satelliittipohjainen Mayday-järjestelmä. Se on kuin uusi aamu ja uusi aurinko, sanovat. Se paljastaa vuorenvaramasti merihätään joutu- neet alukset, sanovat.

”Meideitahan” karjutaan alvaria esimerkiksi myös lentofilmeissä, kun sankari on syöksykierteessä.

***

Morsekirjaimistolla on kyllä kuta-kuinkin 170 vuoden ajan viestitetty monenlaista tietoa, myös historiallista tietoa niin sodassa kuin rauhassa.

”Uppoamattoman” Titanicin haaksirikossakaan vuonna 1912 ei olisi menetetty tuhattaviissisataa ihmishenkeä jos lähistöllä seilanneen rahtilaivan paikaltaan poistunut sähköttäjät olisi kuullut

Titanicin sähköttäjän taukoamattoman hätäviestin SOS eli save our souls. Pelastakaa sielumme.

SOS on tähän asti ollut tunnetuin kansainvälinen avunhuuto kautta maailman. Morsen kielellä se on kolme lyhyttä (S) kolme pitkää (O) kolme lyhyttä (S); signaalina siis ti-ti-ti taa-taa-ti-ti-ti.

***

Osaan morsemerkit vielä nytkin kuin tyhjää vaan! Kyllä kyllä. Taito on tallella. Harjoitus auttaa. Kas, titaan näet aina kun joudun jonoon!

Olen vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen pitänyt taitoa yllä sillä kurrin että aina kun joutuu tyhjän pantiksi eli jonotamaan, kaupassa tai muualla, tiirailen ympärilleni ja morsetan mielessäni silmiin osuneita sanoja, lauseitakin, esitteistä, julisteista, mistä vaan.

Pannaanko preistaten?!

Nopeudesta älköön enää niin välitettävä – parhaimmillaan hommassa kyllä pidettiin kiiruttua kuin kirpun tapos-

sa. En aio luopua tavastani. Mikäpä juurtuneen pajupensaan hävittäisi. Ja helpottaa se titaiminen jonotusta ja odotusta! Ehkä sen avulla voi myös

potkia vaikka emmentalia vähän kauemmaksi.

Siis ottia tuota, dementiaa meinaan.

***

Nyt on kännykät, tietokoneet, internetit, satelliitit, avaruuspeilitkin. Morse on tehnyt tehtävänsä, morse saa mennä. Partioistakin, vai? Laivastostakin?

Kelpo jätkä oli kuitenkin muotokuvamaalari Samuel Morse. Hän se joutessaan keksi pitkistä ja lyhyistä äänimerkeistä koostuvan sähkötyjärjestelmän jo vuonna 1832.

Vanhuuttaan siis historiallinen järjestelmä kuoli, tosi. Tuntuu vaan haikealta.

Se partiotaitokilpailukin tyrvääläisessä metsässä kun on yhä elävänä muistissa.

Joka on sota-ajan elänyt, niin tietää sen minkäläinen puute silloin oli jalkineista, ja varsinkin lapset sen kokivat karvaasti. Eikä se puute siihen päättynyt, vaikka sota loppuikin, vaan sitä jatkui vielä monta vuotta jälkeenpäin.

Aikuisilla ei tilanne tainnut olla aivan yhtä huono, mutta kun mukulan jalka kasvoi, ja jalkine lakkasi mahtumasta. Omalla kohdallani oli tilanne pahin silloin 1941–42 syksyllä, kun todettiin, ettei minulla ole minkäänlaisia jalkineita, joita voisin jalkaani laittaa. Kesä oli mennyt paljain jaloin ja jollain kumitosun risoilla, eikä sitä puutetta silloin edes huomannut. Mikäli jotakin jalkineen risoja oli, ne eivät mahtuneet jalkoihin enää. Niitä ei voinut pitää ja koulujalkineita ei saanut kotona vedellä.

Sitten tuli mieleeni se, kun Tikat olivat olleet meillä siirtolaisina, ja nyt lähteneet pois, niin heidän Eskolta jäi meidän vinttiin rojuläjään jonkinlaiset jalkineet! Vintistä löytyikin sitten semmoiset kipparakärkiset nauhoittaiset nahkapieksut, jotka olivat saumoistaan ratkeilleet, mutta ei ne olleet pohjista puhki kulu-neet! Ne olivat ihan sopivankokoiset minun jalkoihini. Isä neuloi ne ratkennet kohdat kiinni ja niistä tuli ihan käyttökelpoiset kylmänajan jalkineet joita kyllä kotona piti ja kävin niillä naapurissakin. Tuli siinä jo sekin mieleen, että jos ei niitä olisi löytynyt, niin ei olisi voinut mennä ulos ollenkaan.

Tauno Lehtimäki

Saappaitten kumiterät

Olihan ne vähän isotkin, mutta ei se haitannut, kun niihin laittoi ylimääräiset sukat ja veti nauhoja kireämmälle. Oli ne mukavat ja lämpöiset ja minä pidin niitä koto-oloissa koko talven ja vielä seuraavanakin talvena. Toisin sanoen, minä pidin ne ihan loppuun. Vaikka Tikan Esko oli ne jo käyttökeltvottomina hylännyt.

Jalkinepula jatkui sitten vielä monta vuotta, vaikka niitä kauppoihinkin alkoi ilmestyä. Ostoluvan varaisia ne olivat. Jostakin kumman syystä kansanhuoltoviranomaisilla oli semmoinen luulo, että kun on vähän peltoa, niin ei siellä asuvat ihmiset mitään jalkineitten ostolupia tarvitse. Niinkuin niitä jalkineita pellossa kasvaisi! Koulussa sen huomasi, kun pojilla oli uusia kenkiä jaloissa ja kertoivat, että kyllä heille on jalkineitten ostolupia saatu!

Sitten tuli sellainenkin aika, kun sai ostaa kumijalkineita luvalla ja kumiromulla. Minullakin oli kumiteräsaappaat

ihan huonot ja satuin saamaan kumiterien ostoluvan. Tieto oli kulkenut, että kansanhuollossa myönnetään ostolupia ja lähdin kohta ja onnistuin sen saamaan. Vastikeromusta ei ollut paljon tietoa, kun nurkat oli jo aikaisemmin tyhjennetty, mutta isä löysi savikuopasta jonkin verran lisää. Laatikkoo kotona punnitessamme totesimme, että kumiromua on hiukan liian vähän! Isä arveli että, ei kai se nyt siellä niin muutama gramman päälle ole, kun varmasti on joku vienynt jonkinverran runsaaminkin.

Lähdin Vammalaan isän pyörällä, kun omassani ei ollut renkaista tietoa. Se kauppa oli Yhteiskoulua vastapäätä, olisiko ollut joku Uusi Nahkatavara. Niin vaan kävi, kun se puksuplikka punnitti minun kumiromuni, niin hän sanoi, että sitä on liian vähän, kun puuttuu melkein 400 grammaa! Eikä hän myy, jos ei ole täyttä määrää... Ei siinä tilanteessa auttanut mitkään pu-

humiset, eikä vakuuttelut jälkeenpäin tuomisesta... Ei muuta kuin polkea takaisin Käärmeenmaahan, jossa leikkasin käyttämistäni saappaista toisen terän irti ja lähdin kohta uudestaan Vammalaan. Sitten oli jo romua vähän runsaastikin ja ennenkaikkea, sain ostaa uudet kumiterät!

Kohta seuraavana aamuna aikaisin ratkoin vanhat varret irti ja menin Lantulaan Haapasen Erkille suutariin.

Puhuin hänelle koko jutun ja sanoin, että nyt ei minulla ole kunnossa olevia jalkineita ollenkaan. Hän ymmärsi tilanteen kovasti ja sanoi laittavansa ne varret kohta kiinni. Erkki liimasi varsien ja terien liitoskohdat ja painoi ne jonkinajan kuluttua toisiinsa kiinni. Senjälkeen hän neuloi saamaan kolmenkertaisen tikkauksen ja minä sain ehjät saappaat kohta mukaani.

Tällaisen jälkeen tulee mieleen, että onko ne vaikeudet tosiaan sitä varten, että ne voitetaan?

Lions -toiminta nuorten ehdoilla on innostavaa!

Toivotamme vuorostamme 35 ulkomaalaista nuorta tervetulleiksi Vammalaan heinäkuun viimeisenä maanantaina 2001. Tuona päivänä keräännymme piiriksi ja kohotamme siniristin salkoon Karkun Päiväniemen leirikeskuksesta kansainvälisen Lions Nuorisovaihtoleirin avauksena!

Koko maailman ihmisistä on "leijonia" noin 1,5 miljoonaa. He toimivat 185 maassa. Toiminnan tavoitteista ensimmäiseksi on kansainvälinen Lions-järjestö kirjannut: "Luoda ja ylläpitää yhteisymmärryksen henkeä maailman kaikkien kansojen kesken". Tähän tavoitteeseen tähdätään innolla, kun parhaillaan luodaan leiriohjelmaa kymmenen vuorokauden mittaiselle leiritapahumalle täällä Vammalassa.

Järjestö lähettää nuoria nuorisovaihtoon klubiensa toimesta ympäri maailmaa joka kesä. Vaihtojakso kestää 3–6 viikkoa. Vastaanottajana voi olla perhe tai vaihto voi koostua perheosuudesta ja sitä seuraavasta nuorten yhteisestä leirijaksosta. Perheosuuden aikana nuori nauttii kaikista perheenjäsenen oikeuksista, mutta myös velvollisuuksista paikallisella tavalla. Ylläpito nuorelle on luonnollisesti maksutonta.

Nuorisovaihtokohteita ja leirejä on runsaasti ympäri Eurooppaa. Etäisimmät kohteet, joille nuoria Suomesta on lähetetty, ovat: USA, Australia ja Japani. Toimintavuonna 1999–2000 ilmoitettiin 108 nuorisoleiriä 39 maassa. Enemmän tietoa leireistä voi hakea osoitteesta www.lionsclubs.org/palveluaktiviteetit/nuorisovaihtoleirit.

Leijonat järjestävät vuosittain Suomessa perinteisesti neljä tai viisi nuorisovaihtoleiriä. Odotamme omalle leirillemme nuoria noin 18 maasta, tyttöjä ja poikia, iät voivat vaihdella 16 – 21 vuoden välillä. Osallistujalta edellytetään leirikielen hyvää hallintaa. Omalla leirilläme leirikielenä tulee olemaan englanti. Nuoret valitsee ja lähettää paikallinen klubi. Suomeen hakeneiden nuorten valinta tehdään keskitetysti hakemusten perusteella.

Karkun ja Vammalan leijonat ovat lähettäneet vuosittain hakemusten perusteella keskimäärin neljä nuorta eri puolille maailmaa saamaan kokemuksia.

Nuorten palattua on tapana, että nuoret kertovat omakohtaisista kokemuksistaan. On pantu merkille, että leiriterveiset erityisesti Euroopasta ovat olleet aurinkoisia. Samaa voi sanoa Japanista saaduista terveisistä, jossa perheet ottaessaan nuoren vastaan, ovat varautuneet tekemään sen läheisesti. Jokaisella palanneella nuorella on ollut mukanaan yhteydet ystäviin ja eväät, joilla on hyvä rakentaa omaa elämää eteenpäin.

Kesällä 2001 emme ole lähettämässä nuoria, vaan oman leirimme valmistelut on aloitettu huhtikuussa 2000. Tuolloin oli päätöksiä tekemässä myös neljä nuorisovaihdossa mukana ollutta nuorta. Olemme varmoja, että leirin valmistelu ja toimiminen leiriorganisaatiossa tarjoavat kiinnostuneille nuorille toisenlaisen mahdollisuuden. Leirin logon näet tämän kirjoituksen yhteydessä..

Oman leirimme nimi on lyhyesti ja selvästi: Around The Lake Lions Camp 2001, joka tarkoittaa sitä, että tulemme tarjoamaan tulijoille kaupunkikierrosten sijaan täysipainoisen annoksen paikallista ohjelmaa. Tätä täydennämme sopivalla tavalla suomalaisella kulttuurilla, jonka pyrimme tarkentamaan tulojoiden mukaan. Leiri-informaatio tulee pyörimään keskeisesti internetin osoitteesta: <http://www.aroundthelake.org>. Sivuilta löytyy yhteys leirimme organisaatioon.

Leirin ohjelmatoimikunnan puheenjohtajana toimii Tuija Salmi. Palvelutoimikunnan tehtävät ovat moninaisia liittyen kaiken aikaa leiriohjelman toteuttamiseen. Toimikunta nimetään tuonnempana. Tiedotustoimikunnan tehtävät ovatkin tulleet esille jo edellä ja toimikunnan puheenjohtaja on Ville Heimonen. Majoitustoimikunta puolestaan huolehtii mm. leiriohjelman mukaisesta matkustamisesta ja toimikuntaan kuuluvat Heikki Vierula ja Olli Kattilakoski. Klubiemme nuorisovaihtoasiamiehet Jouni Kiviniemi ja Jari Kortelahti ovat mukana leirin järjestelyissä. Allekirjoittanut toimii leirin päätoimikunnan puheenjohtajana sekä leirin johtajana.

Suuraavassa Sastamalan Joululehdessä ovat sitten artikkeliin kuuluvat valokuvat! Hyvää Joulua lehden ystäville!

Onnea ja menestystä Salopirtille

Muistojen tietä pitkin Salopirtille onnea ja menestystä teille kaikille. Nuorisoseura toiveet ylittäen elämässä eteenpäin alla tähtien. Niiden nähdn kotiseutu kukoistaa onnen, ilon pisaroita putoaa...

Salopirtin muistoihin kauneimpiin sen ystäviin nuoriin ja vanhempiin. Tuleeko mieleen kun tinaa valettiin, siinä Euroopan karttaa näytettiin. Tina kertoi; Kartta näyttää sen, onko koskaan Eurooppa entinen?

Vaihtui vuosi ja tinaa valettiin, luonto pukeutui valkoisiin vaatteisiin. Tina näytti nyt malmikelloja – sydän kaipaa menneitä aikoja. Hetki on menneistä iloiten kiittää, onnentoivotukset mukaan liittää.

Väinö Ojala

Eveliinan eliittisukat

Mummo mietti kesäkauden sukka-fantasiaa, miten Eveliinan eliittisukkiin kantapäät ja terät saadaan? Syysiltain pimetessä, mummo keinot keksi. Eveliinan joulujuhlaan – tehdään sukat valmiiksi. Ahkerasti näpelöiden terät sukkiin saatiin. Sukista tuli vallan hyvät, ne kelpaavat vaikka eliittikaappiin. Joulun juhlain saapuessa sukat laitetaan jalkaan. Siitä varmaan juhlaväelle kademieli alkaa.

Evakkona Tyrvällä

Yöllä oli satanut paksu kerros uutta suojalunta. Tiellä ei ollut aamun kulki-joitten jälkiä kuin maitokuskin hevosen ja reen jättämät jäljet ja lisäksi pari jalankulkijaa oli ollut liikkeellä ennen minua.

Kävely oli vaikeaa uudessa lumessa siksi, että minulla oli jalassa kumisaappaat, joissa oli puiset pohjat, ja suojalumi tarttui saappaitteni anturoihin karttuen välillä lähes kymmensenttiseksi "tilsaksi", joka sitten yllättäen lohkesi pois, ja putosin taas lähemmäksi tien pintaa. Siinä olivat nilkat lujilla. Onneksi matka ei ollut kuitenkaan pitkä. Olin matkalla kouluun ja kysymyksessä oli ensimmäinen koulupäiväni Tyrvällä.

Edellisen vuoden kesäkuussa alkanut evakkomatkamme Viipurin läänin Pyhäjärveltä oli päätynyt ennen joulua Tyrvään pitäjän Ketolan kylän Iso-Ketolan taloon, jonne perheemme "sijoitettiin" niinkuin sen aikainen sanonta kuului.

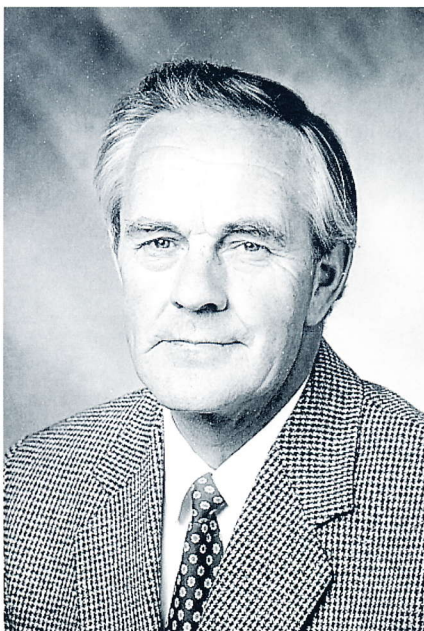
Elettiin tammikuuta 1945. Itse asiassa minun olisi pitänyt alkaa koulunkäyntini jo edellisena syksynä, mutta silloin meidät oli "sijoitettu" Keski-Suomeen Korpilahdelle ja koulumatkani olisi ollut tietöntä taivalta 6 kilometriä ja tietä pitkin lähes 10 kilometriä. Koulukyydit olivat silloin tuntematon käsite ja perheemme päätti uhmata oppivelvollisuuslakia eikä poikaa lähetetty kouluun, kun tiedossa oli muutto lähitulevaisuudessa Länsi-Suomeen.

Matka Iso-Ketolasta Leiniälän alakouluun ei siis ollut pitkä, ehkä puoli kilometriä.

Vähän arkaillen lähestyin koulua, joka ei ulkoisesti oikein koululta vaikuttanut. Se oli varmaankin aikanaan rakennettu aivan tavalliseksi asuinrakennukseksi. Joka tapauksessa siinä toimi nyt Leiniälän alakoulu. Pihalla oli jo muutama oppilas ennen minua, uteliaina he seurasivat uuden oppilaan saapumista kouluun.

Koulun opettaja huomasi myöskin pihalla odottavan uuden oppilaan ja kutsui minut luokkahuoneeseen jo ennen koulupäivän alkua. Opettajaa kiinnosti kovasti, että osaanko jo tavata ja osaanko laskea niitä laskuopin tehtäviä, joita ensimmäisen luokan oppilaan pitäisi osata kevatlukukauden alkaessa.

Opettajan kasvoilla häivähti huolestunut ilme, kun ilmoitin, että en osaa

tavata. Kuitenkin ilme kirkastui, kun jatkoin, että osaan kyllä lukea. Hän halusi tarkistaa asian ja ojensi minulle harmoonin päältä virsikirjan ja pyysi lukemaan sieltä jotain. Avasin kirjan alusta ja paukutin opettaja Aili Hongistolle "Iloitse morsian ja riennä vastahan...". Ensimmäinen säikeistö riitti ja tentti lopui siihen.

Siitä alkoi koulun käynti Leiniälän alakoulussa. Talvi kului koulua käydessä ja kesä koulussa tutuiksi tulleiden kavereiden kanssa touhutusessa.

Perheemme asui siis Iso-Ketolan talossa, jossa meillä oli kaksi huonetta käytössämme ja vähäinen evakkomat-kalla mukana ollut karjammekin löysi paikkansa talon navetasta.

Isä onnistui pääsemään Asevarikolle kesäksi töihin ja äiti ja vanhempi veljeni auttelivat talon töissä. Evakkomatkamme tästä vaiheesta on jäänyt vain hyviä muistoja. Emme tunteneet olevamme tiellä toisten nurkissa.

Kaikesta huolimatta isä ja äiti tietysti miettivät ja suunnittelivat oman paikan löytämistä, jossa voisi asettua elämään jatkamaan. Isä sai jostain tietoonsa, että Liuhalassa olisi myytävänä sopivan kokoinen maapala. Hän lähti tutkimaan asiaa ja palasi intoa täynnä. Agronomi

Selim Rydman oli valmis myymään toistakymmentä hehtaaria peltoa ja palkan metsääkin. Kaupat syntyivät nopeasti ja niin meille löytyi kiinnekohta, johon kohdistaa toiveensa uuden elämän aloittamisesta oman katon alla.

Syksyllä perheemme muutti Murtolan tilan renkitupaan paitsi minä. Olin aloittanut alakoulun toisen luokan, kun muutto tuli ajankohtaiseksi. Iso-Ketolan Lydia-emäntä ehdotti vanhemmilleni, että Reijo voisi jäädä heille ainakin syyslukukaudeksi, koska koulu oli aivan lähellä. Niin siinä kävi, että minä jäin Iso-Ketolaan, muu perhe muutti Liuhalaan. Tämä ratkaisu osoitti, että vajaan vuoden aikana evakkoperheen ja talonväen välille oli syntynyt harvinaisen luja luottamus, jota oikeastaan vasta nyt osaa arvostaa oikealla tavalla.

Syksy kului koulua käyden. Erityisesti minulle on jäänyt mieleen eräs taupaus tältä ajalta.

Joulu alkoi jo olla niin lähellä, että koulun kuusijuhlan valmistelut olivat ajankohtaisia.

Siihen aikaan ei ollut osoitettu kovin suuria määrärahoja kouluille, aivan välttämätön kuitenkin hoidettiin, mutta esim. koulun kuusijuhlan järjestäminen vaati erikoistoimenpiteitä. Meidän opettajamme ratkaisi asian niin, että hän esitti meille oppilaille toivomuksen, että jos mahdollista toisimme kotoa joitakin tarvikkeita koululle, että kuusijuhlassa olisi jotain tarjottavaa. 40-luvun puoliväli ei ollut kovin yltäkylläistä aikaa tässä suhteessa. Elintarvikkeiden saanti oli hyvin säännöstellä ja monesta tärkeästä asiasta oli kova puute.

Minulle tilanne oli erityisen hankala. Kotiväki oli kaukana Liuhalassa ja luontainen ujouteni esti minua esittämästä tätä asiaa Lydia-emännälle. Tarkkavaistoisena ihmisenä hän näki, että jokin asia ei ole nyt hyvin. Monien uteluiden jälkeen suostuin kertomaan ongelmani. Kun sitten sinä määrättyinä päivinä menin kouluun, oli minulla kantamuksena niin paljon monenlaisia tarvikkeita ja herkkuja, että paljon muuta ei tarvittukaan.

Siihen kuusijuhlaan päättyi koulunkäyntini Leiniälän alakoulussa ja minullakin oli muutto edessä evakkomatkamme viimeiseen etappiin Murtolan tilan renkipirttiin Liuhalassa.

Takana kunniakas menneisyys, miltä näyttää tulevaisuus ?

Lounais-Pirkanmaa haasteiden edessä

Kotiseutumme historia on kunniakas ja opettavainen. Aikoinaan kun vauraus perustui maatalouteen silloinen Sastamala oli maan vauraimpia osia. Siitä kertoo jo pelkästään alueella sijaitsevat kirkot. Kirkkoja on poikkeuksellisen paljon ja lisäksi aikalaisiinsa verrattuna ne ovat arvokkaita. Erityisesti 1800-luvun loppupuolella teollistumisen käynnistyessä meidän kotiseutumme oli kärkijoukossa, mitataan edistystä sitten rautatiellä, paikallislehdellä tai koulujen määrällä ja opetuksen tasolla.

Jos seutukuntamme tilaa arvioidaan tänään neutraalisti, ilman kotiseutua kohtaan tunnettavaa rakkautta ja omaa kehua, niin vastaukseksi tulee se tavalinen tarina. Vammala ympäristöineen on hyvin tyypillinen pikkukaupunki Suomessa. Se elää perusteellisuuden, maatalouden, kaupallisten palvelujen ja julkisten palvelujen yhteisvoimasta ja puuskuttaa pikku hiljaa eteenpäin kuin höyryveturi. Vieressä sähköraiteella mennä hurahtelee Tampereen seutu ja etumatka sen kun vaan kasvaa. Toisaalta kauempana idässä ja pohjoisessa on sellaisia asuinseutuja, jossa juna pysyy lähes paikallaan ja suuri osa matkustajista on hypännyt toiseen junaan.

Meidän tarinamme on siis se keski-verta. Työpaikkakehitys on positiivista, mutta vain niukasti. Tärkeimpien yritysten liikevaihto kasvaa, mikä kertoo menestymisestä kilpailussa. Useimpien yritysten toimialoilla kasvumahdollisuudet ovat kuitenkin hyvin rajalliset. Investointeja tehdään kilpailuasemien säilyttämiseksi, mutta vain harvoin ne luovat uusia työpaikkoja. Korkeasti-koulutetulle työvoimalle on työpaikkoja tarjolla vähän ja niihinkin henkilöiden saaminen on vaikeaa.

Jatkuva muuttovirta keskuseudulle on ajan henki. Erityisesti monet opiskelumaan lähteneet jäävät myös pysyvästi opiskelukaupunkiinsa, jossa työmahdollisuudet ovat laajemmat, johon opiskelijakaveritkin ovat jääneet ja jossa viihdetarjontaa on runsaasti. 90-luvun aikana Tampereen seutukunta sai uusia asukkaita enemmän kuin meitä on täällä Lounais-Pirkanmaalla yhteensä.

Ihmisten muuttaessa entistä enemmän maakuntien keskuksiin ja maakuntien rakentuessa entistä enemmän pääkaupunkinsa ympärille, myös julkisia palveluita pyritään keskittämään sinne. Lähes kaikki Vammalan kokoiset

kaupungit kantavat aiheellisesti huolta julkisten palveluidensa säilyvyydestä. On sitten kyse poliisipäivystyksestä, verotoimistosta tai aluesairaalarasta, paineet ovat samoja. Keskittämisen aalto vaikuttaa kaikkialla.

Joillakin laskelmilla se prosessi saataan osoittaa järjestyksikkin, mutta pikkukaupungien osalta pelissä on paljon. Julkisten palvelujen keskittäminen ei pelkästään merkitse palveluiden saamisen heikkenemistä, vaan myös julkisen sektorin työpaikkojen menetyksiä. Vammalassakin julkiset palvelut ovat suurin työllistäjäsektori ja niiden mahdollinen väheneminen vaikuttaa kaikkialla. Monet erikoisliikkeet elävät ainakin osittain tästä osto-voimasta ja näissä ammateissa toimivat henkilöt ovat usein aktiivisia yhteiskunnan eri sektoreilla, joka näkyy yhdistystoiminnan eri aloilla aina laulusta tanssiin ja urheiluun.

On siis aihetta kantaa huolta palvelujen pysyvyydestä ja työpaikoista.

Tulevaisuus on itse rakennettava

Eri seutukuntien väliset erot kasvavat reipasta vauhtia. On oikein, että erilaisuuden annetaan kukkia. Ei kaikkea tarvitsekaan määrätä Helsingistä käsin. On ihan hyvä asia, että myös meidän kykyimme tehdä itseämme koskevia ratkaisuja luotetaan. Samalla tulee kuitenkin muistaa, että ne kortit jotka meille tässä pelissä on jaettu ovat sellaiset joilla tulee pelata taitavasti. Maakuntakeskuksissa on varaa virheisiinkin, koska iso pyörä pyörii eteenpäin kuitenkin. Kaukana pohjoisessa ja idässä valteja on enää vähän jäljellä. Meille on jaettu kortit, joilla voidaan olla pelissä mukana menestyksekkäästi, mutta meidän on pelattava ne kortit hyvin.

Rakennettaessa Lounais-Pirkanmaan tulevaisuutta olisi hyvä pystyä katsomaan tätä seutukuntaa, sen vahvuuksia ja heikkouksia, vierailijan silmälasien läpi. Ilman kotiseuturakkautta, joka siinä on tärkeä ja eteenpäinvievä voima, mutta joka joskus tekee meidät myös sokeaksi. On kysyttävä mitä me voimme tehdä paremmin houkutelaksemme tänne uusia asukkaita? Mitä me voimme tehdä paremmin houkutelak-

semme tänne uusia yrityksiä? Miten me voimme tehostaa hallintoamme täällä omalla alueella?

Kysymys työpaikoista ja uusista asukkaista on vähän kuin kysymys munasta ja kanasta. Aikaisemmin vain ihmiset liikkuiivat työpaikkojen perässä. Näin toki tapahtuu vieläkin, mutta nyt myös työpaikat liikkuvat ihmisten perässä. Etätöiden merkitys kasvaa; samalla kasvaa niiden ihmisten määrä joilla työpaikka ei sanele asuinpaikkaa. Valtava pula informaatiotekniikan ammattilaisista on saanut myös heidän työpaikkansa liikkumaan ihmisten perässä. Yritykset tulevat sinne, jossa päteviä ihmisiä on saatavilla. Eriytyminen tapahtuu myös muilla aloilla. Taitavia CNC-koneistajakaan ei ole kaikkialla saatavilla, vaan yritysten on toimittava siellä jossa heitä on saatavana.

Jos lähdemme siitä, että tärkeintä on saada ihmiset kiinnostumaan seutukunnastamme asuinpaikkana niin silloin on katsottava vahvuutemme siinä valossa. Olemme kauempana Tampereelta kuin ympäristökunnat, mutta emme niin kaukana ettei Tampereella työtä tekevä voisi täällä asua. Muuton syyksi ei kuitenkaan riitä vaan tonttimaan puute Tampereella, kuten Lempeällä tai Ylöjärveen muuttavalle, vaan siihen tarvitaan erityinen syy.

Onko se syy sitten mahdollisuus omarantaiseen tonttiin, golfkenttä, lastenleikeskus, kaunis kansallismaisema, helposti saatavilla olevat peruspalvelut, halvempi kustannustaso vai jokin muu tai jotkin näistä yhdessä. Muuttoa suunnitteleva on asiakas, jonka tarpeisiin pitäisi pystyä vastaamaan. Jos sellaista ei ole tarjolla, jota halutaan, on se mahdollisuuksien mukaan luotava. Ei esimerkiksi riitä, että tarjolla on tontteja. Tarjolla pitää olla tontteja, joihin on erityinen syy muuttaa myös oman seutukuntamme ulkopuolelta.

Meidän pitää olla myös asenteellisesti vastaanottavampia. Uuteen tulijaan pitää suhtautua positiivisesti ja pyrkiä ottamaan mukaan yhteisiin tapahtumiin. Ystäväpiirin muotoutuminen on erityisen tärkeää viihtyvyyden kannalta pienillä paikkakunnilla, jossa yleistä viihdetarjontaa kuten teattereja, gourmet-ravintoloita ja suuria urheilutapahtumia on vähän. Ihminen, joka voi valita asuinpaikkansa, valitsee sen viihtyvyyden perusteella ja siinä valinnassa

vapaa-ajan mahdollisuuksilla on erittäin suuri merkitys. On kyse sitten lasten urheiluharrastuksista, oman paikkakunnan tttavapiireistä tai kulttuuritarjonnasta.

Vammalan seudulla toimii aktiivisesti suuri määrä urheilu- ja kulttuuriyhdistyksiä. Monet yhdistykset pyörivät kuitenkin käytännössä muuteman aktiivisen henkilön varassa. Yhdistysten kehittämiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Usein on havaittu, että vapaaehtoistoimintaan annettu markka poikii tehokkaimmin. Yhdistyksillä on merkitys myös alueen yritysten kannalta. Aktiivinen toiminta näkyy ja saa ihmisiä mukaansa. Se parantaa ihmisten viihtyvyyttä ja sitoutumista paikkakuntaan. Yhdistysten toiminta tuleekin nähdä merkittävänä kilpailutekijänä. Kilpailutekijä voi olla esim. se, että meillä nuoret voivat pelata jääkiekkoa ilta-aikoina, eikä tarvitse pelata yöllä kuten suurissa kaupungeissa tai että täällä on mahdollisuus päästä mukaan paikkakunnan harrastajateatteriin.

Uusien yritysten houkuttelemisessakin ihmiset on avainsana. On oltava saatavilla yrityksen tarvitsevaa työvoimaa. Tässä suhteessa erityisesti ammatillista opetusta on suunnattava sekä nykyisille vahvoille aloillemme, että niille aloille jotka ovat vahvassa kasvussa ja joiden alojen yritykset etsivät uusia sijaintipaikkoja. Vahvojen alojen tuotekehitykseen panostaminen myös seutukunnan toimesta, kuten kumi- ja muovialan hankkessa tapahtuu, on merkittävää alan osaamisen vahvistamista varten. Jos alan yritykset kehittyvät, ne tarvitsevat enenevässä määrin myös koulutettua työvoimaa, joka samalla nostaa jalostusarvoa ja tuo lisämarkkoja seutukunnallemme.

Edellämainitut asiat ovat vain esimerkkejä. On olemassa tuhat ja yksi tapaa kehittää seutukuntaamme eri aloilla. Olennaista on se, että me näemme kehityksen tarpeen ja olemme tarpeen tullen valmiita rohkeisiinkin ratkaisuihin. Jos emme tee mitään poikkeavaa, niin höyryveturi puuskuttaa pikkuhiljaa, mutta sähköjunan valot näkyvät koko ajan kauempana. Päästäksemme mukaan tähän vauhtiin meidän tarvitsee virittää myös itse veturiamme. Kun Sastamala eli suuruuttaan, se oli iso ja vahva. Olisikohan meidänkin jo aika yhdistää hallintoyksiköitämme ja paahata yhteisellä voimalla Sastamalan eteen. Tuskin se junan vauhti ainakaan sillä kiihtyy, että veturissa on monta kuskia. Eli kuntien yhdistämiseltäkään ei kannata katkaista siipiä ennen kuin joku esittää järkevän perustelun sille, että me erillään olemme vetovoimaisempia uusille asukkailla ja uusille yrityksille kuin toimimalla yhdessä.

Mirkka Santala

Tiesitkö tämän tontusta?

Tiesitkö, että . . .

. . . joulutontulla on kaksi "esisisää". Joulupukin edeltäjä, 300-luvulla elänyt piispa Pyhä Nikolaus, ja kodinhaltija eli kotitonttu, jollaisen ennen muinoin uskottiin asuvan jokaisessa talossa – ainakin, jos haltijaa kohdeltiin hyvin. Kodinhaltija auttoi talon asukkaita kaikenlaisissa askareissa niin talossa, navetassa, tallissa, saunassa, riihessä kuin myllyssäkin.

. . . kotitontun perinne juontuu antiikin Rooman ajoille yli 2000 vuoden taakse. Muinaiset roomalaiset palvoivat kodinhaltijaa, "lar familiarista", joka asui ruokakomeroissa ja jolle annettiin jokaisen aterian jälkeen oma pieni ruokalautanen ja juotavaa kiitokseksi.

. . . varhaisimmat maininnat varsinaisista tontuista löytyvät islantilaisista saagoista. Vuoden 980 tienoilla eleli Islannissa talonpoika nimeltään Kodran, jonka sadosta piti huolen kallion sisällä asuva ylluonnollinen olento.

. . . suomalaisessa kirjallisuudessa tonttu esiintyy ensimmäisen kerran uskonnollisessa kirjassa, Mikael Agricolan vuonna 1551 ilmestyneessä Psaltrarissa. Agricola luettelee teoksessa joukon jumalia, joita Suomessa on palvottu ennen kristinuskon saapumista. Tontusta hän kirjoittaa seuraavaa: "Tonttu honen menon hallitzi" eli tonttu hallitsi huoneen eli kodin järjestystä.

. . . kotitonttua pidettiin entisaikaan vaurudentuojana, joten jos sellaista ei talossa jostain syystä ollut, sen saamiseksi saatettiin tehdä erilaisia temppuja. Sen, joka halusi saada tontun, piti pääsiäisyönä kieto kaulansa ympärille pari tammenoksaa ja kulkea yhdeksän kertaa kirkon ympäri. Tontun saattoi saada myös kutsumalla sitä kolmena pitkänäperjantaina. Ruotsissa vallitsi uskomus, että tonttu tulee, kun vie jouluaamuna kirkon taakse käsiineet.

. . . entisaikaan uskottiin, että jos tontulle antaa tehdystä työstä palkaksi uuden puvun, se tulee niin turhamaiseksi, että lopettaa työn teon tykkäänään ja lähtee vallan pois. Tontulle kannatti siis antaa palkaksi vain ruokaa.

. . . muinaiset kotitontut olivat pukeutuneet harmaisiin sarkavaateisiin ja harmaaseen huopahattuun – punaista piippolakkaa ne käyttivät ainoastaan juhlapäivinä.

. . . kodinhaltija alkoi muuttua joulutontun näköiseksi 1800-luvun puolivälissä, jolloin joulutonttu alkoi vilahdella saksalaisissa lastenkirjoissa. Suomalaislapset saivat lukea joulutontusta ainakin M. Schererin kirjasta "Joulu-ukko ja tontut", joka ilmestyi Aatami Hakkaraisen suomentamana vuonna 1890.

. . . Ruotsin Tomten eli meikäläistä joulupukkia vastaava Tonttu asuu Taalainmaan maakunnassa, Gesunda-vuoren juurella sijaitsevassa Tonttumaassa. Tomten on tietävästi yli 400 vuotta vanha, mutta silti vetreä ja nopea ja kuulemma ikäistään huomattavasti nuoremman näköinen. Juuri hänen kerrotaan olevan Ruotsista muihin pohjoismaihin levinneen glögikulttuurin isä – jo vuosisatojen ajan, muulloinkin kuin vain joulunaikaan. Tomten on hoitanut flunssaansa juomalla kuumaa viinimarjamehua, joka on höystetty hunajalla, kanelilla ja mausteneilikalla. Norjalaisten Julenissen taas asuu Osloon lähellä sijaitsevassa Dröbakin pikkukaupungissa. Norjan Tontulla ei ole poroja, vaan se liikkuu vuonohevosilla nimeltään Joulutähti ja Jouluiilo. Grönlannin joulupukki pitää toimistoaan saaren pääkaupungissa Nuukissa. Toimistonsa eteen pukki on rakentanut maailman korkeimman, läpinäkyvän tutti-tornin, johon tuhannet tutti-tän ohittaneet lapset ovat lähettäneet tuttin-

sa. Islannissa ei sitä vastoin ole omaa joulutonttua tai -pukkia laisinkaan, joten naapurimaiden pukki on hoidettava myös saarelaisten lahjojen jakaminen.

. . . tonttu on englanniksi "gnome" tai "brownie", saksaksi "Kobold", walesiksi "bwbachod" ja venäjäksi "domovoi".

Lähteet:
Bonniersin Suuri joulukirja 2000.
Ehrensward, Ulla: Den svenska tomten.
Hjelt, Marjut - Aalto, Jaana: Tonttu.
Salokorpi, Sinikka: Joulupukin tarina.

Miten Kiikan liikenneympyrät syntyivät?

Muistojen paikka

Mene joskus seisomaan Äetsän kansalaisopiston seinustalle. Edessäsi on kapea pihamaa ja penkereellä jyräävä liikenne. Takanasi Kiikan vanhin kansakoulu, jossa nyt on opiston luokkahuone, kudonta-asema ja toimistotiloja.

Tie oli siinä ennenkin, ja Kiikan tärkein risteys. Tietä pitkin Kiikkaan tulitiin ja sitä pitkin lähdettiin.

Tuli kävellen tavallisia ihmisiä kapsäkkeineen, nyytteineen ja saattajineen. Tuotiin kirkkorattailla talojen väkeä ja varakkaita matonostajia. Lähti nuorisoa, ensin junille asemalle palatakseen kohta takaisin. Lähti oppikoululaisia kirjareppuineen kadotakseen sitten vuosien mittaan kuka minnekin. Jotkut palasivat suurina herroina, kun oli joku kokous tai juhla. Tuli postia ja tuli tavaraa painavina taakkoina työntökärryillä ylös meijerin ahdetta ja osuuskaupan ovista sisään. Lähti juustoksi jalostunutta maitoa meijeriltä suuriin asutuskeskuksiin. Lähti satojen naisten ja miesten työ pitkinä, suorina mattokääröinä alas meijerin ahdetta, asemalle ja maailmalle.

Lähti myöskin sotilaiden rivistöjä varusteet helisten rintamalle. Lähti kappaita kirjeitä ja leipälaatikoita. Tuli kokonaisia junanlasteja Karjalan siirtolaisia. Tuli lomalaisia yksittäin ja pieninä ryhminä, tuli kaatuneita kalpeissa puulaatikoissaan ja viimein sodasta hengissä selvinneet – veteraanit.

Tie oli ennen pienempi, mutta sillä tapahtui enemmän.

Piha taas oli paljon suurempi. Kiikan ensimmäinen kansakoulu tehtiin pappilan ja Kiikan vanhimman kylän mäelle. Suurten koivujen ja punaisen liisteaidan väleistä koululaiset tähystivät tapahtumia risteyksessä, tiellä ja siellä minne tie vie: kauppojen tonteilla, meijerillä, sentraalissa, pappilan ja Konttien rakennusryhmissä, tolleissä ja verstaissa, rautatiellä. Näihin mataliin tähystäjiin kuului myöskin tuleva hengen jättiläinen, runoilija Kaarlo Sarkia. Hän on epäilyksettä tunnetuin ja suosituin Äetsän alueelta lähtenyt henkilö. Tie oli ja on tärkeä koulun mäellä, mutta myös Sarkian kotikylässä, Kulmuntilassa. Ei ihme, että tie tuli myös Sarkian tuotantoon.

Ympyrät tulevat

Palatkaamme nyt aikaan pari vuotta sitten.

Pneuplan Oy:n omistajat ovat säilyttäneet Kiikan meijerin rakennusryhmän ja puutarhan. Foto: Erkki Aaltonen v. 2000.

Kiikkaan oli päätetty tehdä Pohjanmaantien liikenneympyrät. Toinen tehtäisiin keskelle kylää, toinen ns. rampitien päähän lähelle Kiikkapään koskea. Äetsän kunta toivoi Kiikan kyläseuran suunnittelevan liikenneympyröihin keskustat. Kyläseura antoi suunnittelutehtävän allekirjoittaneelle, Erkki Aaltoselle. Kasvistoasiatuntijaksi pyysin Eeva Raukon.

Keskelle kylää sijoittuva liikenneympyrä tulisi entisen Kiikan kansakoulun pihaan. Ympyrä olisi siis Sarkian lapsuuden koulutien päätepisteessä. Pohjanmaantie ja liikenneympyrä veisivät suurimman osan Sarkian koulupihaan. Alue, johon ympyrät tulisivat, on muistoista rikas ja kauneusarvoiltaan merkittävä. Rakennuksina ja paikkoina on nähtävissä suuri määrä maamme historiaa siinä muodossa, kuin se täällä elettiin. Eläjinä ja kokijoina olemme me itse, vanhempamme ja heidän vanhempansa. Koulun puolella Pohjanmaantietä vanha rakennuskanta on hyvin säilynyt. Meijerin, nykyisen Pneuplanin, rakennusryhmä on komeudessaan kirkon verrattava. Sarkian koulutien tunnelman voi vielä aistia opistotalon ja meijerin välillä. Meijerin naapuri Pohjanmaantien varressa on tyyppilinen autoistumiskauden huoltoasema. Siellä vielä saat autosi huolletuksi, huoltoasemathan ovat muuttuneet pelkästään bensiinautomaateiksi ja karkki-kaupoiksi. Lähinnä Kokemäenjoen siltaa ja Kiikkapään koskea seisoo oudossa päällystykissä, mutta edelleen ryhdikkäänä, ensimmäinen suuri sodanjälkeisen jälleerakennuskauden työ, terveystalo.

Minkälaiset ympyrät?

Päivänselvää oli, että emme halua muistojen paikoille keskelle kylää liikenneympyröiksi tavanomaisia lätyköjä. Ajatukseni oli aluksi, että tekisimme kaikki kyläläiset yhdessä ne ympyrät. Siinä tarkoituksessa vedin lukion kuvaamataidon opettajan (Heli Tala) kanssa kurssin, jossa lukiolaiset suunnittelivat kukin oman ihanneympyränsä. Lukiolaisten piirroukset olivat esillä Äetsän valtakunnallisilla kylätoimintapäivillä syksyllä 1997.

Sitten oli pari kaikille kyläläisille suunnattua ideointitilaisuutta liikenneympyröistä. Tarve kylän viihtyisyyden parantamiseen ja rumiksi koettujen paikkojen kohentamiseen kävi selväksi. Jos kerran ympyröitä tehdään, uusia rumennuksia emme voi hyväksyä. Saimme monia sinänsä käyttökelpoisia ideoita, joita voimme jatkossa käyttää. Ongelma kuitenkin oli se, että ympyröitten keskusta ei saanut oikeastaan maksaa mitään. Täytyy olla likimain yhtä halpa kuin tavallinen nurmikko. Siinä putosivat patsaat ja suihkulähteet samaan romukoppaan. Lopputulos oli, että toteuttamiskelpoista ideaa tai suunnitelmaa ei saatu.

Oli tehty runsaasti töitä, mutta edelleen oltiin aivan alussa. Jotakin oli päätettävä. Ehdotin, että kun ympyrä kerän tehdään Sarkian koulupihaan, sen tulisi jollakin tavalla liittyä Sarkiaan. Ajatusta pidettiin hyvänä sekä Kiikan kyläseurassa että Sarkia-Seurassa.

Taustatutkimukset

Äetsän kylien kehittämishanke oli käynnissä. Se teki mahdolliseksi pienet taustatutkimukset. Luin Sarkian tuotannon ja kävin läpi Sarkian elämäkerran. Elämäkerta osoittautuikin sitten suunnittelutyön kannalta tärkeäksi.

Elämäkertakirjasta löysin Sarkian jälkeensä jättämiin papereihin kuuluvan, julkaisemattoman runon 'Kaksi kukkulaa'. Runo oli jäänyt niin unohduksiin, että edes Sarkian runojen tuntija Martti Hangaslahti ei siitä tiennyt.

Kaksi kukkulaa

Nää kaksi kukkulaa.
Puut toisen ympäri kuin
seppeleinä saartuu,
se pehmein ääriivoin ilmaan kaartuu
ja laajoin tasantein ja sammalportain,
joilt' eri korkeudelta silmätä voit maata,
miss' saatat seisahda.

Päin taivasta vain toinen
nousee rinnoin
niin paljain, jyrkin,
graniitinharmin pinnoin.
Sen rinteiltä et taakses nähdä saata.
Siin' on kuin uhma kohotetun nyrkin:
Vain ylöspäin!

Ja yllään nurmiverho
tuo toinen päiviänsä leikkiin hukkaa
ja rinteillään se suoja puuta, kukkaa,
ja kevään perho
sen luona viipyy mielellään.

Mut toinen ylpeä on, yksinäinen
graniittijättiläinen.
Vain uho jäinen
sen piirittää kuin kylmä hiki.
On tahto sen vain ylväs nouseminen.

Molempain kiireellä on kajo
ilmain sinen
ja huiput tähtiä on yhtä liki.

Maisteri Aune Hiisku pitää runoa luonnehdintana Sarkian omasta ja Uuno Kailaan erilaisista runoilijanluonteista. Näin voi hyvin olla. Kirjaimellisesti runo kuitenkin kuvaa kahta kovin erilaista paikkaa, kukkulaa. Pehmeitä, kaartuvia ääriivivoja, lehväseppeleitä, nurmiverhoja, sammalportaita, kukkia ja perhoja löydät vieläkin Sarkian kotimökin lähetyviltä. Jyrkkiä, graniitinharmaita pintoja ja graniittijättiläisen kylmää uhoa tapaat esimerkiksi Ikonahteelta.

Suunnittelu

Vähin erin minulle selkeni, että liikenneympyröihin tulee tehdä Sarkian

*Suunnitelma kivikukkulaksi.
Erkki Aaltonen.*

'Kaksi kukkulaa'. Kaunis, kaartuva nurmikukkula kukkineen, perhoineen ja lehväseppeleineen kuuluu Sarkian koulun pihaan, Sarkian lapsuuden paikalle. Yksinäinen, kolkko graniittijättiläinen taas kuuluu Sarkian tien oheen, kuten Uuno Kailaskin.

Suunnitelma hyväksyttiin yksimielisesti niin Sarkia-Seurassa kuin kyläseurassakin. Suunnitelmaa toivoneet Äetsän kunnan edustajat ottivat sen vastaan mielestäni suorastaan innostuneina. Sarkian kukkulat maastoon toteutettuna olisi maanrakennusalalla ainoalaatuinen työ – mutta kustannuksiltaan edullinen. Toteutushan ei saanut maksaa paljon mitään.

*"Graniittijättiläinen" joen äyräälle toteutettuna.
Foto: Erkki Aaltonen v. 2000.*

Toteutus

Sarkian kuvaamat 'Kaksi kukkulaa' oli liikenneympyröihin tietenkin toteutettava pienoiskoossa. Esimerkiksi puiden muodostamaa seppelettä ei liikenneympyrään voi toteuttaa. On tyydyttävä matalakasvuiseen lehväseppeleeseen. Kasvien valinnassa on otettava huomioon tien hoito, pöly ja valitettavasti suolaaminenkin.

Joen äyräällä oleva graniittijättiläinen on kaivettu Sarkian maisemasta. Samoin sitä eri puolilla tukevat pienemät kivimöhkäleet. Kukkula kokonaisuudessaan on graniitinharmaa kuten runon kukkula. Kylän puoleiseksi tukikiveksi valitsin kuitenkin ajan säilyttämän punaisen.

Hyvin monen osapuolen tekemänä toteutus on saanut hieman lapsekkaan, naivistisen sävyn. Työ tekijäänsä kuvaa. Varmaan näin on hyvä.

Kirjallisuutta:

Kaarlo Sarkia: Runot. Teoksessa on laaja, Kaarlo Marjasen kirjoittama esipuhe.
Aune Hiisku: Kaarlo Sarkia, uneksija – kilvoittelija
Erkki Aaltonen: Kiikan kyläkirja 2000+
Erkki Aaltonen: Puhe Kiikan liikenneympyröiden vihkimistilaisuudessa 21. 10. 1999.

Tuhat ammatin opiskelijaa Vammalassa

Monelle Vammalan seudun asukkaalle on yllätys, että täällä toimii koulutuksen järjestäjä jolla on kirjoilla vuosittain noin tuhat ammatin opiskelijaa. Näin on kuitenkin ollut jo muutaman vuoden ajan. Kouluttaja on Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä, joka on nimenä pitkä ja hankala, siksi vähän esillä.

Kun kuntayhtymä v. 1995 perustettiin, sen tavoitteita olivat mm:

– oppilaitosten säilyttäminen seudulla

– monipuolisten koulutuspalvelujen säilyttäminen ja kehittäminen

– kuntayhtymän toimintojen vahvistaminen

– yhteisen hallinnon ja yhteistoiminnan kautta saavutettavat synergiaedut, taloudellisuus, opetuksen laadun parantaminen, valintamahdollisuuksien lisääminen sekä toiminnan joustavuuden parantaminen.

Valtiovalan selkeänä tavoitteena oli noina vuosina oppilaitosten ja aloituspaikkojen tuntuva vähentäminen. Suoritettiin mm. Vammalan ammattikoululla toiminnallisen laadun arviointia, josta selvisimme kaikella kunnialla. Valtio myös luopui oppilaitoksista ja siirsi ne pääasiassa kuntayhtymille.

Tässä vaiheessa kuntayhtymässä oli jo uudistettu oppisopimustoimiston toiminta ja perustettu oppilaitosten yhteinen aikuiskoulutusosasto. Kumpikin elivät voimakasta uudistumisen ja voilymin nousun aikaa, kuten peruskoulutuskin.

Kuntayhtymän toiminta-ajatuksiksi kirjattiin: Asiakaslähtöinen laatuajattelu (hallintosääntö 2. §)

Opetukselliset tuloksiköt ovat:

Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos, noin 165 opiskelijaa,

Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos n. 170 opiskelijaa,

Vammalan ammattikoulu n. 420 opiskelijaa, aikuiskoulutusosasto n. 100 opiskelijaa ja Oppisopimustoimisto n. 140 opiskelijaa.

Vuosittainen kokonaisopiskelijämäärä on viime vuosina ylittänyt 1000 opiskelijaa. Määrällinen kasvu on pysähtynyt ja osittain kääntynyt laskuun. Opetusministeriön rajauspäätös perusopetuksen paikoista, 730, on selkeästi vähemmän kuin toteutunut opiskelijämäärä. Tähän pyrittäessä v. 2000 keskiarvo jää vähän sen allekin mutta kasvaa tulevina vuosina jonkin verran yli, ellei

Olli Suominen valittiin viime vuonna vuoden ammatilliseksi rehtoriksi.

Valinta on tehty vuodesta 1994 lähtien. Nimityksen yhteydessä Suominen sai vastaanottaa kuvassa näkyvän kiertopalkinnon.

oppilasottoa rajoiteta. Myös aikuiskoulutuksen pitkäkestoinen koulutus on meistä riippumattomista syistä vähentynyt. Kokonaisopiskelijämäärä on kuitenkin kuntayhtymän väestömäärään ja sen rakenteeseen verrattuna huomattavasti maan keskiarvoa korkeampi. Opetus on siis säilyttänyt ja lisännyt vetovoimaisuuttaan. Opetuksen laatua on tarkkailtu mahdollisuuksien mukaan niin sisäisellä kuin ulkoisellakin arvioinnilla ja pyritty kehittämään työelämän ehdot täyttäväksi.

Valtakunnallisesti tarkastellen kuntayhtymä on menestynyt koulutuksen järjestäjänä varsin hyvin, erityisesti resurssit huomioon ottaen.

Kova kilpailu edellyttää kuitenkin jatkuvaa kehittämistä, elinkeinoelämän ja yhteiskunnan kehityksen huomioimista sekä yhteistyöverkoston luomista ja ylläpitämistä. Tämä on opetusosastojen jokapäiväistä työtä jota on pyritty edesauttamaan mm. erilaisin yhteistyö ja kehittämisprojektien avulla jo useita vuosia ennen kuin normit sitä ovat edellyttäneet.

Kuntayhtymässä v. 2000 on meneillään myös toistakymmentä erilaista kehittämisprojektia, joilla pyritään kehittämään opetusta ja työyhteisön toimintaa. Erityisen tärkeä alue on työelämä-

yhteistyön kehittäminen ja seudun elinkeinoelämän tukeminen, yksi näistä on mm. muovi- ja kumialan ELASTOPOLI.

Lisäksi opettajilla on useita koulutusprojekteja oman ammatitaitonsa kehittämiseksi. Omarahoitusosuuksia sisältäviä projekteja emme voi ottaa ainaakaan lähitulevaisuudessa, rahoitus pitää löytyä ulkopuolelta.

Koko kuntayhtymän henkilökunta (jota on n. 140) jatkaa mm. TYKY-projektin seurauksena tiimikoulutuksessa tavoitteena siirtyä Tayloristisesta organisaatiomallista tiimiorganisaatioon lähivuosisien aikana.

Eri yhteistyöverkkojen kehittäminen ja lujittaminen ja sitä kautta opetuksen kehittäminen on oppilaitostemme lähivuosisien tärkeimpiä tehtäviä. Näitä ovat mm. työelämäyhteydet, oppilaitosyhteistyö aina korkeakoulu- ja yliopistoyhteyksiä myöten, työvoimaviranomaiset, kansainvälisten yhteyksien parantaminen jne.

Resurssien vähyden takia koulutus-kuntayhtymä näkisi mielellään myös taloudellisen tuen kuntien yhteistyöhankkeiden kautta tarpeellisenä. (Esim. kivikeidas, lintula ym.)

Ammattikoulu on keskittynyt nimenomaan seudulliseen koulutukseen, jonka mukaan sen opetusalatkin ovat vali-

koituneet. Työhönsijoittumisen perusteella voidaan arvioida opetusalojen vastaavan kohtuullisen hyvin seudun monipuolista elinkeinoelämää. Koulun opetusosastot ovat: auto-, metalli-, puu-, rakennus-, sähkö-, kumi-, vaate-, kauneudenhoito- ja ravintotalous, johon myös elintarvikealan leipurit kuuluvat. Elinkeinoelämän muutosten seurauksena on vaatetusalan opetusta vähennetty, elektroniikan sisäänottoa lisätty ja aloitettu kokonaan uusina leipurit ja kumi- ja muovitekniikan perustutkinto. Opiskelijamäärä on vakiintunut n. 410–420 tasolle.

Oppilaitos on panostanut useita vuosia työssäoppimisen kehittämiseen mm. 3-vuotisen ESR-rahotteisen projektin avulla. Myös työpaikkojen perehdyttämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Ammattikoulussa on myös kehitetty työelämän ja toisten oppilaitosten kanssa yhteistyössä ns. koulutusputkia ammattikoulusta ammattikorkeakouluun tai teknillisiin korkeakouluun johtaviksi. Opiskelijat valitsevat ammattilukiovaihtoehdon ja suorittavat ns. kaksoistutkinnon, ammattitutkinnon ja lukio-opinnot. Työpaikat ovat tarjonneet harjoittelupaikkoja myös loma-ajoksi, jolloin tärkeätä työkokemusta karttuu. Harjoittelupaikat myös sitovat nuoret seudun yrityksiin korkeakouluopiskelijainkin ajaksi. Näin seudun yrityksiin saadaan täällä asuvia, osaavia insinöörejä joiden muuttohalukkuus seudulta pois on pieni. Kokeilu on ollut vireillä jo 3–4 vuotta ja ensimmäiset kokemukset ovat hyviä. Vallinnan tekee opiskelija.

Tulevaisuus koulutusputkien osalta näyttää turvatulta, lukio-opinnot valitsi tänäkin vuonna yli 30 opiskelijaa.

Yhteydet ammattikorkeakouluun ja teknilliseen korkeakouluun (Tampere) ovat erilaisten yhteistyöhankkeiden

kautta todella hyvät ja käytännössä toimivat.

Karkun kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitoksen järjestämät ammatilliset peruskoulutukset ovat kotitalous- ja kulluttajapalvelujen, sosiaali- ja terveysalan sekä matkailun (uusi) perustutkinnot. Keskimääräiseksi opiskelijamääräksi vakiintuneet 160–170. Koulutusohjelmavaihtoehtojen tarjonta halutaan pitää monipuolisena. Se voidaan järjestää taloudellisesti kannattavasti yhdistämällä ryhmiä opintojen alkuvaiheessa ja käyttämällä verkko-oppimista. Lähihoitajakoulutuksen kuntoutuskoulutusohjelma on uusi ja sille tavoitellaan seutukuntaa laajempaa kysyntää. Ammatillisen erityisopetuksen tarjontaa kehitetään; tällä hetkellä on kaksi erityisryhmää.

Oppilaitoksen nopeimmin kehittyvä toiminta-alue on pedagoginen kehittäminen- ja tutkimustoiminta, jossa tuetaan seutukuntaa laajempaa asiakaskuntaa hyödyttäviä uusia toimintakäytäntöjä, erityisesti verkkopedagogiikan sovelluksia.

Tyrvään käsi- ja taideteollisuusoppilaitos toimii valtakunnallisena oppimiskeskusena, jossa voi suorittaa artesaarin tutkinnon kolmen eri koulutusohjelman mukaisesti: esinesuunnittelun ja -valmistuksen koulutusohjelma, tekstiilin- ja vaatetuksen koulutusohjelma sekä ympäristön suunnittelun ja rakentamisen koulutusohjelma.

Lisäksi oppilaitoksessa järjestetään oppisopimuskoulutusta, ammattitutkintoihin valmistavaa koulutusta ja toteutetaan eri koulutusohjelmia mm. ammattikorkeakoulujen ja korkeakoulujen yhteistyöhankkeina. Oppilaitokselle on myönnetty seuraavien ammatti- ja erikoisammattitutkintojen vastaanotto-oikeudet: kiviseppäkisällin at, kiviseppämestarin eat, neulekisällin at, kirjansi-

donna at, lisäksi olemme neuvotelleet seppäkisällin at ja seppämestarin eat, puusepän, teatterialan ammattitutkinnon ja värjärikisällin vastaanotto-oikeuksista. Tulevaisuudessa oppilaitoksella tulee olemaan valmiudet ja luvat järjestää ja vastaanottaa ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin liittyvät koulutukset ja tutkintojen vastaanottotilaisuudet. Lisäksi oppilaitos on verkostoitunut kansallisesti ja kansainvälisesti alan yritysten ja oppilaitosten kanssa. Tämä mahdollistaa vielä paremmin erilaisten yhteistyöprojektien toteuttamisen.

Vammalan seudun aikuiskoulutus ja oppisopimustoimisto

Aikuiskoulutuksen järjestämislupa on yleinen. Turvataan aikuiskoulutuspalvelujen saatavuus seutukunnalla joko keskitetyllä tai hajautetulla toteutusmallilla. Aikuiskoulutuksen avulla turvataan yritysten riittävä henkilökunnan saatavuus (rekrytointi) ja ammatissa toimivien lisäkoulutuksen mahdollisuudet. Toiminnan luonteeseen kuuluvat työllisyystilanteesta ja yleisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuvat volyyminvaihtelut. Pitkällä aikavälillä toiminnan volyyymi tasoittunee 20 000 opiskelijatyöpäivän tasolle.

Oppisopimuskoulutuksen osalta turvataan laaja-alaiset koulutusmahdollisuudet ensikertaisessa ammatillisessa koulutuksessa (peruskoulun ja lukion päättäneet sekä vailla ensikertaista ammatillista koulutusta olevat) sekä ammatillisen lisäkoulutuksen mahdollisuudet (ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot ja muu lisäkoulutus). Toiminnan volyyymi tasoittunee pitkällä aikavälillä 140 opiskelijan tasolle (voimassa olevat sopimukset), 100 vuositaisen uuden sopimuksen tasolle.

Väinö Ojala

Kiirettä on

Kiire on, kiire on, pitäisi saada, täytyisi saada, valmista, valmista jo. Joulun tulee aikansa. Kansa ähkii tuskissansa, unissansa parjaa hallitusta; ei tule mitään. Tähyillään vain länteen - itään, kaikkialla samaa jallitusta. Mikä kumma tätä maata riivaa, kun ei lopeteta työttömyyden piinaa? Monenmoista tietämystä kyllä riittää. Nokiakin, Suomen "ihmemies", sitä maailmakin kiittää. Tiedot, taidot, jos voisi jakaa tasan, siitä saisi jaettavaa suurenmoisen kasan. Työtä, työtä jokaiselle, ken työhön kykenee.

Siitä loppuisivat turhat papatukset, kun kaikki ahertaisivat työn touhuissaan. Maan hallituskin kiitoksensa saisi ja presidentti komian paistin. Miksi enää kuuntelemme, kaiken maailman jaaritusta, jallitusta? Puhukaamme toisillemme uudistusta, uuden aikakauden alkamista. Heti tänään – tässä nyt! Toimielias aika on alkanut. Joulun kohta kotiin saamme, odotetut lahjat, postit jaamme. Joulun Lapsi ilon antaa, maiset murheet kauas kantaa. Yli aikain Herran armo riittää. Ihmiselle jää sielun rauha, ja halu kiittää.

Vammalan kaukolämpöverkosto

Vammalan kaupunki selvitti ja selvitti useamman vuoden ajan kaukolämpötoiminnan käynnistämismahdollisuuksia ja sen kannattavuutta. Lämpöenergian tuottamisvaihtoehtoina oli raskas polttoöljy ja kiinteä kotimainen polttoaine. Selvitykset osoittivat, että kiinteällä polttoaineella tuotettu energia tulee silloisilla polttoaineen hinnoilla pidemmällä aikajaksolla edullisimmaksi. Polttoaineiden hinnan kehitystä arvioitaessa näkemys oli, että öljyperäisten polttoaineiden hinnat tulevat nousemaan nopeammin kuin kotimaiset kiinteät polttoaineet.

Öljyn hinnan suurin vaihteluihin

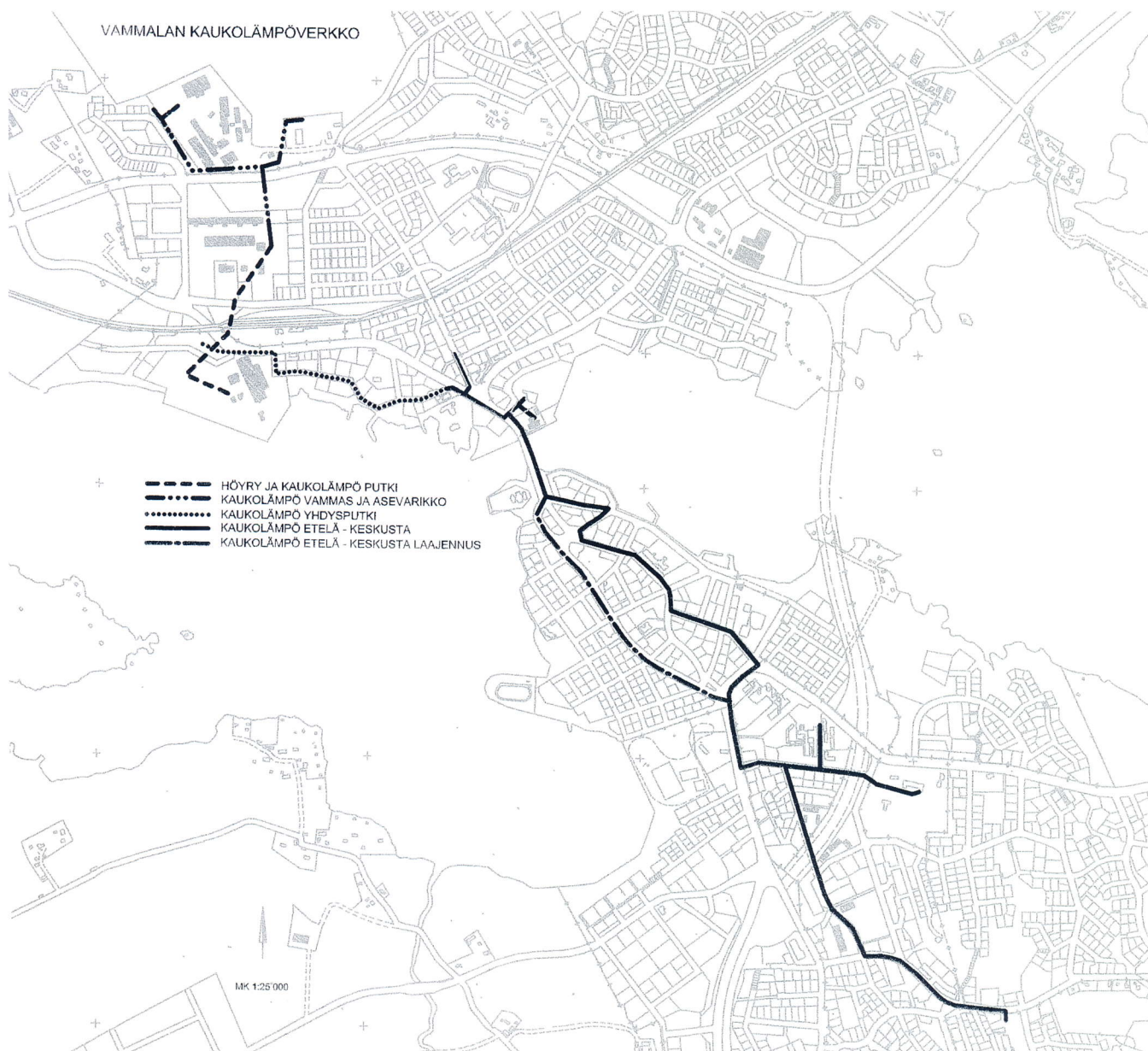
on saatu öljykriisin aikana tuntumaa. Nyt raakaöljyn ja öljytuotteiden hinta on noussut lyhyessä ajassa ennustamattoman korkealle. Tosiasia tulevaisuudessa on, että öljyvarat tulevat ehtymään. Tarjonnan pudotessa hinnat nousevat ellei korvaavia energiaratkaisuja kehitetä. Suomen kansantalouden kannalta omien uusiutuvien energiavarojen hyödyntäminen nyt on tärkeää ja tulevaisuudessa vieläkin tärkeämpää.

Lämmityksen markkinaosuudet Suomessa olivat vuonna 1999 seuraavat: kaukolämpö 48 %, kevyt polttoöljy 22 %, sähkö 15 %, puu 13 % ja muut 2 %. Uusista kasuinkerrostaloista viime

lämmityskaudella kaukolämmön valitsi lämmitysmuodokseen 98 %.

Kaukolämmön energialähteeksi Vammalassa valittiin kotimainen kiinteä polttoaine kustannus- ja ympäristötekijöiden perusteella. Kiinteänä polttoaineena tullaan käyttämään teollisuudelta ja muista lähteistä syntyvää poltto- kelpoista erimuotoista puuhaketta ja puujätettä. Koko tarvittavasta energiämäärästä tuotetaan noin 80 % puupolttaineilla.

Lämpölaitoksen rakentaminen ja energian tuottaminen kilpailutettiin. Kilpailun voitti Fortum Lämpö Oy. Kiinteän polttoaineen lämpölaitoksen

rakentaminen on käynnistynyt ja laitos valmistuu tuottamaan energiaa syyskyyntä alkuun 2001 mennessä. Yhtiön toimesta ennen uuden lämpölaitoksen valmistumista tuotetaan energiaa teollisuudelle ja kaukolämpöverkkoon toiminnassa ja yhtiön käytössä olevasta sekä kunnostamasta Teknikum Oy:n kattilalaitoksesta. Fortum Lämpö Oy:n suorina asiakkaina ovat höyryä käyttävät Teknikum Oy ja Vammalan Vaneri Oy sekä Vammalan kaukolämpöyhtiö.

Kaukolämpöverkon rakentajaksi ja toiminnan hoitajaksi kaupunki perusti syksyllä 1999 Vammalan Lämpö Oy:n. Yhtiön osakkaiksi tulivat kaupungin 65 %:n osuuden lisäksi Fortum Lämpö Oy 20 %:n ja Vammalan Vaneri Oy 15 %:n osuuksilla. Vammalan Lämpö Oy ostaa pitkäaikaisella sopimuksella energian kaukolämpöverkkoon ja jakaa sitä verkon varrella oleville kiinteistöille.

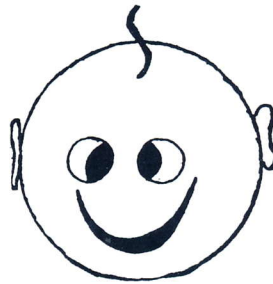
Vammalan Lämpö Oy teki toukokuun alussa päätöksen kaukolämpöverkon rakentamistöiden aloittamisesta ja valitsi kokonaisvastuuperiaatteella (KVR) toimivaksi urakoitsijaksi Maarakennus Rasimus Oy:n Riihimäeltä. Urakasopimus kaukolämpöverkon rakentamisesta allekirjoitettiin 19.5.2000. Urakoitsijan työt ovat edenneet tiukan aikataulun mukaisesti. Kaupungin eteläosan verkkoon kytkettiin lämpö syyskuun 2000 puolivälissä ja koko verkko tulee käyttöön lokakuun 2000 loppuun mennessä. Kuluvana vuonna verkkoa rakennetaan noin 7 km. Asfaltti- ja reunakivityöt teetetään Lemminkäinen Oy:llä.

Vuoden 2000 syksyn aikana valmistuvaan kaukolämpöverkkoon on päätännyt liittyä useat verkon varrella olevat kiinteistöt. Lämmön toimittaminen näihin kiinteistöihin alkaa heti, kun kaukolämmön alakeskukset on asennettu. Vuonna 2001 rakennettavaan Puistokadun ja Varilan johtoon liittyvien kanssa on käyty neuvotteluja.

Kaukolämpöön on edullisinta liittyä runkojohtoa rakennettaessa. Tällöin kustannukset jäävät selvästi alemmiksi myöhemmin kaukolämpöön liittyvien kiinteistöjen kustannuksiin verrattuna. Uusia liittyjiä on mahdollista ottaa vielä tämän vuoden rakennusohjelmaan.

Kaukolämpö tulee korkean hyötysuhteen ja kilpailukykyisen energianhinnan vuoksi kiinteistöille edulliseksi. Kiinteistön lämmityksen hoito on kaukolämpötaloissa vaivatonta ja varmatoimista. Lisäksi monet talokohtaiset laitteiden huoltotoimet jäävät kokonaan pois. Vaikutukset ympäristöön ovat myönteiset, haitalliset päästöt vähenevät kiinteistökohtaiseen öljylämmitykseen nähden.

Kaukolämpöverkko laajennuksineen on esitetty oheisessa kartassa.

Tisteli

Rauhassa koko vuosi

Olipa kyse mistä vuodenajasta hyvänsä, niin ihminen kaipaa omaa rauhaa. Jouluna onneksi useimmat voivat heittää kiireet ja tohinat unohduksiin. Kun joulun on mennyt, alkaa uusi menemisen meininki. Ja kun kesä koittaa, on jo se iso hihna päällä.

Sitäpaitsi tässä nykyisessä Suomessamme on lisäksi päivän sana osaminen ja aikaansaaminen. Pitää mennä ja pitää saada aikaiseksi. Kännykät soi ja bensaa kuluu!

Tavallinen elämänmeno on myös desibelisempää eli melu ja kaikkinaiset, usein sähköiset äänet ovat vallitsevia. Sykettä ja rytmiiä piisaa, jopa yöni lyhenee.

Ylläolevaan tekstiini vedoten ehdotan, että tarkistakaa. Tsekatkkaa, että onko sitä aina saatava suuria aikaa. Miettikää miten voisin rentoutua rauhassa – muulloinkin kuin jouluna.

Tämän tekstin väsääjänä rohkenen omalta osaltani runomitalla osoittaa, että rauhan saaminen on saavutettavissa. Kuka mitenkään, kaikki omin tavoin. Siis pari runoa näin lopuksi. Sisäinen rauha ei kaipaa tekstiiviestejä. Joulurauhaa koko vuodeksi.

Rauhani

Ongin mielelläni
on vapa, siima ja koho
koukkua en käytä
laineiden liplatus rantakiviin
klassinen sointi
kesäkuumalla köyhänkin
tuhannet ystävät
metsälammen sinfoniaa
mitä pikku pistoista
ääretön raukeus
mittaamaton tyyneys
ritariperhonen kanervassa
suopursun huumava tuoksu
en pilaa tuokioitani
koukku ja syötit
täysin tarpeettomia
sisäisen rauhani onginnassa
Olen oppinut tekemään –
tekemättä mitään

Sain aikaiseksi

Matematiikassa
aivan sattumalta
tein 8-tahaisen kuution
viitonon todistuksessa
realismia valkealla

Kuvaamataidon opintyöni
kameli-hevonen
tosin yhdellä kyttyrällä
uutteruus palkittiin
innosta kuutonon

Ulkonäkö kaapissasi
menettelee
kehui käsityönopettaja
ovi vain ei aukea
sentään seitsemän paperilla

Ja kun minusta tuntui
koko kouluajan
olin vahvin näissä aineissa
oi miksi oi miksi
kaikki astiani vuotavat

"Ilta Kannaksella"

Jatkosodanaikainen yksikköni II/JR 57 Krhj. oli 9.–25. 7. 1944 taistellut Vuosalmella Räisälään johtavan tien vasemmalla puolelle vihollisen sillanpään laajennuspyrkimysten rajoittamiseksi. Maastoa oli pakko luovuttaa, mutta ei kuitenkaan kohtuuttomasti. Rajut taistelut kuluttivat 10. 1. 1942 muodostetun asevelvollisuuspataljoonan miesvahvuuden vajaan komppanian kokoiseksi. Pataljoonan rippeet vedettiin taakse Oravakytö-nimiseen kylään lepoa ja täydennystä varten.

Siviilistä kutsutut täydennysmiehet olisivat sopineet meille isiksi, niin vanhoilta he näyttivät. Uudelleen muodostettu pataljoona siirrettiin 21. 8. 44 etulinjaan Räisälän tien oikealle puolelle Lietteen niittyjen lohkolle. Venäläinen ei edelleenkään ollut tyytyväinen oloonsa, vaan teki usein paikallisia iskuja äänistä päätellen vodkalla terästytnä.

Pataljoonamme komentaja päätti, että kiusantekoon vastataan samalla mitalla tosin ilman vodkaa. Tästä tietämättömänä sain 30. 8. iltapäivällä käskyn ilmoittautua joukkueenjohtajalle. Kun raotin komentoteltan huppua, oli aukaistu pöllitupakka-aski ensimmäinen, minkä hämärässä teltassa näin. Siinä savutellussa luutnantti kertoi, että pataljoona lähettää ensi yönä 30-miehisen partion vihollisen aseisiin, jossa se valtaa ensin konekivääripesäkkeen, vyöryttää sitten taisteluhautaa oikealle ja vasemmalle, sekä tuhoaa takamaastossa olevan piiskatykin. Se kolmesta ryhmästä joka tuo tuliaisena vangin, saa palkkioksi loman.

Tehtäväni tuossa partiossa olisi toimia radistina, johon aikoinani olin saanut koulutuksen. Sanoin luutnantille jääväni tuon lomapalkinnon ulkopuolelle, koska en kuulunut mihinkään ryhmään. Saat jokataupaussessa loman, vakuutti esimies.

Menin pataljoonan komentopaikalle, jossa iltapäivällä olisi partiolle yksityis-

kohtainen selostus tehtävästä. Siellä tyhjässä "sarraimessa" – niinkuin karjalainen sanoo – olivat tehtävään määrättyt miehet paikalla ja jokaiselle ryhmänjohtajalle selostettiin tuleva tehtävä. Ei arvannut se vuosalmelaisisäntä, joka ladon rakensi, kuinka kuolemanvakavista asioista siellä puhuttiin. Ainoana vitsinä oli partionjohtajan lausahdus, että kypärät jätetään pois. Jos se sattuu, ei se koske.

Partion vetäjä, siviilistä äskettäin armeijaan kutsuttu invalidivänrikki, näytti kokonaan unohtaneen minut. Menin ilmoittautumaan ja kysymään lähempiä toimintaohjeita. Hän näytti hämmästyneeltä, mutta käski toiminnan aikana seurata itseään. Lisäksi hän kysyi, että osasinko ammuttaa. Sanoin voivani ammuttaa vain aikaisemmin nimetyn maalin. Vänrikiltä oli toinen silmä pois. Hän vaikutti tottumattomalta näin vaativaan tehtävään.

Aseistukseksi minulle määrättiin ko-

nepistooli, kaksi lipasta ja kaksi käsi-kranaattia. Radio, joka oli pienen haitarin kokoinen ja samalla tavalla rinnalle vyötetty, vähensi lippaiden ja käsi-kranaattien määrän puoleen muista partiomiehistä. Hyvältä kaverilta lainasin pitkän puukon, sillä kaikenlaisiin yllätyksiin oli syytä varautua.

Illalla kokoonnuimme komentopaikalle täysissä varusteissa. Meitä kolme vuotta palvelleita nuoria reserviläisiä oli noin kolmasosa partiosta. Siinä nuotion äärellä virisi keskustelu tulevasta tehtävästä. Pitkän sotakokemuksen perusteella yhteiseksi mielipiteeksi tuli, että nyt on edessä sellainen reissu, josta ei palata. Epävarmuustekijöitä oli liikaa. Uusitun pataljoonan tultua linjaan totesimme tietojen vuodon olevan aivan eri luokkaa kuin ennen. Niinpä päätelimme tulomme tiedettävän siellä jo etukäteen ja se tiesi nikkeliptoista vastaanottoa. Naapuripuolen miinoituksista ei liioin puhuttu mitään.

Kaiken varalta mietin oman sotasuunnitelmani, jos kaikki ei mene käsikirjoituksen mukaan. Ensin puukolla radion hihnat poikki ja sitten konepistoolimieheksi. Vanhoilta miehiltä saisin lisää lippaita, sillä sopi epäillä ainakin osan heistä lipeävän kärkestä. Vänrikin, lähetin ja minun asemapaikaksi oli määrätty ensimmäiseksi vallattava konekivääripesäke.

Ilta myöhällä menimme oikeasemaan komentopaikan ympäristön suojakuoppiin. Lähtisimme etulinjaan klo 2.30. Tykistö aloittaa ensin 7 min. kestävästä tuli-iskusta klo 3.00 ja sitten on meidän vuoro. Tehtävämme oli arvioitu kestävästä 5–10 minuuttia. Tämä sinänsä pieni rintamaisku oli näin käynnistetty, sitä ei enää pysäyttäisi mikään. Annettu käsky ja sotilasvala velvoitti meidät toimeenpanijat näinkin toivottomaan yritykseen.

"Ylös ja paskalle, että kannanpojat saavat ruokaa". Näin huuteli reipas lähetti, jolla riitti huumoria tässäkin tilanteessa. Siitä sitä lähdettiin peräkanaa kalseassa aamuyössä kohti etulinjaa. Met-

säsaarekkeen ohitettuamme laskeuduimme alavalle niitylle. Niityn vähävetisessä laskuojassa oli etulinja. Jo piti olla surkeat asemat. Vartiomiehiä oli näkössä muutamia. – Älkää ärsyttäkö sitä, sanoivat pojat, kun askelsimme ojan pohjaa oikealle. Sota lepäsi. Ammuntaa ei kuulunut kummaltakaan puolelta. Perille tultuamme ryhmät asettuivat pienin välimatkoin lähtöasemiin. Kokeilin radiota. Kuului moitteettomasti. Muutama sana piti vaihtaa peitekielellä, ettei aikeemme paljastuisi.

Pioneerit ryömivät 11 kiloisen räjähdysainelautansa kanssa noin 40 m etäisyydellä olevalle piikkilankaesteelle. Siihen piti räjäyttää aukko, jota pääsimmee naapurin kimppuun.

Elokuun 31. päivän aamu 1944 oli jo vaalenemassa. Vastapuolen asemien sijainnin pystyi määrittelemään. Matkaa sinne oli noin 100 m. Aivan liian kaukana. Välimaasto oli tasaista niittyä, jossa ei näkynyt yhtään ojaa meidän juoksusuunnassa. Ja suora rintamahyökkäys. Jos siellä on yksikin toimintakykyinen mies konetuliaseen kanssa, se lakaisee meidät ikiajoiksi niittyyn.

Kuka on kokenut sen henkisen paineen, kun sodassa odotetaan hyökkäykseen lähtöä, hän muistaa sen lopun ikänsä. Siinä on hermojen hallinta kovalla koetuksella. Vaikka oma osuuteni oli partion vähäpätöisin, silti odotusajan jännitys otti lujille.

Tasan klo 3.00 alkoi tykistön keskitys. Sen moukarointi näytti osuvan hyvin kohteeseen, koska puunkappaleita ja muuta rojua nousi ilmaan. Se oli upeaa katseltavaa. Ehkäpä tämä sittenkin onnistuu. Ei tunne voi jäädä toimintakykyisiä miehiä. Mutta kuinka lähellä ovat reservit? Minuutit kuluivat liian nopeasti. Välimaaston peitti yllättäen tykistön ampuma savuverho.

Nyt on meidän vuoro heti esteen räjäytyksen jälkeen. Mutta mitä ihmettä, mitään ei tapahdu ja jokainen sekunti on kallis. Vänrikki hermostuu ja kutsuu pioneerialikersantin selvittämään tilanteen. Tämä lähtee nelinkontin esteelle. Pidän sitä suurena virheenä, sillä onhan meidän kohta juostava paljon pitempi matka. Vänrikki ei puutu asiaan, mitä itsekseni kummastelen. Vihollisen aseet alkavat heräillä, se on "ärsytetty". Savuverho välimaastossa ohenee. Ilmoitan lyhyesti tilanteen komentopäikälle, sitten antennisauva käteen ja valmiina juoksuun.

Vihdoin esteen panostus räjähtää. Pioneerit, jonka laukaisu piti suorittaa, sai luodin rintaansa ennen tehtävän suoritusta. Jotain outoa tapahtumassa oli. Oliko naapurin kuulovartio esteen toisella puolella vai oliko vastaanottajia enemmänkin?

Savut olivat jotakuinkin haihtuneet ja vihollisen torjuntatuli melko purevaa. Tästä arveluttavasta tilanteesta huolimatta vänrikki komensi ryhmät liikkeelle. Reippaasti pojat lähtivät alkuun, mutta surman sanansaattajia tuli vastapuolelta niin tiuhaan, että maasta oli haettava suojaa ja jatkettava menoa yksittäissyöksyin. Kohta alkoi tulla ilmoituksia haavoittuneista. En ehtinyt ilmoittaa niitä, kun juuri tuli meidän vuoro lähteä.

Nousin penkereelle lähetin kanssa ja lähdimme juoksemaan vänrikin perään. Ajattelin kääntyä heti takaisin, jos vänrikki kaatuu. Että itse kaatuisin, se ei tullut mieleeni. Tuskin koskaan olin juossut niin rajussa jalkaväen tulesa. Lienemme edenneet 15–20 metriä, kun vänrikki äkkiä kääntyi takaisin ja sanoi, että mennään tekemään ilmoitus pataljoonaan. Selostin selväkielellä tilanteen, jonka vihollisen kuuntelu varmasti merkitsi muistiin. – Savut haihtuneet, neljä haavoittunutta, ei päästä eteenpäin. Vihollisen torjuntatulen ääni kuului komentopaikalle.

– Vetäytykää, vetäytykää, vetäytykää, tuli vastaukseksi. Harvoin olen kuullut miellyttävämpää käskyä. Painoin kuulokkeen epäselvyyksien varalta myös vänrikin korvaan. Kohta hän antoi vetäytymiskäskyn, joka mies mieheltä kohta saavutti kaikki.

Sodan ikivanha tapa on antaa tällaisesta törmäilystä rankaisukeskitys. Tämän hyvin tietäen pojat juoksivat parasta vauhtiaan pois linjasta. Joku sotki minun puhemikrofonin liejuun, joten jäin kampeiden kasauksen takia paljon jälkeen. Pistin juoksuksi, mutta jo suhahtelivat ensimmäiset kranaatit taakseni. Ei ollut varaa lyödä maihin, pois vaan alta ja äkkiä.

Komentopaikalla sotamieheksi pukeutunut vänrikki komensi meidät muotoon ja teki ilmoituksen komentajalle. Tämä kiitti yrityksestä ja sanoi, että meidän pitää jatkaa näin. Niin se naapurikin tekee. Itsekseni ajattelin minulle kyllä jo tämänkin kerran riittävän. Saimme vielä luvan pitää alkavan päivän vapaana. Se ei ollut suuri palkinto jännityksestä ja yön rehkimisestä.

Rauhan huhut olivat tuolloin jo vahvasti liikkeellä. Edellisenä iltana tuumailimme että olisihan sitä saanut eloonkin jäädä, vaikka se silloin näytti niin toivottomalta. Aselepo tulikin voimaan viittä päivää myöhemmin.

Yrityksemme lähtö oli vähästä kiinni. Mutta mitä olisi ollut edessä, jos olisimme päässeet pitemmälle. Montako olisi tullut takaisin? Uskon johdatukseen. Nyt meidät pelasti sodan syöveristä Hän, joka on miekkamme ja kilpemme, ajalla vaaran, vaivan.

Nimimerkki: Kotiseutu

Sunnuntaiaamu

Elämäni kauneimpia kokemuksia, sunnuntaiaamu. Kävelen ruohon kattamaa metsätietä, läpi kostean pellon pureskellen vihreiden heinien mehukkaita varsia. Ylitän pienen sillan pelto-ojan yli. Sameassa vedessä liikahtaa jokin otus, joka saa minut pysähtymään hetkeksi ja kurkistamaan soluvaan veteen. Muutama hyttynenkin inittää korvani juuressa valonsäteiden uhallakin. Mansikat ovat jo kukassaan kohottaen tupsaina valkoiset kesähattunsa mahdollisimman lähelle aurinkoa. Tie kapenee, muuttuu kosteaksi, hakuun jäljiltä kaarnaa, sahanpurun tuoksua, polku päättyy metsän sekaan... Palaan takaisin, kuljen valkoisen mökin pihamaan poikki. Liiterirakennuksen edustaa haravoiva vanha isäntä huutelee huomenta. Kyselee mistä päin kulkija on. Ja kutsuu sisään. Korkeat rappauset, tulijat riisuvat jalkineensa, astutaan kamarin ovesta peremmälle. Pöydällä valkoinen liina. Lipaston päällä lasten ja lastenlasten valokuvat, seinällä nuoren kersantin muotokuva. Hiukan huonojalkainen vaimo köpittää keittiöön panemaan panua tulelle. Isäntä jutustaa sotaväen ja Viipurin muistelmiaan, emäntä kehottaa vieraanvaraisesti tekemään hyvin. Välikamarissa virkattu sängynpeite, keittiössä entisajan pyyheliinakaappi seinällä, toisessa nurkassa leivinuuni... Vanhat rystyset kastavat kotoista pullaa, hymyssä suin kerrotaan nuoruusajan työpäivistä, ehtyneistä voimista.

Jari Nurmi

Hiihtokilpailu Varilan koulussa 40 vuotta sitten

Aloitin koulutieni Varilan uutuutnaan hohtavassa kansakoulussa 40 vuotta sitten syksyllä 1960. Kouluhan oli valmistunut vasta pari vuotta aiemmin. Koulua aloittaessani olin 6-vuotias. Vasta seuraavan vuoden alussa tuli täyteen 7. ikävuoteni. Olin siis alaikäisenä pantu kouluun. Koulun johtajaopettajana toimi noihin aikoihin Pentti Hannula. Ensimmäisen luokan opettajana toimi Lumikki Laukkanen, ja myöhemmin samaa luokkaa opetti Terttu Mäkelä.

Monet voimakkaat, lämpimät ja haikkeat lapsuuden muistot liittyvät noihin aikoihin. Tässä yhteydessä, talven taas lähestyessä mieleni palaa aivan erityisesti elämäni ensimmäiseen hiihtokilpailuun kansakoulun ensimmäisellä luokalla. Se oli todellinen tuskien talval, pienen pojan elämässä niin rankka kokemus, ettei sitä aika ole voinut mielestä hävittää. Ei ole koskaan sen jälkeen enää niin kovaa hiihtomatkaa kohdalleni sattunut.

Kun kilpailupäivän aamu valkeni, jo päiväkausia kestänyt valmistautumisen jännitys tiheni entisestään. Minunkin sukseni oli vasta tervattu, ja isoilta sisiköilta perimäni rotanloukkusiteet ja vanhat, rähjäiset monet kunnostettu. Koulun pihalla jännitys sitten kiristyi äärimmillen.

Vihdoin koitti lähtö. Yksitellen lapsi toisensa jälkeen lähetettiin ladulle. Lopulta oli minun vuoroni. Lumi pölyten

potkaisin suksat ladulle, ja saman tien minäkin hävisin huutojen saattelemana metsän pimentoon. Hyvin tuntui suksi luistavan. Mieliäla nousi, taidan pärjätä.

Näin matka jatkui, kunnes tapahtui jotakin, mitä ei olisi suonut tapahtuvan. Toisen sukseni side aukesi. Heittäydyin lumeen karanteen suksen perässä ja ryhdyin kiinnittämään lumista monoa lumiseen siteeseen. Sitten ylös, matka jatkui, sisu kasvoi ja tahti kiihtyi.

Mutta sitten se tapahtui taas. Side aukesi jälleen. Heittäydyin lumeen, potkin siteen puhtaaksi, kiinnitin monon, ja matka jatkui, mutta samalla myös tuskan hiki alkoi nousta pintaan. Luminen kenkä siteessä nujahdellen jatkoin matkaa entistä kireämpää tahtia veri kurkussa. Peli ei ole vielä menetetty, ajattelin, kunnes side taas irtosi.

Heittäydyin hankeen suksen perässä, ja silloin jo itku nousi pikkupojan kurkuun. Epätoivo valtasi mielen yksinäisen metsän keskellä. Hangessa istuen, lumisena, puhdistin katkerasti itkien sidettä ja monoa.

Silloin havahduin. Pienen matkan päässä edelläni hangessa istui toinen pikkupoika samoissa puuhissa. En ollutkaan yksin epäonnistumassa. Sisimpääni tulvi lohdutuksen tunne. Ja niin matka jatkui. Peräkanana, vuorotellen ladulla istuen ja sidettä korjaillen, nous- ten taas ja taas pysähtyen yhä uudelleen, me kaksi jatkoimme matkaa hel-

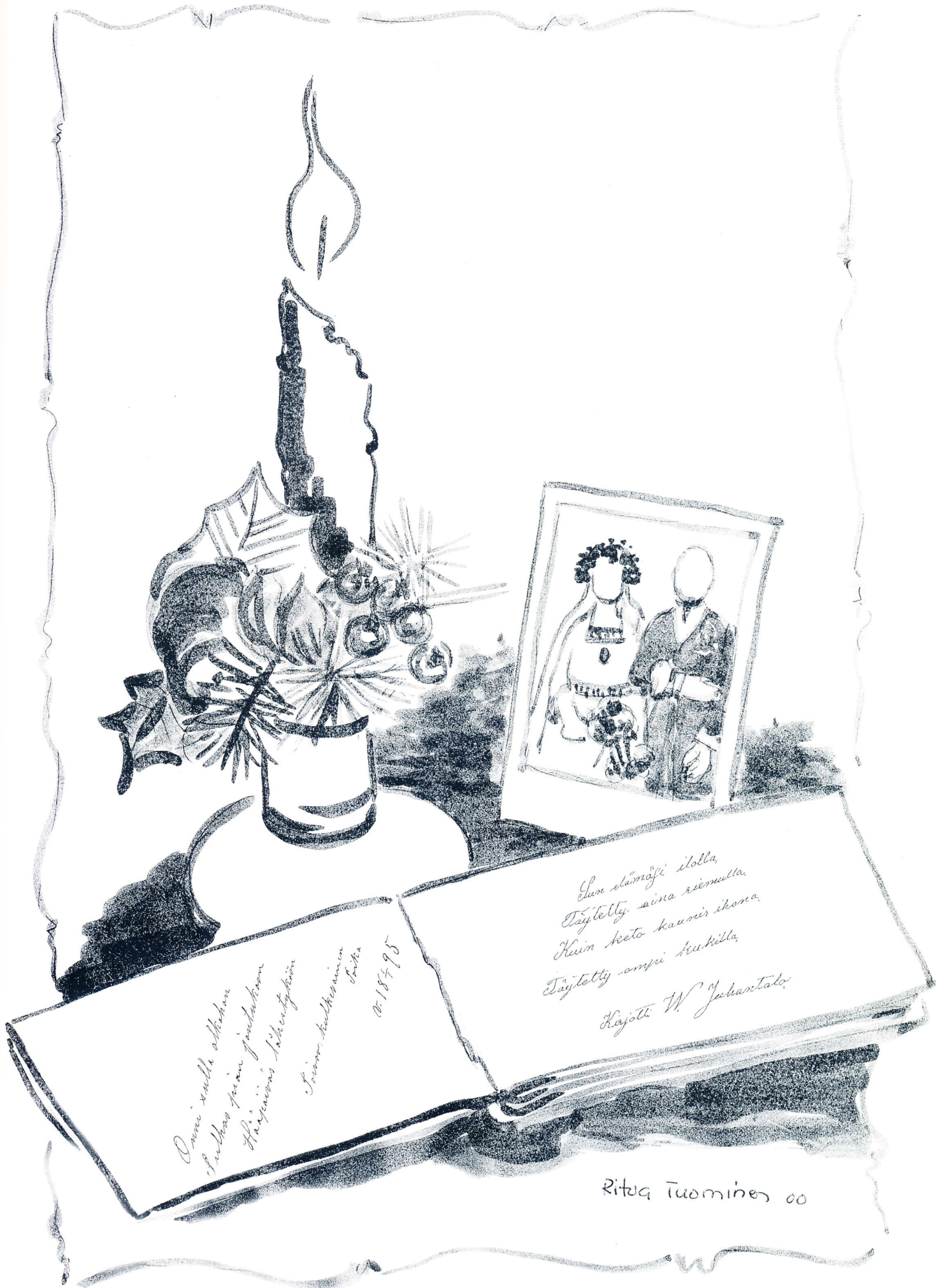
littämättä ja lopulta maaliin saakka.

Tuo toinen tuli kilpailussa viimeiseksi, ja minä toiseksi viimeiseksi. Mutta perille mekin pääsimme, kun hellittämättä jaksoimme ponnistella loppuun asti.

Miten usein kuluneina vuosikymmeninä tuo lapsuuteni ensimmäinen hiihtokilpailu onkaan palannut mieleeni. Muistan kohtalotoverinikin, josta tuli yksi parhaita koulutovereitani. Mutta se on muistuttanut minua aivan erityisesti siitä, että elämässä ei kannata koskaan luovuttaa.

Pappina olen monta kertaa tuo rankka lapsuuden muisto silmiäni edessä muillekin vakuutellut, että elämäni kilpaladulla on tärkeintä jaksaa ponnistella hellittämättä, elämän murheista ja vastoinkäymisistä huolimatta, loppuun saakka. Kohtalotovereitakin olemme toisillemme viime kädessä kaikki tyynni. Tietoisuus maalista ylläpitää elämän ladulla toivoa. Jos ei tuota maalia pidä sielunsa silmien edessä, toivottomuus niin helposti sumentaa mielen. Ja kokonaan maaliin pyrkimisestä luopuminen hävittää elämästä toivon täysin. Elämästä tulee pelkkää lumessa tarpomista ilman suuntaa. Mutta kun mielessä on kirkkaana maali, koko matkakin on helpompi hiihtäjän hiihtää.

Tällaisiin jouluisiin toivon ajatuksiin johdatteli minut elämäni ensimmäinen hiihtokilpailu.

Ompi sulle alkahan
Joulun pöytä juhlakommi
Harjoitus kirkon työssä
Saimme kirkon työssä
Ompia
v. 1879

Luon elämäni ilolla,
Täytetty siinä riemulla,
Kuin keto kausin ikona,
Täytetty ompe kirkilla.

Kajott W. Juhantalo

Ritua Tuominen co

Joulun ajan muistelmia nuoruudestani 1930-luvun alussa Vammalan kauppalassa

Joulu juhlista jaloin. Tämä ikivanha sananparsa pitää paikkansa tänäkin jouluna Riemuvuonna 2000. Siitä olemme varmasti samaa mieltä. Todella hyvä Jumala on jakanut armoaan ja rakkauttaan Suomen kansalle runsain mitoin tänäkin vuonna niin kuin kautta aikain. Ns. perusturva on ollut turvattuna kaikille kansalaisille.

Pakinoin nyt jatkossa nuoruuteni aikaa, jolloin asuin syntymäkodissani Vammalan kauppalassa Lemmenpolun varrella.

Jouluvalmisteluista haluaisin mainita teille hyvät lukijani, että jo pari viikkoa ennen joulua oli tapana teurastaa jouluporsas. Se kun oli lihotettu jopa 90–100 kiloiseksi sian röhkäleeksi. Akseli, kummisetäni hoiti emäntänsä kanssa kaiken, mitä siihen rituaaliin kuului. Erikoisesti muistan, kuinka Hilja-täti pesi kaikki suolet huolella ja teki erittäin hyvät kryynimakkarat ja pään sylyt. Nytkin on vesi kielellä, kun muistelen niiden hyviä makuja. Tosi mahtavia! Muuten, niitä ei saanut ostaa mistään kaupasta. Taidetaan sentään Rautaniemen Mäkelässä vielä tänäkin jouluaattona niillä herkutella, kryynimakkaroilla ja pään sylyillä.

Vielä tulee mieleeni sikalahtista äitiäni, joka oli erittäin sydämellinen ihminen. Hän jakoi lämpimäisiä Huikkalanmäen pirttiläisille. Äiti kätki niitä esiliinansa helmaan ja vei naapureille. Isä ei huomannut moista ja ihmetteli mihin lihat olivat hävinneet, kun vintillä olevaan tiinuun ei riittänyt suolattavaksi kuin rippeet.

Kyllä sitä ruokaa kuluikin, mutta aina vain riitti, kun ruoka siunattiin joka kerta ruokapöydässä. Kas meitä oli neljä raavasta miestä sekä äiti ja minä.

Joulu on jo aivan ovella. Aattoaamuun oli herätty jo viiden maissa. Askareita on runsaasti, se tavanomainen joulukinkku paistui tiiliuunissa tosi herkulliseksi. Tuo upea uuni vei keittiöstä tilaa neliökaupalla. Tulkoon muuten mainittua, että Koivus-Alppi, kiertävä kulkumies, makasi useat yöt tuon muurin päällä. Ei siellä peittoja tarvittu, sillä lämpöä hohti riittävästi tuosta isosta

patterista. Alppi vieraili tavallisesti keran vuodessa. Hän oli vähän röyhkeä luonteeltaan. Esimerkiksi ruokapöytänsä hän aina istui käskemättä. Alpin pravudi sopinee jouluaaton huumoriin. Kas näin hän sanoi: Vierailin minä tuolla Urjalan puolessa ja olisin tuota sitten niin työtäkkin saanut, mutta kun... kaveri pelkäsi työtä. Alpin matka jatkui siten ilman työtä vuodesta toiseen. Enpä tiedä, missä kulkumiehen leposija on, mutta toivon mukaan hän rauhassa nukkuu.

Äitimamma se kokkaili köökissään välillä sekoittaen puuropataa, arvatkaapas, kumpia kryynejä siinä puuropadassa kiehui, ohra- vai riisikryynejä. Tottakai minun harmikseni ohrankryynejä. Vaikka niitä tuntikaupalla keitettiin, ne eivät ole koskaan sopineet minun vatsalleni. Piti jo nuorena poikana "paukuttaa" ja pitäisi kai nytkin, mutta en syö ohrankryynipuroa vieläkään, en sitten millään. Väskynäsoppaa kylläkin oikein mielelläni. Se kuului jo silloinkin puuron painikkeeksi, niin kuin tänäkin päivänä.

Vanhempi veljeni, Eino oli puolilta päivin käynyt siistimässä saunamökin ja laittanut valkean kiukaan alle. Muistan tänäänkin hyvin sen päivän vuonna 1927, ollessani seitsemän vuotias poika, kun putosin saunan tellinkeiltä. Meillä kun tehtiin tuolloin hirsisaunaa. Pudotessani maahan loukkasin nenän pielen. Silloin mentiin kunnanlääkäri Heikkilän vastaanotolle. Hän laittoi nenään pari tikkiä ja pianhan haava parani, eikä siitä enää näy jälkeäkään.

Aattoiltapäivän hämärtyessä me veljekset ja isä riensimme saunalle aloittamaan suuren juhlan esimaksua vihtomalla kilpaa, kuka voittaa löylynnotossa. Etukäteen odotimme isän "pesevän" veljekset. Ja niin se kävi kevyesti... parvesta tulimme alas vuorotellen, minä ensimmäisenä ja muistaakseni Aimo-veli viimeisenä.

Oli se mahtava tunne, kun isä ja veljekset marssivat niin kuin Jukolan veljekset 20 asteen pakkasessa puolialastomina kohti kuusen tuoksuista pirttiä.

Niin, se joulukuusi, se oli tosi tärkeä

meidän perheessä. Pappa, joksi isää myös useasti kutsuttiin, kiusasi meitä poikia sanomalla, että tänä jouluna meille ei tuodakaan lainkaan joulukuusta. Se oli puoliksi totta, puoliksi leikkiä. Mutta aaton lähestyessä hän alkoi vähitellen perääntyä. Kalle-veli ja minä lähdimme kuusen hakuun. Ei siihen aikaan muuten joulukuusia myyty missään. Ei toreilla ja kauppakujilla, niin kuin nyt niitä saa ostaa jos mistäkin. Eihän siihen aikaan kauppakujia ollutkaan.

Lunta oli metsässä puolissäreen. Huopasaappaat jalassa ja karvalakki korvilla tutkimme tarkkaan, mistä löytyisi kaunis kuusi koristamaan jouluumme. Puhelin- ja sähkölinjat olivat suosittuja paikkoja, niistähän puut oli kaadettava. Olimme tyytyväisiä löytämämme kuuseen. Se oli kapea ja hyväöksainen, josta kaikki pidimme. Iloisin mielin toimme sen pirttiin koristella kuusen? Kaikki olivat sitä mieltä, että antaa nuorimman pojan yrittää, jos osaa. Sehän oli melkoisen taitavuutta vaativaa hommaa. Ensin laitoin oksille valkeat kynttilät. Peräti 20 kappaletta. Sitten latvaan tähti, joka oli vähän jo kellastunut, kun oli kenkälaatikossa vintissä muiden koristeiden kanssa suvet ja talvet. Sitten ripustin ulkovaltojen kauniit, värikkäät liput joukossa tietysti oma kaunis siniristilippumme. Jo siihen aikaan kuusta koristivat kauniit punaiset lasipallot. Ja tottakai kultaiset nauhat. Vielä valkeata pumpulia alaoksille. Ja sitten tietysti omenat, punaisia tottakai. Niin, Kalle-veli halusi kuuseen lisäksi joulukuusen konvehteja. Hän merkitsi ne kaikki, ettei vaan nuorempi veli menisi ottamaan niitä. Kaikessa sovuissa me niitä jouluna maistelimme ja tosi hyviä ne olivat. Kalle-veli kas oli jonkun verran makuri ja se on minuunkin tarttunut.

Sähköradio oli siihen aikaan hyvin harvinainen aparaatti. Isä oli hyvin tarkka mies rahojensa sijoittamisessa. Hän oli koko perheen yhteiseksi joululahjaksi hankkinut Nora-merkkisen sähköradion. Se oli tosi mieluinen jou-

Tuomo Järvinen 15-vuotiaana.

lulahja. Ahkerasti sitä kuuntelimme joulun pyhinä. Joulun jälkeen meidän tupa täyttyi naapureista, joille esittelimme radiota ja kuuntelimme uutisia, jotka olivat hyvin tärkeitä. Samoin siihen aikaan kuunnelmat ja Markus-sedän lastentunnit ym. olivat hyvin suosittuja.

Niin hämartyvä aattoiltapäivä läheni kohti aaton juhlahetkeä. Jouluaateria Erkki Paavon perheessä oli suuren juhlan kohokohta. Joulupöytä oli katettu köökkiin, joka oli hyvin tilava. Äiti kattoi pöydän, vaikka 30-luvun alku oli hyvin niukkaa aikaa. Pöydältä löytyi kaikki tavanomaiset herkut. Yksi joulupöydän herkuista oli lipeäkala, joka oli isän suurta herkkua, kunhan vain laittoi tarpeeksi suolaa ja taas suolaa, joka vasta maun antoi. Valkea kaunis pella-valiina ja puinen seitsenhaarainen punainen kynttilänjalka valkeine kruunukynttilöineen loi juhlapöytäamme upean tunnelman.

Kaikki oli valmista, joulu sai tulla. Äiti oli tuonut Raamatun pöydälle ja alkoi lukea jouluevankeliumia Luukkaan 2 luvun mukaan. Se herkisti miesten miesten sydämet. Jeesus oli tullut joulun lapsena kotiimme. Äiti, joka oli hyvin evankelinen ihminen, kertoi Jeesuksesta perheelle, rukoili ja lauloimme: "Enkeli taivaan lausui näin, miks'

hämmästyitte säikähtäin. Mä suuren ilon ilmoitan, maan kansoille nyt tulevan." Ruoka maistui erinomaiselta äidin laittamana. Olimme juhlatunnelmassa. Ja odotimme, tulisiko joulupukki taloon. Ennen pukin tuloa äiti tiskasi ja Eino-veli kuivasi astiat. Joulupukki oli kyllä liikkeellä poronsa kanssa, mutta minun harmikseni oli jättänyt lahjat ulkoeteiseen, josta kannoin ne tupaan. Ei niitä käärojä kovinkaan montaa ollut, mutta kylläkin tuo joka-vuotinen korkeakauluksinen villapaita, joka oli minulle hyvin mieluinen. Vielä pukki toi sukset ja sauvat, villasukat ja tikkurit. Oli siinä lahjoja aivan tarpeeksi. Kiitos vaan pukille! Muut veljet, äiti ja isä saivat tietysti myös omat pakettinsa. Alkoi jo väsyttää. Aatto oli hiipumassa jouluyöhön. "Kaks' vain valveilla puolisoa, lapsen herttaisen nukkuessa, seimi kätkyessään." Näin Beethovenin yössä, näin Järvisen perheessä Lemmenpolulla. Äiti valvoi ja lauloi isälle ja pojilleen: Jouluyö, juhlayö.

"Kello löi jo viisi, lapset herätkää". Näin lauletaan vanhassa joululaulussa. Isä oli herännyt jo ennen viittä antamaan Jaskalle, hevosellemme heiniä ja kaurasilppua. Jaska oli jo valjastettuna upeine mäktivöineen. Kirkkoreki oli toipattu heinäpatjoilla ja kaunis rekiryijy

koristi patjojen päällä. Kirkkomatka alkoi upeasti, sillä isä kuskinpenkillä oli trimmannut Jaskan huimaan menoon.

Mahtavan kaunis joulukuusi kirkonmäellä otti meidät vastaan ja toivotti tervetulleeksi joulukirkkoon. Kirkko oli hyvin kaunis. Kaksi isoa joulukuusta kuorissa, tähdet latvoissa ja elivät kynttilät oksilla. Suntuio hyvin tärkeänä pulpetissaan, jossa esitteli veisattavat virret. Suntuion pulpetin edessä oli musta, suuri puilla lämpiävä kamina, joka hehkui lämpöä. Kirkko oli tupaten täynnä seurakuntalaisia. Jopa osa seisomassakin. Mutta varmasti tunnelma korkeimmillaan. Urut alkoivat soida. Virsi kajahti ilmoille. "Nyt seisahdumme seimelles' oi Jeesus autuuteni." Virsilaulu oli voimakasta ja kanttori Pauli Riihivaara, erittäin hyvä urkuri johti virsilaulua.

Jumalanpalvelus eteni, alkoi saarna. L.H.J. Svanberg (muuten myöhemmin rippisäni) oli kiivennyt saarnatuoliin. Kirkkoherramme oli komea mies, josta purkui ulos Jumalansanoma Jeesuksesta, Joulun Herrasta, sinun ja minun Vapahtajastani, joka on sovittanut kaikki maailman synnit. Jeesus syntyi maailmaan tuomaan iloa, rauhaa ja rakkautta ihmisten arkeen ja juhlaan. Keskelle Beethovenin paimenten arkista työn touhua kajahti ilosanoma. "Älkää peljätkö." Tähänkin aikaan jouluevankeiliimi viestittää tuon saman tervehdysten. Nyt ei ole syytä pelkoon. Tarvitsemme jatkuvasti tätä viestiä, sillä monenlaiset pelot saavat mielemme hämmingin valtaan. Me kaipaamme turvallista ympäristöä, turvallisia lähimmäisiä, työtä ja lämpöä, rakkautta ja anteeksiantoa. Älkää peljätkö, teille on syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus Herra. Tämä on selkeä ja vakuuttava rohkaisu meille kaikille. On syytä lukea ja kuunnella joulun sanomaa. Saamme jälleen juhlaa hänen suurta syntymäjuhlaansa. Emme ole yksin huolinemme ja pelkoinemme. Meillä on voimallinen auttaja, Jeesus Kristus, Joulun Herra, sinun ja minun Vapahtaja.

Joulukirkko kesti noin kaksi tuntia. (Oli aamusaarna ja päiväsaarna). Minua, pientä poikaa väsytti jo kovasti. Lähdimme valaistusta kirkosta ulos raikkaaseen pakkaseen. Jaska-hevonen odotti meitä siellä. Välylän alla oli lämmin ja niin sitä tultiin kirkolta kotiin kuin konsanaan hevoskilpailuissa. Isä piti huolta siitä, että Jaska ravasi kärjessä.

Kotona odotti meitä jouluihin lämmin tupa. Kyllä kirkkokahvi maistui meille kaikille ja niin ihana joulu sai jatkaa Järvisen perheessä. Samalla toivotan kaikille lukijoilleni siunausrikasta joulun aikaa.

Vammalan ja Tyrvään ilmavalvontaan 1941 osallistuneita suojeluskuntalaisia ja lottia. Yläriivi vasemmalta: E.L. Nuuttila, A. Torra, T. Sarasto, H. Niemelä, R. Vilkkula, E. Airila ja V. Hobko. Alarivi vasemmalta: H. Airila, T. Tuomisto, H. Knuutti, A. Uotila, K. Kalske, I. Hyrkkö, K. Kulmala, M. Uitto, A. Kaskinen, S. Soini ja A. Hongisto. Valokuva Hobkon tilan kotiarkistosta.

Ilmavartiosta

Ote Vilho Hohkon päiväkirjasta 2. 5. 1977

"Selkisin vapunvietosta melko tuskattomasti, aika kun alkoi tuntua pitkältä rupesin purkaan muistini kerää – vain ajankuluksi.

Vuonna 1935 Tyrvään suojeluskunta sai määräyksen kouluttaa henkilökuntaa ilmavartiotehtävää varten. Ryhmä käsitti 16 reipasta lottaa ja 4 miestä, myös minut määrättiin siihen arvokkaaseen joukkoon mukaan. Hatariahan ne muistot ovat, vuosikymmenien jälkeen, mutta ehkä jotakin löytyy, kun kaikki komerot tarkkaan kaappii.

Huhti–toukokuun vaihteessa aloitettiin Ravannin kasarmilla pariviikkoisella kurssilla. Lähikunnista Punkalaitumelta osallistui 4 lottaa ja 2 miestä ja Keikyästä 4 lottaa. Kovin oudolta asia ensin tuntui, alkuun ei tahtonut päästä

kiinni ja mukaan, mutta Vammalan Seuratalolla jatkettiin pari kertaa vuodessa, päivä kerrallaan syntyihän siitä jotakin ja työ tekijänsä opettaa.

Kun syksyllä 1939 ne surullisen kuuluisat Mainilan laukaukset ammuttiin, joutui Iv-tositimeen, hotelli Tyrvään katolle tehtiin laudoista pieni koju, johon saimme suojaan tärkeät paperit, puhelimen, sadetakkeja, turkkeja ja huopatossuja, kaikkia niitä tarvittiin, se talvi kun oli harvinaisen ankara joka lailla. Vuorokauden aikana kaksi lottaa vartioi 2 tunnin vuoron kerralla, hotellista oli varattu yksi huone ja vuoteita lepoa varten. Miehiä oli samoin aina kaksi kerralla ja vuorokauden vuoro, 1 huone pari puhelinta, asiaankuuluvat paperit, kiväärit ja lyhyet aseet. Aseita

ei jouduttu käyttämään.

Heti alkuvaiheessa kaksi vanhinta ja etevintä miestä jouduttiin siirtämään vaativampiin tehtäviin ja uusia miehiä saatiin tilalle. Siinä yhteydessä tuli myöskin Iv-päällikön vaihdos, mutta hyvä sopuisa mies saatiin tilalle.

Vuoden lopussa joulun tienoilla kirkkaalla ilmalla ja kovalla pakkasella lensi kolme viholliskonetta Palvialan suunnasta Houhajärvelle. Kevensivät kuormansa jossain Rantalan talon vaiheilla järven jäälle. Siitä rytkästä selvitettiin säikähdyksellä taisi siinä pirtinklasit lentää sirpaleiksi, onneksi ei pahempaa sattunut.

Joskus tammikuun neljännen päivän aikaan sumuisella säällä oma kone suuntasi Tampereelta Poriin. Tarkoituk-

sena oli pitää rautatietä ohjeena, mutta eksyi jostain syystä radasta ja tuli Stormin suunnasta Vammalaan. Vartio ilmoitti heti vartiokuvaan, mitään merkkejä eivät tienneet. Päällikkö itte otti vastaan tiedon ja samantien antoi Rannin konepajan katolla oleville kk-miehille käskyn ampua. Sinne meni konetta kohden nikkeliä, mutta kumminkin oli onni onnettomuudessa, vain yksi reikä tuli, eikä sekään haitannut koneen toimintaa. Lentäjänkin löysi radan ja Poriin päästyään soitti tänne kiitollisena, että on hyvä tietää että valvotaan.

Kun Tampereella, jonka alaisina oltiin, saatiin tietää tapauksesta tuli selaista sapiskaa, että kaikki oli vähän aikaa kahkamollansa. Vaadittiin, että mies on heti vaihdettava, joka määräyksen antoi, kun teitillä ei ole edes kk-käyttölupaa. Selvittiinhän siitä, eikä kenenkään tukkaa keritty. Kk kyllä poistettiin ja vartiointi jatkui entiseen tapaan.

Välirauhan 13. 3. 1940 jälkeen miehet vapautettiin, lotat jäivät edelleen hoitamaan vartiointia. Joku majuri joka asui vastapäätä lottien huonetta oli tullut liian tutuksi ja alkoi häiritä lottien työrauhaa. Soittivat ja valittelivat että toi vastapäätä asuva herra on tullut liian eläkkääksi. Otettiin puhelu Tampereelle, selitettiin tilanne ja sieltä lupasivat hoitaa asian. Seuraavana päivänä majurilla lähdettiin liukkaasti. Talvisodan aikainen Iv-toiminta loppuikin siten viikon kuluttua.

Kesällä 1941 joku kaunis päivä paikallisellä päällikkö soitti, Käsky oli: Illalla kello 7 Seuratalolle, suojelukuntapuku ilman varusteita. Asiaa ei ilmoitettu, saavuin kuuliaisena määräaikaan paikalle, jossa oli jo Iv-lotat, samoin miehet, asiaankuuluvasti pukeutuneena. Ilmoittauduin, tervehdin ja ohjattiin pitkään pöydän taakse, jossa oli jo kaksi lottaa ja toiset kaksi tulivat perässäni. Se oli valmistelua, sillä 25. kesäkuuta Jaatsin talon kohdalla kotiinpäin ajellessani tuli vastaan mies joka antoi kirjeen. Avasin sen heti. Siinä luki: Iv heti täyteen valmiuteen, entiseen tapaan ja paikkaan. Toimittiin nopeasti ja seuraavana päivänä olikin jo täysi häkä päällä. Moni ei varmaankaan älynnyt että itärajalta niin nopeasti alkoi tuiskutulta käydä.

Parin viikon ajan oltiin hotellin katolla, siinä vaan alkoi kaikenmoiset hälinät ja liikennehäiriöt rasittaa valvontaa ja muutettiin Kukkurin hyppyrimäen lavalle. Kukkurissa oli kuulo ja näkyvyys huomattavasti selvempi. Lotat asuivat edelleen hotellissa, mutta miehille saatiin Iisalta asunto. Sieltä oli vartiopaikalle muutama sata metriä ja puhelinyhteydessä oltiin, sikäli kun asiaa oli. Sotatapahtumat kehittyivät reip-

paasti siihen suuntaan että Iv-toiminta oli täysin rauhallista ja me saimme olla Iisalla auttamassa heinätoissää ja vielä syysviljan korjuussa. Tilanne muuttui vielä niin että miehet vapautettiin, vain yksi jäi niin kuin lottien turvaksi, eikä hankään ollut siellä vallan vakituisesti.

Elokuun puolivälissä osui ankarainen ukkosilma, salamoi, jyristi ja myrskysi rajusti. Lottia alkoi pelkälata, eikä ollut sitä tukimiestäkään saatavilla. Soittivat että eikö he saisi lupaa tulla alas, en voinut luvata, mutta sanoin että te olette täysikäistä väkeä, rat-

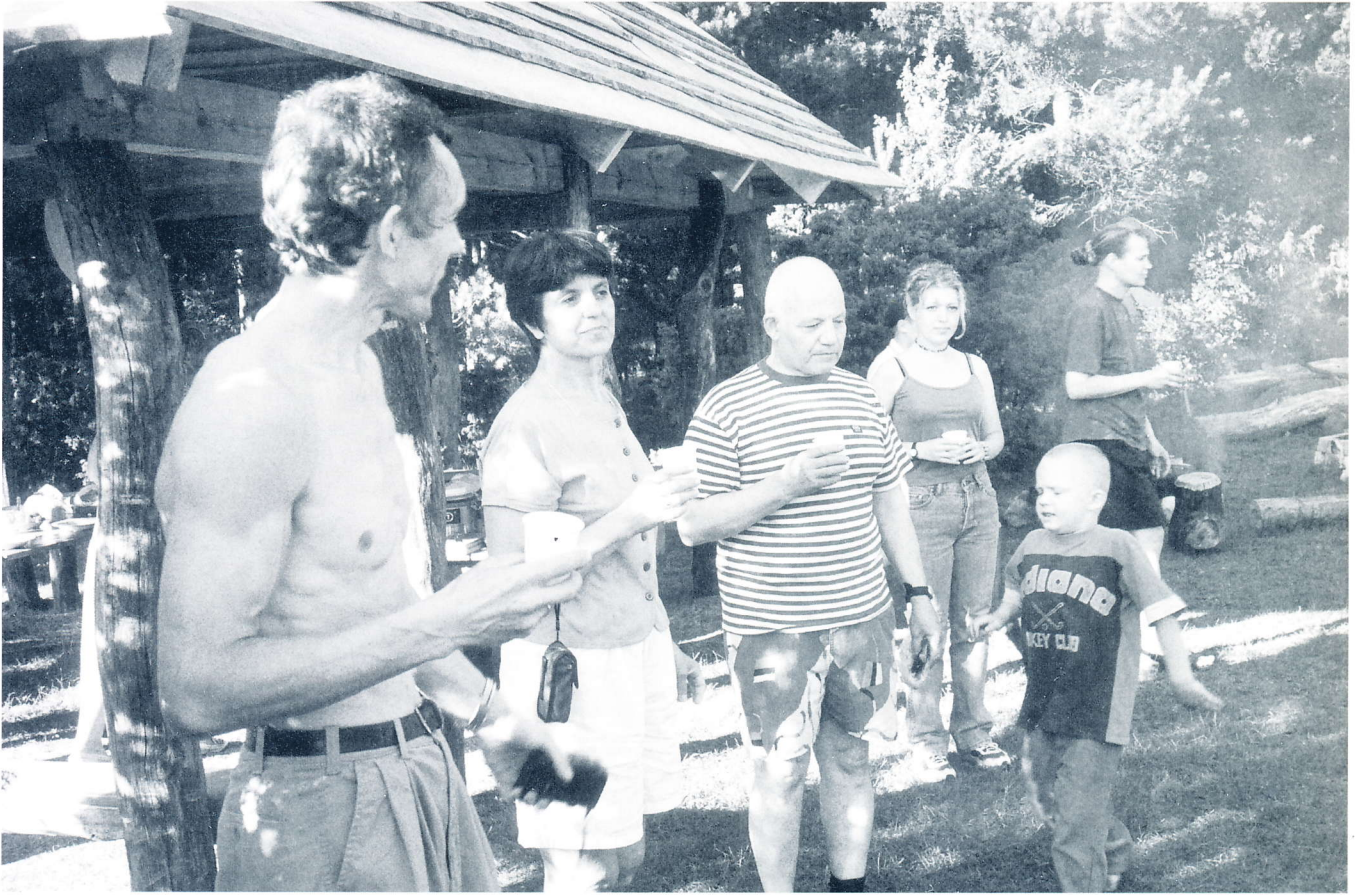
kaiskaa itse. He tulivat alas ja kun päällikkö sai tietää että vartiopaikka oli jätetty valvomatta, alkoi toinen myrsky joka oli ukonilman veroinen, se tuli rai-vona lankaa myöten meillekin, mutta otettiin rauhallisesti vastaan. Niihin myrskyihin se ilmapartiiohomma sitten loppui Tyrväässä, eikä ole onneksi sen jälkeen tarvittu."

Vilho Hohko, oli ollut Iv-päällikkönä, muisteli 84-vuotiaana paikallisia sodanaikaisia oloja.

Armi Hobko

Ilmavalvonnan lotat ja sk-miehet Kukkurin hyppyrimäen portailla (nykyisen Iisan kaupunginosan itäosan kalliorinteellä). Kuva Hobkon tilan kotiarkistosta.

Leirin avajaisissa etualalla Aare Martinson, Virge Nemvalts ja Ants Vares.

Pertti Parkkinen

Kesäloman tunnelmia

Pitkän talvikauden jälkeen alkaa aina keväällä odottamaan kesälomaa. Mielestäni kesälomaan kuuluu ehdottomasti kesäteatteri, taidenäyttelyt ja suulitanssit. Viime kesän riennot minulla alkoivat juhannusaaton tansseissa Sammaljoella Jaskan hallilla. Siitä parin päivän päästä oli Vesarannan kesäteatterin "Kotirintamalla" näytelmän ensi-ilta. Viikko juhannuksesta oli Anttilankulman Arvokkaiden laulunäytelmä "Heinän niittoon" ja tanssit Jaskan hallilla. Heinäkuussa oli Illon Jytinän kolmet suulitanssit Jokelan suulilla.

Kesän ensimmäinen matka minulla suuntautui synnyinseudulle Mikkeliin. Ensimmäinen pysähdyspaikkani matkalla oli Naivistien näyttely Iitalassa. Se on näyttely, jossa ihminen tulee varmasti hyvälle tuulelle. Mikkelistä tein reissun Punkaharjulle Retrettiin ja Lustoan. Retretin kesän 2000 päänäyttely oli von Wrightin veljesten lintu- ja luontoaiheet. Tosi upea näyttely. Mikkelin Naisvuoren kesäteatterin kesän ohjel-

massa oli Junnu Vainion lauluista tehty näytelmä Albatrossi ja Heiskanen. Heiskasena näytelmässä esiintyi Pekka "Pablo" Seppä Tampereelta. Savolainen maisema ja rantasaunan lölyt ja uinti puhdasvetisessä järvestä ovat aina kesän kohokohtia.

Viikon Itä-Suomen reissun jälkeen oli kyllä hienoa tulla taas kotiin. Kasvimaalla piti tietysti nyppiä pois rikkaruohot ja leikata nurmikko. Seuraava reissu oli kyllä jo heti mielessä. Olin jo keväällä päättänyt toteuttaa yhden haaveeni ja mennä taideleirille Saarenmaalle. Matkustin linja-autolla Vammalasta Helsinkiin. Helsingistä jatkoin Siljan Super Seakatilla Tallinnaan. Se oli ensimmäinen ja ihan hieno kokemus nopealla aluksella matkustamisesta Vieroon. Tallinnan passijonotuksen jälkeen jatkoin matkaa taksilla bussiasemalle. Odottelin tunnin Saarenmaalle lähtevää bussia. Seurana oli lukuisia määrää farkkupaitojen kaupustelijoita. Kahden tunnin matkustamisen jälkeen

bussi saapui Vitsuun ja ajoi Regula nimiselle lautalle. Puolen tunnin päästä oltiin Kuivastussa. Muhun saaren halki ja pengertietä pitkin matka jatkui Saarenmaalle. Bussi ajoi Orissaaren kautta Kuressaareen. Kuressaaren linja-autos asemalla oli Saarenmaan Kunstiklubin edustajat vastaanottamassa. Ajoimme ystäväni Aare Martinsonin asunnolle. Illalla lähdimme iltakävelyllä kaupungille ja menimme Piispanlinnan ja uuden uimarannan kautta vierassatamaan. Jahtisataman kauniissa merimaisemassa oli hieno nauttia iltapalaa.

Seuraavana aamuna menimme Aaren työpaikalle nuorten huvikeskukseen. Kävin myös pikaisesti tervehtimässä ystäviä Kuressaaren kulttuurikeskuksessa. Kuressaaressa Aare Martinsonin kanssa kävimme Raegallerian Kunstisuvi 2000 näyttelyssä ja Piispanlinnassa esillä olleessa 10 Paar, Eesti-Flaami näyttelyssä. Iltapäivällä lähdimme Kuressaaresta taideleiripaikalle, joka sijaitsi saaren pohjoisosassa Asukassa. Leiri-

paikka oli maatila Vessu talun vieressä. Mukavuuksia paikassa oli ruokailukatos ja puusee. Matkaa merenrantaan oli noin kilometri. Leirillä on nuoria 10 ja aikuisia noin 20 henkilöä. Suomesta oli minun lisäksi kuusi ihmistä Janakkalan taideyhdistyksestä. Kunstiklubin edustajat Aare Martinson ja Virge Nemvalts toivottivat leiriläiset tervetulleiksi. Tämän jälkeen kukin esitteli itsensä. Seuraavana ohjelmassa oli teltojen pystytys ja ruokailu. Ruoka valmistettiin nuotiolla. Ensimmäisenä iltana kävimme rannassa katsomassa auringonlaskua merellä. Seuraavana päivänä kukin lähti maalaamaan omille tahoilleen. Useimmat menivät merenrantaan. Minäkin kokeilin merimaiseman maalaamista. Meri on vaikea maalattava kun sen väri vaihtuu nopeasti. Leirillä oli öljyvärimaalareita, akvarellimaalareita, väriliiduilla piirtäjiä ja puunveistäjiä. Leiri kesti kaksi vuorokautta alkoi perjantaina illalla ja päättyi sunnuntaina iltapäivällä. Kotiin tuliaisiksi sain aikaan kolme akryylityötä. Leirin lopuksi oli

taidenäyttely, johon tuli Asukan kylästä ihmisiä katsomaan leirin tuotoksia. Kävimme kaikki yhdessä lopuksi Mestkullassa Virge Nemvaltsin kesämökin rannassa uimassa. Kesämökki oli vanha kaunis talo, jonka pihassa kasvoi paljon omena- ja kirsikkapuita. Saaremaan metsissä oli paljon metsämansikoita ja vadelmia. Leiripaikalta ajoimme Kuressaaren kautta Orissaareen Aare Martinsonin kotiin.

Maanantaiaamuna Aare vei minut Orissaaren linja-autopysäkille. Linja-auto oli ihan tupaten täynnä. Kassini ei mahtuneet tavaratilaan vaan piti ottaa autoon sisälle. Ei ollut istumapaikkoja vaan jouduin seisomaan käytävällä Tallinnaan asti. Oli se hikinen matka. Tallinnasta Helsinkiin matka joutui nopeasti Super Seakatilla. Helsingistä siten expressbussilla Huittisiin, josta pääsin naapurin kyydillä kotiin Anttilankulmalle. Iso haaveeni, taideleiri Saarenmaalla oli toteutunut. Muistoksi sieltä jäi kolme taulua, valokuvia ja merenrannassa auringon polttama niskani.

Ritva Haavisto

Metsäkirkossa

"Nyt metsä kirkkoni olla saa."
Näin tutussa laulussa lauletaan.
Minä kuljen polkua lammen taa
sieltä metsäkirkkoni löytää saan.

Täällä on kuusikot mahtavat, suuret
voin hetken viipyä oksainsa alla,
ja vanhan petäjän muhkurajuuret,
myös kirkkaat tähtöset taivahalla.

Siellä orava oksalta toiselle hyppää,
voi salaa katsella näkyä tätä,
kun latvasta somasti kävyn nyppää
kauan seurailin pientä ystävätä.

Punatulkukukin äsken vilahti tuolla
ja lumikko kurkkasi mättään takaa,
suuri hirvikin asteli karpalosuolla.
Nämä näyt tahtoisin kaikille jakaa.

Saan kokea paimenpojan lailla,
on kirkkoni katto korkealla.
Olen täällä maisia huolia vailla,
soi metsän urutkin pauhinalla.

Hiljentyen kädet yhteen liitän,
täältä mielelleni rauhaa hain.
Kokemastani Taivaan Isää kiitän,
kun metsän kirkossa olla sain.

Ritva Haavisto

Mietteitä Kokemäenjoen rannalla

Oot vuolas virta, mahtava, suuri
soi virtauksessasi molli ja duuri.
Kun ammoiden kauppiaitakin kulki
toi maailman menosta tiedon julki,
nousi asutus myötäsi Hämeeseen saakka,
sua seuraten lenteli Huittisten naakka.
Niin ylväänä virtaitel merta kohti
usein askeleeni sun rannalles johti.

On koskesi kahlinnut nykyinen aika
silti virtasi juoksussa kumma taika,
sitä katsellessa rauhoittuu mieli
ja vaikenee moni suulaskin kieli.
Sinä peilaat keväät, talvet ja ruskat
pois pyyhit surujen tuomat tuskat.
Oot soutajan riemu ja kalojen kehto
rantojas reunustaa raitojen lehto.

Monet nähnyt oot sukupolvien saatot
rannoillasi asuneet taatonkin taatot.
On myötäiset tuulet sun soutajallas
ja vilpoiset lehdot sun rantamallas.
Voin rannallas istua hiljaa aivan
ja unohtaa kaiken maallisen vaivan.
Sun rannallas herkästi laulukin helääh.
Taas huomaan, täällä hyvä on elää.

Aare Martinson maalaama merimaisema.

Katkelmia vv. 1942-1987

Sotaväkeen...

Minun ikäluokkani kutsuttiin asepalvelukseen tammikuun 22. päivänä 1942. Olimme silloin täyttäneet 18 ikävuotta edellisen vuoden aikana. Koulutus tapahtui Kanta-Suomen alueella kuka missäkin koulutuskeskuksessa, eri puolilla maata.

Syyskesän ja syksyn aikana ikäluokan miehet, vai pitäisikö sanoa nuorukaiset, lastattiin ns. "mullivaunuihin" jotka oli tarkoitettu tavarain kuljettamiseen ja joissa ei ollut mitään pysyvää lämmityslaitettakaan. Kuljetuksia varten ne oli varustettu kahdella laverilla ja kamiinalla, joka sijaitsi keskellä lattiaa. Siihen aikaan ei junilla, varsinkaan kuljetuksissa miehistöä paikasta toiseen, ollut mitään selkeää ja toimivaa aikataulua, koska junan kulkuun vaikuttivat melko ratkaisevasti ulkoiset olosuhteet.

Lähtöpäivänä jaettiin kolmen päivän kuivamuona, joka käsitti neljä ja puoli "fanikkaa" eli ohutta näkkileipää, 40-50 grammaa voita tai jotakin muuta ravintorasvaa, saman verran juustoa tai marmelaadia sekä parikymmentä soke-ripalaa. Vettä saatiin ottaa veturin vesisäiliöstä, jota pumpattiin tarvittaessa lisää jostakin järvestä. Rajan ylitettyä oli kielletty otamasta kaivosta tai muusta seisovasta paikasta vettä nautittavaksi, sillä seisova vesi oli kenties myrkytetty tai ainakin muutoin nautittavaksi kelpaamatonta.

Nuori ihminen olisi oikeastaan tarvinnut ravintoa hieman enemmän kuin kuivamuona edellytti ja niinpä junan pysähdellessä metsäseudulla käytiin poimimassa ratavarsilta puolukoita. Sekin oli vähän uskaliaista sotatoimialueella, sillä radan varsilla oli useassa paikassa taistelun jälkiä, paikoin niin runsaasti, ettei vihreätä puuta juurikaan ollut näkyvissä, sillä ne olivat pääasiassa kranaattien silpomia oksattomia runkoja ja maassa oli kuoppa toisensa vieressä. On selvää, että siellä oli myös melkoinen määrä erilaisia maamiinoja ja muita räjähteitä, joten oli uskaliaista mennä tuntemattomaan maastoon.

Kun raja oli ylitetty, suurin osa miehistä oli syönyt kuivamuona-annoksen ja kun sitten muutaman vuorokauden kuluttua saavuttiin Äänislinnaan, joka nykyisin tunnetaan nimellä Petroskoi, oli pimeä syksyinen ilta. Siellä ilmoitettiin, että rautatieaseman lähellä

erään sotilaitten majoitusalueen pihalla olevasta kenttäreittiöstä oli saatavana keittomuonaa. Säkkipimeässä kenttäreittiö löytyi, mutta se sisälsi kuitenkin joskus illalla lämpimänä ollutta haaleata hernejauhoista keitettyä velliä. Hyvältä sekin kuitenkin maistui, eikä yleensääkään ollut varaa "muonitukselta" purnata.

Karhumäkeen saavuimme sitten seuraavana päivänä illan hämärtyessä, mutta se onkin sitten jo toinen juttu.

Siviiliin...

Minun sotareissuni päättyi monien mutkien ja seikkalujen kautta eräänä pimeänä päivänä vuoden 1944 lopulla siihen, että astelin iltahämärissä kotia kohti. Tunnelma oli merkillinen ja outo. Tuntui merkilliseltä, että minä tässä kävelen vapaasti mihin halusin. Samalla tuntui hieman pelottavalta, miten tämä elämä nyt jatkuisi eteenpäin. Nuoruusajasta oli kulunut lähes kolme vuotta sellaisella matkalla ja sellaisena aikana, jolloin ei kerta kaikkiaan uskaltanut ajatella eikä osannut ajatella mitään huomisesta, mutta vähitellen sitä taas tottui olemaan siviili siviilien joukossa.

Elämä jatkuu siviilissä

Piti aloittaa siviilissä päivän toimet niissä oloissa kun se oli mahdollista. Sitä oli lähtenyt 18-vuotiaana ja palasi takaisin kolmen vuoden kuluttua. Oli käynyt niin, että poika oli kasvanut ulos vaatteistaan kolmen vuoden aikana ja entiset olivat käyneet ahtaiksi. Kun ei silloin ollut varsinaisesti juuri minkäänlaisia asusteita saatavissa ja nekin vähät, joita jossakin oli, olivat säännösteltyjä ts. et saanut kuin aivan välttämättömät päällesi. Onneksi kotiutettu susei perintönä sotareissulta armeijan varusteet kuitenkin siten, että asetakin olkapolettit katkaistiin puukolla poikki suojeleuskuntapiirin esikunnassa. Käteen maksettiin noin viikon ruokaraha, jotta ei aivan tyhjin käsin tarvinnut lähteä.

Totta puhuen, sitä tunsu itsensä hie-man "orvoksi" siviiliin tultuaan, sillä oli niin kasvanut soluksi Suomen armeijaan. Eihän juuri ollut tarvinnut huolehtia elannostaan, jos tosin elämästään. Oli siis ryhdyttävä miettimään miten tästä eteenpäin.

Useitakin ikätovereista oli ryhtynyt järjestyksen valvontatehtäviin, siis poliisiksi. Olivat sitä mieltä, että kyllä se menettelee. Siis sinne.

Poliisiksi...

Keväällä 1945 hain kokelaskurssille Liikkuvaan Poliisiin, joka silloin vastasi koulutuksesta. Minut nimitettiin LP:n Helsingin osastoon kokelaskurssin päätyttyä vanhemmaksi konstaapeliksi ja olin sittemmin komennettuna Hankoon Tulliniemeen, jossa oli "Palaavien suomalaisten" leiri. Siellä olin kesän valvontatehtävissä. Oli helppo vertailla ketkä tulivat lännestä, ketkä vastakkaiselta suunnalta. Lännestä tuli hyväkuntoisia ihmisiä, joilla oli niin paljon tavaraa mukanaan kun vaan pystyi kuljettamaan mukanaan. Idästä puolestaan tuli ihmisiä, jotka olivat niin heikossa kunnossa, etteivät avustamatta päässeet matkustajavaunusta ulos. Olivat matkustaneet tuhansia kilometrejä viikko-kaupalla avonaisissa heinävaunuissa avonaisen taivaan alla kaikenlaisissa säissä. Monen vaellus oli sillä matkalla päättynyt.

Helsingissä vanhenin puolisen vuotta. Siellä oltiin kovasti tarjoamassa vakanssia Helsingin rikospoliisiosastoon. En kuitenkaan ajatellut viipyä kauempaa Helsingissä, sillä olin tottunut elämään hieman rauhallisemmassa ympäristössä. Niinpä sitten kerran kotona käydessäni poikkesin Turun poliisilaitoksella tiedustelemassa työpaikkaa. Sellainen olikin tarjolla, vaikka siltä seisomalta. Poikkesin kuitenkin vielä Helsingissä luovuttamassa LP:n varusteet ja palasin sitten Turkuun 3. päivänä joulukuuta 1945. Samana päivänä minut merkittiin Turun poliisilaitoksen kirjoihin ja siellä viivyin runsaat 14 vuotta. Tuona aikana tuli käydyksi poliisialan koulutus läpikotaisin ja siinä sivussa vielä itseopiskellen. Tosiasia on ettei siinä iässä opiskelu ollut rasitus.

Vammalaan...

Kun olin suorittanut poliisipäällystön virkatutkinnon, niin aloin vilkuilla maaseudun suuntaan. Tällöin huomasin, että sekä Salossa että Vammalassa oli apulaisnimismiehen virka avoinna. Siis hakemus lääninhallitukseen! Hake-muksessa toivoin tulevani nimitetyksi täytettäessä kumpaa tahansa avoinna

olevaa virkaa. Vähän hämmästyin kun poliisitarkastaja Aarne Paatero eräänä päivänä soitti ja tiedusteli kumpi avoinna olevista vakansseista olisi minun mielestäni toivotumpi. Kuultuani, että Salossa oli avoinna ylimääräisen apulaisnimismiehen vakanssi ja Tyrvään nimismiespiirissä puolestaan vakinaisen toimi, joka oli lopetettu Pöytyällä ja oltiin nyt siirtämässä Merikarvian kautta Tyrvään nimismiespiiriin, ilmoitin, että pidän vakinaista tointa parempana. Paatero vastasi siihen yks'kantaan, että Tyrvään apulaisnimismiehen vakanssi oli minun.

Se oli maaliskuun 1. päivänä 1960 kun ilmoittauduin Vammalan piirin nimismiehelle todetakseni, että nimismies oli osittain liikuntakyvytön ja selkäläikkauksen jälkeen rullatuolissa. Olin kyllä jo aikaisemmin perehtynyt melko lailla poliisin tehtäviin monissa eri tilanteissa, mutta maaseutupoliisin tehtävät olivat kuitenkin hieman vieraampia. Nimismies lähti sitten parin viikon kuluttua Kauniaisten parantolaan ja jäi sitten samalla matkalla eläkkeelle. Vasta syksyllä sitten nimitettiin tilalle uusi nimismies. Siihen saakka hoitelin nimismiehen tehtävät oman toimeni ohella.

Maaliskuussa oli myöskin talvikäräjien I yleinen istunto, jonka valmisteluun oli aikaa vain pari viikkoa, joten ei siinä paljon ollut aikaa perehtyä asioihin.

Käräjät olivat siinä suhteessa historialliset, että pidettiin viimeinen kärjäsaarna Vammalan kirkossa ja sieltä mentiin kärjäatalolle, jossa "jaettiin" jutut eri kärjäpäiville parin viikon ajaksi.

Myöhemminkin lautakunta ja kärjäväki kokoontui käräjien ensimmäisenä päivänä kärjähuoneeseen, jossa kirkkoherra piti lyhyehkön kärjäsaarnan, mutta kirkkoon ei enää kokoonnuttu. Vielä kuusikymmentäluvulla ja myöhemminkin kärjäpäivät olivat pitkiä. Usein istuttiin iltamyöhään, mutta silloin tällöin päivä venyi niin pitkälle, että vuorokausi ehti vaihtua ennen kotiin pääsyä. Seuraavana aamuna käräjät taas jatkuivat. Nimismiehen tehtäviin kuuluivat hallinto- ja ulosottoasiat pääasiassa. Apulaisnimismiehen, syyttäjän tehtävät sekä rikosasiat, poliisiasiat ja sotilasasiat.

Vuoden aikana julkaistiin asetuskoelmassa yleensä yli tuhat lakia, asetusta tai ministeriön päätöstä, joka edellytti sitä, että säännösten muuttaminen oli lähes jokapäiväistä ja aiheutti jatkuvaa tutkimista. Vuorovuosin julkaistiin Suomen laki I ja Suomen laki II, joihin muutokset aina painettiin, mutta molempien kirjojen sisältö eli jatkuvasti.

Poliisitoimessa alkoi jo 70-luvulla tul-

la muutoksia suuremmissa määrin, mutta vasta 80-luvun alussa voidaan puhua suuremmista muutoksista, jotka jatkuvat vieläkin.

Takavuosina oli nimismiespiirin alueella muutamia "tehtailijoita", jotka omassa tehtaassaan valmistivat Alkon kilpailijana miestä väkevämpää, harvemmin kuitenkaan enää metsässä, vaikka niitäkin aina silloin tällöin löytyi.

Eräs suurimmista piirin alueella tavatuista oli sellainen, jossa oli valmiiksi keitettyä 90 litraa, kahdessa 50 litran maitotonkassa. Lisäksi oli kaksi 300 litran muuripataa maskin keittoa varten ja erikseen sitten vielä mäsäkiä käymässä. Isäntä oli itse tai jonkun avustamana tehnyt riihisaunaansa ison laitoksen, jossa lauhdevesiallas oli noin neljän kuutiometrin suuruinen ja lauhdeputkistossa oli käytetty kymmenisen kappaletta 10 litran peltisiä kurkkupurkkeja. Sattui vain niin, että laitos oli illalla liian varhain toiminnassa ja kirkkaana kuutamoiltaan runsas savun tulo kavalsi koko homman.

Murtovarkaajat kävivät silloinkin töissä ja muistan erään erikoisen tapahtuman, joka selvisi kehityksen ansiosta siten, että tietokoneellakin oli osansa siinä. Sattui nimittäin niin, että Isoran tehtaalle murtauduttiin rikkomalla ikkuna ja sieltä vietiin mm. kassakaappi, joka oli melko suurikokoinen ja painava. Se oli kuitenkin saatu viedyksi autolla pois ja löytyi sitten myöhemmin eräästä sora-kuopasta lähes sadan kilometrin päässä anastuspaikasta. Poliisi onnistui tallen-

taa rikotusta ikkunan lasista yhden ainoan rekisteröintikelpoisen sormenjäljen, joka toimitettiin KRP:n laboratorioon tutkittavaksi ja luokiteltavaksi. Siihen aikaan luokiteltuja sormenjälkiä oli kortistoituna toistakymmentuhatta kappaletta, eikä poliisilla ollut mahdollisuuksia ruveta etsimään yhtä tuhansien muiden joukosta. Kortti kuitenkin talletettiin ja sattumalta elettiin sitä aikaa, jolloin kehitys oli kulkenut niin pitkälle, että ruvettiin sormenjälkiä siirtämään kortistoista tietokoneelle. Eräänä kauniina päivänä yli kaksi vuotta rötöksen jälkeen KRP:sta soitettiin ja ilmoitettiin, että sormenjälki on erään tamperelaisen NN:n jättämä. Otin heti yhteyden Tampereen rikospoliisiin ja pyysin virka-apua tuon kaivatun miehen ottamiseksi kiinni. Olin yllätynyt, kun aivan muutaman tunnin kuluttua rikospoliisista soitettiin ja ilmoitettiin, että NN on nyt siellä. Asian tekee se seikka yllättäväksi, koska sama NN oli ollut Ruotsissa siitä lähtien kuin tuo murto tehtiin. Hän oli nyt sattumalta käymässä Tampereella ja löytyi samasta osoitteesta, jossa oli asunut aikaisemmin. Hän oli sitä paitsi juuri lähdössä takaisin Ruotsiin. Hänelle sattui huono päivä! Kun NN kuulusteltiin, hän myönsi tehneensä tuon murron, sillä tosiasiat osoittivat sen niin selvästi, ettei hän nähnyt mahdolliseksi sitä kieltäkään. Rikostovereitaan hän ei kuitenkaan kavaltanut, vaan niinkuin asiaan kuuluu, ne olivat tuntemattomia.

Sattumia on enemmänkin, mutta eiköhän tämä riitä. Eräs isäntä oli kotikylänsä metsässä keittämässä pontikkaa ja metsän omistaja sattui tulemaan paikalle ja tapasi tutun miehen siellä keittopuuhissa. Hän pysähtyi juttelemaan, eikä keittäjä ehtinyt edes livistämään pakosalle. Hän oli kuitenkin tarkkana ja huomasi kauempaa vilahtavan poliisin sinisen virkapuvun. Tämän nähtyään mies hätkähti, mutta pokka piti. Hän pyysi naapuria hetken hämmentämään maskipataa, ettei keitto palaisi pohjaan luvaten itse käydä vähän kykistelemässä pensaikossa, koska oli sellainen sisäinen kutsumus. Naapuri oli hyväntahtoinen ja päätti auttaa tuttavaansa ja ryhtyi hämmentämään keittopataa. Samassa poliisi tulikin paikalle ja löysi metsän omistajan keittopuuhissa. Oli siinä selittämistä kerrakseen!

Näin tuli nyt sitten sekä faktaa että fiktiota. Kaikki loppuu aikanaan. Olin palvellut Suomen valtiota 45 vuotta ja katsoin sen riittävän omalta osaltani, joten syyskuun 1. päivästä 1987 lähtien olen ollut oloneuvoksena. Elämän kaari on ollut tapahtumarikas, uskomaton aika-ajoin ja hieman vaarallinenkin, mutta kun loppu on hyvin, kaikki on hyvin.

Kevyt Patteristo 14:n Asevelsjien kiltatoiminnan synty

Tyrvään ja Turun miehet kohtaavat toisensa

Kev.Psto 14 oli 15. 6. 1941 perustettu Turussa. Se oli tälle alueelle uusi joukko-osasto jo talvisotaan osallistuneen I/KTR 5:n lisäksi. Miehistö rekrytoitiin Turusta ja Turunmaan alueelta: reserviläisiä ja vapaaehtoisia (koulupoikia), mukana myös ruotsinkielisiä. Joukko-osasto oli moottoroitu patteristo, yksi sodan harvoista autoilla liikkuineista. Patteristoa alettiin pian kutsua Turun patteristoksi.

II/KTR 12 perustettiin 17. 6. 1941 Tyrväällä. Sekin oli uusi joukko-osasto; talvisodassa Tyrvään miehet palvelivat jalkaväessä (JR 17). Miehistö oli rekrytoitu nykyisen Vammalan kaupungin alueelta. Joukko-osasto oli hevosvetoinen. Patteristo oli perinteisesti nimeltään Tyrvään patteristo.

Syksyllä 1942 ryhdyttiin armeijassa toteuttamaan laajoja henkilöjärjestelyjä. Tuloksena oli miehistöjen vaihtaminen tarkoituksella aloittaa miesten kotiutus: Kev.Psto 14 sai ”yli-ikäisiä” miehiä Tyrvään patteristosta, ja antoi tilalle ”nuoret miehensä”. Tästä syystä patteristoa alettiin kutsua ”joulupukkipatteristoksi”. Patteristoa ei sodan aikana lopetettu, vaan päinvastoin se sai täydennystä Tyrvään seudun uusista asevelvollisista. Boris Dornin muistaman mukaan hänen ikäluokkaansa (1924) kuuluvia miehiä olisi Kev.Psto 14:ään saapunut puolensataa. Erikoista oli, että kuvaanollisesti ”isät ja pojat” palvelivat samassa joukko-osastossa. Miesten sopeutuminen tilanteeseen tapahtui ongelmitta huolimatta siitä, että miesten tausta – ikä, koulutus, kokemus, kieli, aselaji – suuresti vaihtelivat.

Kalevi Piha kertoo

Tyrvään patteristosta oli Turun patteristoon siirtynyt vääpeli Aarno Niemi; Kev.Psto 14:ssä hän sai tehtäväkseen toimia patteriston vääpelinä. Tunsin hänet Tyrväältä saman kylän poikana. Hänen isänsä oli perustanut Tyrväänkylään jolloinkin 1900-luvun lopulla puutyötehtaan, josta kylän nuoret aikanaan saivat ensimmäiset palkkarahansa.

Itse olin toiminut Turun patteristossa

Tapparin lobko, Taipaleenjoki 1942: Tykkien perussuunnan määrääminen suuntakehän avulla. Kuvassa patteriupseeri sekä laskijat Aarne Hietanen ja V. Nieminen. Hietanen valittiin Tampereen kokouksessa 1945 osaston yhdysbenkilöksi.

patteriupseerina ja tulenjohtajana, mutta Vuosalmen taistelujen jälkeen, heinäkuussa 1944 sain komennukset patteriston adjutantiksi. Siitä alkoi hyvä yhteistyömme joukko-osaston yleisten asioiden hoidossa. Rintamatehtävistä Kev.Psto 14 syyskuussa siirrettiin Rautjärvelle, uuden rajan tuntumaan. Yhteinen työpaikkamme oli Vilakkalan kylän Suopellon talossa.

Syksy kului – kuten valokuvat kertovat – kirjoituspöydän ääressä, puutarhan antimia maistellen, maataloustöissä, kantiinikäynneissä ja elämää rauhassa maistellen. Marraskuussa alkoivat kotiuttamiset: Turussa tykkien, ajoneuvojen ja varusteiden sekä asiapapereiden luovutus. Lopulta passi käteen. Sen tyrvääläisenä sain Vammalassa, puolustusvoimien leimalla varmennettuna 22. 11. 1944. Tämä kaikki oli oleva pohjaa tulevalle Kevyt Patteristo 14:n aseveljien kokouksille.

Tässä kirjoituksessa mainitut tiedot pohjautuvat suurelta osin Toivo Pohjan muistiinpanoihin ”Pöimintoja jatkosodan aikaisen Kevyt Patteristo 14:n rauhanaikaisesta toiminnasta”.

Tampere

Jälkeenpäin ajatellen on hämmästyttävää, että jo vajaan vuoden kuluttua

armeijan kotiuttamisesta lehdissä julkaistiin ilmoitus, jossa tiedotetaan, että Kev.Psto 14 (5980, 5982, 5983 ja 5984) kokoontuu toveri-iltaan Tampereelle lokakuun 13. päivänä 1945 Liikeväen kerhoon Sukkavartaankatu 8. Osanotosta (250 mk/hlö) ilmoitettava G. Ekolalle; yhteismajoituskin järjestettävissä. ”Toivotaan runsasta osanottoa – Toimitsijat.

Tilaisuuteen saapui puolensataa osanottajaa. Kokous ei ollut pelkästään ”toveri-ilta”, vaan tarmokkaasti päätettiin järjestäytyä. Ensinnäkin päätettiin nimetä yhdyshenkilöt Turkuun, Tampereelle ja Tyrväälle. Yhdyshenkilön tehtävänä olisi omalla paikkakunnallaan koota ”toimikunta” silloin, kun hänen kotiseudullaan on vuoro olla tilaisuuden isäntänä.

Toisekseen päätettiin kokoontua jatkuvasti 2–3 vuoden väliajoin. Seuraava aseveli-ilta ”määrättiin” pidettäväksi Tyrväällä. Kokoonkutsujaksi valittiin esikuntavääpeli Aarno Niemi.

Toivo Pohja päättää Kevyt Patteristo 14:n aseveljien syntykokouksen juhlallisesti: ”Korkein johtomme kuitenkin näki hyväksi lähettää Niemen komennukselle, josta ei ole paluuta. Tuntui kuin suunnitelmat jäisivät iäksi toteutumatta”.

Tyrvää

Kestikin melkein neljännesvuosisadan, ennen kuin hanke lähti uudelleen

Sota on loppu 1944. Patteriston adjutantti ja esikuntavääpeli nauttivat syksyn antimista Suopellon talossa Rautjärvellä.

rullaamaan. Varmaan moni aseveli tälläkin välin ajatteli, että "kyllä tarttis..." Tarvittava kipinä löytyi vihdoin kesällä 1969, jolloin monet sodanajan yksiköt viettivät sodan päättymisen 25-vuotismuistoa. Asialla olivat eritoten Antti Salli ja Uolevi Knuutti, jotka toivat julki ajatuksensa, että "olisihan meidänkin patteristomme muistamisen väarti". Ja niin ryhdyttiin tositoimiin.

Aluksi kaavailtiin, että aseveli-ilta järjestettäisiin Turussa. Turkulaisilta patteriston miehiltä ei kuitenkaan saatu vastakaikua. Tyrvääläiset eivät antaneet periksi. Asialle pantiin Uolevi Knuutti, jonka laittamaton vaihtoehto oli: "ellet saa siellä Turussa toimeksi, niin me järjestämme veljien tapaamisen täällä Tyrväällä tai Vammalassa". Se oli sitten "sellainen pakkopeli", että oli ryhdyttävä puuhaan. Uolevi Knuutti, Antti Salli ja Toivo Pohja järjestivät tapaamisiaan hyvin usein – mukana myös Olli Vilpala. Kokouspaikat arvioitiin tarkoin, ja Ellivuoren ja Tampereenkin hotellien jälkeen päädyttiin Vammalan Seurahuoneeseen.

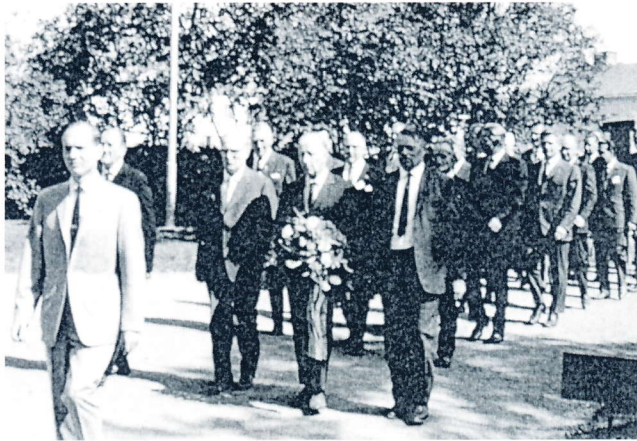
Lehdissä julkaistiin ilmoitus otsikolla "Kev.Psto 14 – Turun Patteristo": Illanvietto Vammalassa 6. 6. 1970. Kokoonnutaan sankarihaudalle. Tiedusteluihin vastaa Toivo Pohja. Toimikunta. Ilmoitautumisia ottavat vastaan myös yhdyshenkilöt; Jaakko Vanamo (Turku), Seppe Päivike (Kankaanpää - Tampere) ja Erkki Särkilähti (Pori).

Osanottajia asevelikokoukseen saapui 63 henkeä. Sähkösanoman lähetti Erkki Lautsuo. Seppeleenlaskun jälkeen siirryttiin illalliselle, jossa tervehdyssanat lausui Uolevi Knuutti. Tehtiin päätös, että tulevaisuudessa kokoonnutaan joka toinen vuosi; seuraavan kerran Turussa. Ruokailussa noudatettiin "vuosientakaisia muotoja": tukevaa hernesoppa kenttäpakista syöden. Tarjoilun hoiti asiantuntevasti patterin entinen muonanjakaja Kalle Kallio. Patteriston historiikin esitti Jaakko Vanamo.

Turku

Tarvetta aseveljien tapaamiseen esiintyi myös Turussa, Kev.Psto 14:n perustamiskaupungissa. Toivo Pohja mainitsee muistikirjassaan, että sodan päättymisen ja joukkojen kotiuttamisen jälkeen oli Turussa hyvin suppeasti, suusta suuhun menetelmällä ilmoitettu patteriston aseveli-illasta joskus vuosien 1944–1945 taitteessa. Tilaisuuden ohjelmasta ja osanottajamäärästä ei ole tarkempia tietoja.

Mustaa valkoisella on kuitenkin Turussa, Ravintola Itämeressä 22. 3. 1952 pidetystä tilaisuudesta, johon osallistui parikymmentä Kev.Psto 14:n entistä upseeria. Tapahtumasta on jäljellä kak-

Patteriston aseveljet kokoontuivat 1970 Tyrvään kirkolle muistamaan kentälle jääneitä. Ensimmäisessä rivissä seppeleen laskijat Tauno Sankari, Erkki Särkilähti, Toivo Pohja ja Paavo Intti. Edessä Kalevi Piha.

Hotelli Seurabuone 1970: Veljesillan arvokkaasti painetun ohjelman toisena numerona mainittiin "Jonosoppa", ja sitä kuvassa olevat tykkimiesveteraanit pakkii kädessä jonotavat, muonamestarina Kalle Kallio.

si sähkettä, joissa Armo Kaijanen sanoo: "Tänä iltana matkalle lähtevänä esitän parhaat terveiset koko poppoolle" ja Kalevi Piha: "Täyspanoskranat-teja herkkinä koko iltä". Sanomat heijastavat tarvetta yhteydenottoon ja aseveljeyteen.

Varsinainen asevelikokous järjestettiin Turussa 25. 5. 1973, mutta ei ilman kipuja. Tuli syksy 1972. Toivo Pohja kirjoittaa muistikirjassaan: "Kaksi vuotta oli jo kulunut Vammalan aseveli-illasta ja Vammalan seudun veljet olivat kovasti kylänkipkeitä. Mutta kulttuurikehdosta ei kuulunut hiiren hiiskahdustakaan". Puhelinviestejä Turkuun: "määräaika on jo lopussa". Eivätkö he kykene vai eivätkö he halua! Lopuksi sovittiin, että "siirretään hommeli eteenpäin".

Heti alkuvuodesta 1973 alkoi Vammalan seudulla, "yhdysmiesten painesäiliössä olla liikaa ilmakehiä". Päätettiin "tönäistä turkulaiset hereille kesken makeiden talviunien". Jälleen tuloksettomia puhelinsoittoja Turkuun, "ei asia oikein tahtonut iskeä tulta Turussa päin".

Vammalassa ei niin vain vielä luovuttu turkulaisia pommittamasta. Toivo Pohja jatkaa: "Uolevi tiesi, että prof. Piha on Vaasasta muuttanut Turkuun ja niinpä hän otti yhteyttä Kalevi Pihaan. Uolevi oli osunut oikean kohteeseen. Tuntuu, että Turussa alkaa tapahtua. Ja turkulaiset veljet panivat toimeksi".

Turussa koottiin 7-henkinen aseveli-

toimikunta valmistelemaan "asevelipäivää", joka järjestettäisiin Turun Upseerikerholla 25. 5. 1973. Toimikunnan kokoonkutsujana oli Kalevi Piha. Kutsu tilaisuuteen julkaistiin sekä maakunnallisissa että valtakunnallisissa lehdissä. Kokouksen osallistujien määrä oli 71 henkeä. Muistotilaisuus oli Turun Sankarihallilla, jossa puheet kentälle jääneille piti Antero Levanto. Esitelmän Kev.Psto 14:n osuudesta sotatoimissa 1941–1944 piti Keijo Heikola; esitelmä on julkaistu kirjana.

Kev.Psto 14:n Aseveljet 30 vuotta

Patteriston säännöllinen asevelitoiminta on tänä vuonna kestänyt 30 vuotta. Jos mukaan lasketaan ensimmäinen kokous Tampereella, vuosia kertyy 55 ajastaikaa. Toiminnan pysyvä käynnistäminen otti oman aikansa, mutta kahdessa ensimmäisessä (1970 ja 1973) luotiin ne puitteet, joiden mukaan edelleenkin toimitaan. Varsinaisia asiapapereita ei tällaisessa vapaaehtoisessa toiminnassa alkuvuosina juuri synny, mutta onneksi on tallella Toivo Pohjan muistikirja. Hänen ilmeikästä kieltään on nautinto lukea. Lopuksi Tyrvään murretta Toivo Pohjalta 30 vuoden takaa:

"Nij ja ste me, taikka meitistä ne joka sillon on tämmöten tillaisuuden isäntinä, näytämme teitille Kynin Valpurin asun paikan."

Vanhaa musiikkia Sastamalan kirkossa

*Tarja Helläkosken
suunnittelema puku.
Kuvassa Marianne
Hesthammer.*

Vammalan vanhan musiikin päivät – Sastamala Gregoriana toteutettiin keuhällä 2000 jo viidennen kerran. Keski-ikäinen kirkko, vanha musiikki ja uskomaton akustiikka ovat ihastuttaneet kuulijoita Rautaveden kulttuurimassassa. Monet uskolliset ovat tulleet joka vuosi nauttimaan musiikista, jonka juuret ulottuvat vuosituhannen taakse.

Sastamala Gregoriana tapahtuma kurssineen ja konserteineen on tuonut oman värisävynsä Suomen musiikkikesän kirjoon. Vuosien aikana on konserteissa esiintynyt kymmeniä vanhan musiikin taitajia niin kotimaasta kuin ulkomailtakin. Mestarikursseille osallistuneet 80 kurssilaisista ovat saaneet muusikon taipaleelleen uusia matkaveitä - kokeneempien mestareiden näkökulmia. Festivaali on alusta pitäen keskittynyt enemmän laatuun kuin määrään ja tämä lähetymistapa on ollut onnistunut. Suuren yleisön tietoisuus Sastamala Gregorianan olemassaolosta on vuosi vuodelta lisääntynyt ja yhä useammat ovat löytäneet tiensä konsertteihin, viiden vuoden aikana noin 6500 henkilöä.

Mistä kaikki alkoi?

Sastamalan kirkon upea akustiikka on sykehdyttänyt monia ihmisiä. Tar-

vittiin vain gregoriaanisen musiikin nousu – esityspaikka meillä jo oli. Ensimmäiset tuumataalkoot pidettiin Ellivuoren Ben Laurentin, Karkun evankelisen opiston Maiju Vuorenojan ja Urpo Vuorenojan kesken. Tavoitteena oli saada syntymään konsertti- ja koulutus-tapahtuma.

Helsingin seudulta löytyi laulutaiteilija Kari Kaarna, joka innostui asiasta. Ensimmäinen tapaaminen oli 29. 3. 1995. Karkun evankelisen opiston kokouksessa 20.4. olivat mukana Ben Laurent Ellivuoresta, Lauri Pavio ja Maiju Vuorenoja Karkun evankelisesta opistosta sekä Kari Kaarna. Tuolloin päätettiin järjestää ensimmäiset vanhan musiikin päivät 30.7.-3.8.1996 ja kutsua esiintyjäksi ja mestarikurssin opettajaksi laulutaiteilija Paul Hillier USA:sta. Neuvotteluja käytiin myös Vammalan kaupungin ja kulttuuri-toimenjohtaja Ilpo Tiitisen kanssa. Tapahtuman nimeksi tuli Vammalan vanhan musiikin päivät - Sastamala Gregoriana ja sen taiteelliseksi johtajaksi diplomilaulaja Kari Kaarna.

Gregoriaanisen laulun yhtye Cetus Noster piti elokuussa 1995 harjoitusleirin Karkun evankelisessa opistossa ja konsertin Sastamalan kirkossa. Tässä yhteydessä julkistettiin seuraavan kesän Sastamala Gregoriana tapahtuma.

Tärkeä merkitys oli uudelleen toimintansa aloittaneella Karkun Matkailuyhdistyksellä, nykyään Sastamalan Matkailuyhdistys, joka otti yhdeksi tavoitteekseen Sastamala Gregoriana? tapahtuman järjestämisen. Mestarikurssi kuului Karkun evankelisen opiston ohjelmaan.

Tapahtuman suunnittelussa oli suurenä apuna toimittaja Lili Wessman, joka teki tuotantosuunnitelman. Hänen

*Paul Hillier ja
Andrew Laurence King 1996.*

panoksensa oli ensiarvoisen tärkeä markkinoinnin, esitteiden, aikataulun ja rahoituksen toteutuksessa. Julisteen aihe saatiin Ilkka Taiton kirjasta Documenta Gregoriana ja se on alkulehti Pyhän Henrikin legendan sävellyksestä.

Ensimmäinen vuosi 1996

Sateinen kesä ja rahoitusongelmat saivat järjestäjien vatsan pohjassa aikaan melkoista värinää, mutta ensimmäiseen konserttiin saatiin kaikki kuntoon. Esiintyjinä olivat yhtyeet Cetus Noster, Lumen Valo, Battalia soitinyhtye, Paul Hillier ja Andrew Lawrence King ja viimeisenä konsertoivat mestarikurssilaiset. Tapahtumaan liittyivät myös gregoriaanisen musiikin asiantuntijan Ilkka Taiton luento Karkun keskiaikaiset pidot, joissa esiintyi laulu-yhtye Köyhät Ritarit.

Vanban vokaalimusiikin mestarikurssi luuttutaiteilija Michael Fieldsin johdolla 1997.

Toinen vuosi 1997

Kesän konsertoijat olivat Cetus Noster, A-men, Ring, Battalia soitinyhtye ja Ring sekä Vanhan vokaalimusiikin mestarikurssi luuttutaiteilija Michael Fieldsin johdolla. Kesän ilmeen täydensivät Tarja Helläkosken suunnittelemat asut, joihin saivat pukeutua lipunmyyjät ja muut asiakaspalvelijat.

Hildegard von Bingenin kunniaksi mestarikurssilaiset esittivät Ordo Virtutumia 1998.

Kolmas vuosi 1998

Kesä oli Hildegard von Bingenin syntymän 900-vuotisjuhlaa ja sen kunniaksi mestarikurssilla harjoiteltiin hänen teostaan Ordo Virtutum, maailman ensimmäinen oopperasävellys, opettajina Michael Filelds ja Ansy Boothroyd.

Kesän konsertoijat olivat yhtyeet Vox Silentii, Lumen Valo, Battalia soitinyhtye ja Art Trombo, Diadema ja Oliphant. Mestarikurssi esitti Ordo Virtutumia, jossa esiintyivät myös Ansy Boothroyd ja Michael Fields. Lisäherkuna kuultiin vielä Lakeuden kamariorkesterin ja Radion Kamarikuoron esittämänä Mozartin Requime.

Neljäs vuosi 1999

Neljäntenä vuonna siirryttiin englantilaisen sopraano Evelyn Tubbin aikaan. Hän aloitti konserttisarjan ja valloitti kuulijat esittämällä musiikillisia mietteitä omistamisesta, luopumisesta ja rauhasta säestäjänä luuttutaiteilija Michael Filelds. Muut esiintyjät olivat Sibelius-Akatemina vokaaliryhtye, tenori Topi Lehtipuu, sopraano Tuuli Lindberg, ja Battalia-yhtyeen continuo ryhmä, La Compagnie Inégale sekä mestarikurssi opettajansa Evelyn Tubbin johdolla.

La Compagnie Inégale 1999.

Solistisia esiintyjä Evelyn Tubb, Michael Fields, Ansy Boothroyd.

Viides vuosi 2000

Tapahtumamme ja Sastamalan kirkon upea akustiikka on ihastuttanut kuulijoiden lisäksi myös esiintyjä. Viidennen vuoden kunniaksi halusimme tuoda estraadille taiteilijoita aikaisemmilta vuosilta. Niinpä konserteissa esiintyivät Evelyn Tubb, Michael Fields, Ansy Boothroyd, Battalia-soitinyhtye, Cetus Noster sekä uutena eestiläinen

vanhanmusiikin yhtye Rondellus. Juhlavuoden kunniaksi järjestimme ilmaisen konsertin, Hiljaisuuden lauluja, joita esitti yhtye Vox Audiens. Tämä oli menestys ja täytti koko Sastamalan kirkon!

Vuosien varrella tapahtumamme toteuttamisessa on ollut mukana lukuisa joukko talkoolaisia ja muita tukijoita. Ilman heitä olisimme olleet pulassa. Avustusta on saatu seuraavilta julkisilta

tahoilta: Vammalan kaupunki, Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto, Turun ja Porin läänin sekä Pirkanmaan taidetoimikunta, ESEK, Kirkkohallitus, Karkun seurakunta. Kahtena ensimmäisenä vuotena saimme myös EU-tukea, jota haettiin Satakunnan maaseutuelikeinopiiriin kautta. Taiteellisenä johtajana on ollut koko ajan diplomi-laulari Kari Kaarna.

Tiedotusvälineet ovat kiittävästi huomioineet tapahtumamme ja tähän loppuun osia Aamulehden päätoimittajan Matti Apusen jutusta (25. 7. 2000 Kulttuuri/Ilmio): "Vammalan Sastamala Gregoriana on Suomen viehättävimpiä kesäfestivaaleja. Sen viehätys perustuu miljööseen, konserttipaikkaan ja järjestykseen, jotka ovat vähäeleisiä mutta tyylikkäitä. Sastamalassa ei myydä makkaraa, olutta tai t-paitoja.

Vanha musiikki ja keskiaikainen kirkko kuulostaa yhdistelmältä, joka imee mehut sitkeästäkin kulttuurin kullattajasta. Tämä pätee oikeastaan vain kirkon kapeisiin penkkeihin – Sastamalan rakennuttajat halusivat istuttaa kansaan katumusta eikä viihtymystä.

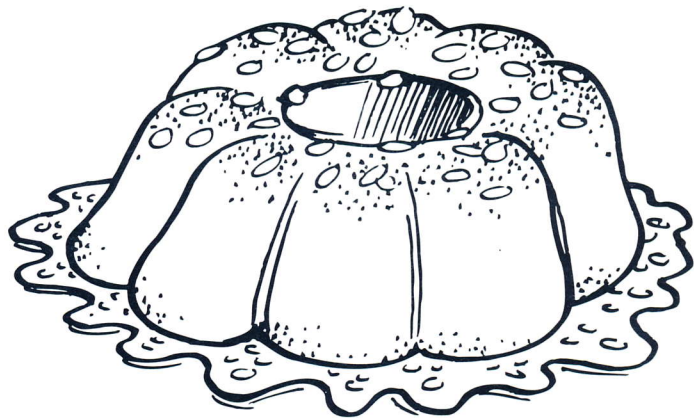
Kaiken kaikkiaan Sastamalassa on jotain henkisyttä. Karkeatekoisen kaulan kirkon penkillä tulee tunne, että kyse ei ole pelkästä kulttuurisesta jälki-istunnosta, jokavuotisesta istumauhrista, joka sivistysporvarin on kesäjuhilla annettava."

Taidatkos sen paremmin sanoa!

Fanny Wanhakulku (Leipuri)

Kanelikakkuja

500 gr. vehnä jauhoja
212 gr. voita
212 gr. sokeria
2 munaa
2 ruokalusikallista kermaa
2 teelus. kanelia
1 teelus. hirsvarsensuola
1/2 kup. mandellia
1 munanruskuainen voitelemiseen.

Woi pestään ja hierotaan sokurin kanssa vaahdoksi. Lisätään munat erikseen vatkattuina. Lisätään kaneli, kerma, hirsvarsensuola ja viimeksi jauhot. Sekoitetaan oikein hyvin. Pannaan taikina leivinpöydälle ja kaaviloidaan siitä ohut kakku. Otetaan vormulla pyöreitä kakkuja, voidellaan ne munanruskuaisella ja ripotetaan sokuria päälle sekä asetetaan mantelin puolisko joka kakun päälle. Paistetaan pellillä noin 10 tai 15 minuuttia. (riippuu uunin lämmöstä).

Suodenniemellä Kulun pirtissä 15 p. heinäk. v. 1907

Taimin himmeleissä hohtaa oljen kulta

Taimilla ei ole varmaa muistikuvaa siitä, milloin hän ihastui himmeleihin ensimmäisen kerran.

"Valokuvat paljastavat ja oma muistinkin, että se tapahtui ihan nuorena", hän sanoo.

Syntyjään karjalainen Taimi kertoo tulleen Tottijärvelle Suoniemen kautta. Koti perustettiin valoisaalle mäelle peltoaukeaman laitaan.

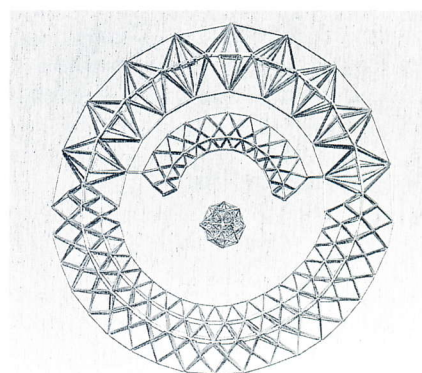
Kiinnostuksessa himmeleihin tuli monen kymmenen vuoden paussi, kun neljän lapsen kasvattaminen sekä karja- ja maataloustyö veivät emännän ajan.

"Kun lapset olivat lentäneet maailmalle ja jäin yksin mieheni kuoltua, harrastus elpyi."

Harrastuksen parissa aika kuluu rattoisasti ja hienoin tuloksin. Taimi tekee olkitöitä myös myytäväksi.

Töistä taukoa ottaessa voi käydä vaikkapa pojan perheessä Vammalassa tai oman seurakunnan tapahtumissa.

*Taimi Naskali
Nokian Tottijärveltä
osaa käsitellä olkea.
Hänen taitavissa
sormissaan
olkipaloista syntyy
kultainen
olkikruunu,
himmeli.*

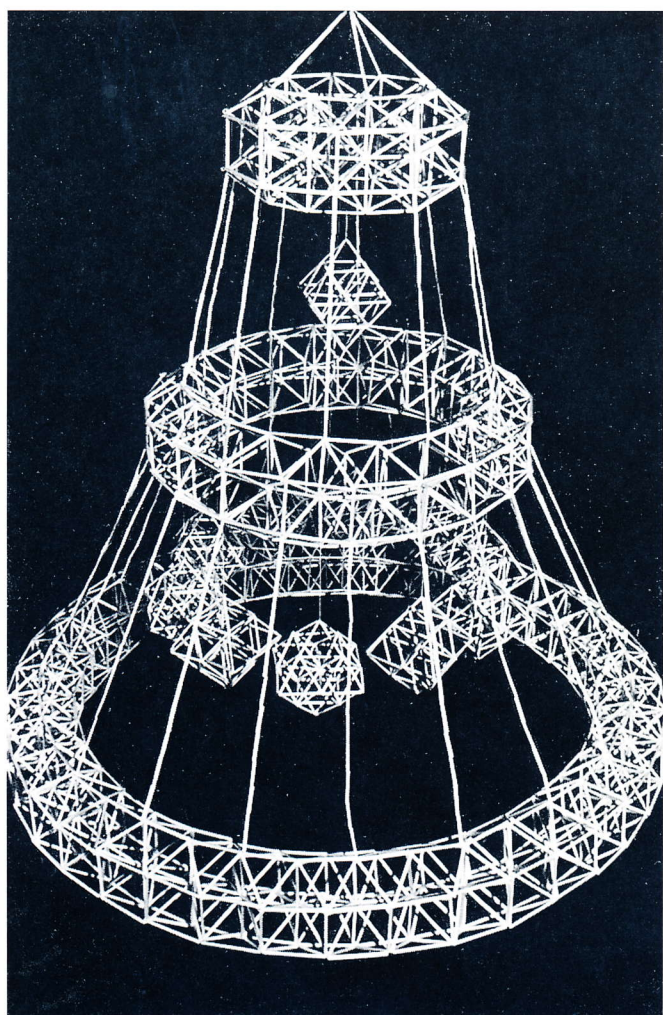
Kookkaan olkikoristeen nimi on Ajatuk-
sen helmi. Kuva Brita Santala.

Olki omalta maalta

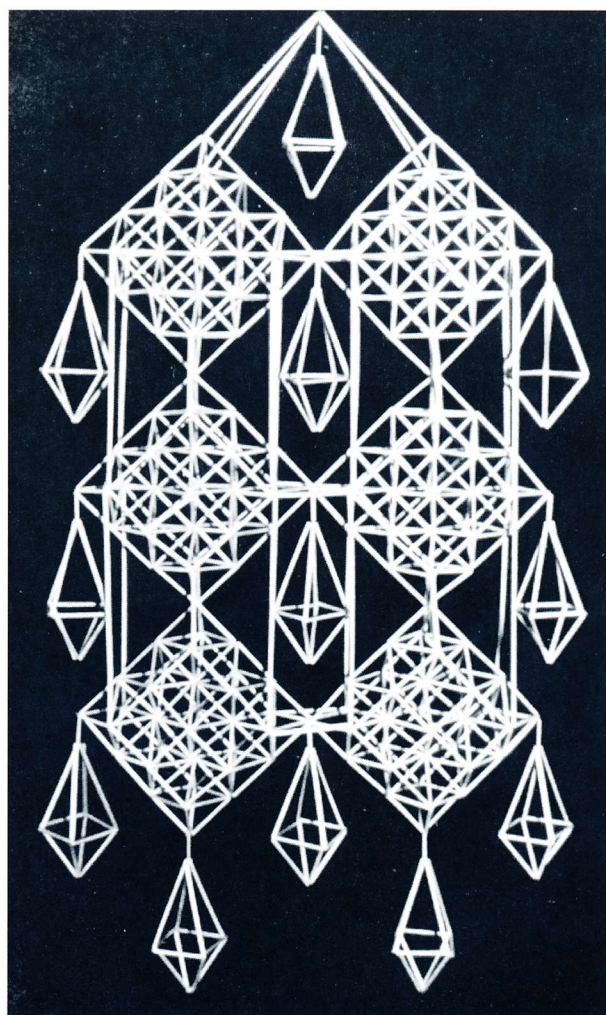
Vaikka tilan pelloilla on vuokraisan-
tä, Taimi Naskali saa himmeleihin tar-
vitsemansa oljen omalta pelloilta.

"Viime syksynäkin kylvin himmeli-
ruista", hän kertoo.

Oljen käsittelyssä on tärkeää, että ol-
ki kuivataan hyvin. Homehtua olki ei
saa. Työn alkaessa olki perataan ja kat-

Himmeli, olkikruunu, oli alunperin
jublapaikan koriste. Kuva: Mikko Naskali

Himmeli on hyvin säilytettynä kestävä,
monivuotinen koriste. Kuva Mikko Naskali.

kotaan olkisolmujen yläpuolelta. Tässä vaiheessa pitää haurasta olkea hieman kostuttaa.

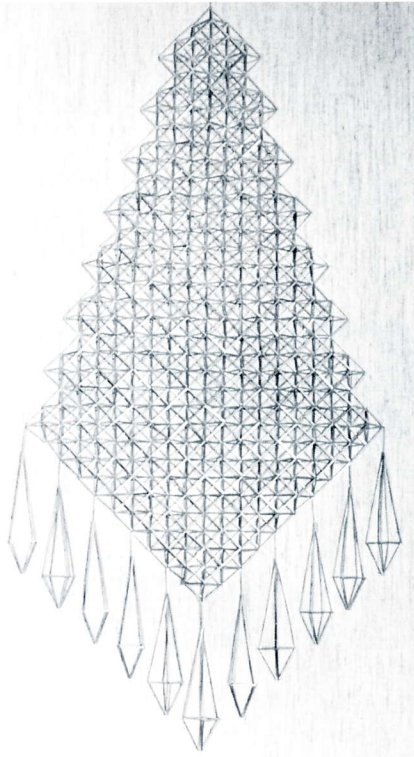
Taimi sanoo kutovansa himmeliä kuin verkkoa. Se, paljonko olkipaloja kuhunkin himmeliin tarvitaan, riippuu mallista. Kun himmelissä on parituhatta olkipalaa ja joka pala käy tekevissä käsissä useamman kerran, työtunteja kertyy paljon. Neulan ja langan vahvuus määräytyy oljen vahvuuden mukaan.

Luovan taiteilijan teokset

Taimi Naskali on tutkinut oljenkäytön ja himmeleiden historiaa ja kiinnostunut myös muiden alan taitajien töistä.

”Himmeli on tullut meille Euroopasta Ruotsin kautta 1800-luvulla. Perinteisesti se on ollut ensin juhlapaikan koriste ja levinnyt siitä sitten koteihin. Nykyisin himmeli mielletään joulukoristeeksi, mutta alunperin se on ollut käytössä kuin mikä hyvänsä taulu tai taide-tekstiili. Himmelin uskottiin tuovan viljelijälle viljaonnea, ja se pidettiin esillä juhannukseen asti eli kylvöajan yli.”

Taimi on himmeliä tekijänä hyvin luova, vaikka hän kutsuu itseään mieluummin harrastajaksi kuin taiteilijaksi. Hän suunnittelee itse himmeliä, mutta perinteisetkin ovat toki tuttuja. Himmeltarpeet ovat Taimin työpöydällä kaiken aikaa. Tänä vuonna hän on ahkeroinut valmistamalla himmeleitä ja

Kyynel on kaunis esimerkiksi ikkunaan sopiva olkkoriste. Kuva: Brita Santala

muuta olkkoristeita marraskuiseen näyttelyyn Nokialla.

”Edellisen näyttelyn jälkeen päätin, etten enää koskaan tähän ryhdy. Himmeliä on vaikea kuljettaa, vaikka osa tekemistäni meneekin kokoon.”

Näyttelytöitä tehdessään Taimia on erityisesti innostanut kookas olkityö nimeltä Ajatuksen helmi.

”Se on ollut tärkein työ, koska sitä kehitellessäni ja tehdessäni olen pohtinut niin paljon”, hän sanoo.

Taimi Naskalin himmeleitä katsellessaan ei voi olla ihastumatta esimerkiksi Kyynel-nimiseen ikkuna- tai seinäkoristeeseen. Hauraista olkipaloista kudottu litteä muoto päättyy kyynelhelmiin. Upeita ovat myös Lintuhäkki, Lintumetsä, Joulukuusi ja Tähtitaivas. Tähdet ja linnut ovat silitettyä olkea.

Olkityö sopii kirkkoonkin

Taimi Naskali on mieluusti opastanut muita himmeleistä kiinnostuneita muun muassa Nokialla ja Vammalassa pitämillään kursseilla. Hän on opettanut työvaiheet myös Liedossa asuvalle tyttärelleen, joka vuorostaan jakaa perinnettä opettamisessaan olkityöpiireissä.

Taimi Naskalin olkitöitä on päässyt myös Tottijärven ja Siuron kirkkoihin sekä Nokian Koskenmäen seurakuntakeskukseen. Tottijärven kirkon kuorissa on kahdentoista himmeliä sarja. Siuron kirkossa on työ nimeltä Katsokaa taivaan lintuja.

Taimi Naskalin ja vammalalaisen Eira Niukkanen yhteinen näyttely Leikattu olki, poltettu savi on Nokian Kerhotalossa 7.–24. marraskuuta 2000. Esillä on olkitöitä ja keramiikkaa.

Heikki Laakso

”Minä hiihtelen hankia hiljakseen”

Vanhempani perustivat vuonna 1947 kaupan, jonka pääartikkelit olivat polkupyörät ja sukset. Tuolloin pyöräkauppiaille oli tarjolla naisten ja miesten pyöriä; suksimyynnissä ostajan sukupuolella ei ollut mallistoa jakavaa merkitystä, asiakkaan pituus oli ratkaiseva.

Vanhempani myivät kahta historiallisen kehityksen tuottamaa esineellistä ilmiötä, jotka ovat käyttäjänsä kanssa käytön aikana teknisessä vuorovaikutussuhteessa. Kulttuurin historiassa sukset ja pyörä ovat aikajanan lähes vastakkaiset ääripäät, ovathan sukset olleet talvikulkuvälineenä nykyisen Suomenkin alueella ainakin 4000 vuotta sitten, polkupyörän yleistymisen

mahdollisti vasta kaupungistuminen ja katujen leventäminen 1800-luvun loppupuolella. Samoihin aikoihin – siis 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä – kansanomaisen hiihtotaito oli ehtinyt rintamailla rappeutua talvisen eränkävynnin ja muun riistanajon vähenemisen vuoksi. Mutta hiihtäjiä ja myös turkiseläisiä hiihtäjättäriä alkoikin yllättäen näkyä kaupunkien metsäkoivissa ja puistoissa; nyt muotitietoisien nuorten talvisena seurustelu- ja retkimuotona. Heidän suksensa olivat jo pienteollisesti tuotettua ja muotoiltua uutta retki- ja latusuksimallistoa. Sirot ”kajaanilaiset”, ”haapavetiset” ja ”porvoalaiset” olivat uutta teollisuusyhteiskunnan kaupunkilaista merkkituotekulttuuria, jonka

rinnalla kotitekoisen leveä ja kömpelö metsäsuksi oli jo sinänsä karkean metsänvaraisen elämänmuodon näköinen ja niin myös jälkeensä jääneisyyden vertauskuva.

* * *

Hiihdosta, hiihtäjästä ja suksista on kirjoitettu runsaasti oppikirjaluonteisia ja historiatieteellisiä artikkeleita sekä teoksia. Esimerkiksi karkkulaissyntyiset Abraham Kollanius ja Pertti Virtaranta osoittavat hiihtoa ilmiönä voitavan lähestyä lainsuomentajan käännoksessä (Maanl. 107) ja perinteentutkijan haastattelussa: (Virtaranta: Vanha kansa muistelee).

Tässä rajaudun lähestymään hiihtoa

tekniikkana, yhtenä teknisen osaamisen muotona. Tekniselle hiihtolenkille lähdän Michel Foucault'in lähettämänä. Hänen, filosofin, tunnetuimpia käsitteitä on "minätekniikka", joka tarkoittaa niitä keinoja ja tekniikoita, joilla huolehdim elämästäni. Niillä ja niiden kautta näen itseni ja muut näkevät minut: jos olen ladulla suksilla niin olen hiihtäjä ja tämän tosiasian kautta näen itseni; mahdolliset kanssahiihtäjät näkevät minut ja tulkitsevat hiihtoni kautta minua hiihtäjänä.

Hiihtotekniikkaa ei ole ennenkuin hiihtäjä oppii sen, ottaa käyttöönsä ja käyttää sitä; hiihtotammeet muuttuvat esineistä tekniikaksi – ellei peräti koneen osiksi – vasta suksen suihkiessa, pääläksen jalkavasti myötäessä ja somman ristikon rytmikkäästi kahahdellensa.

Niin, Monsieur Foucaultin kuvitteellinen lippu heilahtaa ja hanki kutsuu. Nyt on hiihtovuoroni, katsovatkohan menoani hiihtäjät kumpujen yöstä vai autoilijat Punkalaitumen tieltä. Pian pääsen nuoreen sekametsään ja teen latua vanhaa Roismalan talvitien pohjaa seuraten. Foucaultin minätekniikkaa minun piti miettiä ja soveltaa sitä hiihtoon(i), mutta huomaankin ajattelevani kalevalamittaisen lauluston Hiihtävä surma -runoa:

Surma hiihti suota myöten, tauti talvitietä myöten.

Noin pubuvi suuri surma, aika tauti arvelevi

illalla talon takana, talon aittojen välissä:

"Kenenkä . . . ?"

Runotoisinnon jylhä armottomuus häikäisee niin kuin kevätalvinen kylmä taivaansini vain voi. Hiihtäessäni lumi, latu ja suksat loivat henkisel minälle tilan ja mahdollisuuden eritellä talvisen ympäristön miellelyhtymiä ja hiihtävä minä putkahti tietoisuuteen opiskelualjalta mieleenjääneen toisinnon.

Sukset jaloissani, sauvat käsissäni ja hanki allani muokkaavat minusta omanlaisen koneen, joka tiettyjä liikkeitä ja liikesarjoja toistellen siirtää hiihtävää minääni teknisesti eteenpäin. Hiihto muokkaa minää tekniikkallaan, johon omat vaikutusmahdollisuuteni ovat vähäiset. Hiihto vaikuttaa siis minuun, mutta minä en voi vaikuttaa siihen. Ajatelkaamme vaikkapa hiihtäjän yksinäisyyttä: hän on tekniikkoinen koneensa kanssa aina yksin. Mutta sosiaalinen kenttä avautuu hänelle helposti, kukapa meistä jättäisi tervehtimättä metsässä tapaamaansa hiihtäjää; rohkeimmat saattavat puhuakin silloin muutaman sanan. Lisäksi hiihtoasento on käytännössä vain yksi: pystyasento (muunkaltaisia hiihtomalleja näem-

me joskus jyrkässä mäessä, mutta ne ovat poikkeuksia).

Tulen metsästä valmiille ladulle ja vauhti paranee. Lamminsuon metsätie jää oikealle. Vinhan alamäen jälkeen viivähti mielessäni laulu. Jänöjussin mäenlaskusta, jossa reippaan uhmakas (jäniksen)poika tahtoi näyttää hiihtotaitonsa "jos mulla olisi suksat vaan". Hiihtäjä voi yksin tuntea vauhdin hurman; hän pääsee kokemaan vauhdista aiheutuvan aika- ja etäisyysuhteiden vääristymän. Kokemus voi olla hänelle teknisesti ja henkisesti niin nautinnollinen, että hän voi yrittää kasvattaa nautintoa lisäämällä vauhtia tai hiihtomataa. Fyysisen kunnon salliessa kenties molempia. Voisimme alkaa jo muotoilemaan oletuksenpoikasta: Hiihto on ehkä ensimmäisiä välinetknisiä liikkumismuotoja, joka on tuottanut osajalleen yksityisen nautinnon vauhdista. Nykyisen Suomen alueella on tunnettu suksat – sanana, välineenä ja tarkoitteena – jo kivikaudella ja muinaistenkäin hiihtäjien pontimena on ollut liikkuksen nopeus suhteessa johonkin (tässä: metsästettävään riistaan).

Niin, ja ajatelkaamme vaikkapa vain yhtä oletusta Suomi-nimen alkuperästä: *suomussekä* on vanha kiertoilmaisu, jota on käytetty ainakin karhusta, ehkä muistakin suurpedoista. Suomi tai suomi tarkoittaa karvaa, turkkia ja kalannahkaa. Martti Haavio ajatteli siitä johdetun muinaisen Suomen maakunnan – siis Varsinais-Suomen – väestön omaileimainen nimi 'suomalainen'. He puheutuivat talvella turkiksiin ja kesällä kalannahkaksiin vaatteisiin.

Mutta ilman hiihtomiehiä turkisten hankinta olisi jokseenkin mahdotonta eikä talvikalastukseen kävisi kuinkaan puhumattakaan eränkävinnistä. Onpa suksi- ja hiihtotekniikka sovellettu kesäkäyttöönkin; nevasuksilla on haettu karjalle heinää rannoilta ja soilta.

Kansanrunouden tutkija Jouko Hautala on klassisen kauniissa toisintoerittelyssään Hiiden hirven hiihdäntä (1947) tulkinnut kymmenistä eri kertojien runokatkelmista alkumuoto-oletuksen. Siinä mies rakentaa kauan epäparisia suksia, lylyä ja kalhua. Saatuaan ne valmiiksi hän lähtee hirven hiihdäntään ja kehuu, että metsässä ei ole sitä otusta, jota hän ei suksillaan saavuttaisi. Mutta Hiisi sattuu kuulemaan kehumisen . . .

* * *

Sukset ja hiihto ovat kiinni historiois- saan, kuten kaikki merkitykset, ilmiöt ja esineet. Hiihdon ilmiöluonne perustuu sen nopeuseroon, yksityiseen osamiseen ja kätevyteen suhteessa muuhun liikkumiseen. Sukset ja sauvat ovat koneen osat, joista tulee välineellinen

osa (minä)tekniikasta käytettäessä. Koneen, sen käyttäjän ja ympäristön suhde on aina historiallinen ja sen muotoutumiseen on vaikuttanut käyttäjän aktiivisuus, mutta myös vallitseva yhteiskunnallinen ja materiaallinen tilanne – sekä tietysti luonnon olosuhteet. Hiihtäjän dynamiikka liittyy yhteen luonnon ja koneen, jolloin hänellä on hallinnassaan ne mahdollisuudet, jotka teknologia antaa käyttäjälleen.

Eeva Niinimäki

Vanhanaajan jouluku

Oli elävät kynttilät kuudessa ennen, ne hämärään pirttiin tunnelman loi, kirkas tähti latvassa loisti, lapset vierellä unelmoi.

Pirtti oli pesty puhtaaksi aivan, lorvilla oikein se kuurrattiin, kaapin kätöistä liinakin löytyi, joka sitten pöytään levitettiin.

Puhtaat, pitkät rukiinoljet vaihdettu oli sänkyihin, illan tullen nukkuessa niissä riihen tuoksu oli vieläkin.

Kuuran peittämä savusauna oli aikaisin laitettu lämpiämään, harras tunne valtasi mielen mennessä saunan hämärään.

Joululehdet luettiin tarkkaan, ne opettajalta tilattiin, ruokailun jälkeen sitten yhdessä joululauluja laulettiin.

Karjakin nautti joulustansa, ylimääräiset heinät sai, polle hirnahti pilttuussansa, kaurat sillekin annettiin kai.

Niin oli ennen, nyt on toisin, joulu on joulu kuitenkin, kynttilät loistaa lämpöisin liekein niin kuin aina ennenkin.

Veljekset Karhumäki Oy, n:o 4613, kuvaus 1948.
Vammaskoski ennen voimalaitoksen rakentamisesta johtuvaa ruoppausta. Näkyvissä Koskenkari ja uittopuomeja.

Raimo Lahtinen

Veljekset Karhumäki Oy:n ilmavalokuvakortit Vammalan keskustan alueelta

Veljekset Karhumäki Oy, n:o 7429, kuvaus 1950.
Etualalla Kaalisaaren kenttä ja paviljonki.

Veljekset Karhumäki oli merkittävin ja pitkään ainoa il-mavalokuvausta järjestelmälli-sesti harjoittava yritys Suomes-sa. Se aloitti lentotoimintansa 1920-luvulla ja saman vuosi-kymmenen lopulla, vuonna 1929 otettiin ensimmäiset il-mavalokuvat. Kuitenkin vasta vuonna 1933 yritys alkoi myy-dä numeroitua sarjaa musta-valkoisia il-mavalokuvakortte-ja. Ainakin osa näistä oli ku-vattu jo aikaisempina vuosina, osa mahdollisesti jo 1920-lu-vun puolella. Vuosittaisten ku-vausten määrä vaihteli run-saasti. 1930-luvun paras ku-vausvuosi oli 1935, jolloin ku-vattiin yli 1200 kohdetta. Sota-vuosina kuvaukset luonnolli-sesti keskeytyivät, mutta jat-kuivat vuonna 1948. Kuiten-kin sotien jälkeen tehtiin vielä runsaasti lisäkuvia ennen sotia otetuista negatiiveista.

1950-luvulla päästiin useana vuonna yli 1400 kuvauksen.

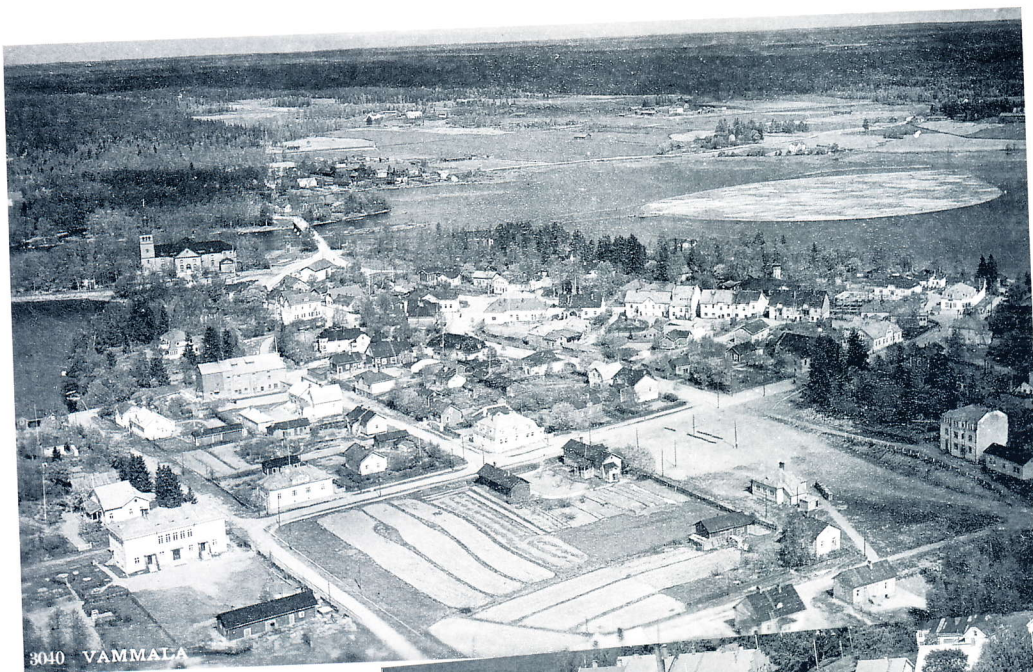
Mustavalkoisten kuvien vuosittaiset määrät alkoivat vähentyä 1960-luvulla, jolloin rinnalle tulivat värikuvat vuonna 1961. Viimeiset mustavalkoiset kuvat otettiin vuonna 1971 ja värikköiset 1975. Kuvia otettiin kautta maan, Hangosta Petsamoon ja Vaa-sasta Viipuriin, yli 400:lta paikkakunnalta ja kaikkiaan n. 40000.

Kuvien numerointi on negatiivinumerointi ja koska kai-kista negatiiveista ei valmistet-tu myyntiin asti kortteja, nume-rot eivät kerro erilaisten korttien yhteismäärää.

1930-luvulla kuvattiin lasi-negatiiveille ja kuvat tehtiin pinnakkaiskopioiden. Alkuai-koina kortit tehtiin 9 cmx14 cm kokoisina. Negatiivikoko oli niin suuri, että samasta negatiivista tehtiin vielä myö-hemmin suurempaa 10x15 ku-vakokoa. Mustavalkoisista il-mavalokuvista tehtiin 1930-lu-vulta aina 1960-luvulle 9x14 kuvakokoa, vuonna 1958 rin-nalla alettiin valmistaa 10x15 kokoa. Värikuvat tehtiin 10x15 koossa.

Aloittaessaan il-mavaloku-vien ottamisen yrityksen nimi oli Veljekset Karhumäki, vuonna 1939 siitä tuli Veljek-set Karhumäki Oy ja vuonna 1963 T:mi Karhumäki.

Vammalan keskusta-alueelta

*Veljekset Karhumäki,
n:o 3040, kuvaus 1937.
Aittalabden koulu,
nykyisen torin seutua.*

*Veljekset Karhumäki Oy,
n:o 12186, kuvaus 1956.
Torin seutua, toripäivät,
linja-autolaiturit*

tehtyjen erilaisten mustavalkoisten ilmavalokuvakorttien lukumäärä on selvitykseni mukaan 38 kpl. Mustavalkokuvausten negatiivien kokonaismäärää en toistaiseksi Vammalan osalta ole saanut selvitettyä, joten on paljon mahdollista, että uusia korttejakin vielä löytyy. Vanhimmat mustavalkokuvaukset Vammalassa tehtiin vuonna 1934 ja nuorimmat vuonna 1965. Tiedossani olevat kortit kuvausvuosi- ja numerojärjestyksessä ovat:

- 1934 n:ot 520 ja 777
- 1936 n:ot 2991, 2992, 3011 ja 3017
- 1937 n:ot 3040-3042 ja 3257
- 1948 n:ot 4610-4614
- 1950 n:ot 7425-7427, 7429-7430 ja 7432
- 1956 n:ot 12183-12187
- 1958 n:ot 14285 14288
- 1963 n:ot 16851-16856
- 1965 n:ot 18775 ja 18776.

Erilaisten värillisten korttien lukumäärä on huomattavasti pienempi kuin mustavalkoisten, tiedossani on 12 erilaista korttia. Tutkiessani Veljekset Karhumäki Oy:n arkistoa värillisten kuvausten osalta Vammalasta, selvisi, että kokonaiskuvausmäärä on lähes kolminkertainen painettuihin kortteihin verrattuna.

Painetut värilliset kortit ku-

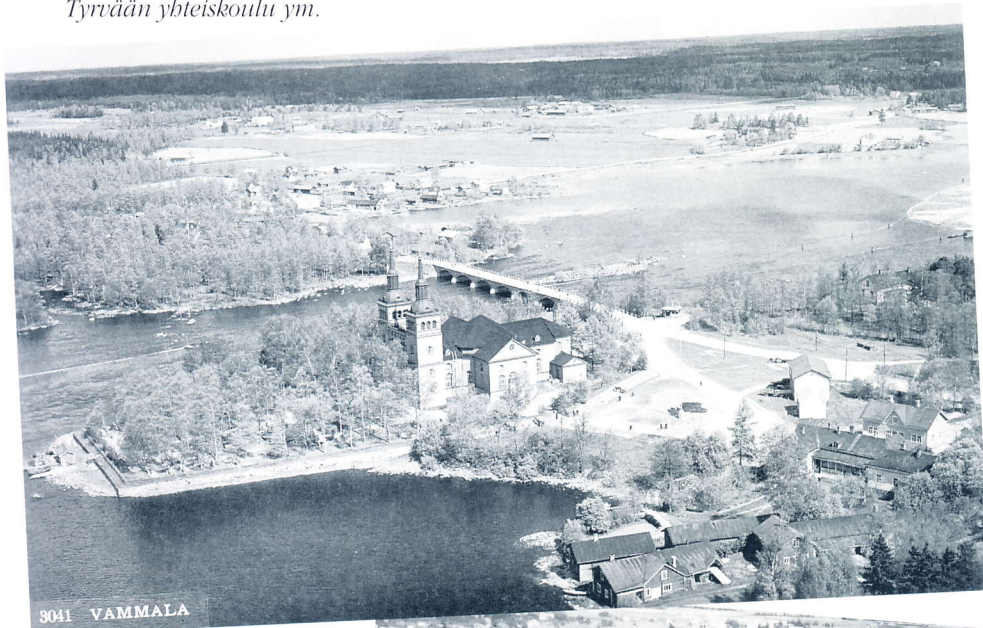

*Veljekset Karhumäki,
n:o 3257, kuvaus 1937.
Pyhän Olavin kirkko,
Kallialan kylän taloja
ja peltomaisemaa.*

*Veljekset Karhumäki Oy,
n:o 4610, kuvaus 1948.
Rautaveden rantaa,
Tyrvään yhteiskoulu ym.*

*Veljekset Karhumäki,
n:o 3041, kuvaus 1937.
Tyrvään kirkko,
Vammaskosken silta,
taustalla pappilan
peltoaukea.*

*T:mi Karhumäki,
n:o 16851,
kuvaus 1963.
Yleisnäkymä
keskustasta torin
seuduilta, mm
"Kiinanmuuri"
näkyä kokonai-
suudessaan.*

vausvuosi- ja numerojärjestykses-
sä ovat:

- 1963 n:o 128
- 1964 n:o 259
- 1965 n:ot 469-471
- 1968 n:ot 1861 ja 1863
- 1970 n:ot 3443 ja 3445
- 1971 n:o 3654
- 1975 n:ot 6597 ja 6599.

Kuvaukset keskittyivät pääosin Vammalan keskustan alueelle, josta onkin otettu yleiskuvia eri puolilta. Löytyy myöskin muutama kuva yksittäiskohteista, Tyrvään kirkkoa ja Pyhän Olavin kirkkoa on kuvattu eri aikakausina. Kuvaukset on tehty lähes 40 vuoden aikana, joten ne antavat hyvän läpileikkauksen Vammalan kehityksestä. Paljon on rakennettu, mutta paljon on myös purettu. Vanhoja kuvia katsellessa tulee väkisin mieleen, että onkohan kaikki purkaminen ollut tarpeellista.

Veljekset Karhumäki Oy järjesti kesällä 1999 näyttelyn Kuoreveden Hallissa teemalla "Ilmavalokuvia Hangosta Petsamoon". Tämän vuoden näyttely oli nimellä "Viimeiset onnelliset kesät", ilmavalokuvia 1930-luvun Suomesta. Esillä oli kuvasuurennoksia eri puolilta maata sekä 1930-luvun rekvisiittaa, äänikuvia Yleisradion arkistosta sekä filmejä Suomen Elokuva-arkiston kokoelmista. Näyttelyssä myytiin myös alkupe-
räisiä Karhumäen ilmavalokuvapostikortteja. Näyttely- ja myyntitoimintaa tullaan mahdollisesti jatkamaan tulevana vuosina.

Lähteet: Ilmavalokuvia Hangosta
Petsamoon. Helena Hänninen 1999.
Raimo Lahtisen korttikokoelma.

Saraparin kaupunki ja Lantulan ämmämarkkinat

Eräitä vanhoja paikannimiä ja eräs tarina Lantulan-Kolimäen seudulta Tyrväässä

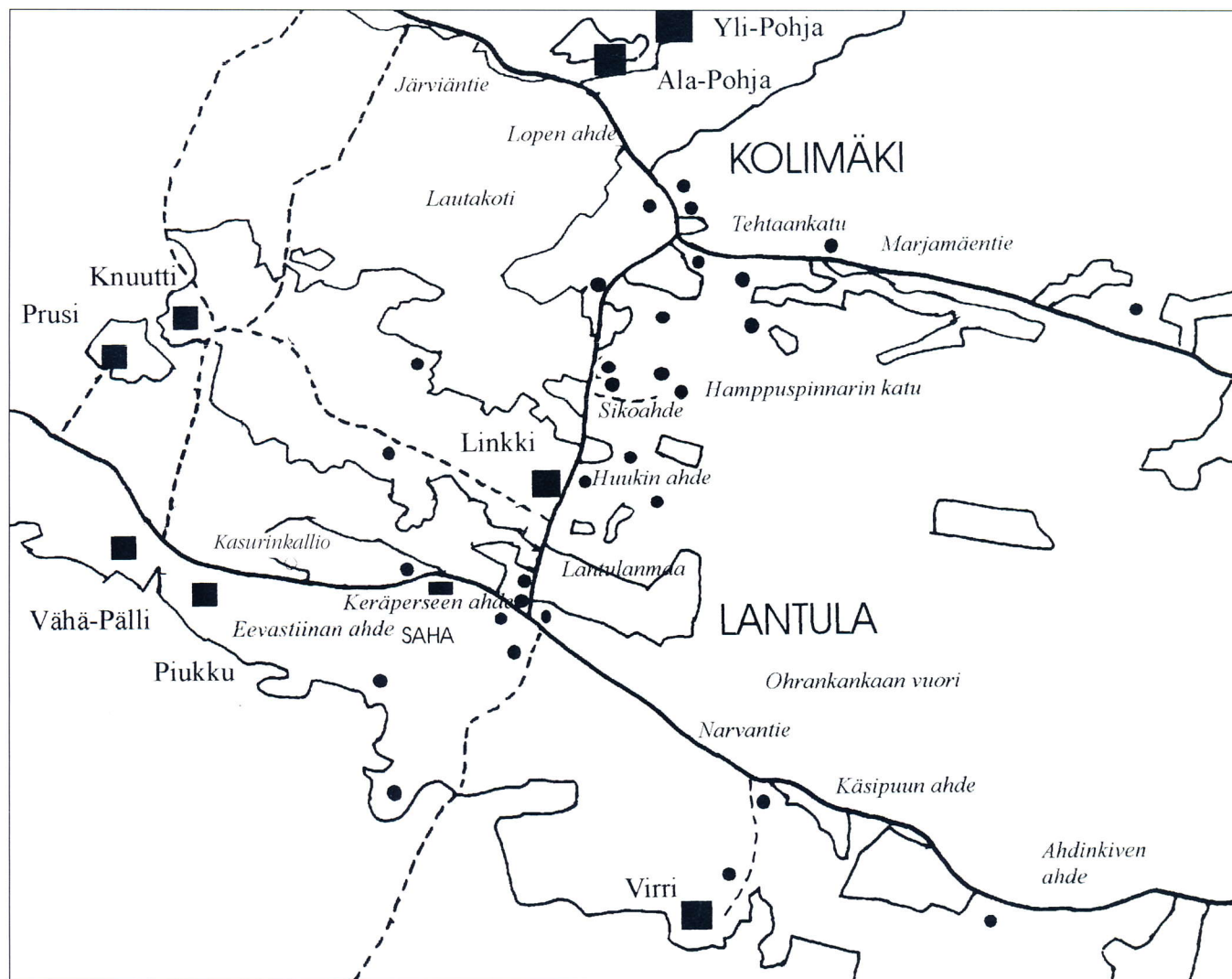
Paikannimilläkin on historiansa, mutta aikojen kuluessa myös niitä koskeva perimätieto häviää. Onneksi niitäkin on kerätty ajoissa talteen. Tyrvään seutu on Kotiseutuyhdistyksen ja muidenkin yhteisöjen ja yksityisten ansiosta kotiseututiedon keruussa varmaankin maan eturivissä. Satakunnan Nuorisoseurain Liitto keräsi muistitietoa 1930-luvulla ja julkaisi niistä osan vuonna 1934 teoksena "Vanhaa Satakuntaa". Nämä kokoelmat ovat nyt Satakunnan Museossa Porissa ja sieltä on peräisin myös Kalle Prusin vuonna 1937 tekemä kirjoitelma "Paikannimistä Lantulan ja Kolimäen seudulta Tyrvään Isojärvel-

lä". Hän ilmoittaa tietolähteikseen Paavo Senbergin, Kalle Lehden ja Kalle Linkin. Kirjoittaja Kalle Prusi oli Prusin talon poika, joka kirjoitteli nuoruudessaan pöytälaatikkoon. Hän suoritti elämäntyönsä varastonhoitajana Tampereella. Paavo Senberg oli puuseppä, joka toimi myös puhemiehenä. Hän asui Hamppuspinnarin kadun kulmassa. Mäkitupalainen Kalle Lehdellä mökki oli Narvantien varrella lähempänä Harjasta. Hän piti aikoinaan myös kauppaa ja toimi vakuutusasiamiehenäkin. Kalle Linkki oli Linkin talon isäntä ja vuosisadan vaihteessa sekä kiertokoulun että Kaltsilan kansakoulun talouden-

hoitaja.

Kirjoitelmassa kerrotaan monipuolisesti em. seudun nimistä, mutta tässä lähinnä sellaisia, jotka ovat ehkä kokonaan hävinneet ja joiden selitykset, hyvät tai keksytyt, ovat mielenkiintoisia. Kirjoituksen rakenne on muutettu mutta pääosa selityksistä on suorina lainauksina, jotka on asianmukaisesti merkitty.

Lantula ja Kolimäki ovat pääosin Isojärven ja Vatajan kyliin kuuluvia kulkumakuntia. Lantula on Järviän kylätien (nykyään Vatajantie) ja Narvantien (nykyisin Vesilahdentie) risteyksen vaiheilla, jossa ei vielä 1700-luvun lopulla ol-

Lantulan - Kolimäen kartta 1930-luvulla. Mustat neliöt ovat kantataloja ja mustat ympyrät muita asumuksia.

lut yhtään asumusta. 1800-luvulla niille seuduille muuttivat Isojärven kylän "vanhasta" paikasta Knuutti, Linkki, Piukku ja Virri sekä Vatajalta Prusi ja Vähä-Pälli, joiden kaikkien pellot olivat pääosin lähistöllä. Kolimäki on kylätietä lähes kilometri pohjoiseen Piimäsjärvelle menevän tien risteyksessä. Isojaon aikoihin 1700-luvun lopulla Kolimäessä olivat Ala- ja Yli-Pohjaan talot nykyisillä paikoillaan ja risteyksen vaiheilla 4 muuta asumusta. Vähitellen seuduille pystyttivät asuntojaan kylän ammatinharjoittajat ja mäkitupalaiset, niin, että 1920-luvulla niitä oli noin 20 kpl. Em. seudun ja Ekajärven historiaa on laajemmin kotiseutuyhdistyksen julkaisussa "Lantulan ja Ekajärven seutu ajassa muuttuneessa."

"Ennenkuin tarkemmin tutustumme varsinaiseen Lantulan ja Kolimäen seutuun olisi mielestäni paikallaan ensin etsiä Isojärven kylän syntyvaiheita. Isojärvi nimikin johtuu luonnosta, vaikka ei sillä luultavasti enää ole täytetty vastinetta. Paikkakunnalla oleva noin 100 vuotta sitten kuivatettu Vankimusjärvi on sitä ennen ollut niin suuri toisin sanoen "iso järvi, jonka vesipinta nousi niin korkealle, että Kolimäessä sijaitseva Isojärven kylätie oli noin 200 m ylempänä (kauempana) kuin nykyisin." Tämä laajuus järvellä on todella ollut vielä 1600-luvulla, sillä silloisissa kyläkartoissa Vankimusjärvi on hyvin lähellä kylien taloja. Vankimusjärven laajuus ja historia onkin toisen kirjoituksen aihe.

"Yhtenä pääasiana tässä kirjoituksessa on Lantula nimen muodostaminen yleiseksi paikkakunnan nimeksi. Lantula-nimen on ensimmäiseksi tuonut paikkakunnalle entinen ruotusotamies Tuomo Lantula. Voidaan todeta, että tämäkin torppa on yksi niistä entisajan alkuasutuksista, joiden perusteella useimmat peltomme ovat nimikasteensa saanut, sillä Lantula nimisiä peltoja on Linkillä, Roikalla sekä aikaisemmin ollut Knuutilla ja Uotilalla." Nimen synty on tietysti toisinpäin eli ensin olivat Lantulanmaan pellot, sillä ne mainitaan isojakokartassa vuodelta 1785, jolloin torppaa ei vielä ollut.

"Kolimäki nimen synnystä ei kukaan kertoja ole muistanut mitään. Arvellaan sen vain johtuvan paikkakunnan luonnollisista olosuhteista, sen maaperä on luonnostaan hyvin karua ja kivistä. Nimensä mukaan syntyy Kolimäessä kolinaa tavallista enemmän." Nimellä lieinee kyllä historiallinenkin selitys, sillä Koli-alkuiset paikannimet, joita on runsaasti esim. Varsinais-Suomessa tarkoittavat yleensä paikkaa, jossa on poltettu hiiltä (ruotsiksi kol) kyläseppien tarpeisiin. Kolimäessä on voinut asua lähikylien hiilimiilunpolttaja, mutta peri-

mätietoakin siitä olisi luultu jäävän.

Kolimäen tienristeykseen liittyy muitakin nimiä. "Yksinkertainen nimi ei yksin riittänyt tälle tiehaaralle, vaan oli sillä vielä erikoislaatuinen nimi Karjatulli. Niihin aikoihin oli joka talon kotometsät aidattuina, koska niissä laidunnettiin kesäkaudet karjaa. Aamuisin karjaa laitumille saatettaissa jakautuivat mainitussa tiehaarassa karjalaumat kahdella. Vatajan talojen vasemman ja Isojärven talojen oikean puoleista tietä, koska viimeksimainittujen kotometsät alkavat vasta yleensä Lantulan vaiheilta. Käsitämme, että tienristeyksessä oli aamuihin illoin vilkas karjaliikenne, kuin kaupunkien tulleissa ainakin, koska siitä kulki noin 15 eri talon karjat paimenpoikien toimiessa liikennepoliiseina. Näihin aikoihin pidettiin Kolimäkeä oikein kaupunkina, josta kylän vanhimmat asukkaat muistojensa komeroista ovat näytteeksi muutamia säkeitä löytäneet:

*"Kolimäki on kaupunki,
on siellä kaksikin pelimanni,
lammasnabha karvari,
ja huitinkaran varvari,
vielä on pariin nikkarii
mutta yksi tukkaklippari."*

Laulua oli kyllä jatkunut pidemmälle useampia värssyjä, jotka olivat kertojamme muistitiedoista jo hävinnyt."

Tällä kaupungilla jo toinenkin nimi, sillä "Lantulan ja Kolimäen paikkakuntia sanottiin yhteisellä nimellä Saraparin kaupungiksi. Nimen alkuperästä ei ollut paikkakuntain asiantuntijoilla minkäänlaisia tietoja."

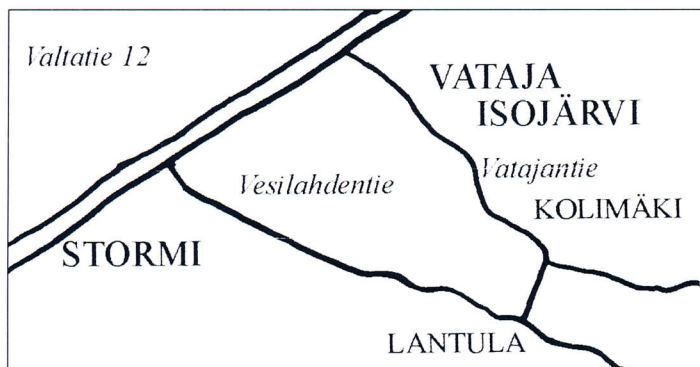
Kaupungista oli tosiaan kysymys, sillä Lantulassa pidettiin myös markkinoita. "Kertojamme Kalle Lehti väitti pikkupoikana kuululleensa puhuttavan entisistä ämmämarkkinoista, joita oli pidetty nykyisessä Lantulan tiehaarassa. Nämä markkinat käsittivät vain naimisissa olevien vaimojen vahettamista, joiden vahetuskauppaa ei tehty mm. mistään kauneussyistä, kuten joku voi ajatella. Markkina-ajaksi lyötiin ämmille säkki päähän ja sitten niitä juoksettiin edestakaisin, notkeakintuiset hyvät juoksijat kelpasivat parhaiten, kankealiikkeisiä vaihdettiin vain polkuhintaan: Kenties näitä markkinoita pidettiin vain laiskojen ämmien reipastuttamiseksi, ollen se entisajan aviomiehellä sopivana komentosana "ole vain kiltti etten vie sinua markkinoille" Siitä miten usein näitä juhlia pidettiin ei ollut tietoa, mutta luultavasti aina tarpeen vaatiessa."

Kolimäkeen liittyy myös sana Loppi. "Risteyksessä ollut "Loppi-niminen torppa saattaa olla vanhimpia asutuksia koko Lopenkulmalla, joka on saattanut

olla yhtenä kulmakivenä Lopenkulma nimeä rakennettaessa." Antero Varelius on teoksessaan "Suomen kansaa. Kansatieteellisiä havaintoja suuriruhtinaskunnan alueelta" selittänyt nimeä seuraavasti: "Tyrväällä on keskellä pitäjäseutu, joka ei rajoitu vesistöön ja jota kutsutaan nimellä Loppi tai Lopenkulmakunta. Tämä Loppi-alue on muinoin ollut harvempaan asuttu kuin päävesistön varret, sillä kylät ovat erillään ja vanhat maatilat harvassa. Kansa haluaa myös pitäjän parhaassa osassa liittää loppilaisiin huonot käytöstävät, mikä luultavasti johtuu syrjäisyydestä. Lopen metsäseutu on ollut myös köyhempää, mikä käy ilmi sen lempinimestä Nälkäloppi. Tämä Loppi on siis ollut pienois-Loppi." Nälkäloppi sanaa käytettiin vielä 1920-luvulla, ainakin eräässä kirjeessä. Nykytutkijat eivät selitä asiaa aivan näin, mutta syrjäseuduista on kuitenkin kyse. Suvanto selvittää "Satakunnan historia III".-teoksessaan asiaa näin: "Ekon jakokunnan ja neljänneksen keskiaikainen nimi Lahdenloppi on ilmeisesti hyvin vanha ja kuvastaa seudun asemaa pitäjän keskustasta katsoen: se on ollut perukkaa ja rajamaata". Lopen torppa on myöskin ollut aikoinaan Lopenkulman asutuksen perukka eli perukan perukka.

Em. nimien lisäksi kirjoitelmassa on selitetty myös peltojen ja teiden osia, joista seuraavassa lyhyt yhteenveto: Narvantien nimet alkavat Stormista päin tullessa Eevastiinan ahteesta, joka nousee Kasurinkankaalle eli mäenharjanteelle, jossa nykyään on mm. Lantulan VPK:n autotalli. Eevastiina oli sukunimeltään Sulander ja asui vuosisadan alussa pienessä mokissä tien varrella. Mökin takana on Kasurinkallio, jossa oli ennen piirileikkipaikka. Lähisistä pelloista käytettiin myös Kasuriniimitystä. Kasurinkankaalta laskettiin ennen alas Keräperseen ahdetta nyttemmin Sahan ahdetta. Em. nimeä on selitetty seuraavasti: "Ahteen puolivälin paikkeilla oli jonkinlainen kerän muotoinen päkärä. Aikoinaan oli tätä jyrkkää ahdetta pidetty paikkakunnan yleisenä laskiaisahdeena. Potkukelkkoja kun siihen aikaan ei jokaisella kymmenpäisestä lapsiperheestä kotoisin olevalla poikanulikalla ollut, niin käyttivät he kelkan asemasta parkkumihousun takamusta. Tätä mainiota jokaisella olevaa talviurheiluvälinettä kertoi mm. Kalle Lehti käyttäneensä kerän päältä alas laskitellessaan." Tie jatkuu Lantulan risteyksen ohi Vesilahteen päin. Noin kilometrin päässä on Virrin ja Uudentalon tienhaarojen välissä Käsipuiden ahde. Nimeä perustellaan näin: "Ahteen kohdalla on maantiessä loiva kurvi ja kurvin puolella noin 2-3 metrin syvyinen jyrkänne alas.

Lopenkulman seutu.

Vanhat miehet muistavat, että siinä on aikaisemmin ollut käsipuut, jotka vielä nykyisinkin varsinkin talviaikaan olisivat tarpeelliset." Seuraava ahde on kaksinousuinen Ahdinkiven ahde (nykyään Uudentalon ahde) "Tämä nimitys on suoraan sanoen satumainen, koska satumaisena sitä kertojatkin ovat pitäneet. Taru kertoo, että Vesilahden pitäjän Suonolan kylästä Ahdin talon isäntä on kantanut selässään kaksi vanhaa tynnyriä rukiita Turkuun saakka. Nykyajan mitoissa noin 3,2 hl, joka paino nousee jo suunnilleen 250 kg. Useimmat lopenkulmalaiset ehkä tietää, että Suonolan Ahdilta on tälle ahteelle matkaa alkuun toistakymmentä kilometriä. Ensikerran on tämä raavas isäntä levännyt mainitun ahteen päällä olevalla kivellä, johon on jyväsäkki muka painanut syvän uoman." Samaa kiveä on sanottu myös yleisesti Huokauskiveksi ja ahdehtakin Huokauskiven ahteeksi.

Kauempana on vielä Makkarasillan ahde, jonka paikkaa ei ole kovin tarkasti kerrottu. (Sitä ei ole myöskään oheisessa kartassa). Sen historia on seuraava: "Suomen sodan aikoin on näillä seuduilla majaillet sotaväkeä, joiden elintarvikevarastoja on mm. ollut sijoitettuna vieressä olevassa Ohrankankaan vuorella sekä viimeksi mainitun ahteen tienoilla. Aavistamatta vihollisyllätystä, joka on hyökännyt etelän puolella olevasta Venekorven vuoresta, ovat he luultavasti joutuneet äkkiä peräytymään, jolloin ohraset ja makkarat ovat jääneet nälkäisten vihollisjoukkojen purtavaksi" Tämä voi liittyä historiaan, sillä asiakirjojen mukaan suomalaisia joukkoja peräntyi tätä kautta 10-11.3.1808 ja perässä ilmeisesti oli venäläisiä joukkoja. Oolannin sodan aikana 1854-55 sensijaan kylissä oli varman perimätiedon mukaan venäläistä sotaväkeä.

Narvantieltä Lantulan risteyksestä lähtee Järviän kylätie Kolimäkeen ja edelleen Isojärven kylään eli Järviälle ja Vatajan kylään. Sen nimistöä on selitetty seuraavasti: "Lantulasta Kolimäkeen mentäessä on ensimmäisenä vastassa kaksi ahdetta, joilla molemmilla on

kaksi nimeä. Linkin talon kohdalla oleva ahde, joka laskee Kolimäkeä kohden, on Hurumaan ahde (nykyään Linkin ahde), toisena nimenä on Huukin ahde, johtuen se entisestä Hurumaan asunnon haukkumanimestä". Hurumaa-nimi johtuu lähellä olevasta samannimisestä pellostä ja mäestä, jossa nyt on Linkin talo. Huukin ahde johtuu Hugginimisestä sotilaasta, jonka torppa oli ennen vuotta 1857 nykyisen Linkin talon paikalla, mutta muutettiin taloa siirrettäessä tien toiselle puolelle Roikan maalle (nykyinen Koskinen).

"Seuraavaa ahdetta Linkin riihen kohdalla sanotaan luonnollisesti Riiahhteeksi (nykyisin Koulun ahde), mutta yleisesti sitä nimitetään myöskin nimellä Sikoahde. Tämänkin nimen synty on vain hämäräperäisesti selvillä, mutta muistoissa on kuitenkin tapaus, kun Linkin talon entinen edesmennyt isäntä on suutuksissaan pitkällä seipäällä huitaissut äksypäisen sian kuoli-aaksi sanoen vielä kaiken päätteeksi "kyllä jo puolen helpotti". Tämä isäntä tai hänen isänsä pystyi kyllä merkittävämpiinkin tekoihin, sillä varma perimätieto kertoo, että Juho Linkki (k.1853) tappoi samoin seipäällä lyöden karhun Lautakodissa. Sikoahteen päältä, nykyisen koulun kohdalta, lähtee Hampupinnarin katu. "Nimi on kotoisin siltä ajalta, kun Mäkisen tontilla (eli tien päässä) asui Vuori -Tuomo niminen mies, joka ammatikseen valmisti köysiä hampuista ja siankarvoista."

Kolimäen tienhaaran toisella puolella Lopen ahde laskee Lautakodin notkoon. Se on saanut nimensä jo edellä mainitusta tienhaarassa olleesta Loppinimisestä torpasta. Siellä "oli pidemmän aikaa eli polvesta polveen kudottu suurempi osa paikkakunnalla tarvittavista varsinkin puuvillakankaista." ja niinpä "Tehtaankaduksi sanottiin Marjamäen kylätien (nykyisin Piimäsjärventie) alkupäätä, joka alkoi torpan kohdalta."

Kaikkiaan kirjoitelmissa on yhteensä 40 nimeä, jotka tuovat merkittävän lisän paikkakunnan historiaan.

Kaisa Maijukka
jouluenkelinä.

Väinö Ojala

Joululahja- toivomuksia joulun herralta

Tule joulun ilo ja rauha,
kotijouluumme jokaiseen.
Kun maailma outona pauhaa,
tuo rakkaus sydämiin.
Tuo lämpöä ihmismieliin,
ota lapsemme hoivaasi.
Anna nuorille elämän toivo,
vedä heikkoja puoleesi.
Ohjaa kansaamme turvallisesti,
anna onnea työllemme.
Poista turmelus kansastamme,
vihän liekkimme sammuta.
Tee tyhjäksi pahuuden toimet,
anna voimaa voittaa ne.
Anna viisautta hallitsijoille,
anna mieliimme kiitollisuus.

Raimo Hanski

Turskajahdissa

Kalastuksesta Juutinraumassa:

Ruotsin ja Tanskan välinen Juutinrauman salmi on ollut jo vuosisatoja kalarikas saalistuspaikka.

Keskiajalla ja pari sataa vuotta myöhemminkin kalastettiin salmesta melkein pä vain silliä, joka nousi joka syksy sinne valtavina parvina kutemaan. Koko vuosisadan aina 1960 luvulle asti kokoontuivat urheilukalastajat parin viikon ajaksi Tanskan rannikolle Snekersteniin pyytämään suuria tonnikaloja vavalla ja kelalla. Tämä suosittu tapahtuma kokosi onkijoita vuosittain monista maista. Nykyisin on merikalastajien suuri kohtaaminen Juutinrauman turskafestivaali, joka on jo järjestetty parikymmentä kertaa ja kokoaa se vavan käyttäjiä melkein pä Euroopan kaikilta kulmilta.

Turska, lat: *Gadus morrhus* on sillin ohella taloudellisesti tärkein kala Pohjois-Atlantissa ja Itämeressä ja niin hyvänmakuinen, että monet kalalla herkuttelijat asettavat sen lohengin

edelle!

Turska saattaa kasvaa 1,6 m:n pituiseksi ja 50 kg:n painoiseksi.

Tammikuun ensimmäisen tiistain aamu oli pimeä, tiikusateinen ja jäisen puuskittaisen tuulen vuoksi, kaikkea muuta kuin miellyttävä. Kylmä tuuli sai hartiamme tuisemaan eli aamu oli kaikesta puolin sellainen, jolloin olisi mieluiten jäänyt sängyn lämpöön ja vetänyt peitteen korville. Ainoa valopilkku tässä pimeydessä oli pieni joulukuusi, joka oli pystytetty vuorokalastusalus "Vandian" ohjaushytin katolle. Sieltä sen sytytetyt lamput vilkuttivat kutsuvasti kuin majakan valot!

Ja me noudatimme kutsua. Karistimme harteiltamme vilun värähdykset sekä pois mielistämme haaveet lämpimistä sängyistä ja parkkipaikan autollemme löydettyämme harpoimme kohti Helsingborgin Pohjoissatamassa keinvaa "kalapaattia"; sillä nyt alkaisi viiden tunnin pituinen seikkailu elikkä Sen Suuren Turskan pyydystysretki!

Tammi-helmikuu on se aika vuodesta, jolloin suuret turskat kokoontuvat Juutinrauman syvänteisiin viettämään häitään. Ne ovat lihavia "mölliköitä", jotka ovat syöneet itsensä kylläiseksi pari kuukautta aikaisemmin salmessa kuteneista silliparvista, joita mekin urheilukalastajat tapaamme "verottaa" muutaman kymmenen kilon verran joka syksy! Että tähän vuodenaikaan onnistuu saalistamaan salmesta 8–10 kiloisen ja ehkä suuremmankin turskan, on pikemminkin sääntö kuin poikkeus.

Tämäkään tiistaipäivä ei tulisi olemaan toisenlainen, uskoimme me kaikki laivaan nousijat. Niinpä kun M/S Vandian "kippari" Thomas Nilsson ohjasi paattinsa ulos satamasta aallonmurtajan kiertäen, olivat odotuksemme suuret; haaveilimme jättiturskasta, joka saisi kalakaverien nenät vihertämään kateudesta ja josta puhuttaisiin viikko-kaupalla työpaikoilla sekä lähikaupan kassajonossa!

Meitä oli parisenkymmentä kalaret-

kelle lähtenyt. Lähipaikkakuntalaisen lisäksi oli onkimiehiä Englannista, Göteborgista ja Tukholmasta. Kaikilla oli yllään lämpimät tuulen pitävät vaatteet ja muina varusteina vapa keloi-neen sekä repussa eväät ja kahvipul-lo. Viehelaatikoissa oli jos jonkinlaisia kookkaita pilkkejä ja houkuttimia turskien "pään menoksi"; suurimmat ottimet olivat n. puolen kilon painoisia!

Juutinrauma on paikoin syvä ja on siinä kovinkin voimakkaita virtoja, joten vieheiden tulee olla tosi järeää sorttia, että ne painuvat nopeasti syvänteisiin, joissa turskat piileskelevät.

Laivalla oli kipparin lisäksi "yleis-mies" Långe-Lasse, jonka tehtäviin kuuluu mm. kapteenin avustaminen jos jonkinlaisissa hommissa; valvoa että konehuoneessa on kaikki paikallaan ja kunnossa sekä avustaa urheilukalastajia jos esim. koudut tarttuvat laivan kylkiin tai potkuriin sekä auttaa nostokoukulla saaliit kannelle. Lassen työnkuvaan kuuluu niin ikään "baarimikon" hommat paatin salongissa sekä kalastusvälineiden myynti ja vuokraus näitä palveluita tarvitseville.

Långe-Lasse pyysi hiljaisuutta selostaaksensa tilannetta. Ensin ajamme Hittarpiin ja koetamme onneamme siellä olevista syvänteistä. – Laittakaa siimojen päihin ainakin 400:n gramman painoiset pilkit, sillä nyt ollaan saalista-massa isoja kaloja, jotka makaavat pohjasyvänteissä!

"Jos joku teistä saa ison tärpin, antakaa merkki, jotta Thomas tietää laivakellon kilautuksella varoittaa muita nostamaan siimat ylös, jottei piuhojen sotkeentumisen vuoksi menisi hukkaan kallista kalastusaikaa. Ja jos sattuisi, että iso turska alkaa pyrkiä paatin alle, voi kippari kääntää alusta tarpeen mukaan, tällainen operaatio ei suju, jos laivan alla riippuu monia siimoja!"

Kuin pisteeksi neuvoilleen, muistutti Lasse meitä: "Nyt ollaan pojat onkimassa tosi kaloja, eikä mitään särjensinttejä!"

Jokapaikan höylän neuvot herättivät toiveita mielissämme, kaikki alkoivat vaistomaisesti tarkastella välineitään, koeteltiin siimojen kestävyyttä, tarkastettiin rullien jarrulaiteitten kunto ja katsottiin, että vieheiden lukot olivat varmasti kiinni.

Puolen tunnin ajon jälkeen kohtasimme kaksi tanskalaista troolaria, jotka olivat täyttäneet turskakiintiönsä Kattegatissa ja Skagerakissa jo ennen joulua ja kalastivat nyt Ruotsin rannikon ulkopuolella ja ottivat minkä saivat laahausverkkoihinsa.

– Näillä paikoilla sai 7:stä metristä turskaa ennen kuin tanskalaiset tulivat, kertoo Långe-Lasse ja jatkaa, että nyt on ongittava kahden, kolmenkymme-

nen metrin syvyydestä, jos halajamme jotakin saada reppuihimme!

Kun Vandia on päällikkönsä ohjaamana puksutellut reilun tunnin verran kohti länsiluodetta, eli samaan suuntaan kuin Helsingborgista Osloon seilaavat alukset, kumautti Thomas kelloa ja Lasse ilmoitti, että nyt pojat pilkit veteen, on tultu ensimmäiselle ottipaikalle! Emme olleet ainoita, jotka olimme tulleet tavoittelemaan saalista; alueella oli viisi muutakin vuorokalastus-alusta: helsingborgilaiset Kermit ja Svalandia, tanskalaiset Kim Knudsen, Bjönsholm sekä Majken. Kipparimme tarkasteli kaukoluotaimella tilannetta ja ilmoitti heti pinnan alla uiskentelevista muutamista kaloista, mutta lisäsi samalla, etteivät ne taida olla halukkaita maistamaan "rautojamme", koska ovat varmasti olleet kosketuksissa troolarien verkkojen kanssa, mutta päässeet nostovaiheesta irti.

Tuijotamme vihertävään, alkavassa aamupäivän valkeudessa välkkyvään veteen, sade on lakannut, mutta tuulenpuuskat lennättävät jostain suolanmakuisia pisaroita kasvoillemme. Lokit kiertävät kirkuen aluksemme ympärillä ja yläpuolellamme, vahtien mahdollisia makupaloja irronneiden kalojen tai laivoista heitettyjen muun syötäväsi kelpaavan muodossa. Pilkkityämme parikymmentä minuuttia tärrpää göteborgilaisella ja engelsmannilla melkein pä samanaikaisesti. Lassen avustamina nostavat ukot kannelle ihan komeat kalat, kolmen kilon kahta puolta, arvioi yleismies ja ripustaa nostokoulun sille kuuluvalla paikalle. Göteborgilainen toteaa tyytyväisenä päivällisen valmistukseen tarvittavien tarpeiden olevan "kotona"!

Thomas kilauttaa taas kelloa, merkiksi uuteen paikkaan siirtymisestä. Nostamme vieheet vedestä ja sidomme vat kiinni laivan partaaseen. Lasse ilmoitti, että nyt ajettaisiin parikymmentä minuuttia ja koetetaan sitten turskien syöntihaluja Domstenin kivikkojen välistä. Hän kertoi samalla, että kahvi ja kuumat makkarat olisivat valmiina kannen alla, jossa voisi ostaa myöskin olutta ja muitakin virvokkeita.

Tämä ystävällinen, pitkänhuiskea, ahavoitunut merityöläinen sanoi myöskin, että jos joku haluaa nauttia kajuuttan lämpimässä omia eväitään, on se täysin luvallista. Useimmat noudattivatkin Lassen kehoitusta ja lähtivät ajon ajaksi lämpimään, kahvikupposten ja pikkusyötävien pariin. Engelsmanni otti kameran repustaan alkaen kuvata merimaisemia, pari kaverusta tekivät keulassa kauppoja kotitekoisista vieheistä.

Kahvipöydän ääressä virisivät kalajutut; arveltiin tulevien festivaalien osan-

ottajamääriä ja mahdollisia saaliita. Joku muisti saksalaisen edellisvuonna saaman voitokalan, joka toi onkijalleen 150 tuhannen kruunun summan plakkariin. Muisteltiin menneitä ja onnailtiin tulevia!

Kuulemme taas laivakellon kutsun ja kiirehdimme kannelle. Ongimme, vaihdamme pilkkiä, seuraamme kalakaveriemme edesottamuksia, sekä kuuntelemme puolella korvalla kipparimme radiopuhelinkeskusteluja toisten paattien päälliköiden kanssa; vaikuttaa siltä, etteivät isot kalat ole tänään syöntituulella.

Kolme tuntia on kulunut. Olemme vaihtaneet paikkaa puolenkymmentä kertaa. Kaksi ensimmäiseksi saatua turskaa ovat tähän mennessä suurimmat. Itse olen saanut yhden alle kaksikiloisen turskan sekä n. kilon painavan harmaasein. Olen ihan tyytyväinen, semminkin kun monet tovereistani eivät ole saaneet saalista ollenkaan.

Tunnit kuluvat. Viluiset, märät, nälkäiset ja pettyneetkin kalaretkeläiset alkavat jo uskoa "päivän menneen pilalle", ainakin muutamat joukosta. Näen parin, kolmen kaverin jo pakkaavan välineitään, kun Höganesin poika huutaa Lasselle, jotta "tuohan koukkua!"

Långe-Lasse kiiruhtaa paikalle nostolaite kädessään, ja varoittaa Höganesin Andersia, jottei tämä antaisi kalalle liikaa löysiä, jottei irtoa. Näemme heti kun turska alkaa hämöttää vihertävän pinnan alla, että on kyse päivän suurimmasta saaliista. Tottuneella nykäisyllä ja nostolla auttaa Lasse turskan kannelle ja joku on jo kiiruhtanut ottamaan ohjaushytin nauhasta kalavaa'an, joka osoittaa kahdeksaa ja puolta kiloa, kun kala siihen ripustetaan.

Onnellinen kalasankari saa monta olalletaputusta tovereilta, jotka ihan vilpittömästi antavat Andersille tunnus-tuksensa, sillä tänään ei kalansaanti ole ollut helppoa, tietävät kaikki mukana olleet; näistä monet jo vuosikautia Juutinrauman kalapaikkoja kolonneet konkarit.

Thomas kumahuttaa laivakelloa kolmasti, mikä on kotiin lähdön merkki-soitto.

Nopea yhteenlasku osoittaa meidän saaneen saaliiksi 11 kalaa, jos Englannin miehen pyydystämä kookas meritähti ja minun harmaasein poikanenkin lasketaan mukaan.

Mitään kymmenkiloista ei vedetty ylös, vaikka sellaisista olikin lupauksia. Mutta ehkä ensi kerralla, tai sitä seuraavalla kalamatkalla saavat Vandian, tai jonkun muun paatin kalaretkeläiset Sen Suuren Turskan!

Ainakin useimmat meistä mukanaoleista saivat tuntuman vedenalaiseen elämään!

Yrittäjän arvostama yhteistyökumppani

Kirjanpidot. Tilinpäätökset.
Veroasiat. Yritysneuvonta.
Yritysten perustaminen.
ATK-palvelut ja palkanlaskenta.

Tampereen Kirjanpito Oy

TAMPERE:
Pellavatehtaankatu 19 A,
PL 552, 33101 Tampere
Puh. (03) 254 2200, fax (03) 254 2255

*Autorisoitu kirjanpito toimisto.
Kirjanpito toimistojen Liitto ry:n jäsen.*

Tyrvään Sanomat

Mainostoimisto

IDEA
MAINOS

PARHAAT MERKIT JA LAATUTUOTTEET LÖYDÄT YHDESTÄ PAIKASTA

109

KAUKOPUHELU

ESP:n tarjoama edullinen kauk puhelu

109

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla kauk puhelun kolmeen ennalta valitsemaasi numeroon

999

ULKOMAANPUHELU

ESP:n tarjoama edullinen ulkomaanpuhelu

999

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla ulkomaanpuhelun kolmeen ennalta valitsemaasi numeroon

PLUS
PALVELUT

Käteviä lisäpalveluja puhelimeesi ilman lisälaitteita

- * soitonsiirrot
- * koputuspalvelu
- * välipuhelu ja kolmen neuvottelu

Kotilinjalla kaikki puhelut perheen kesken

66 p/min

(+lankapuhelimesta ppm)

DIANA 050-PALVELU

Yrityksen sisäinen langaton puhelinjärjestelmä, joka toimii koko maassa

Kopteri on Internetliittymä Tosikoville turbiinikopteri

Turbiinikopteri-liittymä sisältää 5 sähköpostiosoitetta (tilaa 10 Mb/postilaatikko, yhteensä 50 mb), kotisivutilaa (50 Mb, 10 Mb/käyttäjää) sekä kaikki Internetin peruspalvelut. Turbiinikopteria voi käyttää sekä modeemilla että ISDN:llä.

Liittymän avaus 400 mk
Vuosimaksu 0 mk
Yhteysaika: puhelumaksut

Valtuutettu
NOKIA
Kauppias

Valtuutettu
NOKIA
Huolto

Tulevaisuuden välittäjä

ESP

Marttilankatu 5
38200 Vammala
Puh. (03) 51 991
Fax (03) 514 3900
www.esp.fi

Turvallisuus ajaa kaiken edellä

Täysin uusi Nissan Almera

Elämästäsi kuluu autossa jopa kuusi vuotta. Sinulla on oikeus nauttia siitä. Uudet isommat moottorit lisäävät ajomukavuutta, mutta pitävät kulutuksen kurissa. Uudet turvatkaisut parantavat suorituskykyäsi silloin, kun sitä

eniten tarvitset. Tervetuloa tutkimaan auto, jonka suunnittelussa ihminen on ollut kaiken keskipiste. **Almera Sedan -malliston ovh alk. 109.800 mk. Leasing alk. 2.065 mk.**

DESIGNED TO IMPROVE YOUR PERFORMANCE. [NISSAN]

www.nissan.fi

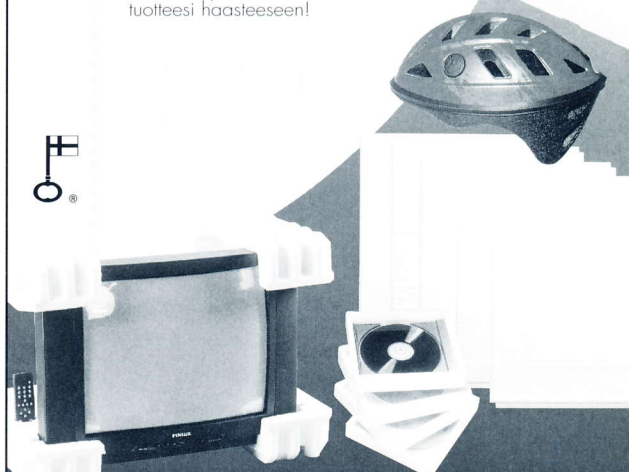
Vammalan Autokeskus Ky

Itsenäisyydentie 5, puh. (03) 514 1100

Raskaansarjan

kevytrakaisut

Epsira Oy on johtava muotoonpuristettujen EPS-tuotteiden valmistaja Suomessa. Vuosien kokemuksella ja ammattitaidolla ratkaisemme pakkauksiin liittyvät ongelmasi. Laitetaan yhdessä EPS vastaamaan tuotteesi haasteeseen!

EPSIRA OY

PL 72, 38201 Vammala, puh. (03) 514 2131, fax (03) 514 1544
Email: epsira@sci.fi, Internet: www.epsira.com

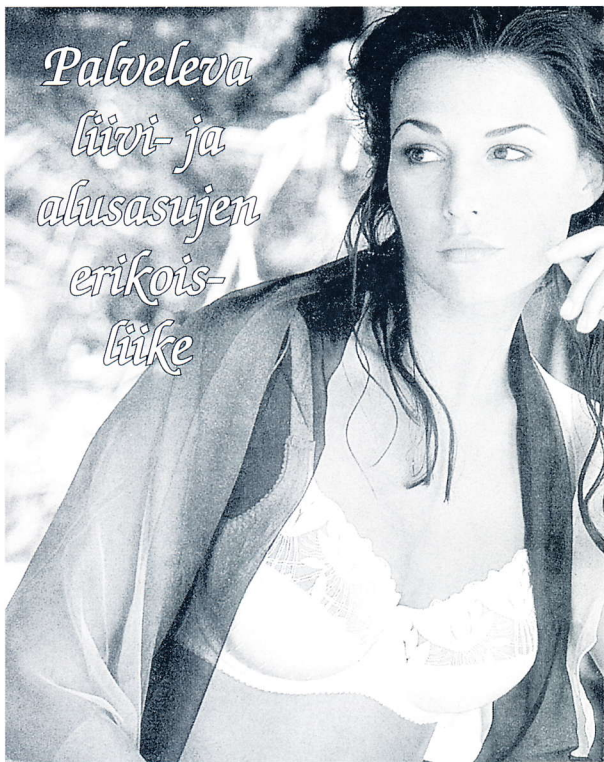
Tavallista parempi Ruokakauppa

Toivottaa Hyvää Joulua

SUPERI

K'K'K SUPERMARKET

Vammalan Vaneri Oy

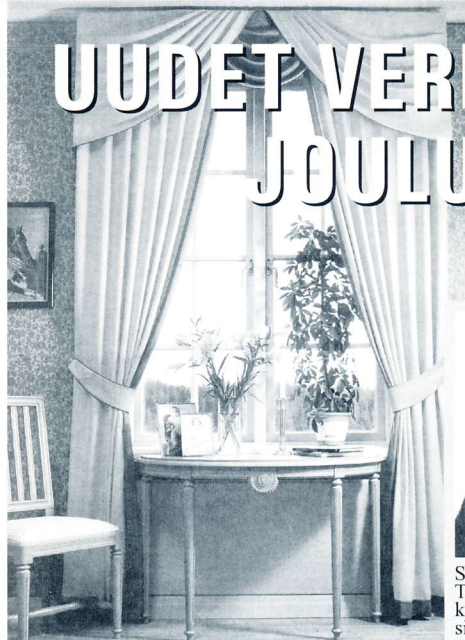

*Palveleva
livi- ja
alusasujen
erikois-
liike*

PUTIIKKI
Naiselle

Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 514 2665

UUDET VERHOT JOULUKSI

Sisustusneujamme Tarja Rinne uudistaa kotisi ilmeen sisustustekstiileillä.

Sisustusompeliossamme voit teettää verhojen suunnittelun, ompelun ja asennuksen. Ota mitat mukaan myymäläämme tai pyydä sisustusneujamme Tarja Rinne paikan päälle. Hän ideoi sinulle uudet verhot olohuoneeseen tai vaikkapa sisustuskokonaisuuden makuuhuoneeseen. Valittavanasi ovat ihastuttavat mallistomme.

**TERVETULOA TÄYDEN PALVELUN
SISUSTUSOMPELIMOON.**

VAMMALA, Kivisenojank. 1
Puh. (03) 5141 358
Avoinna: ark. 9-18, la 9-14

**HAL
PALA
LA**
Sisustus- ja vaatekankaiden
edullinen erikoisliike

toivottaa
Sastamalan Joulun lukijoille

*Rauhallista Joulua ja
menestyksestä vuotta 2001!*

Rauhallista Joulua!

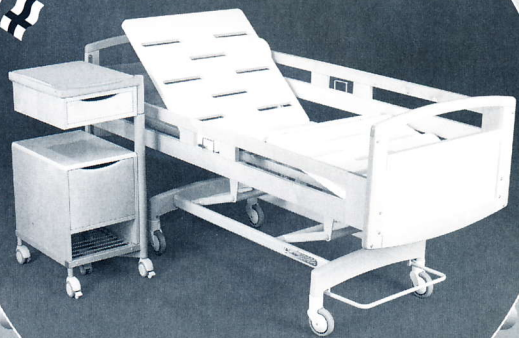
*Tyrvään ja Karkun
seurakunnat*

*Hyvää ja Turvallista
Uutta Vuotta!*

Harkittu kokonaisuus

NEW FINNISH DESIGN

Soita ja tilaa esite tai esittely!

**VAMMALAN
KONEPAJA OY**

PL 54 38201 Vammala
puh.512 6700 fax 03-514 3134

Silkkipainotyöt
ammattitaidolla
27 vuoden ajan

silkkeri

suunnittelutoimisto

PL60 JAATSINKATU 1 38201 VAMMALA PUH 03-514 2111

- * Rakennusten sähkösuunnittelu
- * Tievalaistussuunnitelma
- * Sähköalan koulutuspalvelu
- * Valtuutettu tarkastaja -palvelut
- * Kopiopalvelu

*Ilahduta Ystävää
Jouluna
Matkapoikien
Lahjakortilla!*

MATKAPOJAT

VAMMALA, Puistokatu 19, P. (03) 51881

W

*HYVÄÄ JOULUA
JA
VAUHDIKASTA
UUTTA VUOTTA!*

VAMMALAN
Sessahuone
PUISTOKATU 4, PUH. (03) 51 941, FAX (03) 5194 726

*Hyvää
Joulua*

*ja
Onnellista
Uutta
Vuotta*

Merja

Puistokatu 16, Vammala, puh. 511 2911

www.jps-mainos.sci.fi

*Rauhallista Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta!*

Toivoo

ESSO VAMMALA
H. JOKIKOIVU KY

Pesurinkatu 3, puh. 03-511 2190

KIIKAN HUUTOKAUPPAKAMARI Oy

Jokisivuntie 68, 38300 KIIKKA
p. 03-513 5359, 0400-789 051

JÄRJESTÄÄ HUUTOKAUPOJA
OSTAA JA MYY ANTIIKKIA
SEKÄ VANHAA TAVARAA
Auki sopimuksen mukaan.

Jouluihoa!

KAIJAMAJA

TORIKATU 1 PUH. 514 3360

PUUTAVARAA

Kotiin toimitettuna,
sahattuna,
kyllästettynä ja höylättynä

HAKASEN SAHA

38250 ROISMALA
Puh. (03) 513 0182

*Hyvää ja Terveellistä
Joulua!*

Terveyskauppa
Tyrvään
Yrtti-Aitta

Puistokatu 10, Vammala
puh. (03) 514 1166

**Uunituoreita
leivonnaisia
jo 16 vuotta!**

**Kotileipomo
Eilan Pakari Ky**

Riipantie 4, Vammala, puh. 03-514 2580

expert

INTERSPORT

Meiltä
saa
PLUSSAA

**KAUPPAHUONE
VELJEKSET
JÄRVINEN OY**

Itsenäi-
syydentie 8
Vammala
puh. (03) 511 2832

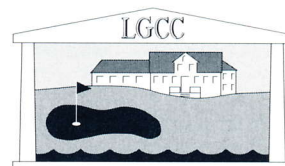
*Hyvää joulua ja
vireyttä alkavalle vuodelle!*

Kiitokset kuluneesta vuodesta!

Vammalan
**KFysio
Kunto**
Päivi Hürjoki
fysioterapeutti

Tassarintie 2, 38210 Vammala
Puh. (03) 514 1290 tai 040 525 8770

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2001*

Lakeside Golf & Country Club Oy
Puh. 03-513 4070, Häijääntie 943, 38100 KARKKU

Suunnittelusta Toteutukseen

Ammattitaidolla Sinulle

SYDÄNKALUSTE OY

Peilitie 15 B (Finnmirrorin alue) 38250 Vammala p. 03-513 0210
Teollisuustie 2, 32700 Huittinen, p. 02-560 6770

VVT-i Voimanlähteenä luokkansa edistyksellisin moottoritekno-
logia: tehokas mutta taloudellinen VVT-i. Edelläkävijä
myös ennenkuulumattomalla äänettömyydellä sekä ehdottomalla turvalli-
suudellaan ja mukavuudellaan: vakiona mm. 4 tai 6xAirbag, ABS-jarrut
EBD-toiminnolla, etuturvavöiden esikiristimet voimanrajoittimin, takana
ALR/ELR-turvavyöt sekä integroitu CD-audiojärjestelmä ja ajotietokone –
malliston huipulla lisäksi VSC-ajovakauden hallintajärjestelmä, TRC-
luistonestojärjestelmä sekä Brake-Assist-järjestelmä. Kaiken perustana
Toyotan legendaarinen laatu ja luotettavuus – siitä markkinoiden kattavin
takuu: 3v/100.000 km ja korin puhkuruostumattomuustakuu 12 vuotta.
Tervetuloa koeajamaan!

Piirimyynti, huolto ja varaosat Vammalan ja Huittisten alueella.

AUTOTALO
PELTARI

TOYOTA

Peltarin Auto Oy, p. 02-560 1250,
32700 Huittinen, Loimijoentie 55

K-KENKÄ jakaa joululahjoja jo ennen joulua!

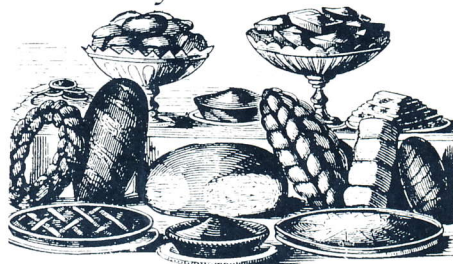
Tule säästämään ja
totea miten edullista
voi kenkien ostaminen olla
koko perheelle.

K-KENKÄ

KENKIÄ, JOISSA VIIHTYY.

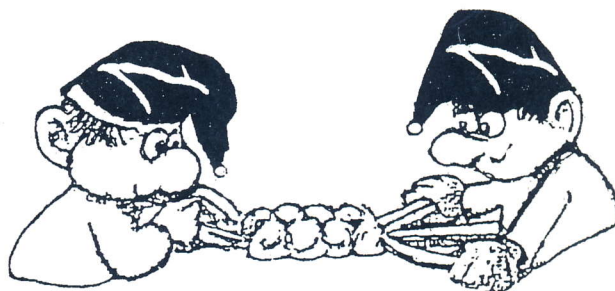
Torikatu 1, p. 511 2663 ma-pe 9-18, la 9-14

Tervetuloa nauttimaan kahvilamme
tunnelmasta ja laatuleivonnaisista!

Pyymäen Konditoria

Torin laidassa

Pyymäen Leipomo Oy

Nuutilankatu 2, Vammala, p. 03-512 3100

*Myynti - Korjaus - Huolto
Kello- ja kultaseppä
palveluksessasi
joka päivä*

*Uutuutena nyt tietokonekaiverrusta,
vaikka omasta valokuvastasi.*

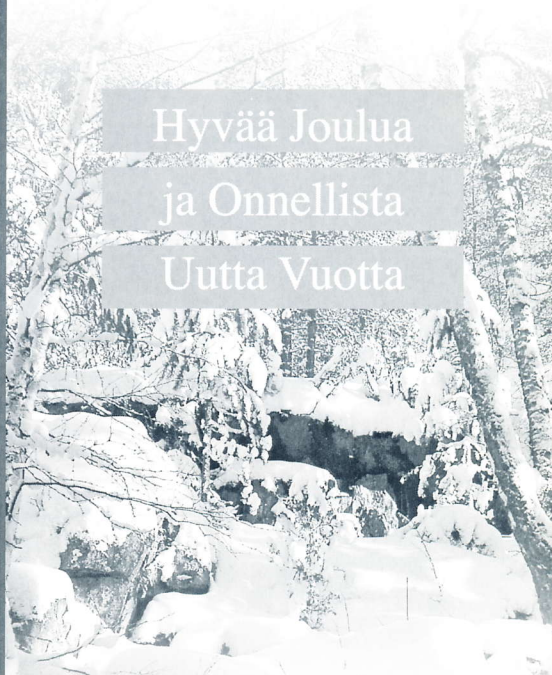
*Yritykset HUOM! Paljon erilaisia
yrityslahjavaihtoehtoja.*

 Villén Kello
Onkiniemenk. 10, Vammala, puh. 514 1788

TEKNIKUM

terve@jps-maitos.sci.fi

Hyvää Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta

ThermiSol

Isora-tuotteet Vammalasta

**kuljetusliike
kauko mäkinen oy**

(03)

VAMMALA Pesurinkatu

514 3300

Täyden palvelun kirjakauppa
Kirjakellari
Paperikauppa
Äänilevykauppa

**Tyrvään
Kirjakauppa Oy**

Marttilankatu 18 38200 Vammala
puh. 03-512 7133

**Haapaniemen juhla- ja pitopalvelu
käytettävissänne!**

Haapaniemen Pidot Ky

Haapaniementie, 38140 Kärppälä
VAMMALA, p. 03-515 4121

- * perhejuhlat
- * yritys-tilaisuudet
- * mukava retkikohde; tilauksesta lounas/kahvi
- * viihtyisä rantasauna

TERVETULOA TUTUSTUMAAN!

Vammalan katsastusasema

Ajanvaraus 0204 88 147
Vaihde 0204 88 2630
Fax 0204 88 2631

TEKNISET TUOMINEN
EURONICS

VAMMALA • Marttilankatu 44 • puh. (03) 511 4000

PALVELEMME

ARKISIN klo 9.00–21.00
LAUANTAISIN
– parittomina viikkoina 9.00–18.00
– parillisina viikkoina 9.00–15.00
SUNNUNTAISIN
– parittomina viikkoina 12.00–17.00

Vammalan I Apteekki

Puistokatu 15 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 2271

Vammalan seudun
ammattilliset oppilaitokset,
aikuiskoulutus- ja
oppisopimustoimisto

*toivottavat
Raukaisaa
Joulun aikaa!*

**RENGAS
CENTER**

**Vammalan
RENGASPALVELU KY**

Hopunkatu 12 • 38200 VAMMALA • Puh. (03) 514 2660

TALVEN MONIIN MENOIHIN!

• Työhön • Arkeen • Juhlaan
Sopivat kengät joka jalkaan.

ASEMAN KENKÄ

Puistokatu 9 Vammala p. 514 3160

Kodikasta Joulua ja Värikästä Uutta Vuotta

VÄRISILMÄ

Vammalan Väriaitta

ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

PUHELIN 511 2895
FAX 03-511 5100

ANTIQUARIAATTI TYRVÄÄ

Ostaa-myy-vaihtaa-vuokraa:

kirjat, lehdet, keräilyt, filmit, taulut ym.

Onkiniemenkatu 4, VAMMALA 9-17, 9-13
P.050-3723625, 03-5114685, myös iltaisin

VALOKUVAAMO

VAMMALA

KUVAKAUPPA

Onkiniemenkatu 4
38200 VAMMALA
Puh. 03-514 3933

Parempaan palvelun
kosmetiikka
Aniliini

Puistokatu 14, Vammala
puh. 03-511 3113

INSINÖÖRITOIMISTO
Aimo Lehtimäki Oy

Puistokatu 3-5, PL 40, 38201 Vammala
puh. 03-512 0000, fax. 03-512 0023

- ARKKITEHTISUUNNITTELUA
- RAKENNESUUNNITTELUA
- RAKENNUTTAJAPALVELUA

Vammalan Kaluste ky

Itsenäisyydentie 10 VAMMALA p. 514 1077

JOULULAHJAT

koko perheelle edullisesti.
Paketoimme lahjasi ILMAISEKSI.

Tervetuloa!

HINTAHAAVI

TARJOUSTEN TALO

Martilankatu 16, Vammala, p. 03-511 5300
Risto Rytin katu 22, Huitinen, p. 02-567 890

NESTE

Neste Vammala

Valkoja & Niskanen Ky
Itsenäisyydentie 66
38200 Vammala
Puh. (03) 511 2780

PIZZA LOVERS

**PIZZARAVINTOLA
KARHUNTASSU**

ASEMAKATU 10.
P. 511 4515

Puhdistusaineiden ja
siivousvälineiden erikois-
myymälä Vammalassa:

**Vammalan
SIIVOUSSHUOLTO**
Puistokatu 7, Vammala, puh. (03) 511 2316

LÄHIVAKUUTUS
kaikista läheisin

Marttilankatu 45, Vammala, puh. 511 2155

*Rauhallista
Joulua!*

VALAISINMYYMÄLÄ
VALOVINTTI **TELILÄN OY**
SÄHKÖTYÖ

Pukintie 242, Vammala. Av. ark. 7-17, la 9-13. Puh. 512 8111

LÄÄKINTÄVOIMISTELU SÄHKÖKIPUHOIDOT
SÄHKÖÄRSYTYSHOIDOT
IINKONTINENSIIHOITO LÄMPÖHOIDOT
VETOHOIDOT HIERONTA JNE.

FYSIKAALINEN HOITOLAITOS
KARSIKAS OY
PUISTOKATU 2
KASSANTALO
03-514 3344

*Hyvää Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta!*

RAKENTAJAN-HALLI
UOLEVI NIITTYMÄKI Ky
Hopunkatu 22, Vammala, p. (03) 514 2225
RAUTANET.

*Tunnelmaa
ja joulurauhaa*

KULTA-KUKASTA

*Monipuoliset valikoimat
kukkia ja kuivakukatöitä
joulun viettoa juhlistamaan.*

Roismala, puh. (03) 513 0102

Tarvitsetko

PUUTAVARAA?

Meiltä sitä saa

- sahattuna
- myös laude-apachia
- kyllästettynä
- listoina
- höylättynä
- paneeleina

KOIVULAN SAHA KY

38250 Roismala 03-513 0201

TAUNO KIVIRANTA Oy

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA. Puh. (03) 517 9000, fax. (03) 517 9019

leipomo
ROSETTI

**EDULLISESTI
LEIPOMOTUOTTEITA**

aamuvaihaisesta n. klo 17.00
Nuutilankuja 4 Vammala 03-514 2334

Kauneushoitola

Dipl.kosm.

Dipl.kosm.

Terhi

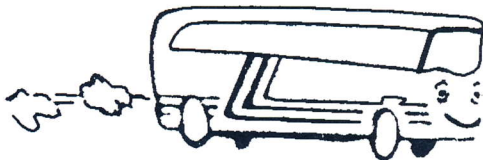
Sari

Ketonen

Lehtinen

Marttilankatu 26, Vammala, p. 511 2077

TILAUSAJOT LAUHAMON TURISTIBUSSEILLA

LINJA-AUTOLIIKENNE ROISMALA

ANTTI LAUHAMO OY P. 513 0412

REITTI- JA TILAUSLIKENNETTÄ JO VUODESTA 1965

KULJETUSLIIKE
FINSKA
VAMMALA

03-514 3531

PÄIVYSTYS

0500 236 212

KULJETUKSISTA

VARASTOINTIIN

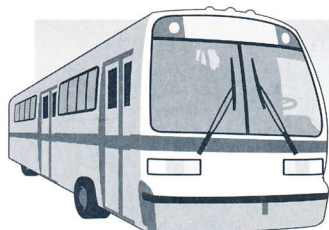
KAUKOKIITO

VAMMALA

03-512 4000

FAX 03-512 4010

RAUHALLISTA JOULUA JA
ONNEA VUODELLE 2001!
TEEMU WISTILÄ PUH. 0400 636 903

*Kiittäen
kuluneesta vuodesta
toivotamme
asiakkaillemme*

**KODIKASTA
JOULUA ja
ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA!**

Rauhallista Joulua

**VAMMALAN
OP-KIINTEISTÖKESKUS LKV OY**

Marttilankatu 9, Kassantalo, 38200 VAMMALA
puh. 03-519 6611, Tuulikki Laitila ja Jorma Suominen

**VAMMALAN SEUDUN
OSUUSPANKKI**

Mukana elämän eri käänneissä

MUSTA PÖRSSI

PARHAAT MERKIT • SOPIVAT HINNAT

Onkiniemenkatu 9 38200 VAMMALA (03) 511 4400

NIEMELÄN LEIPOMO

JR:ssä on mistä valita!

Lapsille ja nuorille
sisä- ja ulkovaatteet
sekä arkeen että juhlaan!
koot 50–170 cm

JR PUKIMO
PUISTOKATU 7 VAMMALA Puh. (03) 511 2648

*Hyvää Joulua ja Onnellista
Uutta Vuotta*

 Rolls
Maukas. Ystävällinen. Nopea.

MARTTILANKATU 8 ☎ 511 5015

Maakita

Sähkötyökalut

OIKEA OTE TYÖHÖN

Tule meillä palvellaan

RAUTIA

PLUSSA

Plussaa ostokistasi.

VAMMALAN RAUTA Ky

Puistokatu 4 VAMMALA puh. 511 2628

HOPUN APTEEKKI

Superin liikekeskus, Vammala
puh. 03-512 3700

TYRVÄÄN APTEEKKI

Asemakatu 10, Vammala
puh. 03-511 2300

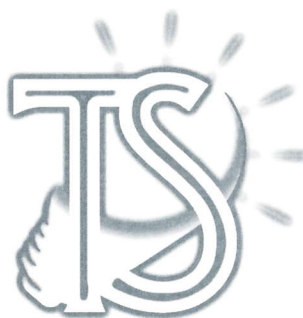

www.kopteri.net/koti/hopun.apteekki/

MAMIN GRILLI

Puistokatu 3,
Vammala
puh. 511 3976

Tyrvään Sähkötyö Oy

Asemakatu 20
38210 Vammala
(03) 511 3055

PLUSSA

– JOKA OSTOKSESTA

MARKET

TORIKESKUS

Vammala, puh. 511 4440

MA-PE 9-20, LA 8-18

Huonekaluliike Pekka Ahonen

Vammala • Humppila • Kankaanpää

Saluunassa
syöt hyvin.

Tervetuloa!

Vammalan

SALUUNA

Puistokatu 16 38200 Vammala
Puh. (03) 511 2954

Tilausravintola

- Perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 03-514 3662

*Hyvää Joulua ja Onnea
alkavalle uudelle vuodelle!*

NUOTILIIKE
RAJANNÄKINEN
PUISTOKATU 6 38200 VAMMALA. PUH. 03-511 2273

*Tule
Joului
Kultainen*

Lahjatalo
ANSA PUNTALO KY
Puistokatu 4-6, Vammala, puh. (03) 514 1041

Erottava
tyylikäs

Ford **FOCUS**

**Ford Focus
odottaa
tutustumistasi
ystävällisessä
Ford-liikkeessä.**

Ford Focus -malliston hinnat
alkaan 109.900 mk
1.4i Ambiente 3-ov.

Levorannan Autoliike Oy

VAMMALA, Roismalan risteys, puh. 03-511 2051
HUITTINEN, Valtatie 2, puh. 02-567 151
IKAALINEN, Soutajantie 2, p. 03-4589 388

**JOULUN
LAATULAHJAT
MEILTÄ**

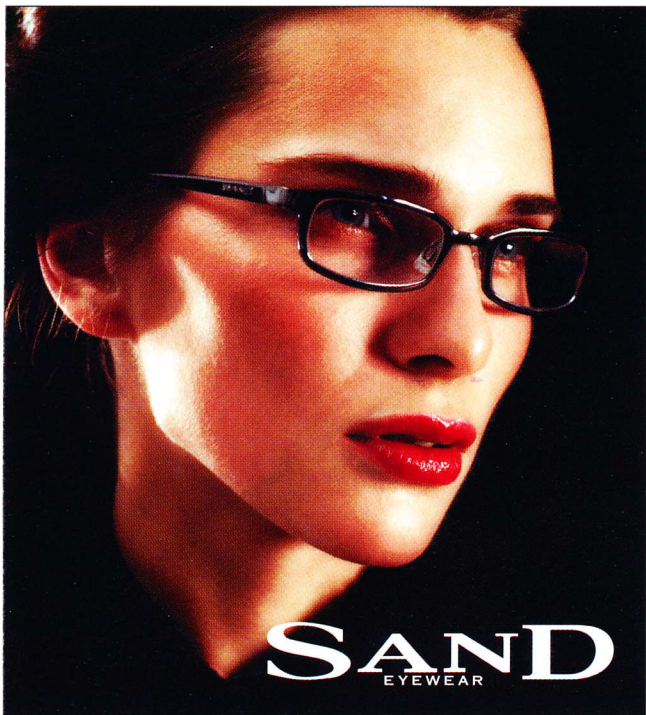
**LELUTALO
MUOVIMAAILMA**

Vammala, Marttilank. 17-19, puh. (03) 514 2420

KALLIOKOSKI

Neljä kerrosta torin reunassa
Vammala, puh. 03-511 2323

**HYVIEN JA AJATTOMIEN
LAATUTUOTTEIDEN
OSTOPIIKKA**

SAND
EYEWEAR

Tähti
OPTIKKO

NYYSSÖNEN

Onkiniemenkatu 11 Vammala, (03) 512 6100

Sinun silmiesi tähden

PLUSSA

Hyvää joulua ja
lämmintä alkavaa vuotta!

N VESINIEMINEN

Hopunkatu 9, puh. 512 6200
Avoinna: ma-pe 7-17, la 9-13

MERITA PANKKI OYJ

Toivotamme asiakkaillemme
Hyvää ja Rauhallista Joulunaikaa
sekä kiitämme menneestä vuodesta.

 Merita

MERITA-VAMMALA

MeritaNordbanken

MODA

Jokinen

Vammala Tampere Turku Lahti Helsinki

Hyvää Joulua

- Maalit • Matot
- Parketit • Kaakelit • Tapetit
- Liimat • Työvälineet • Tarvikkeet...

**Meiltä saat melkein kaiken, mitä sisustukseen tarvitset.
Ja hyvät neuvot sekä vinkit vielä kaupan päälle!**

ASiantuntevaa väri-alan palvelua

VÄRIKASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA, puh. 514 3220

Elämä on näkemisen arvoinen.

Optikkoliike ihmisille, jotka ovat nähneet elämää. Ja heille, joilla on vielä paljon näkemättä.

Kun on kyse silmiesi terveydestä, kanta-asiakkuus merkitsee muutakin kuin rahallisia etuja. Meiltä saat Bonuksen lisäksi jatkuvan hoitosuhteen: oman silmälääkärin ja optikon palvelut. Kun tunnemme Sinut, voimme aina tarjota juuri Sinun kasvoillesi istuvat merkkikehykset ja silmillesi sopivat linssit. Tervetuloa kanta-asiakkaaksi!

SILMÄASEMA

Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 511 4299

ELEKTRIA

*Hyvää Joulua ja
Valoisaa Vuotta 2001*

SÄHKÖLIIKE

Matti Rantala Oy

Hopunkatu 3, 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 1311, fax 03-514 1306
e-mail: marko.rantala@slmr.pp.fi

Pierre Cavallo

Suomalainen muodin osaaja
vaatehuone 20 v

VAMMALA, Puistokatu 14, (03) 511 4010
ma- pe 9-18, la 9-14